

61

K r i m i n o l ó g i a i T a n u l m á n y o k

KRIMINOLÓGIAI TANULMÁNYOK

61.

Országos Kriminológiai Intézet

**KRIMINOLÓGIAI
TANULMÁNYOK**

61.

BUDAPEST, 2024

Közzéteszi
az Országos Kriminológiai Intézet

A sorozatot 1962-ben alapította dr. Gödöny József

Szerkesztő:

Prof. Dr. Barabás Andrea Tünde
az Országos Kriminológiai Intézet igazgatója

Olvasószerkesztő:

Dr. Tamási Erzsébet PhD

Szakmai lektorok:

Prof. Dr. Barabás A. Tünde

Dr. Bérces Viktor PhD

Prof. Dr. Domokos Andrea

Prof. Dr. Gál István László

Prof. em. Dr. Irk Ferenc DSc

Dr. Karácsony Gergely PhD

Prof. em. Dr. Korinek László DSc

Dr. Tamási Erzsébet PhD

Dr. Virág György PhD

© Országos Kriminológiai Intézet, 2024

ISSN 1586-4596 (Nyomtatott)

ISSN 2939-7030 (Online)

TARTALOM

Előszó

7

KORINEK LÁSZLÓ

Kriminalisztika, büntetőjog, kriminológia

11

IRK FERENC

A zöldre mosdatás bűne

Etika és jog a prevenció szolgálatában

29

KÓ JÓZSEF – SZABÓ JUDIT

„Szegény embert még az ág is húzza”

A pénzmosás bűncselekmény terheltjeinek személyi körülményei
és azok lehetséges szerepe az elkövetővé válásban

51

KISS ANNA

A terhelttel kötött megállapodások

az Európai Unió néhány tagállamában

91

NAGY LÁSZLÓ TIBOR

A zsarolás büntettéről

109

GARAI RENÁTA

Az elektronikus adatok térhódítása

Kamerás megfigyelés a személyes adatok védelmének hálójában

127

BOLYKY ORSOLYA – SÁRIK ESZTER

Az idősek sérelmére elkövetett erőszakba torkolló
vagyon elleni bűncselekmények kriminológiai sajátosságai

145

WINDT SZANDRA

Az emberkereskedelem jelensége a pandémia árnyékában

170

RITTER ILDIKÓ

„Csomagkapcsolás” egy kicsit másképp
Az online drogpiacon jellemzői

187

SOLT ÁGNES

Közöny, bűn és bűnhődés
A legfiatalabb tézises története

208

KÓ JÓZSEF

Az aktakutatások egyes módszertani problémái

226

Előszó

A bűnözés összetett társadalmi jelenség, megértéséhez multidiszciplináris megközelítés szükséges, amely a társadalomtudományok mellett kitekint a természettudományok megállapításaira is. A kutatás alapjait azonban elsősorban a bűnügyi tudományok által felhalmozott ismeretanyag adja. Az elkövetett cselekmények előzményeinek, okainak felderítésére a kriminológia hivatott; a kriminalisztika összegzi azokat az ismereteket, gyakorlati-technikai tudást, ami segít a konkrét bűncselekmény részleteinek megismerésében; míg a büntetőjog a következményeket; a büntetőeljárás pedig a lefolytatandó eljárás jogi menetét rendezi.

A Kriminológiai Tanulmányok jelen száma jól példázza, hogyan támaszkodnak egymás ismeretanyagára a tudományterületek, és mindez milyen módon segítheti a jogalkalmazói munkát, a gyakorlatot.

***

Korinek László Kriminalisztika, büntetőjog, kriminológia című indító tanulmánya a kriminalisztika, a kriminológia és a büntetőjog kapcsolatát és összefüggéseit elemzi. Míg a kriminalisztika a bűncselekmények felderítését és a bizonyítékok rendszerezését vizsgálja; a kriminológia a tágabb összefüggések, a társadalmi okok, az előzmények és következmények tudománya; a büntetőjog pedig a jogi tartalmat szolgáltatja, amely az alapja és egyben felhasználója e két terület működésének és eredményeinek. A tanulmány emellett alkotmányossági és eljárásjogi szempontokat is vizsgál. A következtetés szerint „A kriminalisztikát a célszerűség, az eredményre törekvés jellemzi, míg az alkotmányos büntetőjog a társadalom védelme mellett az emberi jogok oltalmazását szolgálja. [...] Ugyanakkor például a tettesek és sértettek helyzetének nagyfokú hasonlóságára vonatkozó kriminológiai (viktimológiai) tétel nyilvánvalóan hasznosítható gondolatokkal segíti a kriminalisztikai erőfeszítéseket is.”

A következő tanulmányban *A zöldre mosdatás bűne – Etika és jog a prevenció szolgálatában* címmel *Irk Ferenc* egy napjainkban mind aktuálisabbá váló kérdést vizsgál. A *greenwashing*-jelenség, azaz „a reklámeszközként szolgáló színlelt környezetvédelem” kapcsán a szerző bemutatja, hogy mi áll a környezetbarát termékek és gyakorlatok megtévesztő népszerűsítése mögött, milyen hamis információk jelennek meg a mindennapi életben, a tudományban és a politikában, ami – a szerző véleménye szerint – kihívást jelent a jog területén is. „A megelőzés kulcsa a fogyasztói tudatosság növelése, a vállalati átláthatóság javítása és az etikai normák betartása. Ezek elősegítését támogathatja a zöldre mosdatás elleni jogi fellépés fokozása [...] nemcsak a tágabb értelemben vett jogi szférában, hanem a büntetőjog területén is, tükrözve a csaló tevékenységek kezelésének összetettségét.”

Kó József és Szabó Judit *„Szegény embert még az ág is húzza” – A pénzmosás bűncselekmény terheltjeinek személyi körülményei és azok lehetséges szerepe az elkövetővé válásban* című tanulmányukban az elmúlt évben indult kutatás eredményeit mutatják be. A hazai pénzmosási ügyekre koncentráltó aktavizsgálat során a kutatók 111 büntetőügy 271 elkövetőjének demográfiai adatait és más személyi körülményeit rögzítették és dolgozták fel. Megállapításuk szerint a bűnügyi aktákban szereplő elkövetők 34 százaléka volt nő, ami jóval magasabb, mint a megszokott arány. A szerzők összegzése alapján *„a pénzmosás magyarországi elkövetőinek szociodemográfiai jellemzői több vonatkozásban eltérnek a bűnelkövetők átlagától, és nem tükrözik a bűncselekménnyel kapcsolatos sztereotip elvárásokat; az elkövetők jellemzően kedvezőtlen anyagi helyzetű, pénzszűkében lévő, alacsony iskolai végzettségű és alulinformált személyek, akik könnyen rábíráhatók a bűncselekményre”*.

A terhelttel kötött megállapodások az Európai Unió néhány tagállamában címmel Kiss Anna az amerikai vádalkuhoz hasonlítható jogintézményeket vizsgálja egyes európai országokban. Az ún. *„plea bargaining”*-szerű megoldások a szerző szerint sokat könnyíthetnek az ügyek gyorsabb intézésével és lezárásával. Bulgária, Franciaország, Németország, Olaszország, Spanyolország és természetesen Magyarország hasonló intézkedéseit is elemzi a szerző. A konszenzuális megoldások számos előnye mellett a kontinentális jogrendszerben történő alkalmazás számos kérdést vet fel, például: *„Vajon mindezekkel a változtatásokkal nem kerül-e a büntető igazságszolgáltatás egyfajta szereptévesztésbe?”* Ennek eldöntése az olvasó feladata a bemutatott példák, pró és kontra jogi érvek tükrében.

Nagy László Tibor *A zsarolás büntettéről* című írása a szerző által készült elemzések negyedik része a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények körében. A kutatás véletlenszerű mintavétellel készült az ENYÜBS információs alapján. A 2020-ban regisztrált zsarolások közül 75 ügy, illetőleg 93 bűncselekmény elemzésére került sor, ennek során 53 felnőtt korú, 17 fiatalkorú és 4 gyermekkorú elkövető adatait dolgozta fel a szerző. A legfiatalabb elkövető 12, a legidősebb 59 éves volt. A szerző a zsarolás újabban megjelenő és mindinkább teret nyerő formájával, az online zsarolással is foglalkozik. Mindezek alapján megállapítja: *„Napjainkban a zsarolások újszerű elkövetési formái alakultak ki; online környezetben valamilyen infokommunikációs eszköz használatával, zsaroló e-mailek esetén pedig gyakorlatilag mennyiségi korlátok nélkül, míg a klasszikusnak tekinthető, levélben történő fenyegetések teljesen visszaszorultak.”*

Garai Renáta *Az elektronikus adatok térhódítása – Kamerás megfigyelés a személyes adatok védelmének hálójában* címmel megjelent tanulmánya az OKRI-ban 2023-ban lefolytatott kutatás összegzése, amely a modern technika jogi szabályozásának lehetőségeit veszi számba. Olyan kérdéseket vet fel, amelyek a modern eszközök (a mobiltelefontól a különböző közösségi térben megfigyelésre szolgáló eszközökig) büntetőjogi kezelése során feltűnnek. A szerző felsorolja és elemzi azokat a jogi problémákat, amelyeket akár a menetrögzítő kamerák használata esetén, akár a vendéglátóiparban,

a társasházaknál, orvosi rendelőkben vagy éppen a különböző szálláshelyeken és közterületeken alkalmazott eszközök jelenthetnek. A szerző felveti és arra keresi a választ, hogy „szakkérdés-e az adat azonosítása és kinyerése; miként zajlik a mobiltelefon, tablet, laptop szilárdtest-memória lefoglalása és adatmentése; milyen mértékben szükséges ügyészi és bírói szakértelem a másolatok felhasználása és megítélése során; miért elengedhetetlen a magas szintű informatikai tudás a jogalkalmazók körében”.

Bolyky Orsolya és Sárík Eszter *Az idősek sérelmére elkövetett erőszakba torkolló vagyron elleni bűncselekmények kriminológiai sajátosságai* című munkájukban a szakirodalom áttekintése mellett leginkább a témával kapcsolatos büntetőügyek aktavizsgálata alapján mutatják be a vagyron elleni erőszakos bűncselekmények (például rablás), vagy a lopásnak induló, de erőszakba forduló cselekmények elkövetői és áldozati oldalát. Az idősokkal kapcsolatos kriminológiai és jogi vizsgálatok nem gyakori és népszerű területei a társadalomtudományi szempontú magyar kutatásoknak; az elmúlt évtizedben alig néhány résztanulmány látott napvilágot e korosztály bűnözéssel összefüggő helyzetéről, és még ennél is ritkábban az idős kor büntetőjoggal kapcsolatos problémáiról, így ez a tanulmány különös érdeklődésre tarthat számot.

Windt Szandra, *Az emberkereskedelem jelensége a pandémia árnyékában* címmel készült tanulmány szerzője a Covid-járványnak az emberkereskedelemre gyakorolt hatását és következményeit járta körbe a 2020 és 2023 közötti időszakban, több módszerrel vizsgálva a kérdéskört. Jelen írás a 2023. évi kutatás tapasztalatait osztja meg az olvasóval, amelyben ügyészek, rendőrök és szociális munkások véleményeit összegzi. A szakértői interjúk alapján a segítő tevékenység kevés sikerélménnyel jár a szociális munkások számára, és magas a kiégés kockázata is. Problémák jelentkeznek a szakmai együttműködésekben, előítéletekkel és ismeretek hiányával is találkozott a kutató. Mindez a szerző szerint egy „az emberkereskedelem komplexitására jobban reagáló jogalkalmazói és áldozatsegítő – igazságügyi és szociális – kooperáció” szükségességére mutat rá.

Ritter Ildikó *„Csoomagkapcsolás” egy kicsit másképp*. Az online drogpiaac jellemzői címmel foglalta össze két éven át tartó kutatását a darknetes térben zajló kábítószerek-kereskedelemről, valamint az online drogkereskedelem résztvevőinek jellemzőiről. A szerző a 2022–2023-as években vizsgálta az ismertté vált kábítószerekkel és más tiltott szerekekkel kapcsolatos bűncselekményeket. Megállapítja, hogy a digitális drogkereskedelem sok előnnyel jár nemcsak a fogyasztók, de az eladók számára is, ugyanakkor lényegesen megnehezíti a hatóságok munkáját, különösen a felderítés területén. Külön problémát jelent, hogy „bár így a fogyasztók kevésbé érintkeznek a »hagyományos« bűnöző szubkultúrával, a darknetes piacterek műveleteibe történő bevonódásuk ténylegesen csak egy másik kriminális platformra tereli őket”.

Solt Ágnes Közöny, *bűn és bűnhődés – A legfiatalabb tézses története* című írása a szerző 12 éves kutatásának esszenciája, amelyet a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés témakörében folytatott. A tézsesek megküzdési stratégiáit, mentalitásuk vál-

tozásait, érzéseit és a fogva tartás hatását több írásában is megismerhettük. Jelen tanulmány a legfiatalabb életfogytiglani büntetésre ítélt férfit mutatja be, aki 13 évet töltött már börtönben, most 37 éves, és a szerző 20 alkalommal több órán át készített interjút vele. *„A többi tézses elítélttől sok vonásában különbözött. Intelligens, kedves, zárkózott, megfontolt, tisztelettudó fiatal férfiként viselkedett minden alkalommal.”* A szerző 10 év interjúinak részleteivel egyedülálló módon érzékelteti egy fiatalon a legsúlyosabb bűnt elkövetett ember személyiségének alakulását, változásait.

A kötet zárótanulmánya *Az aktakutatások egyes módszertani problémái* címmel minden kutató és kutatás iránt érdeklődő számára kiemelten hasznos útmutatóul szolgál. Kó József két kutatási módszer lehetőségeit, hibáit és előnyeit számba véve tekinti át a kvalitatív és a kvantitatív metódus közötti különbségeket. Álláspontja szerint egyik módszer sem mindenható: a szerző felhívja a figyelmet arra, hogy *„a feldolgozáshoz választott módszernek mindig a kutatás céljához kell igazodnia, ezeknek kell meghatározniuk az alkalmazott módszert, nem a módszerhez kell igazítani az elérni kívánt célokat”*. A meg-alapozott döntés meghozatalához nyújt gyakorlati segítséget a tanulmány.

Dr. Barabás A. Tünde

Kriminalisztika, büntetőjog, kriminológia

Absztrakt

A szerző a kriminalisztika néhány fontos kérdését tárgyalja egyéb tudományterületekhez való viszonyának tükrében. Azt hangsúlyozza, hogy a kriminalisztika, mint viszonylag fiatal tudomány, csak a törvények uralma keretében működhet megfelelően. Hozzájárulhat a döntések megalapozásához tudományos igényű eljárásokkal és objektív bizonyítékokkal. Néhány megnyilvánulás azonban megkérdőjelezhető mind alkotmányos, mind pedig gyakorlati oldalról. A poligráf, a taktikai blöff és a leplezett eszközök alkalmazása elnyomja a személyiségi jogokat. A kriminalisztika és a kriminológia közötti különbség a szerző szerint érdeklődési területükben van. Az előbbi mindenekelőtt az egyes bűncselekményekre összpontosít, míg a kriminológia a problémák szélesebb körével foglalkozik: a kriminalitásnak a társadalmat érintő kérdéseivel. Az eljárási igazságosság jobb megértése segíthet a két tudomány közötti híd megépítésében.

Kulcsszavak: kriminalisztika, büntetőjog, kriminológia, alkotmányosság, poligráf, leplezett eszközök, eljárási igazságosság

---

Abstract

Criminalistics, penal law, and criminology

The author discusses some important problems of criminalistics as they relate to other disciplines such as penal law and criminology. It is emphasized that criminalistics, as a relatively young part of the sciences, may only function within the framework of the Rule of Law. It can contribute to the reasoning of decisions using scientifically based procedures and objective pieces of evidence. However, some activities can be challenged both on constitutional and practical grounds. Polygraph, tactical bluff, and special investigative methods are measures that suppress personality rights. The difference between criminalistics and criminology is in their focus of interest. The former mainly addresses individual crimes while criminology deals with a wider scope of problems for society related to offending. A better understanding of procedural justice could bridge the gap.

Keywords: criminalistics, penal law, criminology, constitutionality, polygraph, special investigative methods, procedural justice

---

* Prof. em. Dr. Korinek László, akadémikus, tudományos tanácsadó, OKRI. ORCID: 0000-0002-7037-3908.

Előzmények

A modern bűnügyi nyomozástan viszonylag fiatal diszciplína. Nem vitatható, hogy az emberek – így az igazságszolgáltatás gyakorlói – már régóta próbálkoznak a bűncselekmények mögött meghúzódó valóság feltárásával. A tudományok fejlődése azonban a középkor végéig nem tette lehetővé az elkövetők megbízható azonosítását, az objektív bizonyítást. Voltak törekvések a tények alapos feltárására, de a hit sem volt nélkülözhető a bűnösség kimondása során. (FENYVESI, 2016)

Az alkalmazható ismeretek hiányán túl nyilvánvalóan szerepet játszott a felderítés, valamint a bizonyítás elmaradottságában az, hogy a bűn üldözésének nem kizárólagos funkciója a valóság megismerése. A boszorkányságot nem lehet tudományosan igazolni. A szimbolikus igazságszolgáltatásnak megvan a maga társadalmi szerepe, az embereket akkor is meg lehet nyugtatni, ha nem feltétlenül az igazi tettetést sújtja a büntetés. A bűnbakkal (*Priigelknabe*) szembeni fellépés is valamiféle egyensúlyt teremtett az elkövetett rosszcselkedet és az elvárt rend között. Az pedig magától értetődik, hogy a tudás hiányát hittel pótolták.

A XVIII–XIX. századra megjelent az igény és a lehetőség is a bűnüldözés új alapokon történő folytatására. A tudományos haladás mellett fontos tényező volt az a felismerés, hogy a társadalomra veszélyes magatartások visszaszorításának nem a brutális büntetés, hanem a kellő időben történő, elkerülhetetlen felelősségre vonás a legjobb eszköze. (BECCARIA, 2012) Ez óhatatlanul a felderítésre és a bizonyításra fordította a büntetőhatalom ágenseinek a figyelmét. Már a XVI. századtól kezdődően – nem előzmények nélkül – elterjedt a halál okának boncolás és orvosi vizsgálat segítségével történő megállapítására irányuló eljárás. A továbbiakban a toxikológia területén is jelentős eredmények születtek. *Hans Gross* 1893-ban megjelent kötetének címében már a *kriminalisztika* fogalma is szerepel (FENYVESI, 2016: 16)

A kriminalisztika tárgyának bővülése

Egyet lehet érteni azzal a megállapítással, hogy a bűnfelderítés tudománya és gyakorlata ma már eredeti rendeltetésénél szélesebb körre terjed ki: a szabálysértések, de még közigazgatási ügyek körülményeinek a tisztázásában is van szerepe. Mégpedig azok igényeinek a kiszolgálása révén. (PETRÉTEI, 2021) A bűnügyi tudományok rendszerében a kriminalisztika sajátos kapcsolatban áll a többi kutatási területtel. (FENYVESI, 2022) A viszony elvileg rendezett, hiszen a büntetőeljárás és a többi processzus sikerét kell biztosítani a kriminalisztikának.

Azok pedig az anyagi szabályokhoz, végső soron természetesen az Alaptörvényhez igazodnak.

A bűnüldözés a hagyományos felfogásban az elkövetett cselekmények felderítését, a tettes és a részesekek azonosítását jelenti. Ehhez igazodott a diszciplína és a hozzá kapcsolódó gyakorlat fegyvertára. Kétségtelenül jelen volt a megelőzés szándéka is, amit a klasszikus felfogásban a biztos és gyors felelősségre vonással, a büntetés elkerülhetetlenségével kívántak elérni. Ennek érdekében a cselekmények körülményeinek a megismerése mellett az elkövetők megtalálása és azonosítása tett szert kiemelkedő jelentőségre. Annál inkább, mivel az aktív veszélyes bűnözők – legalább időleges – elszigetelése a társadalomtól az egyéni prevenció eszköze is volt.

A XX. században jelentős változások következtek be a közhatalom és a kriminalitás viszonyában. Egyre jobban terjedt az a felfogás – mind az elméletben, mind pedig a gyakorlatban –, amely szerint az elkövetett bűncselekményekre való következetes reagálás nem elegendő. Tegyük hozzá: már csak azért sem, mert az ideális helyzet soha nem következett be, a rejtett bűnüldözés a társadalom életének velejárója maradt. A kriminálpolitika figyelme a szélesebb értelemben vett megelőzés felé fordult. A büntetés helyett a felügyelet, az emberek fegyelmzése kapott hangsúlyt. (FOUCAULT, 1990)

A későbbiekben az emberek biztonsági problémáinak és igényeinek a felismerése erősítette a hagyományos bűnüldözés eszköztárának bővítését és szerepének a módosulását. Az *Ulrich Beck* nevéhez kötődő, a XX. század végén megjelent kockázattársadalom-felfogás az emberek szorongását, ezen belül a bűnüldözéstől való félelmét hangsúlyozza. A biztonság védelmére irányuló tevékenységnek is az emberek felé kell fordulnia. Hagyományosan az állam, a nemzet oltalmazása volt az elsődleges cél, a közhatalom pedig e biztonság birtokában szolgáltatta az emberek számára a támadásoktól való védelmet. A kockázattársadalomban a veszélyek forrásai sokfélék, miként a védelem intézményei is – beleértve a magánbiztonsági szolgáltatókat –, nem lehet leegyszerűsíteni a dolgot valamiféle külső fenyegetettségére. (BECK, 2003: 539–540) Éppen ezért az ilyen együttélésben a közhatalomnak az emberek tényleges vagy vélt (a félelem általában nem igazodik a tényleges veszélyeztetettséghez, de fontos tényező) biztonsági szükségleteire kell reagálnia.

Mindezek a folyamatok jelentős hatást gyakoroltak a bűnüldözésre, azonban keresztül pedig a kriminalisztikára is. Konkrét példaként említhetjük az áldozatvédelem és a vagyonvisszaszerzés felerősödött szempontjait, amelyeknek érvényesülniük kell már a bűncselekmények felderítésének a folyamatában is.

Új jelenség az úgynevezett „előrelátó rendőrség” (*predictive policing*) modellje, ami az elnevezésével összhangban a korábbi tapasztalatok alapján prekriminális adatgyűjtést, sőt beavatkozást tesz lehetővé. A modell azon alapul, hogy adatokat gyűjtenek széles körből nagy mennyiségben, azokat elemzik, az eredményeket pedig felhasználják a jövőben várhatóan bekövetkező bűncselekmények előrejelzése, megakadályozása és a rájuk való reagálás érdekében (PEARSALL, 2010). Az elkövetett cselekmény, sőt a gyanú hiányában megvalósuló, súlyos jogkorlátozással járó hatalmi beavatkozásra példa a magyar büntetőeljárásban intézményesített előkészítő eljárás¹ is. Akkor lehet lefolytatni, ha még bűncselekményi gyanú sincs, hiszen éppen annak fennállását vagy hiányát próbálják megállapítani. A megelőzés tehát ebben az esetben cél, de a felderítés nagymértékű hasonlóságot mutat a már elkövetett bűncselekmények megismerésére irányuló folyamattal. A kriminalisztikai tudásanyagot szinte egy az egyben fel lehet – és nyilván fel is kell – használni az előrelátó rendőri működésben.

Mindezek alapján elmondható, hogy a kriminalisztika megelőzési szerepe nem elsődleges, de egyre fontosabb. *Fenyvesi Csaba* szerint a szorosabb értelemben vett üldözés helyébe az előzetes csapást jelentő prevenció lép. Szerinte ebben reménykedhet minden egészséges érzületű, becsületos polgár. A nyomok követése helyett azok létrejöttének az elkerülése kívánatos. (FENYVESI, 2021b) A helyzet és a trend megállapítása helyes, az értékeléssel azonban nem lehet egyetérteni.

A kriminalisztika és a társadalom, az alkotmányosság kérdése

Kicsit leegyszerűsítve, de nem eltorzítva a dolgot, adódik a kérdés: megengedhető-e egy alkotmányos demokráciában az „előzetes csapás”, vagyis a ténylegesen büntető hatású beavatkozás a még el nem követt bűncselekmények miatt, azok megelőzésére hivatkozva. A büntetés jogkorlátozás, azon belül kétségtelenül értékelhető a kegyetlen fizikai megtorlások háttérbe szorulása. Aggályos azonban a közhatalom fokozódó érdeklődése az emberek tudata, tervei, vágyai iránt. A klasszikus, hagyományos bűnüldözés még inkább az igazságszolgáltatás vezérlő elve, hogy az embert azért érheti joghátrány, amit ténylegesen elkövetett. A gondolat mentes az állami beavatkozás alól. A kriminalitás elleni kiterjesztett védekezés azonban szükségképpen átlépi ezt a garanciális határt. A technikai fejlődés vívmányait a célszemélyek szándékainak a megismerésére is felhasználják. Logikusan adódik a következtetés: nem szabad

---

¹ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 339–340. §

megvárni a romboló magatartás bekövetkezését, be kell avatkozni a nagyobb kár, esetleg tömeges tragédia megakadályozása érdekében. A megelőzés azonban esetenként nagyobb jogi és tényleges hátrányt jelenthet a potenciális elkövető számára, mint akár egy büntetőítélet következménye.

Példaképpen említhető a terrorizmus megelőzésének, megakadályozásának a gyakorlata. A halálbüntetést nem alkalmazó Egyesült Királyságban évezretdünk első évtizedében olyan iránymutatást adtak a rendőröknek, hogy öngyilkos terrortámadás veszélyének észlelésekor a leendő elkövető fejlődése mutatkozik alkalmas eszköznek a cselekmény megakadályozására. Ez volt a „shoot to kill”, vagyis a „lőjünk, hogy megöljük” politikája, amit egyébként ma már nem követnek. Ennek az egyik oka a Stockwell metróállomáson bekövetkezett, tragikus tévedés miatti emberölés.

2005. július 22-én a londoni rendőrök halálos lövést adtak le Jean Charles de Menezes brazil állampolgárra, aki fegyvertelen volt, semmiféle robbanószert vagy robbanóanyagot nem tartott magánál. Terroristákkal semmilyen kapcsolatban nem állt. A magyarázat: hasonlított egy ismert terroristára. (IPCC, 2006)

Az emberi élet védelmének szükségességét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Köztudomású tény, hogy a fejlett demokráciák többségében még nagyfokú gondossággal, körültekintéssel lefolytatott eljárások végén sem lehet halálos ítéletet kimondani. Ezért különösen aggályos, hogy a megelőzés, a bűncselekmények megakadályozása körében lehetőség van az emberi élet törvényes elvételére, csekély és jórészt ellenőrizhetetlen biztosítékok megléte mellett. Az említett brit eseten túlmenően hivatkozhatunk a rendőrségről szóló hatályos magyar törvény² 54. § (1) bekezdésének g) pontjára, amely szerint lőfegyver alkalmazható az emberi élet kioltását szándékosan elkövető elfogására, szökésének megakadályozására. Az Alkotmánybíróság 9/2004. (III. 30.) AB határozatában elfogadhatónak tartotta ezt a lehetőséget, annak ellenére, hogy megállapította:

„[E]lőfordulhat, hogy a rendőr azzal szemben használ lőfegyvert, aki korábban – a rendőr tudomása ellenére – nem oltott ki emberi életet. A törvényi felhatalmazás ellenben egyértelmű, mert az Rtv. 52. § (1) bekezdés értelmében a lőfegyver-használati jog a rendőrt csak az Rtv.-ben foglaltak szerint illeti meg. Ennek megfelelően a lőfegyverhasználat jogszerűsége a konkrét esetekben csak akkor áll meg, ha a rendőr minden kétséget kizáróan tudja – a körülményekből egyértelműen következik – hogy az a személy, akire rálő, korábban embert ölt.”

A tévedés lehetősége nagyfokú óvatosságra kell hogy intsen. A technikai fejlődés egyre jobb lehetőségeket kínál az objektív bizonyításra már a bűncselek-

---

² 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről (a továbbiakban: Rtv.)

mény bekövetkezése előtt is, de a melléfogást nem tudja minden körülmények között megakadályozni. Még a legmegbízhatóbb arcfelismerő rendszer is hibázhat. Ezért az automatikus következmények alkalmazását csak kellő kontroll mellett lehet megengedni. Példaképpen említhető az a kínai eset, amelyben egy nagyvállalat köztisztelőben álló vezetőjét állították pellengérré azzal, hogy átment az úttesten piros lámpánál. Utóbb kiderült: egy autóbusz oldalán szerepelt a képe, azt érzékelte a kamera, a jármű pedig éppen a zebrán haladt át. Az arc felismerése tehát pontos volt, a beavatkozás azonban igazságtalan. (BERTA, 2018)

A kriminalisztika és az eljárási jogok

Finszter Géza alappal kapcsolta össze a kriminalisztika történelmileg kései megjelenését, hogy a valóság megismerésének szükséglete a leghatározottabban a szabad piacgazdaság igénye, amelynek a közjogra gyakorolt hatásai csak a XIX. századra értek meg.

„A polgári jogállam célnak tekinti a társadalomnak a bűntől való megóvását, érvényesül a joguralom, a jogrend jogsértő módon nem védelmezhető, nincs mindenáron való jogérvényesítés, és a bűnüldözés kudarcaiért az államnak kell vállalnia a felelősséget. »Az anyagi igazságosság jogállami követelménye a jogbiztonságot szolgáló intézményeken és garanciákon belül maradván valósulhat meg.« [9/1992. (I. 30.) AB határozat].” (FINSZTER, 2020: 597)

Ezek értelemszerűen az eljárásjogokon keresztül érvényesülnek.

A kriminalisztika tehát a jogállammal összefüggésben jelent meg, annak kezei között tud érvényesülni. Ezt is figyelembe kell venni akkor, amikor például a megelőzés jelentőségét hangsúlyozzuk.

Az említett három esetben (a londoni metrón leadott halálos lövés, a szándékos emberölés elkövetőjével szemben engedélyezett lőfegyver-használat, valamint az arcfelismerési tévedés) úgy is fel lehet fogni a hibás döntést, illetőleg annak lehetőségét, hogy a kriminalisztika eredményeinek és gyakorlatának a mellőzése jelentette, jelentheti a kudarc fő okát. A rendészeti, bűnmegelőzési beavatkozások előtt ugyanis nincs lehetőség alapos vizsgálódásokra. Pedig az emberi élet vagy becsület védelme megkövetelné a kellően megfontolt döntést. A rendőrségi törvényből hivatkozott felhatalmazás esetében például a rendőr kétséget kizáró tudása a feltétel. Ez azonban egy demokratikus jogállamban elfogadhatatlan egy lefolytatott büntetőeljárás kiváltására. A tévedés kizárását célzó jogszabályi garanciákon túlmenően a felderítés tudománya is garanciákat dolgozott ki. (KOVÁCS et al., 2022) Ezek mellőzésével megállapítani az ember-

ölés elkövetését, ráadásul a szándékosság távolról sem egyszerű kérdését is megoldottnak tekintve, enyhén szólva is megengedhetetlen. Olyan tragikus következményekre vezethet, mint a londoni metróállomáson bekövetkezett végzetes rendőri tévedés. Egyébként a kínai arcfelismerő rendszer hibájából adódó meghurcoltatás sem következhetett volna be, ha kriminalisztikai módszereket alkalmazó eljárást folytatnak le. Nyilvánvalóan lehetett volna ellenőrizni az érintett személy tartózkodási helyét a felvétel készítésének idején, de elképzelhető, hogy egy szélesebb spektrumú kép (a forgalomról) is elegendő lett volna a helyzet tisztázásához.

Az itt hivatkozott példák – és még továbbiakat is bőven lehetne említeni – megerősítik Finszter Gézának a kriminalisztika és a törvények uralma közötti kölcsönös feltételezettségre vonatkozó megállapítását. A bűnfelderítés tudományának a hatalmi beavatkozásokat megelőző döntéshozatali folyamatból való kirekesztése szükségszerűen növeli a kudarc valószínűségét, ami egyben az esetek döntő többségében az emberi jogok súlyos sérelmét is okozza.

Megjegyzendő, hogy a törvényes eljárások lefolytatása sem automatikusan eredményezi a kriminalisztika garanciális értékeinek az érvényesülését. Jogi normák, de kriminalisztikai alaptételek figyelmen kívül hagyása is hozzájárulhat a téves bírói ítéletek megszületéséhez. Az egyik gyakran előforduló eset a felismerések nem megfelelő kezelése, az arra irányuló eljárás szabályainak a megsértése. A súlyos bűncselekmények miatt elítéltek utólagos felmentésére irányuló amerikai Innocence Project keretében elemzik az igazságszolgáltatás tévedéseinek okait is. Az egyik legfontosabb megállapítás, hogy az esetek több mint 70 százalékában a hibás felismerések vezettek ártatlan személyek büntetőjogi felelősségének a megállapítására. (KORINEK, 2023b: 126–128) Fontos megjegyezni, hogy az ártatlanul elítéltek büntetésének töltése idején tipikusan szabadlábon van az igazi bűnöző, akár gyilkos is. Ez volt a helyzet például Magyarországon Kaiser Ede ténylegesen életfogytig tartó fegyházba küldésének idején is.

Ebből következik, hogy a felismertetés és annak formalizált módozata: a felismerésre bemutatás alkalmával a legszigorúbban be kell tartani a törvényes előírásokon túl a kriminalisztika ajánlásait is. Az emberölések nyomozásáról írt könyv szerzői a felderítés sikerének érdekében is elengedhetetlennek tartják, hogy ennek a cselekménynek nem lehet célja a bűnüldözés feltételezéseinek az igazolása, a valóság megismerése az egyetlen elfogadható törekvés. Éppen ezért sarkalatos kérdés a befolyásmentesség. (KOVÁCS et al., 2022: 225)

Sajnálatos módon a jogalkalmazás gyakran figyelmen kívül hagyja a kriminalisztika szakmai követelményeit, néha még a jogszabályok garanciális előírásait is. Példaképpen említhető a több ügyben (így a móri bankrablás nyomozása

során is) alkalmazott ismételt felismeretés. Ha egy felismerő személy – rendszerint tanú – valakit már látott, akkor hajlamos arra, hogy azonosítsa a kiválasztandó emberrel. Ez különösen így van, ha egyszer már meg is jelölte ismertként. Súlyosan kifogásolható, ha a terheltet (különösen, ha egy van az adott ügyben) a tárgyalóteremben ismertetik fel. Nyilvánvaló, hogy a vádlottak padján – adott esetben bv. örök társaságában, bilincsből – ülő ember kiválasztása enyhén szólva is legalább a helyzetből adódó befolyás alatt történik. Ugyanakkor van rá példa, hogy az ilyen felismerést terhelő bizonyítékként értékeli a bíróság, valójában azért történik a kérdés feltétele a tárgyalóteremben megjelent személynek.

A Fővárosi Ítéltábla mint másodfokú bíróság a 16.Bf.212/2017/71. számon hozott határozatában az ítélet megalapozására rögzítette az indokolásában:

„7. sz. tanú a nyomozás során tartott felismerésre bemutatáskor két alkalommal határozottan kiválasztotta a vádlottat [...] Az elsőfokú eljárásban tartott tárgyaláson is felismerte a vádlottban azt a személyt, akit akkor a lépcsőházban látott, mint mondta, arra emlékszik, hogy gyönyörű szép kék szeme volt, mert az világtított, illetve, hogy a szája is kint volt a maszkból. A megismételt másodfokú eljárás során tartott tárgyaláson is fenntartotta, hogy szerinte a vádlott volt az, kivel találkozott a lépcsőházban.”

Fel sem merült a bírói mérlegelésben a kétszeri bemutatás és a két tárgyalótermi azonosítás befolyásoltságának a lehetősége.

Fenyvesi Csaba részletesen bemutatta a felismerésre bemutatások típushibáit, konkrét esetekre is hivatkozva. (FENYVESI, 2021a) Ilyen például a felismerő személy kihallgatása során az észlelés körülményeire vonatkozó kérdések tisztázatlanul hagyása, a szükséges figyelmeztetések elmaradása stb. A szerző figyelmet érdemlő javaslatokat is megfogalmazott a hiányosságok kiküszöbölésére.

A kriminalisztika garanciális értékének a teljes kiiktatása is napirenden van. Ahogyan arról szó volt, e tudomány a törvények uralmának általános elvként történt elfogadása idején jelent meg, és azóta nagyban segítette a bűnüldözés eredményességét. A kudarcok igen gyakran éppen a felderítés tudományos követelményeinek a megsértéséből, ennek a szempontnak a mellőzéséből erednek. Megjelentek olyan elképzelések is, amelyek szerint egyáltalán nincs szükség az alkotmányos és jórészt bizonyítottan célravezető eljárások lefolytatására, azok részben vagy egészben történő kiiktatása mellett is érhetők el eredmények.

A terrorizmust és a szervezett bűnözést sokan – főleg politikusok, de egyes szakemberek is – olyan fenyegetésnek tartják, ami feljogosítja a hatalmat a kivételes megoldások alkalmazására. Ez a *securitization* (biztonságiasítás) technikája,

amivel kivesznek egyes viszonyokat és eljárásokat az alkotmányos rendből, és hangsúlyozottan időlegesen megengedik a normál folyamatoktól eltérő kezelést. Ez adott esetben lehet indokolt, de szükségszerűen vadhajtásokat is produkál.

Ilyennek tekinthető például a kínvallatás intézményesítésére irányuló törekvés a legsúlyosabb törvénysértések megelőzése, megakadályozása céljából. Ez a módszer a kriminalisztika megjelenése előtti időkben volt elterjedt, nem is egyeztethető össze a felderítés tudományának tételeivel. Az emberi méltóság kirívó megsértése mellett arra kell rámutatni, hogy a tortúra alkalmatlan eszköz az igazság megismerésére. Elegendő utalni arra, hogy az emberek sanyargatásával megszerzett beismerő vallomások tömegesen szerepeltek a boszorkány-ügyek bizonyítási anyagában. Márpedig a jelenlegi tudásunk szerint boszorkányok nincsenek, tehát az így kikényszerített nyilatkozatok nem feleltek meg a valóságnak. A fájdalomtól szabadulni kívánó ember bármit beismer, de az ilyen nyilatkozatnak nincs valóságos bizonyító ereje. Ezért a kegyetlenség és embertelenség mellett a kriminalisztika alaptételeinek való ellentmondás miatt sem fogadható el a fizikai erőszak – vagy akár csupán az azzal történő fenyegetés – vallomások kicsikarására.

Az emberi méltóság megsértését – a kínzást, kínvallatást – abszolút módon tiltja az Alaptörvény és a nemzetközi jog, amellel kriminalisztikai szempontból is elvetendő. Ennek ellenére van arra példa, hogy ezen szabályt nem csupán egyedi esetekben, hanem intézményesen megsértik, méghozzá nemcsak a törvények uralmát illetően kevésbé fejlett országokban, hanem például az Egyesült Államokban is. (SSCI, 2014) A szakirodalomban sem ritka az olyan törekvések támogatása és elméleti megalapozása, amelyek a legsúlyosabban társadalomra veszélyes magatartások elleni küzdelemben megengednék, sőt el is várnák az információk megszerzése érdekében alkalmazandó fizikai erőszakot (lásd például DERSHOWITZ, 2002; BRUGGER, 2000).

Feszültségek a kriminalisztika és az alkotmányos büntetőjog között

Az a tény, hogy a bűnfelderítés tudománya a joguralom megszilárdulása idején bontakozott ki, nem jelent totális harmóniát a büntetőjoggal, mindenképp az eljárással. A kriminalisztikát a célszerűség, az eredményre törekvés jellemzi, míg az alkotmányos büntetőjog a társadalom védelme mellett az emberi jogok oltalmazását szolgálja. Könnyen adódhat tehát a következtetés – nem is alaptalanul –, hogy az eljárási keretek a kriminalisztikai célok korlátozását is jelentik. A büntető törvény – így természetesen az eljárási szabályozás is – *Franz von Liszt* szerint az elkövetők Magna Chartája, ami abszolút korlátot jelent az állam-

hatalom számára. (LISZT, 1905) A felderítést megalapozni kívánó kutatások és tételek nem az elkövetők védelmére összpontosítanak.

Van tehát olyan kölcsönhatás, amelynek keretében a kriminalisztika a megszilárdult eljárási szabályokat feszegeti, új, az említett jogvédő funkciót is érintő kezdeményezéseivel. Az emberi tudat tartalmának a megismerésére irányuló törekvések visszavezethetők a tett-büntetőjogtól való eltávolodásra, a megfigyelő-fegyvelmező hatalmi módszerekre, továbbá a kriminalisztikának a megelőzésben vállalt szerepére.

Példaképpen említhető a *hazugságvizsgálat* problémája. Magyarországon a poligráf alkalmazása a nyomozati szakban megengedett, a bíróság előtt már nem. A Német Szövetségi Felsőbíróság (*Bundesgerichtshof*) 1954-ben betiltotta a büntetőeljárásban történő felhasználását, arra hivatkozva, hogy az még a terhelt vagy más személy beleegyezése esetén is sérti az emberi méltóságot, az állam betekintést nyerhetne a vizsgált személy lelkébe, ami nem megengedhető.³

Az Emberi Jogok Európai Bírósága számos ügyben foglalkozott a poligráfós vizsgálat egyes kérdéseivel. A testület gyakorlatából nem vonható le olyan következtetés, hogy a műszeres ellenőrzés ellentétben állna az Emberi Jogok Európai Egyezményének garanciális szabályaival. Az persze magától értetődik, hogy amennyiben legális lehetőség van a hazugságvizsgálatra, úgy azt a tisztességes eljárás követelményeivel összhangban kell alkalmazni. (BUDAHÁZI, 2021: 51–54)

A kriminalisztika tudományát az érdekli, hogy megbízható eredményeket lehet-e elérni a berendezés használatával. Egyes kutatók szerint a megállapítások még a kevésbé fejlett technika bevetése mellett is meghaladják a 80 százalékos validitást, vagyis a valósággal való megegyezést. (BUDAHÁZI, 2021: 64) Ez természetesen nem tekinthető kétséget kizáró bizonyítottságnak, így a poligráf, az annak alkalmazásáról készült szaktanácsadói vélemény nem perdöntő bizonyítási eszköz, de egyéb adatokkal összevetve része lehet az értékelésnek. *Budaházi Árpád és kollégái* rámutattak, hogy nem kizárólag a ma már hagyományosnak tekinthető poligráf, hanem több más hasonló rendeltetésű eszköz is segítheti a felderítés eredményességét. Ígéretesnek, de még nem kellően megbízhatónak tartják e kutatók az agyi ujjlenyomat (*brain fingerprinting*) vizsgálatát. Ez az elmében képződő hullámok alapján közvetlenebb információt képes szolgáltatni a vizsgált személy tudattartalmáról. Egy amerikai eset bemutatásával arra is rámutattak, hogy a módszer az ártatlanság bizonyítására is alkalmas lehet, ami egyébként a „hagyományos” poligráfra is igaz a maga validitás-

---

³ Rechtsprechung BGH, 16.02.1954 – 1 StR 578/53

értéke erejéig. Nyilvánvalóan etikai és alkotmányossági problémákat is felvet az agyi folyamatok vizsgálata. (BUDAHÁZI, 2021: 99–147)

Nem hagyható említés nélkül a *DNS-vizsgálatok* bevezetése, ami forradalmi változást hozott a felderítésben. A múlt század '80-as éveinek közepétől (JEFFREYS et al., 1985a, 1985b) terjedt el – igen gyorsan – ez a módszer, ami teljesen megbízható azonosításra ad lehetőséget ujjlenyomat hiányában is. Magyarországon egy 1992-ben elkövetett emberölés nyomozása során alkalmazták először a kriminalisztikai DNS-vizsgálatot. (PÁDÁR et al., 2019) Felmerült a mintavétel alkotmányosságának problémája az adatbankok létrehozása, a terhelő bizonyítékok szolgáltatására kötelezés tilalma, a tisztességes eljárás, valamint a kutatás és lefoglalás törvényessége szempontjából (KAYE, 2001), azonban a bűnüldözés mint közérdek mára már elfogadottá tette a minták begyűjtését és vizsgálatát, az adatbázis használatával együtt. Természetesen ebben az esetben is igaz, hogy a valóság feltárása nem csupán a bűnösség megállapításához, hanem a téves elítélések utólagos orvoslásához is használható. Az említett Innocence Project 243 – 2023 áprilisáig sikeres (tehát jogerősen elítéltek felmentését produkáló) – projektjéből 196 a DNS-összehasonlítás eredményén alapult.⁴ Egyet lehet érteni azzal, hogy az igazság feltárását célzó és arra alkalmas eszközök, módszerek bevetése a szükségesség és arányosság, valamint természetesen a törvényi szabályozás követelményeinek az érvényesítése mellett nem kifogásolható, az igazságosság kiemelkedően fontos értékének a szolgálata miatt.

Hasonló a helyzet a *leplezett eszközök alkalmazásával*. A legsúlyosabb bűncselekmények elkövetésének megelőzése, megakadályozása legitimálhatja a magánéletnek az érintettek tudta nélkül történő megismerését, de csak az alkotmányos követelmények betartása mellett. Azokat szigorúan, a lehetőségeket a minimálisra csökkentve, a kivételesség tudatában és megfelelő ellenőrzés mellett szabad használni. Az Európai Unió szervei tudomásul vették a lehallgatások és egyéb titkos eszközök, módszerek bevetését a garanciák érvényesülése esetén. Annak a felderítés szempontjából vett hasznossága nem vitatható. Az alapvető jogok szükségszerű sérelme miatt azonban feltétel, hogy súlyos bűncselekmény gyanúja álljon fenn, beleértve annak előkészületét is.⁵ Megítélésünk szerint ebbe nem fér bele és kriminalisztikai szempontból sem indokolt a bűncselekmények gyanújának a lehetősége miatti beavatkozás ilyen jogkorlátozó mó-

---

⁴ <https://innocenceproject.org/exonerations-data/>

⁵ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2005) 10. számú ajánlása a különleges nyomozási technikák alkalmazásáról a súlyos bűncselekményekre vonatkozóan, beleértve a terrorizmust, 4. pont.

don. Márpedig a hatályos büntetőeljárás törvény szerint előkészítő eljárás folytatható leplezett eszközök alkalmazásával is, amelynek célja „annak megállapítása, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e” (Be. 339–340. §). Ez ténylegesen ellenőrizhetetlenné teszi a beavatkozás indokoltságát (vagyis ellehetetleníti a szükségesség és arányosság elvének alkalmazását).

Érdekes, hogy az előkészítő eljárás részletes szabályait is tartalmazó 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 96. §-ának (2) bekezdése előírja, hogy az elrendelésről feljegyzést kell készíteni, ami tartalmazza az annak tárgyát képező bűncselekmény megjelölését. Ez elképzelhetetlen legalább az egyszerű gyanú fennállása nélkül, ami pedig a „normál” nyomozás előfeltétele.

Az az igazi veszély, hogy az ilyen beavatkozások még arra irányuló szándék hiányában is a folyamatok befolyásolására alkalmas. A proaktív rendészeti működés iránti igény ezt önmagában indokolja is, azonban a súlyos jogkorlátozások ilyen körülmények között elfogadhatatlanok. Az Alkotmánybíróság a 2/2007. (I. 24). AB határozatában az akkor hatályos büntetőeljárás törvényre vonatkozóan – de nyilvánvalóan általánosíthatóan – meghatározta a titkos adatszerzés feltételeit: az akkor folytatható, ha a nyomozás súlyos, legalább 5 évi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény üzletszerűen, bűnszervezetben vagy bűnszervezetben történő, illetőleg fegyveresen elkövetett deliktum gyanúja miatt folyik, beleértve az előkészületet is.

Kriminalisztikai megfontolások is alátámasztják a kivételesség elvárását. Magyarországon történelmi tapasztalat is, hogy a széles körre kiterjedő megfigyeltség, titkos kontroll bizalmatlanságot, félelmet kelt az emberek körében, ami nyilvánvalóan károsan befolyásolja a bűnüldözési munka lakossági elfogadását, nem is beszélve annak támogatásáról.

Nem csupán a titkos módszerek alkalmazása, hanem a mindennapi felderítő és vizsgálati tevékenység is kérdéseket vet fel a krimináltaktika és az alkotmányos büntetőjog alkalmazása körében. Kényes kérdés a *gyanúsított tájékoztatása* az eljárás lehetséges következményeiről. Ha kilátásba helyezik a letartóztatást, néha a családjától, szeretteitől való elválasztás gyötrelmeinek és tartamának a megjelölése mellett, akkor az alkalmas lehet a vallomás befolyásolására, ami egyébként kriminalisztikai szempontból is kerülendő. Ennél még súlyosabban alkotmány-sértő, ha a törvényben nem szabályozott, de a bűnüldözők által kívánatosnak tartott taktikai cél érdekében ténylegesen végrehajtják (őrizet) vagy kezdeményezik a személyi szabadságtól való megfosztást. *Bakonyi Mária és Bárándy Gergely* a német szakirodalom és *Herke Csongor* nyomán „apokrif” letartóztatási okoknak nevezi az ilyen kényszerintézkedéseket. A törvényi szabályozottság alapkövetelmény a jogok korlátozásához. Ebből logikusan következik, hogy a

valójában egyéb megfontolásból végrehajtott vagy javasolt szabadságelvonás a joggal való visszaélést eredményez, ami természetesen elfogadhatatlan (BAKONYI – BÁRÁNDY, 2020: 4; HERKE, 2002: 13–14), kriminalisztikai értéke pedig legalábbis kétes. Mégpedig azért, mert a nyomozó hatóság a saját elképzelései szerinti beismerést vár, gyakran a bűntársakra vonatkozó terhelő nyilatkozattal együtt. Különösen ez utóbbi alkalmas arra, hogy a szorongatott helyzetben lévő, egyébként is a saját maga számára legkedvezőbb döntésben érdekelt gyanúsított „rádolgozzon” a kijelentéseire, esetenként igaztalanul terhelve a többieket, vagy éppen a fő gyanúsítottat.

Elek Balázs – aki egyébként a Debreceni Ítéletábla bírása – a vallomások befolyásolásáról írt művében a Magyar Értelmező Kéziszótárral egyezően úgy határozza meg a befolyás fogalmát, mint valamely irányba térítő hatást (ELEK, 2007: 54). Nyilvánvalóan nem lehet minden hatást kiküszöbölni. A büntetőeljárásban való részvétel – bármilyen minőségben – már önmagában mozgathatja a kihallgatott személyt abban a tekintetben, hogy miről beszéljen, és mit mondjon. A törvénysértő és egyben kriminalisztikailag is kifogásolható befolyásolás az illetőt a nyomozó hatóság – vagy más szerv – által feltételezett igazság irányába próbálja terelni.

Kérdés, hogy a várható nyilatkozat tartalmától függetlenül elfogadható-e kriminalisztikai vagy eljárásjogi, sőt alkotmányos szempontból a gyanúsított befolyásolása annak érdekében, hogy tegyen vallomást. A vallomás bizonyítékként történő felhasználásának lehetőségére való figyelmeztetés már befolyásolja a terhelteket, a tanúknál pedig fő szabály a nyilatkozattételi kötelezettség. Nyilván nem alaptörvénysértő, ha felhívják a terhelteket a nyilatkozattételi kötelezettségükre, hogy hallgatás esetén a védekezés egy fontos lehetőségéről mond le, vagy akár arra, hogy a feltáró jellegű beismerő vallomás nyomatékos enyhítő körülmény. Van azonban erre vonatkozóan is tiltott módszerek, noha a jogellenességet nem mondja ki szó szerint a törvény.

Arról van szó, hogy egyes esetekben a bűncselekménnyel ténylegesen *gyanúsítható személyeket tanúként hallgatja ki* a nyomozó hatóság. Természetesen a figyelmeztetések – a jegyzőkönyv szerint – elhangzanak, egyebek mellett az, hogy nem köteles önmagát bűncselekmény elkövetésével vádolni. A kihallgatott személy az ilyen kérdésekre a válaszadást megtagadhatja. Ha azonban ezt teszi, akkor a rendőr máris fontos információt kapott: a tanú nem beszél valamiről, mert valószínűsíthetően ő követte el a bűncselekményt. Ez a trükközés súlyosan törvénysértő, mert sérti azt a szabályt, ami szerint senki nem köteles saját magára vonatkozóan terhelő bizonyítékot szolgáltatni. *Polt Péter* legfőbb ügyész az Országgyűlés 2015. március 30-i ülésnapján kijelentette: aki potenciális gyanúsított,

az nem hallgatható ki tanúként, ez mindenfajta emberi jognak ellentmond. Ez így is van. Sajnos az igazságszolgáltatás gyakorlata nem elég határozott az ilyen módon, az elkövetéssel gyanúsítható személy tanúkihallgatása útján szerzett bizonyítékok kizárását illetően. A Szegedi Ítéltábla például az elsőfokú bíróság álláspontunk szerint helyes döntésével szemben leszögezte:

„nem osztotta a másodfokú bíróság a törvényszék azon álláspontját sem, hogy amiatt is aggályos ezen tanúvallomások figyelembevétele, mert a III., IV., V. r. vádlottakat ekkor már gyanúsítottként lehetett volna kihallgatni, ennek ellenére tanúkénti kihallgatásukra került sor. Azt, hogy a nyomozó hatóság ekkor még – akár nyomozástaktikai szempontból – ezen személyek tanúkihallgatását találta megalapozottnak, nem jelenti azt, hogy ezen vallomások ne lennének értékelhetőek. [...] Ilyen nyomozástaktikai szempont érvényesítése a kifejtettek szerint nem lehet törvényes, bár a konkrét ügy megoldásához valóban segítséget nyújthat.”

A gyanúsított tanúkihallgatása mellett a megtévesztő módszerekhez sorolható a *taktikai blöff*. Ez valótlán, vagy legalábbis félrevezető közlést jelent, ami a kihallgatott vagy más személyt arra ösztönzi, hogy a saját érdekében olyan nyilatkozatot tegyen, ami előréviszi a nyomozást. Természetesen mindenképp a beismerés kieszközlése a cél. A hatályos törvény szerint sem a tanúnak, sem a terheltnek nem tehető fel olyan kérdés, ami valótlán tény állítását foglalja magában. Törvényesen tehát nem lehet a kihallgatott személyt (tipikusan a terheltet) a valóságot eltorzítva így kérdezni: „A többiek már beismerő vallomást tettek, kíván Ön is?” A jogsértés megkerülhető a hamis tény állításának a kérdéstől való elválasztásával. A lényegen ez – vagy más megkerülő módszer – nem változtat: a kihallgatott személyt megtévesztéssel veszik rá arra, hogy terhelő bizonyítékot szolgáltatson, tipikusan saját maga ellen. Kovács Lajos és szerzőtársai a már hivatkozott *Emberölések nyomozása* című munkájukban (2022) a meggyilkolt Szláv Bulcsú holttestének megtalálását hozták fel pozitív példaként a blöff sikeres alkalmazására. Általánosságban azt lehet mondani, hogy a nyomozók részéről megvalósuló félrevezetést nem veti el egyértelműen a krimináltaktika tudománya, noha az az önvádolás közvetlen vagy közvetett helyzetét idézi elő. Az utóbbira példa W. László esete, aki a blöff hatására el akarta vinni Szláv Bulcsú holttestét a rejtkehelyéről. Ebből nem következik, hogy magát az emberölést is ő követte el, de mindenképp segítette a nyomozást.

A kriminológia nézőpontja

Szó volt már a kriminalisztika és a büntetőjog kapcsolatáról, indokolt a kriminológia oldaláról is értékelni a bűnfelderítés tudományában végbement fejlődést. A két diszciplína közötti különbség ebből a szempontból úgy ragadható meg, hogy mindegyikük a bűnözéssel szembeni küzdelem szolgálatában áll, de a kriminalisztika kétségkívül gyakorlatiasabb, az elkövetők megtalálására, a tényállás tisztázására, valamint a bizonyításra fókuszál amellet, hogy a megelőzés terén is növekvő szerepre tett szert. Olyan eszközöket és módszereket bocsátott a gyakorlat rendelkezésére, amelyek képesek a klasszikus célt: a bűncselekmények gyors és elkerülhetetlen leleplezését szolgálni. Nem vitatható, hogy ez előmozdítja a prevenció eredményességét mind egyéni, mind pedig társadalmi szinten. A kriminológia az okok kutatásával és a társadalmi összefüggések megismerésével kíván hozzájárulni a kriminalitás elleni küzdelem sikeréhez. A kétfajta megközelítés természetesen nem zárja ki egymást, általában nem is nevezhetők ellentétesnek. Vannak azonban olyan kérdések, amelyekre eltérő válaszok születnek az egyébként rokon tudományágakban.

A kriminalisztika számára egyértelmű, hogy a bűncselekmények ellen fel kell lépni, azokat fel kell deríteni, a bizonyítékokat pedig az igazságszolgáltatás rendelkezésére bocsátani. Elmondható – a kriminalisták megbántásának a legcsekélyebb szándéka nélkül –, hogy a kriminológia szélesebb összefüggésben közelíti meg a kriminalitás problémáit. Példaképpen említhető az áldozatok szerepének a vizsgálata, ami kevésbé jellemző a felderítést célzó kutatásokra. Ugyanakkor például a tettesek és sértettek helyzetének nagyfokú hasonlóságára vonatkozó kriminológiai (viktimológiai) tétel nyilvánvalóan hasznosítható gondolatokkal segíti a kriminalisztikai erőfeszítéseket is.

Noha teljesen egyöntetű véleményről távolról sem beszélhetünk, e tanulmány szerzőjének az a határozott álláspontja, hogy a kriminológia a másik tudományhoz képest árnyaltabban, a társadalmi okok és hatások nyitottabb értékelésével kezeli a kriminalitás kérdéseit, legalábbis ez így volna helyes. Egy korábbi írásunk egészen odáig elment, hogy behatárolt körben, a jelenség általános megítélését nem megkérdőjelezve egyenesen a bűnözés hasznáról értekezünk. Az egyik pozitív hatást éppen abban láttuk, hogy az elkövetők és a bűnüldözők közötti szükségszerű interakció ösztönzi a kriminalisztikai eszközök, módszerek tökéletesítését, fejlesztését. A cselekmények megvalósításához esetenként magas fokú – például számítástechnikai – ismeretekre van szükség, ezekből is sokat hasznosíthat a felderítés.

Fontos a bűnözés alakulásának a kritikai szerepe: hasznos következtetéseket lehet levonni belőle a jogalkotásra és a kriminálpolitikára, de más döntéshozási folyamatokra is. (KORINEK, 2023a: 67–80)

A kriminalisztikai és kriminológiai felfogás nem azonos az eljárásokban részt vevő személyekhez való viszonyt illetően. Az előbbi a konkrét felderítési célokhoz igazodva szorgalmazza a törvényes lehetőségek keretei között megvalósuló, de az érintetteket az ügyek megoldásából – legalább részben – kirekesztő módszereket. Példaképpen lehet említeni a leplezett eszközök alkalmazását, vagy akár a taktikai blöff bevetését. Ezzel szemben a kriminológiában ma már széles körben elfogadott, hogy a nyomozó hatósággal és egyéb szervezetekkel kapcsolatba kerülő emberek megbecsülése, méltóságuk maximális tiszteletben tartása nem csupán alkotmányos, hanem szakmai szempontból is eredménnyel kecsegtet az elidegenítő eljárások túlzásba vitelével szemben. Az elkövetőktől természetesen nem várható az önleplezés, de az eljárásban komolyan vett, érdemi válaszokat kiváltó részvételük azonban igen. (PEPINSKY, 1897; TYLER, 2003) A társadalmi hatás azonban szélesebb körre terjed ki. A tanúk és más résztvevők is megtapasztalják a bűnüldöző és igazságszolgáltatási szervek magatartását. A nyilvánosság követelményénél fogva pedig rajtuk kívül is sokak számára közvetíti a hatalom – kívánatos esetben – az emberek megbecsülésének az értékét. Így alakulhat ki az a kölcsönös bizalom, ami az eredményes munka érdekében feltétlenül szükséges. Erre épül az eljárási igazságosság koncepciója, ami a kutatások szerint hatékonyan képes hozzájárulni a bűncselekmények megelőzéséhez, de természetesen a felderítés szempontjából sem közömbös, hogy az eljárásban érintett személyeket – a terhelteket természetesen a pozíciójuk és érdekeik tiszteletben tartása mellett – a felderítés, valamint az igazságszolgáltatás partnerként tudja-e megszólítani. A tudományos vizsgálatok megerősítették, hogy még a kedvezőtlen döntések elfogadottsága is nagyobb, ha az érintettek tudják: komolyan vették, nem tárgyának, leküzdendő célpontnak tekintették őket. Az eljárási igazságosság tana az egyik legígéretesebb koncepció a bűnözés kezelése terén. A bemutatott példák jelzik, hogy a kriminalisztika még nem teljesen fogadta be ezt a felfogást, pedig érdemes volna olyan – főleg krimináltaktikai – módszereken gondolkodni, amik az együttműködésre épülnek az információk kényszerrel, titkos eszközökkel, vagy éppen megtévesztéssel történő megszerzésére való törekvés helyett.

Felhasznált irodalom

- BAKONYI M. – BÁRÁNDY G. (2020): A letartóztatás mint a vallomás befolyásolásának meg nem engedett módszere. *Büntetőjogi Szemle*, 1. szám, 3–12. https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/lapszam/BSz_202001_3-12o_BakonyiBarandy.pdf
- BECCARIA, C. (2012): *A bűnökről és a büntetésekről*. Gödöllő: Attraktor.
- BECK, U. (2003): *A kockázat-társadalom – Út egy másik modernitásba*. Budapest: Századvég.
- BERTA S. (2018): Hatalmasat hibázott a kínai arcfelismerő rendszer. *SG.hu*, november 26. <https://sg.hu/cikkek/it-tech/134076/hatalmasat-hibazott-a-kinai-arcfelismero-rendszer>
- BRUGGER, W. (2000): Vom unbedingtem Verbot der Folter zum bedingten Recht auf Folter? *JuristenZeitung*, 55(4), 165–216. <http://www.jstor.org/stable/20825265>
- BUDAHÁZI Á. (szerk.) (2021): *A műszeres vallomás-ellenőrzés fejlődési irányjai*. Budapest, Ludovika. https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/16246/A_muszeres_vallomasellenorzes_fejlodesi_iranyjai.pdf?sequence=6&isAllowed=y
- DEKSHOWITZ, A. M. (2002): *Why Terrorism Works*. New Haven–London: Yale University Press.
- ELEK B. (2007): *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*. Doktori (PhD) értekezés. Miskolc: Miskolci Egyetem ÁJK Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. http://193.6.1.94:9080/jetspeed/documents/document_5549_section_1139.pdf
- FENYVESI Cs. (2016): Az ősröbbanástól a modern kriminalisztikáig. A kriminalisztika alaptudományi és történeti vázlata, *Magyar Rendészet*, 16. évf., 4. szám, 13–27. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/magyrend/article/view/2327/1595>
- FENYVESI Cs. (2021a): A felismerésre bemutatások hibái. *Iustum Aequum Salutare*, 17. évf., 4. szám, 25–39. https://ias.jak.ppke.hu/20214sz/02_FenyvesiCs_IAS_2021_4_converted.pdf
- FENYVESI Cs. (2021b): A kriminalisztika bűnmegelőzési funkciója. *Belügyi Szemle*, 69. évf., 10. szám, 1759–1769. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.5>
- FENYVESI Cs. (2022): A ténytudományos kriminalisztika segítő testvérei. In: CZINE Á. (szerk.): *Király Tibor emlékkötet*. Budapest: ORAC, 142–153.
- FINSZTER G. (2020): A kriminalisztika ígérete. *Magyar Tudomány*, 181. évf., 5. szám, 591–603. <http://dx.doi.org/10.1556/2065.181.2020.5.3>
- FOUCAULT, M. (1990): *Felügyelet és büntetés (a börtön története)*. Budapest: Gondolat.
- HERKE Csongor (2002): Az előzetes letartóztatás elrendelése a terhelt várható magatartása alapján, *Jogtudományi Közlöny*, 57. évf., 1. szám, 13–26.

- IPCC (2006): *Stockwell One – Investigation into the Shooting of Jean Charles de Menezes at Stockwell Underground Station on 22 July 2005*. London: Independent Police Commission. http://news.bbc.co.uk/1/shared/bsp/hi/pdfs/08_11_07_stockwell1.pdf
- JEFFREYS, A. J. – WILSON, V. – THEIN, S. L. (1985a): Hypervariable ‘Minisatellite’ Regions in Human DNA. *Nature*, 314(6006), 67–73. <https://doi.org/10.1038/314067a0>
- JEFFREYS, A. J. – WILSON, V. – THEIN, S. L. (1985b): Individual Specific ‘Fingerprints’ of Human DNA. *Nature*, 316(6023), 76–79. <https://doi.org/10.1038/316076a0>
- KAYE, D. H. (2001): The Constitutionality of DNA Sampling on Arrest. *Cornell Journal of Law and Public Policy*, 10, 456–509.
- KORINEK L. (2023a): A bűnözés haszna. In: Korinek L.: *Paradoxonok a kriminológiában*. Budapest: ORAC, 67–80.
- KORINEK L. (2023b): Az ártatlanság féjelme. In: KORINEK L.: *Paradoxonok a kriminológiában*. Budapest: ORAC, 126–128.
- KOVÁCS L. – BÓI L. – GIRHINY K. (2022): *Emberölések nyomozása*. Budapest: Ludovika.
- LISZT, Franz von (1905): *Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge*. Berlin: J. Guttentag.
- PÁDÁR Zs. – KOVÁCS G. – NOGEL M. – CZEBE A. – ZENKE P. – KOZMA Zs. (2019): Genetika és bűnüldözés – Az igazságügyi célú DNS-vizsgálatok első negyedszázada Magyarországon I. *Beliügyi Szemle*, 67. évf., 12. szám, 7–34. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.12.1>
- PEARSALL, B. (2010): Predictive Policing: The Future of Law Enforcement? *National Institute of Justice Journal*, 266(1), 16–19. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/230414.pdf>
- PEPINSKY, H. E.(1987): A Criminal Defendant’s Sense of Justice, *Australian Journal of Law and Society*, 4, 42–60. <https://classic.austlii.edu.au/au/journals/AUJLawSoc/1987/7.html>
- PETRÉTEI D. (2021): A bűnfelderítés előzményei. *Magyar Rendészet*, 21. évf., 4. szám, 133–153. <http://dx.doi.org/10.32577/mr.2021.4.7>
- SSCI (2014): *Report of the Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency’s Detention and Interrogation Program*. Washington D.C.: U.S. Senate Select Committee on Intelligence. <https://www.congress.gov/113/crpt/srpt288/CRPT-113srpt288.pdf>
- TYLER, T. R. (2003): Procedural Justice, Legitimacy, and the Effective Rule of Law. *Crime and Justice*, 30, 283–357. <http://www.jstor.org/stable/1147701>

A zöldre mosdatás bűne Etika és jog a prevenció szolgálatában

Absztrakt

A tanulmány a zöldre mosdatás (*greenwashing*) jelenségét vizsgálja, kiemelve annak kulturális, etikai és jogi összefüggéseit. A módszer elterjedt; a zöldként hirdetett termékek 98 százaléka tartalmazhat zöldre mosdatási elemeket. Cél a zöldre mosás összetett hálózatának feltárása és a megelőzési stratégiák kidolgozása. Az etika és a jog összefonódik a *greenwashing* elleni küzdelemben. A biodiverzitás megőrzése érdekében összehangolt állami és társadalmi fellépésre van szükség. A megelőzés kulcsa a fogyasztói tudatosság növelése, a vállalati átláthatóság javítása és az etikai normák betartása. Ezek elősegítését támogathatja a zöldre mosdatás elleni jogi fellépés fokozása.

Kulcsszavak: *zöldre mosás, kultúra, etika, jog, megelőzés*

Abstract

The sin of greenwashing – Ethics and law for the use of prevention

The study examines the phenomenon of greenwashing, highlighting its cultural, ethical and legal connections. Greenwashing is widespread; 98% of products advertised as green may contain greenwashing elements. The aim is to explore the complex network of greenwashing and develop prevention strategies. Ethics and law are intertwined in the fight against greenwashing. Coordinated state and social action is needed to preserve biodiversity. The key to prevention is to increase consumer awareness, improve corporate transparency and adherence to ethical standards. The promotion of these can be supported by increasing legal action against greenwashing.

Keywords: *greenwashing, culture, ethics, law, prevention*

---

* Dr. Irk Ferenc, emeritus kutató, OKRI. ORCID: 0009-0000-9845-2344.

A globalizációval párosuló új termelési, szállítási, termékértékesítési és -vásárlási, továbbá a termékmegsemmisítéssel és/vagy újrahasznosítással összefüggő módok és szokások viszonylag rövid idő alatt jelentős átalakuláson mennek keresztül. Ennek során mindinkább előtérbe kerülnek olyan szempontok, mint a biodiverzitás védelme, a klímaváltozás okozta kártételek mérséklése, a folytonos gazdasági növekedés helyébe lépő fenntartható fejlődés lehetőségeinek megteremtése és biztosítása.

A biodiverzitás – ezen belül az élőlények és a természeti kincsek – védelmére hivatott nemzetközi, kormányzati és civil szervezetek egyre nagyobb figyelmet fordítanak a részben már a jelen, de különösen a jövő generációk életlehetőségeit kockáztató jelenségek szereplőinek megállapítására, tetteik negatív következményeinek felmutatására és kártételeik lehetőség szerinti megakadályozására.

A továbbiakban – kriminológiai megközelítésből – az úgynevezett zöld-kriminológia egy speciális területe: a *greenwashing*-fogalom¹ alá tartozó jelenség (WHITE, 2011: 49–50.) fontosabb összefüggéseinek felvázolására kerül sor, ami a prevenció néhány lehetőségének bemutatásával zárul.

A greenwashing fogalma

Ahhoz, hogy a zöldre mosdatást mint negatív jelenséget fogadjuk el, előbb viszonyítási alapot (független változót) kell keresnünk hozzá. Ezt a *zöldgazdaságban* találjuk meg, aminek fókuszában a fenntartható fejlődés áll, előtérbe helyezve a fenntartható fejlődési célok kitűzését és elérését. Ezért a zöldgazdaságban a növekedés a biológiai sokféleség és az ökoszisztéma-szolgáltatások megőrzése mellett valósul meg. (BOND et al. 2015) A zöldgazdaság – a gazdasági növekedés mellett a környezeti és társadalmi tényezőket is figyelembe véve – a gazdasági fejlődés kiegyensúlyozott és fenntartható megközelítését támogatja. Azonban már itt érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a témakörrel foglalkozók egybehangzó véleménye szerint a zöldként hirdetett termékek jelentős része (Martínez és szerzőtársai szerint például 98 százaléka, mások szerint 40–80 százaléka) tartalmaz valamilyen zöldre mosdatásként jellemezhető elemet. (MARTÍNEZ et al., 2020; FLYNN, 2023)

---

¹ Bár a *greenwashing* magyarra fordításában leginkább a zöldmosás szó használata terjedt el, azonban e fogalom tartalmi lényegét a *zöldre mosás* vagy a *zöldre mosdatás* kifejezés fedi le (lásd erről például KRUPPA, 2023). Ebben a dolgozatban a két kifejezést egymás szinonimájának tekintjük.

Thomas Lyon és Wren Montgomery úgy vélik, hogy a zöldre mosdatásnak – annak sokrétűsége miatt – nincs merev definíciója. Arra a következtetésre jutnak, hogy

„multidiszciplináris jellemzői miatt a zöldre mosás általános definíciója a mai napig nem elfogadott. [...] Egyes tudósok csak a környezeti kérdéseket veszik figyelembe, amikor zöldre mosdatásról beszélnek, megkülönböztetve a kékmosság kifejezéstől, amely utóbbi a társadalmi kérdéseket jelenti. Más kutatók nem tesznek különbséget, és társadalmi és környezeti jelenségnek tartják a zöldre mosást.” (LYON – MONTGOMERY, 2015)

Számtalan definíció közül szakmai szempontból *Karen Becker-Olsen és Sean Potucek* megfogalmazása (2013) tűnik a leginkább relevánsnak. Eszerint

„a zöldre mosás azt a gyakorlatot jelenti, amikor egy szervezet környezetvédelmi erőfeszítéseit hamisan népszerűsítik, vagy több erőforrást fordítanak a szervezet zöldnek való feltüntetésére, mint amennyit a környezetbarát gyakorlatok tényleges megvalósítására fordítanak. A zöldmosás tehát hamis vagy megtévesztő információk terjesztése egy szervezet környezetvédelmi stratégiáiról, céljairól, motivációiról és intézkedéseiről.”

A magyar Országgyűlés Hivatala 2021/40. sorszám alatt infojegyzetet tett közzé a „*Greenwashing*”-jelenségről (2021) Ebben a következő olvasható:

„Amennyiben egy vállalkozás, kihasználva a környezetbarát arculathoz tartozó vonzerőt, azt a látszatot kelti, hogy működésének középpontjában a környezet-tudatosság áll – noha ez nem minden tekintetben igaz, vagy igaz, de megtévesztő lehet a fogyasztó számára –, »*greenwashing*« jelenségről beszélünk. A jelenség neve az adott termék »zöldre mosását«, »zöldre festését« jelenti. (GVH, 2016; GELLÉN, 2017) [...] A *greenwashing* lényegét az Európai Unió Hivatalos Lapjában korábban megjelent (C/2010/189/01) képviselői írásbeli kérdés (E-1632/09) címének hivatalos fordítása fogalmazza meg tömören: a *greenwashing* »reklámeszközként szolgáló színlelt környezetvédelem« (GELLÉN, 2017).”²

Kultúra és etika

A kultúra és az etika kapcsolata bonyolult, sokrétű és gyakran jelentős mértékben befolyásolják egymást. A kultúra egy adott embercsoport közös hiedelmeit, értékeit, normáit, szokásait és gyakorlatait foglalja magában, míg az etika az egyéni vagy kollektív viselkedést irányító elvekre utal, megkülönböztetve a helyes és

---

² Ez az infojegyzet foglalkozik továbbá az Európai Unió környezetvédelemre utaló állításai-val, illetve az ezzel kapcsolatos tevékenységével a *greenwashing* kiszűrésére.

helytelen magatartást. (SAUNDERS – LOCKRIDGE, 2010) Másik megközelítés szerint a kultúra magában foglalja a társadalom közös céljait, gyakorlatait és értékeit, tükrözve erkölcsi és etikai normáit. Az *etika* ezzel szemben olyan erkölcsi elveket foglal magában, amelyek irányítják az egyéneket a jó és a rossz meghatározásában. Kapcsolatuk egyik kulcsfontosságú aspektusa abban rejlik, hogy a kultúra hogyan alakítja az etikai normákat a társadalmon belül. A kulturális normák és értékek az etikai döntések meghozatala során nagymértékben befolyásolják az egyének erkölcsi vélekedését. A kultúra a morális értékekre reflektál. (TIVARI, 2020) A kultúra egyéni és szervezeti szinten egyaránt befolyásolja az etikai normákat és viselkedést, nagymértékben hatással van a döntéshozatali folyamatokra, a „különböző kulturális perspektívák pedig hozzájárulnak az etikai diskurzus összetettségéhez” (KIM – KRISHNA, 2023).

A kultúra és az etika egyaránt szerepet játszik a társadalmi értékek alakításában. *Az etikai értékek alapvetőek mind a jogrendszer, mind a kulturális normák számára egy adott populáción belül.* (FRANKEL – BRAUN, 2021) Ezek a közös értékek befolyásolják, hogy az embereknek mi a véleménye a jóról és a rosszról. A kulturális normák és etikai elvek a viselkedést is irányítják. Bár az etika jogilag nem mindig érvényesíthető, azonban mindenképpen erkölcsi iránytűt jelent az egyének és a közösségek számára. (BONDOLF, 2000) Megfigyelhető, hogy azok az egyének, akiknek határozott az etikai meggyőződésük, tisztában vannak az etikai következményekkel, továbbá akik úgy érzik, hogy tetteikért elszámoltathatók, azok nagyobb valószínűséggel hoznak etikus döntéseket (HASSAN et al., 2022).

A termelői etika azokat az erkölcsi alapelveket és értékeket tartalmazza, amelyek a vállalat környezettel kapcsolatos cselekvéseit irányítják. Ez magában foglalja az anyagok felelős beszerzését, a hulladék- és a környezetszennyezés minimalizálását, a megújuló energiaforrások hasznosítását, valamint a tisztességes munkavégzés biztosítását az ellátási lánc egészében. Az etikus termelők arra törekszenek, hogy minimálisra csökkentsék környezeti hatásukat, és a társadalom és a bolygó számára egyaránt előnyös módon működjenek. (SHANOR – LIGHT, 2022)

A termelői kultúra, az etika és a zöldre mosdatás kapcsolatát illetően a következő iparágak sorolhatók a legnagyobb károkat okozók közé (példák zárójelben):

- ⇒ a divatipar, ezen belül az úgynevezett *fast fashion* divatág (H&M, Zara, Uniqlo);
- ⇒ a fogyasztási cikkek termelői (McDonalds, Coca-Cola, Nespresso, Starbucks, Unilever, dohányipar);
- ⇒ a technológiai iparág (Volkswagen, IKEA, Ryanair, Delta, chip- és akkumulátorgyártók);

- ⇒ a nehézipar (olaj- és gázipar, atomenergia előállítói);
- ⇒ a vegyi anyagok és tisztítószer gyártói;
- ⇒ a pénzintézetek, biztosítótársaságok (HSBC, Deutsche Bank).³

A mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban megvalósuló *greenwashing* káros hatásait érintően is számos kutatás folyik. (MONTERO-NAVARRO et al., 2021)

A fogyasztói kultúra, etika és a zöldre mosdatás összefüggéseinek bemutatáskor elsőként a fogyasztói kultúra definiálására kerül sor. Eric Arnould és Craig Thompson (2005) meghatározása szerint a *fogyasztói kultúra* a fogyasztói cselekvések, a piac és a kulturális jelentések közötti dinamikus kapcsolatokra utal. Ez egy társadalmi és gazdasági rendszer, amelyben az anyagi javak és a fogyasztás határozza meg az identitást, az értékeket és a társadalmi státuszt. A fogyasztói kultúra gyökerei a XVIII. századra nyúlnak vissza Angliában, ami jelentős változást jelez az európai termelési módszerekben és a társadalmi struktúrákban. A fogyasztói kultúra nem pusztán gazdasági rendszer, hanem olyan társadalmi környezet támogatója is, amelyben a vásárlás és az eladás határozza meg a mindennapi életet. Formálja az egyének értékrendjét, viselkedését és attitűdjét, a fogyasztás pedig az önkifejezés, az identitásformálás és a társadalmi státusz eszközeként szolgál. Ebben az összefüggésben az egyének identitásuk jelentős részét a megvásárolt termékekből és a kapcsolódó márkákból nyerik. (Lásd bővebben VELEN, 1899; BAUDRILLARD, 1998).

A *fogyasztói kultúra és a zöldre mosdatás* bonyolult kapcsolata egyre nagyobb jelentőséggel bír a mai társadalomban. Az a fogyasztói kultúra, amelyet a fogyasztás iránti könyörtelen törekvés, az anyagiasság és az önös vágyak kielégítése jellemez, termékeny talajt biztosít a zöldre mosdatási gyakorlatokhoz, mert a vállalatokat arra veszi rá, hogy termékeiket környezetbarátként mutassák be egy olyan kultúrán belül, amely ösztönzi az ilyen hirdetési stratégiákat, még akkor is, ha ezek az állítások túlzóak vagy félrevezetőek. A zöldre mosdatásnak való ismételt kitettség azonban alááshatja a fogyasztók bizalmát a vállalatok környezetvédelmi kötelezettségvállalásai iránt. Ezen kívül azt a benyomást keltheti, hogy a környezeti felelősségvállalás csupán marketingfogás, nem pedig valódi elkötelezettség, ami potenciálisan hátráltatja a hiteles fenntartható gyakorlatok előmozdítására irányuló erőfeszítéseket.

---

³ Források:

<https://www.zerosmart.co.uk/post/twelve-examples-of-greenwashing>;

<https://www.techtarget.com/sustainability/feature/Examples-of-greenwashing-claims>;

<https://tobaccotactics.org/article/greenwashing/>;

<https://www.kantar.com/company-news/concerns-about-greenwashing-are-pervasive-across-sectors>; <https://thesustainableagency.com/blog/greenwashing-examples/>.

A fogyasztói kultúra és a zöldre mosás közötti bonyolult kapcsolat rámutat arra, hogy igényesebb és tájékozottabb fogyasztói bázisra van szükség; olyanra, amelyik nagyobb átláthatóságot követel meg a vállalatoktól. *A fogyasztók kulcs-szerepet játszhatnak* a zöldre mosdatási gyakorlatok visszaszorításában és a valódi fenntarthatóságot elősegítő piaci környezet kialakításában.

A fogyasztói etika az áruk és szolgáltatások megszerzése, használata és birtoklása során kulcsfontosságú szerepet játszik az egyének viselkedésének alakításában. Ez magában foglalja azokat az etikai elveket és normákat, amelyek az egyén fogyasztással kapcsolatos döntéseit és cselekedeteit befolyásolják. Olyan erkölcsi elvekről és értékekről van szó, amelyek a fogyasztás területén irányítják az egyén döntéshozatalát és viselkedését, beleértve az olyan szempontokat, mint a tisztesség, az őszinteség, a fenntarthatóság és a társadalmi felelősségvállalás. A kutatások azt sugallják, hogy a fogyasztói tudatosság, az ennek alapját képező értékek és az ennek megfelelő magatartás jelentősen befolyásolja az etikus fogyasztást. (CARRINGTON et al., 2020) A fogyasztói etika többdimenziós konstrukciót alkot, amely közvetlenül befolyásolja a fogyasztói magatartást és a vásárlási döntéseket. Azok az etikai megfontolások, amelyek az egyének fogyasztási döntéseit meghatározzák, tükrözik erkölcsi értékeiket és aggályaikat. E dimenziók megértése elengedhetetlen azon vállalkozások számára, amelyek célja, hogy gyakorlataikat a fogyasztók etikai elvárásaihoz igazítsák, és hozzájáruljanak egy társadalmilag felelős „piactér” kialakításához. *A fogyasztói tudatosság és az etikai aggályok* a környezeti szempontból fenntartható termékek iránti kereslet növekedéséhez vezetnek. *Sue és Ken Peattie* tanulmánya azt sugallja, hogy ez a tendencia egyszerre jelent lehetőséget és kockázatot a vállalatok számára, mivel potenciálisan ösztönözheti a zöldre mosdatási gyakorlatokat is. (PEATIE – PEATTIE, 2003) Ugyanakkor az erős környezeti értékeket követő egyének másoknál kritikusabbak lehetnek a homályos vagy megalapozatlan zöld üzenetekkel szemben, ami kihívást jelent a zöldre mosással foglalkozó vállalatok számára. Az etikus (etikai elveit tudatosan követő) fogyasztók másoknál nagyobb valószínűséggel kritizálják a zöldre mosdatást és tiltakoznak a cégek megtévesztő gyakorlataival szemben. Ez megnyilvánulhat közösségi-média-kampányokban, a zöldre mosást leleplező szervezetek⁴ támogatásában vagy alternatív márkák kiválasztásában, átlátható fenntarthatósági rendszert igénylő törekvésekben.

---

⁴ Lásd például Greenpeace, Friends of the Earth, Transparency International, World Wildlife Fund.

Etika, jog és *greenwashing*

Az *etika és a jog*, továbbá a *zöldre mosdatás* sokdimenziós kontextusának bemutatása e tanulmány korlátai miatt csak általános áttekintésre összpontosít, melőzve az olyan konkrét területek részletes feltárását, mint például a szállítás és a termékek ártalmatlanítása. Erre tekintettel a középpontban a kulcsszereplők – a termelők és a fogyasztók – tevékenysége *morális és jogi következményeinek* tisztázása áll. Az *etikus vállalati kommunikáció* célja a zöldre mosdatás ellensúlyozása, külön is hangsúlyozva az etika, a jog és a vállalati magatartás összekapcsolódását. (GATTI et al., 2019; JONES, 2019; ZHANG et al., 2023) Sok vállalat az etikai értékekkel és a jogi követelményekkel összehangolva alkalmaz CSR-politikát⁵ az etikus magatartás és a környezeti felelősségvállalás demonstrálására. A CSR-gyakorlatok valódi elkötelezettségének és átláthatóságának biztosítása azonban továbbra is kihívást jelent. (BERRONE et al., 2017) Az Európai Unióban a *Greenwashing-irányelv*⁶ célja a fenntarthatósági állítások harmonizált szabályozási keretének megteremtése, amely az EU-n belül működő összes vállalatra érvényes. (VAN VOOREN et al., 2024) Bár az etikus termelők kevésbé hajlamosak a zöldre mosdatásra, azonban a szigorú és következetes jogi szabályozás elengedhetetlen a megtévesztő marketinggyakorlatok megelőzéséhez és a fogyasztók védelméhez. A valóban fenntartható termelés elérése gyakran azt is megköveteli a vállalatoktól, hogy túllépjenek a törvényi előírásokból eredeztethető elvárásokon, és – adekvát jogi szabályozás hiányában is – következetesen alkalmazzák működésük során az etikai elveket.

A *fogyasztói etika és a jog kapcsolata* jelentősen befolyásolja a zöldre mosási gyakorlatot. A fogyasztói etika a fogyasztók magatartását irányító erkölcsi elveket jelenti, beleértve a vásárlási döntéseiket és a vállalati társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos elvárásaikat. A törvények és egyéb jogi előírások pedig az üzleti gyakorlatot szabályozzák. Ennek megfelelően a reklámok a termékekre vonatkozó állításaikban így biztosítják az átláthatóságot és az őszinteséget. A zöldre mosdatási taktikákról tájékozott, etikai szempontból tudatos fogyasztók nagyobb valószínűséggel vizsgálják meg a vállalatok környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos állításait, következőképp nagyobb átláthatóságot és hitelességet követelhetnek a zöldmarketing gyakorlatban. Ez pedig arra készíti a vállalatokat, hogy a jogi következmények elkerülése és hírnevük megőrzése érdekében az előírásokat betartsák.

---

⁵ *Corporate Social Responsibility* (CSR): a „vállalati társadalmi felelősségvállalás” rövidítése.

⁶ E jogszabály ismertetését lásd később.

A jogszabályok kulcsfontosságú szerepet játszanak a zöldre mosdatás elleni küzdelemben azáltal, hogy iránymutatásokat állapítanak meg, és a megtévesztő reklámok és hamis állítások esetén szankciókat alkalmaznak.

A zöldre mosdatás visszaszorítását célzó törvények és más jogszabályok hatálya és szigorúsága országonként és országrégióként eltérő. Egyes államok, mint például Franciaország, speciális zöldre mosdatás elleni jogszabályokkal rendelkeznek, míg mások szélesebb körű fogyasztóvédelmi törvényekre támaszkodnak. E keretrendszerek hatékonysága olyan tényezőktől függ, mint a zöld követelések egyértelmű meghatározása, szilárd végrehajtási mechanizmusok és megfelelő szankciók. A témával foglalkozó tanulmányok azt sugallják, hogy a keményebb jogi keretek visszatarthatják a zöldre mosást, de hatásuk korlátozott lehet az olyan kihívások miatt, mint *a szándék bizonyításának nehézsége*, annak megállapítása, hogy egy vállalat szándékosan vezette-e félre a fogyasztót. Az akadályok között tarthatjuk számon például a *homályos definíciókat*, mert a „zöld” állítások kétértelmű meghatározása kikapukat teremthet a vállalatok számára, amelyeket azok kihasználhatnak. Az egyértelmű szabályozás hiánya kihívást jelent a zöldre mosdatás mérséklésében, hangsúlyozva, hogy szabályozási keretekre van szükség a megtévesztő gyakorlatok kezelésére. (DELMAS – BURBANO, 2011) Végül e körben lehet megemlíteni a *korlátozott erőforrásokat*, ami abban nyilvánul meg, hogy a végrehajtó szervek gyakran nem rendelkeznek elegendő erőtartalékkal a zöldre mosási esetek megfelelő kivizsgálására és – szükség esetén – az igazságszolgálat eszközeinek hatékony alkalmazására.

A zöldre mosdatásban érintettek egymással összefüggő, egymást kölcsönösen befolyásolni képes hálózatot képeznek, amelyben – a nem kívánt következmények szempontjából – *meg kell vizsgálni valamennyi résztvevő etikai és jogi felelősségét*. A zöldre mosási hálózat fő szereplői a vállalatok, a fogyasztók, a média, a reklám- és marketingügynökségek, az NGO-k, valamint a kormányzati és más szabályozó szervek. (Részletesen lásd DELMAS – BURBANO, 2011; MULLEN, 2023) *A vállalatok etikai felelőssége* a pontos és átlátható tájékoztatás nyújtása környezetvédelmet szolgáló tevékenységükről, *jogi felelősségük* a reklám- és fogyasztóvédelmi törvények betartása, ezzel összefüggő nyilatkozataik pontossága. *A fogyasztók* azáltal befolyásolják a zöldre mosdatást, hogy a környezetbarát állításokat preferálják. *Etikai felelősségük*, hogy tájékozott és kritikus fogyasztók legyenek, akik képesek a különféle állítások ellenőrzésére, mert ezáltal a zöldre mosó gyakorlatot folytató vállalatok felelősségre vonását elősegíthetik. *Jogi felelősségi* körükbe sorolható, hogy – megfelelő jogi háttér biztosítása esetén – a megtévesztő hirdetési gyakorlatokat az illetékes hatóságoknak bejelentésük. *A média etikailag* felelős azért, hogy elfogulatlanul adjon tájékoztatást, *jogilag* hamis

információ terjesztéséért felelősségre vonható. A reklám- és marketingügynökségeket etikai felelősség terheli azért, hogy olyan kampányokat folytassanak, amelyek pontosan tükrözik a reklámozott termékek vagy szolgáltatások környezeti hatását. Jogi felelősségük meggyőződni arról, hogy a hamis vagy félrevezető állítások elkerülése céljából a hirdetések megfelelnek-e a vonatkozó törvényeknek és előírásoknak. Az NGO-k feladata figyelemmel kísérni, szükség esetén nyilvánosságra hozni a zöldre mosdatást. Etikai felelősségük felhívni a figyelmet a zöldre mosdatási gyakorlatra, támogatni az átláthatóságot és az elszámoltathatóságot. Jogi felelősségük a jogsértések kezelése érdekében figyelemmel kísérni és jelenteni a zöldre mosás eseteit, a szabályozó testületekkel együttműködve lépéseket tenni a megtévesztő gyakorlat ellen. (MULLEN, 2023)

A *greenwashing*, azaz a hamisan környezetbarátnak feltüntetett termékek vagy gyakorlatok megtévesztő népszerűsítése számottevő jogi és piaci következményekkel jár. Zych és munkatársai (2021) kiemelik a jogalkotási kudarcokat a zöldre mosdatás kezelésében, és szükségesnek tartják a szabályozás frissítését. Aji és Sutikno (2015) hangsúlyozzák a zöldre mosdatásnak a fogyasztói bizalomra és szkepticizmusra, Teichmann és szerzőtársai (2023) pedig a befektetői bizalomra és a fenntartható finanszírozásra gyakorolt negatív hatását. Somany átfogó elemzést ad (2023) a zöldre mosdatás elterjedtségéről, okairól és hatásairól, kiemelve a vállalati elszámoltathatóság szükségességét. Ezek a tanulmányok egyöntetűen hangsúlyozzák, hogy szigorúbb jogi intézkedésekre van szükség a zöldre mosdatás elleni küzdelem, valamint a fogyasztók és a befektetők védelme érdekében.

A lehetséges jogkövetkezmények alapjául nemzeti és nemzetközi jogszabályok szolgálnak. Például az Amerikai Egyesült Államokban a Szövetségi Kereskedelmi Bizottság (*Federal Trade Commission*, a továbbiakban: FTC) a zöld-útmutatókon keresztül szabályozza a reklámozást, amely iránymutatást ad a környezetvédelmi marketingállításokhoz. A zöldre mosdatással foglalkozó vállalatok megtévesztő hirdetési gyakorlatok miatt az FTC végrehajtási intézkedései alá vonhatók. Németországban a tisztességtelen verseny elleni törvény (UWG) tiltja a megtévesztő reklámozást, és az azt megszegő cégek pénzbírsággal sújthatók. A zöldre mosdatással kapcsolatos vállalati felelősség összetett, és olyan tényezőktől függ, mint a jogsértés mértéke, a fogyasztókra gyakorolt hatás és az ismétlődés. (DOHERTY et al., 2023) A jogi következmények elkerülése érdekében a vállalatoknak termékeikről őszinte és átlátható tájékoztatást kell adniuk. (LAOUTOUMAI, 2022)

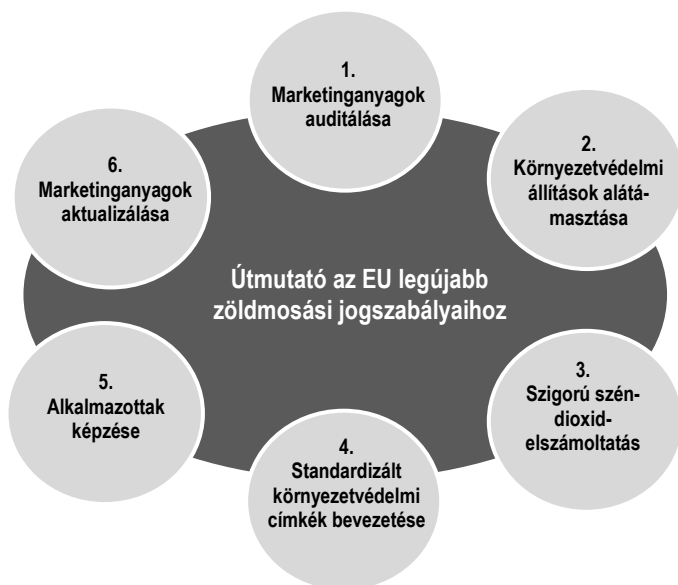
2023. szeptember 19-én az *Európai Parlament és a Tanács* ideiglenes megállapodásra jutott a környezeti állításokra vonatkozó új szabályokról. Ez az Európai Bizottság 2022-ben közzétett irányelvjavaslatát, a *Greenwashing*-irányelvet követte (EURÓPAI BIZOTTSÁG, 2022).

„Az irányelv célja különösen annak megakadályozása, hogy a vállalatok homályos vagy megalapozatlan környezeti állításokat (ún. »zöldmosás«) tegyenek, és olyan címkéket használjanak, amelyek nem igazak. A végső cél az, hogy a fogyasztók fenntartható döntéseket hozzanak.” (EURÓPAI PARLAMENT, 2023)

A lehetséges szankciók tárháza – legalábbis elvileg – meglehetősen széles, ami a zöldre mosdatási előírások be nem tartása esetén a pénzügyitől a büntetőjogi szankciókig terjed. (BERNOVILLE, 2023) A fenntarthatósági politikák félrevezető alkalmazása további jogi lépésekhez vezethet, beleértve a fogyasztói aktivista csoportok által indított pereket is. (SHAWN – NORTHRUP, 2022) A zöldre mosással foglalkozó cégek peres kockázatokkal szembesülhetnek a félrevezető állítások miatt, amelyek potenciálisan jogi költségeket jelenthetnek és pénzbírságokat eredményezhetnek.

Az EU-ban a zöldre mosdatással összefüggő, jelenleg érvényes előírások hálózatát a következő ábra szemlélteti.

Ábra: A zöldmosási jogszabályok és hálózatuk

Forrás: BERNOVILLE, 2023

Az előbbi állítások úgy összegezhethők, hogy a zöldre mosdatás jogi következményei jelentősek és változatosak, s nemcsak a vállalatok pénzügyi bőségét érintik, hanem a fogyasztók, a befektetők és a szabályozók szemében hírnevüket és megítélésüket is. A zöldre mosás visszaszorítására irányuló globális erőfeszítések fokozódásával az egyre inkább fenntarthatóságra törekvő környezetben működő vállalkozások számára az átlátható és pontos környezetvédelmi marketinggyakorlatok betartása elengedhetlenné válik.

A zöldre mosdatás jelensége a fogyasztók egészséges életmód és környezetvédelem iránti fokozott érzékenysége miatt válik egyre aktuálisabbá. (VÉRTESY, 2023) A *greenwashing*, a környezetbarát gyakorlatok megtévesztő népszerűsítése a *bűnözői csaláshoz hasonlít*. Ahogyan a zöldre mosdatás magában foglalja a szervezet környezetvédelmi gyakorlatáról szóló hamis vagy félrevezető információk terjesztését, a csalás tartalmazza az egyének vagy entitások szándékos megtévesztését személyes haszonszerzés vagy mások kárának érdekében. Mindkettő a bizalom megsértésével jár, és jogi következményekhez vezethet. (HIRSCH, 2023)

A magyar jogszabályok – összhangban az EU fogyasztóvédelmi irányelveivel – a zöldre mosdatás elleni küzdelmet célzó rendelkezéseket tartalmaznak (lásd erről például SZIKORA – JAGUSZTIN, 2018). Ugyanakkor azonban kihívások merülnek fel a valódi környezetbarát állítások és a megtévesztő gyakorlatok megkülönböztetésében. A zöldre mosdatási kísérletek kezelésében kulcsszerepet játszanak a jogérvényesítő szervek, így a Gazdasági Versenyhivatal is. (SÁNDOR – ZALAVÁRI, 2023) A zöldre mosás súlyos esetei *büntetőjogi szankciók* kiszabását vonják maguk után. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) XLII. fejezete a fogyasztói érdekeket és a gazdasági verseny integritását sértő cselekményeket bünteti. (KARSAI, 2020; KARSAI, 2019; idézi: VÉRTESY, 2023). Az ebbe a körbe tartozó bűncselekmények közé tartozik a rossz minőségű termékek forgalomba hozatala (Btk. 415. §), a megfelelés hamis tanúsítása (Btk. 416. §), valamint a fogyasztók megtévesztése (Btk. 417. §).

Összefoglalva, a zöldre mosdatás jelentős kihívásokat jelent nemcsak a tágabb értelemben vett jogi szférában, hanem a büntetőjog területén is, tükrözve a csaló tevékenységek kezelésének összetettségét. A hatékony jogi keretek, valamint a szilárd végrehajtási mechanizmusok elengedhetlenek a zöldre mosás elleni küzdelemben, valamint a fogyasztói bizalom és a környezeti integritás fenntartásában.

Kockázatok, a prevenció lehetőségei

Greenwashing-kockázatok

A *greenwashing*-jelenséget társadalmi-gazdasági megközelítésből szemlélve irányadónak tekinthető a Világgazdasági Fórum (*World Economic Forum* – WEF) kategorizálási rendszere (WEF, 2020; 2021; 2022; 2023), amely a kockázatokat a gazdasági, a környezeti, a geopolitikai, a szociális és a technológiai kockázatok mint fő csoportok körében tárgyalja. Figyelmet érdemelhet, hogy a divatiparban, a fosszilis tüzelőanyag termelésben, a mezőgazdaságban, az élelmiszeriparban a zöldre mosdatás jelensége milyen feltételek között érvényesül a kölcsönösen egymásra ható társadalmi-gazdasági kockázati térben. E körülmények között első a gazdasági hatás, mert mindegyik ágazat a termelés, a fogyasztás és a kereskedelem révén, a piaci dinamikán és a foglalkoztatási lehetőségeken keresztül befolyásolja a globális gazdaságokat. Így például a divatgyártásban a megújuló energiaforrásokra való átállás elősegíti a gazdasági fenntarthatóságot. (GAZZOLA et al., 2020) A környezeti hatás abban nyilvánul meg, hogy a fosszilis tüzelőanyagok előállítására (és bizonyos mezőgazdasági tevékenységekre) részt vesznek az üvegházhatású gázok kibocsátásában, súlyosbítva az éghajlatváltozást és a környezet romlását, veszélyeztetve az antropocén korszakot és a bolygórendszereket. (HODBOD – ADGER, 2014; LÖVBRAND et al., 2020) A divatgyártás jelentősen hozzájárul a széndioxid-kibocsátáshoz, a vízfogyáshoz és a környezetszennyezéshez. (GENEVA ENVIRONMENT NETWORK, 2023) A geopolitikai következmények között vezető helyet foglal el az úgynevezett geoökonómiai fragmentáció.⁷ Ez az alacsony széndioxid-kibocsátású gazdaságra való átállásból adódik, ami az éghajlat mérsékléséhez szükséges. (GARDES-LANDOLFINI et al., 2023)

„A fosszilis tüzelőanyag termelésben bekövetkezett eltolódások az erőforrásverseny és az energiatülszórás miatt geopolitikai feszültségekhez vezethetnek, ami hatással van a globális stabilitásra.” (EURÓPAI BIZOTTSÁG, 2022)

A szociális következmények közé sorolhatók a társadalmi dinamikában bekövetkező fejlemények. Az említett iparágakban elkövetkező változások befolyásolják a társadalmi normákat, a kulturális trendeket és a fogyasztói magatartást, alakítják a divatról, az energiatülszórásról és az élelmiszer-választásról alkotott elképzeléseket. A gyorsdivat (*fast fashion*) elősegíti a kizsákmányolást és a környezet leromlását. (IRK, 2021: 96; GENEVA ENVIRONMENT NETWORK, 2023)

---

⁷ Geoökonómiai fragmentáció: geogazdasági széttagoltság, ami a gazdasági tevékenységek, politikák és rendszerek földrajzi vagy regionális vonalak mentén történő felosztását vagy szétválasztását jelenti.

Az egyes ágazatokban elért *technológiai fejlesztések* mérsékelhetik vagy súlyosbíthatják a *kockázatokat*. Így például a fenntartható mezőgazdaságot szolgáló jobb gazdálkodási technikák vagy a divatgyártás fokozott automatizálása hatással van a foglalkoztatásra. A határokon átnyúló – például a dekarbonizációból eredő – kockázatok kezelése technológiai innovációt igényel. (ESPAGNE et al., 2023) A társadalmi-ökológiai dinamika integrálása elősegíti a rezilienciát és a fenntartható gyakorlatokat ezekben az ágazatokban, ami kulcsfontosságú a hosszú távú életképesség szempontjából. (HURLBERT et al., 2019)

A most csak villanásszerűen bemutatott információk talán elégségesek arra, hogy megindokolják egy, a jelenleginél sokkal mélyebb, a *Big Data* lehetőségeit is felhasználó hálózati szemléletű kutatás szükségességét, aminek részét képezheti a *greenwashing* mélyebb összefüggéseinek elemzése.

Closed-loop: a nyersanyag-kitermeléstől a hulladékkezelésig

A *zöldremosdatás-mentes világ eljövételének előfeltétele* egy olyan, a nyersanyag-kitermeléstől a hulladékártalmatlanításig megvalósuló zárt lánc (*closed loop*), amelyet a környezetkímélő életciklusra való törekvés jellemez, ám ami óriási kihívás a jelenlegi technológiák és infrastruktúra ismeretében, még akkor is, ha az átalakulást nemzetközi és nemzeti szinten sikerül egymással harmonizáló *jogi háttérrel* megtámogatni. Az átláthatóság előmozdításával, a károk minimalizálásával és a felelősségteljes gyakorlatok megvalósításával azonban a cél nem elérhetetlen.

Ehhez a következőkre van (volna) szükség.⁸

- 1) A *nyersanyag kitermelése* során az átláthatóság és az ártalomminimalizálás biztosítása. Ez a – szabályokkal és dokumentációkkal alátámasztott – *szemlélet biztosítja* a nyersanyag előállításánál a munkavállalók biztonságát, a környezet megóvását és a közösségi szerepvállalást; *támogatja* azokat a gyakorlatokat, amelyek – amikor csak lehetséges – minimalizálják a kitermelés során a termőtalaj elpusztítását, a vízhasználatot és az üvegházhatású gázok kibocsátását; *felfedezi* a megújuló erőforrásokat és az újrahasznosítható anyagokat, *részt vesz* a kitermelési helyek rehabilitációjában és a biológiai sokféleség helyreállítását célzó programokban.
- 2) A *gyártási és feldolgozási folyamatban* törekedni kell az energiahatékonyságra, szigorú szennyezés-ellenőrzési intézkedések végrehajtásával minimalizálni a levegő, a víz és a talaj szennyezését, majd a hulladék keletkezését

---

⁸ Ehhez lásd bővebben ENSZ, 2023; VAN VOOREN et al., 2024; NICKEL, 2024; CAMILLERI, 2019.

azáltal, hogy az újrahajsznosíthatóság, az újrafelhasználás és az egyszerű szétszerelés érdekében újratervezik a termékeket.

- 3) A termék *felhasználása és fogyasztása* során a *fogyasztó kezében van a döntés*. Feladata, hogy minimalizálja az általános fogyasztást, szükség esetén olyan termékeket válasszon, amelyeket az élettartamuk meghosszabbítása érdekében tartósságra, javíthatóságra és egyszerű frissítésekre terveztek. A körkörös gazdaság előmozdítása és az egyéni tulajdon csökkentése érdekében lehetőleg a megosztási, lízingelési és javítási szolgáltatásokat vegye igénybe.
- 4) A *hulladékelhelyezés és az élettartam végi kezelés* fázisában a hulladék elhelyezése során a fogyasztó részesítse előnyben azokat a hulladéklerakókat, amelyek az újrafelhasználást, az újrahajsznosítást és a komposztálást biztosítják. Ebben a fázisban szükség van a kiterjesztett gyártói felelősségre, és azokra az irányelvekre, amelyek kötelezik a gyártókat termékeik élettartamuk végén történő kezelésére.

Néhány összefüggés exponálása

A kultúra, az etika, a jog és a zöldre mosdatás közötti összefüggések rövid bemutatása azt a célt szolgálja, hogy az olvasó egy, a társadalmi és a gazdasági életet egyre sűrűbben behálózó jelenség lényegi összefüggéseiről rövid áttekintést kapjon. Ez annál indokoltabb, mert bár a tudományos szakirodalom a *greenwashing* témakörben részleteiben hatalmas ismeretanyagot halmoz fel, a mesterséges intelligencia által támogatott programok pedig korábban elképzelhetetlen mennyiségű forrásirodalommal kínálják meg a témakör iránt érdeklődőt, azonban a sokoldalú *összefüggés-elemzés* még várat magára. Ebben semmi meglepő nincs, hiszen egy olyan világ részesei lettünk, amelyben az aktualitások „fénysebességgel” változnak, azok értékelése többnyire csak a legfrissebb információk birtokában lehetséges. Ez pedig előfeltétele a kutatások gyakorlati alkalmazhatóságának.⁹

A *greenwashing* hatékony kezelése azért bonyolult, mert egyrészt az erőfőlénnel élni kívánó szereplők, továbbá a nemzeti és nemzetközi állami szervek és szervezetek, valamint az állampolgárok kölcsönösen egymásra vannak utalva, másrészt a támogatott, a túrt és a tiltott zónák egyértelmű kijelölése egyelőre jórészt sikertelen próbálkozásokkal terhelt. A szakirodalom tanulmányozásának egy nem érdektelen „mellékterméke”, hogy a termelés/termékmegsemmisítés/

---

⁹ Az alkalmazott kriminológia szerepéről részletesen legutóbb lásd BARABÁS, 2023.

újrafeldolgozás folyamatában, gyakran rabszolgamunkások alkalmazásával, a természet és a társadalom kizsákmányolásával leginkább érintett, a nyersanyagot (például a fosszilis tüzelőanyagot) kitermelő, a késztermék előállításának feltételeit megteremtő vállalatok csak ritkán kerülnek a zöldre mosdatás folyamatát kutató és tárgyaló dolgozók fókuszába. Ott már csak azok a cégek szerepelnek, amelyek a termékek feldolgozását végző és a fogyasztó közötti kapcsolatnak a részesei. Ezt a „feledékenységet” magyarázhatja az a tény, hogy a termeléstől a fogyasztásig tartó láncolat (nemcsak a megállapodásokban írásban rögzített, hanem a mindennapi gyakorlatban is megvalósuló) ellenőrzése egyelőre megoldhatatlan feladatnak tűnik. Annál is inkább, mert – miként erről a bevezetőben már szó esett – csaknem valamennyi, a zöld átállást szolgáló hivatott technológia részben vagy egészben a greenwashing jellemvonásait magán viselő elemeket tartalmaz.¹⁰

A zöldre mosdatás jelenségének két fő szereplője van: a fogyasztó és az állam; rajtuk múlik, hogy a jelenséget mennyire lehet visszaszorítani. Kettőjük közül a fogyasztó az *eminens* pozíció. Rövid távon látszólag ők lehetnek a zöldre mosdatás nyertesei, de közép- és hosszú távon ők a legfőbb vesztesei is. A fogyasztói igény határozza meg, hogy milyen termékből, milyen minőségben és mekkora mennyiségben van elvárás azokra a termékekre, amelyeket – a profitorientált-ság és a versenyhelyzet miatt – a termelő vállalatok, intézmények minél nagyobb választékban és mennyiségben igyekeznek a fogyasztás növelésére ki- és megtermelni. Igaz ez a fosszilis anyagok kitermelésétől kezdve a gyakorta gyermekmunkát is igénybe vevő egyéb nyersanyagok bányászatán át a fogyasztó által hátrahagyott, eldobott termékek további sorsáig. Az állam (ideértve a nemzetközi szervezeteket is) ezeket a fogyasztói igényeket bármiféle gazdasági érték szem előtt tartása esetén sem tudja egyedül felszámolni, legfeljebb a saját mozgásterén belül – jó esetben – rövid, de még inkább hosszú távon kedvező irányba befolyásolni.¹¹ A két főszereplő közötti kapcsolatot biztosíthatják az állampolgárok közös érdekeit artikulálni képes *nem kormányzati szervezetek (NGO-k)*, melyek szerepe – nemzeti, regionális és nemzetközi szinten egyaránt – kiemelkedően fontos. Az állam, az NGO-k és a fogyasztók közötti kapcsolatban paradigmaváltásra van szükség. Az állam irányítóinak kettős a feladata, ezek egyike közös az NGO-kal: a fogyasztókat nem elsősorban

---

¹⁰ Ide tartoznak olyan, elvileg a klímaváltozás lassítására hivatott termékek, mint például az elektromos meghajtású gépkocsi, a szélenergia gyártása, vagy a cseppfolyósított földgáz kitermelése és szállítása. Ennél súlyosabbak több, például a műanyag palackok újrahasznosításáról szóló, évtizedeken át tudatosan eltitkolt hamis állítások. Erre lásd legutóbb NOOR, 2024; ismerteti BOLCSÓ, 2024.

¹¹ Lásd például a *fast fashion* kezelését.

a rossztól visszatartani szándékozó tiltásokkal, hanem a számukra vonzó alternatívák felmutatásával és ezek indokolásával kell befolyásolni. Az államirányítás másik feladatának részét képezheti a tiltás, valamint a fennálló rutint felváltani hivatott *alternatívák* megvalósításának elősegítése.

Tekintettel arra, hogy a jelen dolgozatban tárgyalt témakör elválaszthatatlan kapcsolatban áll olyan jelenségekkel, mint a biodiverzitás, a klímaváltozás, mindenképpen szükség van e jelenségek *komplex* kezelésére, amiről ezúttal – területi korlátok miatt – nem eshetett szó.

Röviden: jövőnket illetően *a fogyasztók és az államok irányítóinak kezében van a döntés!*

A szerző két gondolattal zárja a dolgozatot.

„A globális vállalati és monopolerő hatalmas koncentrációja súlyosbítja az egyenlőtlenségeket a gazdaság egészében. A világ legnagyobb vállalatai közül tízből hétnek vagy milliárdos a vezérigazgatója, vagy milliárdos a fő részvényese. A munkavállalók megszorítása, az adók elkerülése, az állam privatizációja és az éghajlati összeomlás ösztönzése révén a vállalati tevékenységek az egyenlőtlenséghez vezetnek, és annak szolgálatában tevékenykednek, hogy egyre nagyobb vagyont juttassanak gazdag tulajdonosaiknak. A szélsőséges egyenlőtlenség megszüntetése érdekében a kormányoknak radikálisan újra kell osztaniuk a milliárdosok és a vállalatok hatalmát a hétköznapi emberek között. Egy egyenlőbb világ akkor lehetséges, ha a kormányok hatékonyan szabályozzák és újragondolják a magánszektorot.” (RIDDELL et al., 2024)

„Nem a karbonsemlegesség fogja megváltani a világot a klímakatasztrófától, hanem a modernizáció.” (Bertrand Piccard)¹²

A modernizáció – számos egyéb jellemzője mellett – témakörünkben azt jelenti, hogy célként kell kitűzni a gazdaság és az ökológia közötti szakadék áthidalását. Ahogy interjújában *Piccard* fogalmaz:

„A megújuló energia terápia világunk számára. Az általános feltételezésekkel ellentétben a klímavédelem nem drága, nem jár hatalmas áldozatokkal. Ehelyett gazdaságilag jövedelmező a vállalatoknak, lehetővé teszi új munkahelyek teremtését, képes közös nevezőre hozni a társadalom minden szereplőjét, a jobboldalt, a baloldalt, a gazdaságot, az ipart, a banki szektort, a környezetvédőket [...] Gazdaságilag jövedelmező, technikailag hiteles megoldások ezek, jobbat alkotni, kevesebbet fogyasztani szemlélettel. [...] Az észak-európai országok, így Norvégia, Dánia vagy Svédország, jóval előbb megértették, hogy ez a szemlélet

---

¹² Lásd erről SIEGEL, 2018; SZENTGYÖRGYI, 2023; illetve <https://solarimpulse.com/bertrand-piccard-explorer-for-sustainability>.

gazdaságilag is jövedelmező. A szuverenista, nacionalista kormányoknak felesleges ökológiáról beszélni, nem érinti meg őket. Ezzel szemben az energetikai önelátás, a gazdasági fejlődés már jó hívószavak lehetnek.” (SZENTGYÖRGYI, 2023)

Ma nehéz volna megjósolni: a piccardi szemléletet a világ vezetői képesek lesznek-e még a globális összeomlás bekövetkezése előtt „aprópénzre váltani”.

Felhasznált irodalom

- AJI, H. M. – SUTIKNO, B. (2015): The Extended Consequence of Greenwashing: Perceived Consumer Skepticism. *The International Journal of Business and Information*, 10(4), 433–468. <https://doi.org/10.6702/IJBI.2015.10.4.2>
- ARNOULD, E. J. – THOMPSON, C. J. (2005): Consumer Culture Theory (CCT): Twenty Years of Research. *Journal of Consumer Research*, 31(4), 868–882. <https://doi.org/10.1086/426626>
- BARABÁS A. T. (2023): Alkalmazható kriminológia? *Kriminológiai Tanulmányok*, 60, 12–24. <https://doi.org/10.58655/KT.60.2023-1>
- BAUDRILLARD, J. (1998): *The Consumer Society. Myths and Structures*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781526401502>
- BECKER-OLSEN, K. – POTUCEK, S. (2013): Greenwashing. In: IDOWU, S. O. – CAPALDI, N. – ZU, L. – GUPTA, A. D. (eds.): *Encyclopedia of Corporate Social Responsibility*. Springer, Berlin–Heidelberg, 1318–1323. https://doi.org/10.1007/978-3-642-28036-8_104
- BERNOVILLE, T. (2023): Welchen Impact die EU-Rechtsvorschriften zum Greenwashing auf Ihr Geschäft haben werden. *PlanA*, 10 May 2023. <https://plana.earth/de/academy/how-eu-greenwashing-regulations-impact-business>
- BERRONE, P. – FOSFURI, A. – GELABERT, L. (2017): Does Greenwashing Pay Off? Understanding the Relationship Between Environmental Actions and Environmental Legitimacy. *Journal of Business Ethics*, 144(2), 363–379. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2816-9>
- BOLCSÓ D. (2024): A műanyaggyártók évtizedek óta átverik az embereket. *Telex*, február 17. <https://telex.hu/techtud/2024/02/17/muanyag-szelektiv-gyujtes-ujrahasznositas-atveres-gyartok-jelentes-center-for-climate-integrity>
- BOND, S. – GITTINS, H. – GRIFFITHS, G. H. – HARRINGTON, D. – JOYNER, D. J. – McDONALD, M. – OWENS, E. – WALSH, M. (2015): The Green Economy. In: KELLIHER, F. – REINL, L. (eds.): *Green Innovation and Future Technology: Engaging Regional. SMEs in the Green Economy*. Palgrave Pivot, London, 12–26. https://doi.org/10.1057/9781137479822_2
- BONDOLF, A. (2000): Ethics, Law and Legislation: The Institutionalisation of Moral Reflection. *Ethical Theory and Moral Practice*, 3(1), 27–37. <http://dx.doi.org/10.1023/A:1009952524407>

- CAMILLERI, M. A. (2019): The circular economy's closed loop and product service systems for sustainable development: A review and appraisal. *Sustainable Development*, 27(3), 530–536. <https://doi.org/10.1002/sd.1909>
- CARRINGTON, M. J. – CHATZIDAKIS, A. – GOWOREK, H. – SHAW, D. (2020): Consumption ethics: a review and analysis of future directions for interdisciplinary research. *Journal of Business Ethics*, 168, 215–238. <https://doi.org/10.1007/s10551-020-04425-4>
- DELMAS, M. A. – BURBANO, V. C. (2011): The drivers of greenwashing. *California Management Review*, 54(1), 64–87. <https://doi.org/10.1525/cmr.2011.54.1.64>
- DOHERTY, R. – KAMPEL, C. – KOIVUNIEMI, A. – PÉREZ, L. – REHM, W. (2023): Unlocking the triple play: How integrating ESG priorities into growth strategies delivers sustainable profitable growth and outperforms peers. *McKinsey & Company*, 9 August. <https://www.mckinsey.com/capabilities/strategy-and-corporate-finance/our-insights/the-triple-play-growth-profit-and-sustainability>
- ENSZ (2023): Greenwashing – the deceptive tactics behind environmental claims. *UN Climate Action*, 20 September. <https://www.un.org/en/climatechange/science/climate-issues/greenwashing>
- ESPAGNE, E. – OMAN, W. – MERCURE, J.-F. – SVARTZMAN, R. – VOLZ, U. – POLLITT, H. – SEMIENIUK, G. – CAMPIGLIO, E. (2023): Cross-Border Risks of a Global Economy in Mid-Transition. *IMF eLibrary*, 184(1). <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2023/184/article-A001-en.xml>
- EURÓPAI BIZOTTSÁG (2022): Communication from the Commission to the European Parliament and the Council 2022 Strategic Foresight Report. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52022DC0289>
- EURÓPAI PARLAMENT (2023): Substantiating green claims. In a European Green Deal. <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-substantiating-green-claims>
- FLYNN, J. (2023): 20 + Shocking Greenwashing Statistics [2023]. *Zippia*, 14 November. <https://www.zippia.com/advice/greenwashing-statistics/#:-:text=40%25%20of%20companies%20make%20green%20claims%20with%20evidence>
- FRANKEL, T. – BRAUN, T. (2021): Law and Culture. *Boston University Law Review Online*, 157. <https://www.bu.edu/bulawreview/2021/12/30/law-and-culture/>
- GARDES-LANDOLFINI, Ch. – GRIPPA, P. – OMAN, W. – YU, S. (2023): Energy Transition and Geoeconomic Fragmentation: Implications for Climate Scenario Design. *IMF eLibrary*, 66(3). <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/066/2023/003/article-A001-en.xml>
- GATTI, L. – SEELE, P. – RADEMACHER, L. (2019): Grey zone in – greenwash out. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 4(6). <https://doi.org/10.1186/s40991-019-0044-9>

- GAZZOLA, P. – PAVIONE, E. – PEZZETTI, R. – GRECHI, D. (2020): Trends in the Fashion Industry. The Perception of Sustainability and Circular Economy: A Gender/Generation Quantitative Approach. *Sustainability* 12(7): 2809.
<https://doi.org/10.3390/su12072809>
- GELLÉN K. (2017): *A greenwashing jelenség a reklámokban, avagy a „reklámeszközként szolgáló színlelt környezetvédelem”*. Budapest: Complex Wolters Kluwer.
- GENEVA ENVIRONMENT NETWORK (2023): The Environmental Cost of Fashion. 29 November.
<https://www.genevaenvironmentnetwork.org/resources/updates/sustainable-fashion/>
- GAZDASÁGI VERSENYHIVATAL (2016): Zöld hirdetések.
https://gvh.hu/pfile/file?path=/fogyasztoknak/gondolja_vegig_higgadnan/gondolja_vegig_higgadnan_zold_hirdetesek&inline=true
- HASSAN, S. M. – RAHMAN, Z. – PAUL, J. (2022): Consumer ethics: A review and research agenda. *Journal of Consumer Affairs*, 56(1), 3–28. <https://doi.org/10.1002/mar.21580>
- HIRSCH, A. (2023): Austria: Sustainability Claims: Trendy But Tricky. *Mondaq*, 16 February.
<https://www.mondaq.com/austria/environmental-law/1283466/sustainability-claims-trendy-but-tricky>
- HODBOD, J. – ADGER, W. N. (2014): Integrating social-ecological dynamics and resilience into energy systems research. *Energy Research & Social Science*, 1, 226–231.
<https://doi.org/10.1016/j.erss.2014.03.001>
- HURLBERT, M. – KRISHNASWAMY, J. – DAVIN, E. – JOHNSON, F. X. – MENA, C. F. – MORTON, J. – MYEONG, S. – VINER, D. – WARNER, K. – WREFORD, A. – ZAKIELDEEN, S. – ZOMMERS, Z. et al. (2019): Risk management and decision-making in relation to sustainable development. In: *Climate Change and Land*. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), 637–800.
https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/4/2019/11/10_Chapter-7.pdf
- IRK F. (2021): *Megbüntethetetlen bűnök II*. Miskolc: Bíbor Kiadó.
- JONES, E. (2019): Rethinking Greenwashing: Corporate Discourse, Unethical Practice, and the Unmet Potential of Ethical Consumerism. *Sociological Perspectives*, 62(5), 728–754. <https://doi.org/10.1177/0731121419849095>
- KARSAI K. (2019): A fogyasztók érdekeit és a gazdasági versenytisztaságát sértő bűncselekmények. In: Karsai K. (szerk.): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest: Wolters Kluwer, 972–988.
- KARSAI K. (szerk.) (2020): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Budapest: Wolters Kluwer.
- KIM, S. – KRISHNA, A. (2023): When culture and ethics meet: Understanding the dynamics between cultural dimensions, moral orientations, moral inequity, and commitment in the context of corporate misconduct allegations. *Public Relations Review*, 49(1), 102289. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2023.102289>

- KRUPPA M. (2023): Csak greenwashingra jók a karbonkreditek, vagy valami értelmük is van? *Telex*, szeptember 13. <https://telex.hu/neverték/2023/09/13/karbonkredit-szen-dioxid-csokkentés-mnb-kruppa-marton-klimacelok>
- LAOUTOUMAI, S. (2022): Green Deal und Greenwashing: Neue europäische Vorgaben und nationale Rechtsprechung. *Wettbewerb in Recht und Praxis, I*, 1067–1074. <https://www.ruw.de/suche/wrp/Gree-Deal-und-Greenwas-Neue-europaei-Vorg-und-nati-18289384cf82da56536de5c3f66a3ed9>
- LÖVBRAND, E. – MOBJÖRK, M. – SÖDER, R. (2020): The Anthropocene and the geo-political imagination: Re-writing Earth as political space. *Earth System Governance, 4*, 100051. <https://doi.org/10.1016/j.esg.2020.100051>
- LYON, T. – MONTGOMERY, A. (2015): The means and end of greenwash. *Organization & Environment, 28*(2), 223–249. <https://doi.org/10.1177/1086026615575332>
- MARTÍNEZ, M. P. – CREMASCO, C. P. – FILHO, L. G. – BRAGA Junior, S. S. – BEDNASKI, A. V. – QUEVEDO-SILVA, F. – CORREA, C. M. – SILVA, D. – MOURA-LEITE PADGETT, R. C. (2020): Fuzzy inference system to study the behavior of the green consumer facing the perception of greenwashing. *Journal of Cleaner Production, 242*(1), 116064. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.03.060>
- MONTERO-NAVARRO, A., – GONZÁLEZ-TORRES, T. – RODRÍGUEZ-SÁNCHEZ, J.-L. – GALLEGOS-LOSADA, R. (2021): A bibliometric analysis of greenwashing research: a closer look at agriculture, food industry and food retail. *British Food Journal, 123*(13), 547–560. <https://doi.org/10.1108/BFJ-06-2021-0708>
- MULLEN, L. (2023): *How to identify greenwashing and make sustainable buying decisions*. University of Colorado Boulder Environmental Center.
- NICKEL, L. (2024): Greenwashing, Cradle-to-cradle: What is it & how does it work in LCA? *Ecochain*, 18 January. <https://ecochain.com/blog/cradle-to-gate-what-is-it-how-does-it-work-in-lca/>
- NOOR, D. (2024): ‘They lied’: plastics producers deceived public about recycling, report reveals. *The Guardian*, 15 February. <https://www.theguardian.com/us-news/2024/feb/15/recycling-plastics-producers-report>
- ORSZÁGGYŰLÉS (2021): A „Greenwashing” jelenség. Infojegyzet 40. *Országgyűlés Hivatala Képviselői Információs Szolgálat*, május 28. https://www.parlament.hu/documents/10181/39233854/Infojegyzet_2021_40_greenwashing.pdf/ec5b9e78-0b17-34b7-3273-8db1bd16bea9?t=1622187677016
- PEATTIE, S., – PEATTIE, K. (2003): Ready to Fly Solo? Reducing Social Marketing’s Dependence on Commercial Marketing Theory. *Marketing Theory, 3*(1), 365–385. <https://doi.org/10.1177/147059310333006>
- RIDDELL, R. – NABIL, A. – MAITLAND, A. – LAWSON, M. – TANEJA, A. et al. (2024): *Inequality Inc. How corporate power divides our world and the need for a new era of public action*. Oxfam International. <https://doi.org/10.21201/2024.000007>

- SÁNDOR G. – ZALAVÁRI Gy. (2023): Határozott fellépés a „greenwashing”-jelenséggel szemben. *Jogászvilág*, február 2. <https://jogaszvilag.hu/cegvilag/hatarozott-fellepes-a-greenwashing-jelenseggel-szemben/>
- SAUNDERS, G. – LOCKRIDGE, M. T. (2010): Ethics And Culture: Is there A Relationship? *International Business & Economics Research Journal*, 9(1), 111–116. <https://doi.org/10.19030/iber.v9i1.512>
- SHANOR, A. – LIGHT, S. E. (2022): Greenwashing and the First Amendment. *Columbia Law Review*, 122(7), 2033–2118. <https://ssrn.com/abstract=4178318>
- SHAWN, C. – NORTHRUP, L. M. (2022): The Legal Risk of Greenwashing Are Real. *Bloomberg Law*, 25 July 2022. <https://news.bloomberglaw.com/environment-and-energy/the-legal-risks-of-greenwashing-are-real>
- SIEGEL, R. P. (2018): Solar plane pioneer embarks on journey to help low-carbon innovations take flight. *GreenBiz*, 27 June 2018. <https://www.greenbiz.com/article/solar-plane-pioneer-embarks-journey-help-low-carbon-innovations-take-flight>
- SOMANY, N. (2023): Greenwashing in business: examining the impact of deceptive environmental claims on consumer behavior and corporate accountability. *International Journal of Social Science and Economic Research*, 8(4), 908–920. <https://doi.org/10.46609/ijsser.2023.v08i04.024>
- SZENTGYÖRGYI R. (2023): Bertrand Piccard. Portré. *HVG360 online*, november 23. <https://m.hvg.hu/360/hetilap360/2023/47/20234719portre1>
- SZIKORA V. – JAGUSZTIN T. (2018): Helyzetkép a társult szerződésről. In: SZIKORA V. – ÁRVA Zs. (szerk.): *A fogyasztók védelmének új irányai a XXI. században*. Debrecen: Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 83–96. <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/8c148049-60d3-4e81-a6d9-5db830f4a001/content>
- TEICHMANN, F. M. – WITTMANN, C. – SERGI, B. S. (2023): What are the consequences of corporate greenwashing? A look into the consequences of greenwashing in consumer and financial markets. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 21(3), 290–301. <https://doi.org/10.1108/jices-10-2022-0090>
- TIVARI, B. B. (2020): *Culture and Ethics*. Presentation. <https://www.slideshare.net/drbbt/culture-and-ethics-232705368>
- VAN VOOREN, B. – OYARZABAL, R. – MOLYNEUX, C. G. – FINAN, S. – EDMONDS-CAMARA, H. – MERTENSKÖTTER, P. (2024): EU Adopts New Rules on Greenwashing and Social Impact Claims. *Covington/Inside EU Life Sciences*, 31 January.
- VEBLEN, Th. (1899): *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study in the Evolution of Institutions*. Macmillan. <https://moglen.law.columbia.edu/LCS/theoryleisureclass.pdf>
- VÉRTESEY L. (2023): *A green és a zöld jelző: greening, greenwashing...* Gödöllő: MATE Press.

- WORLD ECONOMIC FORUM (2020): *The Global Risks Report 2020*.
https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf
- WORLD ECONOMIC FORUM (2021): *The Global Risks Report 2021*.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf
- WORLD ECONOMIC FORUM (2022): *The Global Risks Report 2022*.
<https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2023/>
- WORLD ECONOMIC FORUM (2023): *The Global Risks Report 2023*.
https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf
- WHITE, R. (2011): *Transnational Environmental Crime. Toward an Eco-global Criminology*. Routledge.
- WIKIPÉDIA (2023): Fogyasztói társadalom.
https://hu.wikipedia.org/wiki/Fogyaszt%C3%B3i_t%C3%A1rsadalom
- ZHANG, K. – PAN, Z. – JANARDHANAN, M. N. – PATEL, I. (2023): Relationship analysis between greenwashing and environmental performance. *Environmental Development and Sustainability*, 25(2), 7927–7957. <http://dx.doi.org/10.1007/s10668-022-02381-9>
- ZYCH, G. – BUDKA, B. – CZARNECKA, M. – KINELSKI, G. – WÓJCIK-JURKIEWICZ, M. (2021): Concept, Developments, and Consequences of Greenwashing. *European Research Studies Journal*, 24(4b). <https://doi.org/10.35808/ersj/2779>

„Szegény embert még az ág is húzza”

A pénzmosás bűncselekmény terheltjeinek személyi körülményei és azok lehetséges szerepe az elkövetővé válásban

Absztrakt

A tanulmányban ismertetett aktavizsgálat célja egyrészt a pénzmosás bűncselekményt elkövetők személyi körülményeinek, illetve szociodemográfiai jellemzőinek, másrészt annak feltárása volt, hogy utóbbiak milyen szerepet játszanak az elkövetővé válásban. A kutatás a 2021. évben jogerős bírósági ítélettel lezárt, pénzmosás bűncselekménye miatt lefolytatott büntetőeljárások teljes országos mintáján alapult. Eredményeink szerint a pénzmosás magyarországi elkövetőinek szociodemográfiai jellemzői több vonatkozásban eltérnek a bűnelkövetők átlagától, és nem tükrözik a bűncselekménnyel kapcsolatos sztereotip elvárásokat; az elkövetők jellemzően kedvezőtlen anyagi helyzetű, pénzsűkében lévő, alacsony iskolai végzettségű és alulinformált személyek, aki könnyen rábíráthatók a bűncselekményre. Mindez rámutat az edukáció mint lehetséges prevencióes eszköz fontosságára nemcsak az áldozattá, hanem az elkövetővé válás megelőzése vonatkozásában is.

Kulcsszavak: *pénzmosás, demográfiai jellemzők, személyi körülmények, profil*

Abstract

The personal circumstances of money laundering offenders and their possible role in offending

The aim of the case file analysis presented in this paper was to explore money laundering offenders' personal circumstances and socio-demographic characteristics and their possible role in offending. Our research was based on the analysis of a national sample of criminal cases initiated for money laundering and closed by a final judgement in 2021. Our results show that the socio-demographic characteristics of Hungarian money laundering offenders differ from those of the average offender in several respects and also do not reflect the stereotypically ex-

---

* Kó József, tudományos munkatárs, OKRI, ORCID: 0000-0002-2728-8425; dr. Szabó Judit PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI, ORCID: 0000-0001-8133-6363.

pected features related to this offense; offenders are usually people in an unfavourable financial situation with low educational status and a low information level who can easily be influenced into committing the crime. This fact highlights the importance of education as a possible tool, not only for the prevention of victimization but also of becoming an offender.

Keywords: *money laundering, demographic characteristics, personal circumstances, profile*

Bevezetés

A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem mind gazdasági, mind büntetőjogi szempontból egyre komolyabb kihívást jelent világszerte, így az Európai Unióban, illetve hazánkban is. Az utóbbi években mind a pénzmosás büntettének esetszámában, mind az ügyek jellege tekintetében olyan változások tapasztalhatók Magyarországon, amelyek a folyamatosan fejlődő nemzetközi jogi környezet mellett indokolják a probléma különböző aspektusainak – köztük egyes kriminológiai szempontok – vizsgálatát. A büntetőjogi tényállás folyamatos változása mellett ugyanis a megindult büntetőeljárások és jogerős elítélések száma is jelentősen módosult (TITTMANN-NÉ, 2022). Péceli Ádám egyik friss tanulmányában (2022a) arról számol be, hogy 2015 végétől, illetve 2016 elejétől hazánkban jelentősen nőtt a pénzmosással összefüggő esetek száma. A legfőbb ügyész éves parlamenti jelentéseiben¹ közzétett statisztikai adatok alapján a pénzmosással összefüggő regisztrált bűncselekmények száma 2015 és 2021 között 27-ről 358-ra emelkedett. A tárgyalt bűncselekmény volumenének gyors növekedése mellett az is lényeges változás, hogy az újabban azonosított bűncselekmények zömét az országhatárokon átjáró pénzcsempészek (*cross-border money mule*) közvetítésével követik el, amely technika általában egymástól távol eső három különböző országot érint. (PÉCELI, 2022a) Bár ezek a változások elsősorban gyakorlati jellegű problémákat vetnek fel, a kriminológiai vonatkozások feltárása is hasznos lehet mind a pénzmosást megvalósító cselekmények felderítésében és nyomozásában eljáró jogalkalmazók, mind a bűnmegelőzési szakemberek számára. Ilyen szempontból releváns kérdés lehet a pénzmosás bűncselekményt megvalósítók demográfiai jellemzőinek, illetve személyi körülményeinek mibenléte, továbbá az, hogy ezek az attribútumok milyen szerepet játszanak a bűncselekmény elkövetésében.

---

¹ <http://ugyeszseg.hu/az-ugyeszsegrol/orszaggyulesi-beszamolok/>

A kutatás tárgya, célja és módszere

A Legfőbb Ügyészség kezdeményezésére 2023-ban indult kutatás tárgyát egyrészt a pénzmosás bűncselekményt elkövetők személyi körülményei, illetve szociodemográfiai jellemzői, másrészt e körülményeknek, illetve jellemzőknek az elkövetővé válásban játszott szerepe képezik.

A nemzetközi tapasztalatok szerint a pénzmosás formái, elkövetési módjai, körülményei és elkövetői más bűncselekményekhez képest is igen nagy variabilitást mutatnak (LEVI – REUTER, 2006). A hazai szakirodalomban szintén a pénzmosás többféle formájáról, illetve módszeréről olvashatunk (PÉCELI, 2022b), ahogy a hatályos büntető törvénykönyvben² szabályozott pénzmosás tényállás is meglehetősen összetett. Mindennek alapján valószínűtlennek tűnik, hogy létezik „tipikus” elkövetője a bűncselekménynek; inkább az feltételezhető, hogy a pénzmosás bűncselekmény elkövetői köre több, egymástól kisebb-nagyobb mértékben eltérő „profil” alapján írható le, amelyek közül természetesen lehet olyan, amely a terheltek viszonylag nagyobb arányára illik. E tekintetben kiindulópontot jelenthet az a megállapítás, amely szerint

„Magyarországon a pénzmosás tipikusnak tekinthető elkövetési formája az, amikor a terhellet ismeretlen személy arra kéri, hogy nyisson bankszámlát (vagy a már létező bankszámlájának adatait adja meg), majd a bankszámlájára utalásra kerülő összeget utalja tovább, illetve vegye fel, és készpénzben meghatározott személy részére adja át” (NAGY, 2022: 204.), amely cselekményért általában jutalékot kap.

Mindezek alapján a kutatás célja a pénzmosás bűncselekmény elkövetőit jellemző személyi körülmények, köztük demográfiai jellemzők feltárása, illetve – a minta adta lehetőségekhez képest – akár több, az előcselekmény vagy más csoportosító változó alapján elkülöníthető elkövetői csoport egymástól eltérő profiljainak azonosítása és leírása volt. Ehhez kapcsolódó kutatási kérdésként fogalmaztuk meg, hogy a terheltek személyi körülményei, illetve demográfiai jellemzői milyen szerepet játszanak az elkövetővé válásban.

A kutatás elsősorban az aktavizsgálat módszerén alapult, amellyel a 2021. évben jogerős bírósági ítélettel lezárt, pénzmosás bűncselekménye miatt lefolytatott büntetőeljárások ügyészségi házi iratait és nyomozati iratait dolgoztuk fel teljes országos mintán egy előzetes szempontrendszer szerint. A Vádképviseleti In-

---

² A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.)

formációs Rendszer (VIR) alapján bekért és beérkezett büntetőügyek³ között voltak olyanok, amelyek – mivel a bíróság a 2021 januárjától hatályos tényállás szerint bírálta el a vád tárgyát képező bűncselekményt – a korábbi szabályozás szerint orgazdaságnak minősültek volna.⁴ Ezeket a büntetőügyeket kihagytuk a mintából, mivel megítélésünk szerint kriminológiai szempontból eltérő bűncselekménytípust képviselnek; klasszikus vagyon elleni bűncselekmények. A további minimális lemorzsolódás eredményeként végül összesen 111 büntetőügy 271 elkövetőjének adatait dolgoztuk fel a kutatás során, elsősorban az elkövetők demográfiai adatait és egyéb személyi körülményeit rögzítve adatbázisunkban.

Módszertani szempontból aktakutatásunk korlátjának tekinthető az a tény, hogy a pénzmosás bűncselekmény esetében hatalmas látenciával kell számolni, és hogy a jogerős bírósági ítélettel lezárt büntetőügyek még a hatóságok tudomására jutott ügyek körét is jelentősen szűkítik. A nagyobb merítés, illetve a minél teljesebb körű empirikus háttér biztosítása érdekében ezért az Egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztikából (a továbbiakban: ENYÜBS) származó adatgyűjtést is végeztünk. Az adatokat matematikai-statisztikai módszerekkel elemeztük; a minta csekély mérete és a vizsgált kérdéskör (szociológiai-demográfiai profil) jellege okán leíró statisztikai elemzést végeztünk.

Empirikus eredményeink értékeléséhez a jogszabályi háttér és a releváns hazai és nemzetközi szakirodalom rövid áttekintése szolgál keretül.

Hazai és nemzetközi kutatási eredmények

A vizsgált kérdés szempontjából azok a kutatások relevánsak, amelyek a pénzmosást elkövetők demográfiai jellemzőire és egyéb személyi körülményeire, illetve a bűncselekmény jellemző elkövetési módjaira és körülményeire vonatkozó adatokat közölnek. Előbbire még a nemzetközi szakirodalomban is csak kevés példát találunk, míg utóbbiról több empirikus eredmény áll rendelkezésre. Az alábbiakban e kutatások közül mutatunk be néhányat, a teljesség igénye nélkül.

Nazzari és Riccardi (2022) szerint a pénzmosás nemzetközi szakirodalma három nagyobb területet ölel fel. Az első csoportba tartozó kutatások a jelenség volumenének feltárását célozzák, nem kevés módszertani nehézséggel szembe-

---

³ Ezúton is köszönjük a Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztályának az ügyszámlista elkészítését.

⁴ Ezek a bűncselekmények többnyire lopott tárgyak, illetve vámellenőrzés alól elvont nem közösségi áruk vagyoni hasznoszerzés végett történő megszerzését vagy elidegenítésében való közreműködést valósítottak meg.

sülve (REUTER, 2013). A következő, a témakörön belül dominánsnak tekinthető terület a pénzmosás elleni rendszerek működésének hatékonyságával foglalkozik. A pénzmosás szakirodalmának harmadik, elsősorban a közgazdasági megközelítést tükröző területe azt vizsgálja, hogyan történik a bűncselekmény elkövetése és a bűncselekmény útján szerzett jövedelemnek a törvényes gazdaságba történő integrálása. (NAZZARI – RICCARDI, 2022) Ez a kutatási irány foglalkozik a pénzmosás elkövetési módjaival és az azokat befolyásoló tényezőkkel. Az empirikus adatok arra utalnak, hogy a tárgyalt bűncselekménnyel kapcsolatos preconcepciók egy része megalapozatlan; az ezzel ellentétes vélekedéssel szemben például még mindig jellemzőbbek a „hagyományos” elkövetési módok, mint a szofisztikáltabb *modus operandik*. (SOUDIJN, 2019) Nazzari és Riccardi Olaszországban végzett kutatása eredményei szerint elterjedt módszer a cégek visszaélésszerű felhasználásával történő, illetve a névleges ügyvezetéssel „működő” gazdasági társaságokhoz köthető elkövetés, a pénzátutalás, valamint a készpénzalapú módszerek, míg a pénzügyi befektetések és a virtuális valuták alkalmazása csak elvétve fordul elő. Az üzleti szektorok profitabilitása és a pénzmosással való érintettség között feltételezett összefüggés sem nyert egyelőre empirikus alátámasztást; a tapasztalatok szerint a bűnelkövetők az alacsony belépési és kilépési korláttal és tőkeintenzitással rendelkező hagyományos szektorokat preferálják. Szintén nem támasztják alá a kutatási eredmények azt a gazdasági szempontból logikusnak tűnő feltételezést, hogy az elkövetők a globalizált és digitalizált gazdaság adta lehetőségekkel élve – egyúttal csökkentve a lebukás veszélyét is – egy másik, lehetőleg távoli országban fejtik ki tevékenységüket. Nazzari és Riccardi szerint például a pénzmosás olasz elkövetői általában Olaszországban fejtik ki tevékenységüket, viszonylag egyszerű elkövetési módokat alkalmazva. (NAZZARI – RICCARDI, 2022)

A pénzmosás elkövetőinek demográfiai hátterére vonatkozóan a nemzetközi szakirodalomban is csak kevés adatot találni. Nazzari és Riccardi (2022) már említett kutatása 2818 fős mintájának valamivel több mint 10 százaléka nő, amely az olasz populációban viszonylag magas arány a más gazdasági jellegű bűncselekmények elkövetői körében tapasztalható nemi megoszláshoz képest. Olasz specifikumnak tűnik, hogy a vizsgált minta közel 84 százalékát marasztalták el szervezett bűnözés miatt, és majdnem 57 százaléka állt kapcsolatban valamilyen helyi maffiaszervezettel.

A pénzmosás szempontjából nagy rizikójú országnak tekintett Vietnámban az utóbbi években több kutatás is foglalkozott a tárgyalt témakörrel. Vietnámban a gazdasági növekedéssel és a globális piac felé történő nyitással egyre több kockázati tényezővel kell számolni a pénzmosás vonatkozásában, és a helyzetet súlyos-

bítja a fejlődő országra jellemző korlátozott jogalkotási és végrehajtási kapacitás, valamint a bankrendszer hiányosságai. Egy kutatás (TRAN – ROSE, 2022) eredményei szerint a népesség alacsony iskolázottsága és életkörülményei is hozzájárulnak a kedvezőtlen helyzethez. Hung és Tran (2018) a vietnámi kereskedelmi bankrendszer ügyfeleinek pénzmosás-kockázati pontszámával (*Money Laundering Risk Score*) összefüggést mutató tényezők vizsgálatára vállalkoztak azzal a céllal, hogy a bankrendszer számára a pénzmosás problémájának kezelése szempontjából hasznos megállapításokat tegyenek. Eredményeik szerint – egyebek mellett – az olyan demográfiai jellemzők, mint az alacsony átlagos iskolázottsági szint és az alacsony átlagjövedelem, növelik a pénzmosás elkövetésének kockázatát a populáción belül.

Buele és munkatársai (2019) pénzmosás miatt 2006 és 2014 között Ecuadorban hozott ítéletek kvantitatív és kvalitatív elemzése segítségével írták le a pénzmosás bűncselekményt elkövetett személyek profilját, olyan változókat vizsgálva, mint például az állampolgárság, a nem és az iskolázottság. Eredményeik szerint a pénzmosás miatt a vizsgált időszakban elítélteknek csak valamivel kevesebb, mint a fele volt ecuadori állampolgár, a többiek külföldiek (pl. kolumbiai, mexikói, görög). 74 százalékuk férfi volt, míg a többi bűncselekmény elkövetői körében a férfiak átlagos aránya 91 százalék az országban. A pénzmosással érintett pénzmennyiség 96 százaléka ugyanakkor a férfi elkövetőkhöz volt köthető a vizsgált mintában, tehát a minta kb. negyedét alkotó nők jellemzően kisebb értékre követték el a bűncselekményt, mint a férfiak. Az elkövetők életkora 20 és 47 év között mozgott, és meglepő módon a minta háromnegyedének középiskolai végzettsége volt.

Bethune (2015) a PricewaterhouseCoopers (PwC) globális gazdasági bűnözésről szóló, 40 ország 5428 vállalata bevonásával végzett 2007. évi felmérésének adatai alapján írta le egyebek mellett a pénzmosást elkövetők profilját. A vizsgálatban a válaszadóknak a vállalatuknál a kutatást megelőző két évben tapasztalt két legsúlyosabb gazdasági bűncselekményről kellett beszámolniuk. A PwC kutatójaként dolgozó szerző javaslatára elkövető-specifikus (demográfiai/szociológiai, szervezeti, pszichológiai és viselkedési) változók is bekerültek a felmérésbe, amelynek alapján Bethune az egyes vizsgált bűncselekmények elkövetőire jellemző profilokat is fel tudta rajzolni. Adatai szerint a pénzmosást elkövetők átlagos életkora 36,8 év volt, amelynél csak a hűtlen kezelést, illetve sikkasztást elkövetők csoportjának életkora bizonyult alacsonyabbnak. A férfiak aránya a mintában 85,4 százalék volt. A többi vizsgált bűncselekménycsoporthoz (sikkasztás és hűtlen kezelés, korrupció és vesztegetés, számvitel rendjének megsértése és a szellemi tulajdonnal kapcsolatos bűncselekmények) képest a

pénzmosást elkövetők körében magasabb volt a posztgraduális végzettséggel rendelkezők aránya, és mindössze a minta 34,2 százaléka nem rendelkezett a középfokúnál magasabb végzettséggel. A nem közép- vagy felsővezető beosztású elkövetők aránya a teljes mintában 49,7 százalék, a nyugat-európai mintában 55,3 százalék volt. A vállalatnál eltöltött idő és az elkövetés kapcsolatát vizsgálva Bethune azt találta, hogy a pénzmosást elkövetők csoportján belül voltak a legnagyobb arányban (35,6%) azok, akik két évnél rövidebb ideje dolgoztak a cégnél, amelyet megkárosítottak. Ebből a szerző arra a következtetésre jutott, hogy sok fiatal elkövetőt szervezett bűnözői csoportok kifejezetten pénzmosás elkövetése céljából „helyeznek el” a cégeknél. Az elkövetők átlagosan 3 éve töltötték be azt a pozíciót, amelyben a bűncselekményt elkövették. A nyugat-európai országokból származó adatok alapján azonban más jelleg rajzolódik ki, mint a teljes mintán alapuló, eddig taglalt profil. A nyugat-európai vállalatok által jelzett pénzmosás bűncselekmények elkövetőinek átlagéletkora magasabb volt, többségük a 40 év feletti korosztályból került ki, és valamennyien férfiak voltak. Jellemző volt rájuk a magas iskolai végzettség – a minta 40 százaléka posztgraduális végzettséggel rendelkezett – és a magas beosztás (55% volt a felsővezetők aránya a mintában). Az ezen eltérések alapján a régiók között feltételezett különbségek mellett az is komoly korlátja Bethune rendszerének, hogy nem a pénzmosást elkövetők teljes populációjára vonatkozik, hanem csak a PWC felmérésében megkérdezett vállalatok munkavállalói által elkövetett bűncselekmények adatain alapul. Az eddig hivatkozott empirikus eredményekkel együtt értékelve azonban adatai alkalmasnak tűnnek a pénzmosás komplex és sokrétű voltának illusztrálására.

Végül, érdemes röviden ismertetni az Egyesült Államok Büntetés-végrehajtási Bizottsága (2017) által a 2017. év vonatkozásában publikált adatait. A Bizottság szerint 2017-ben 1057 fő követett el pénzmosást. 76 százaléuk volt férfi, és 74 százaléuk amerikai állampolgár. Átlagéletkoruk az elítélés idején 42 év volt, és több mint 70 százaléuk nem követett el korábban bűncselekményt.

A hazai szakirodalomban nem találunk olyan kutatást, amely kifejezetten a pénzmosás elkövetőinek demográfiai jellemzői, illetve személyi körülményei feltárására irányult volna. A tanulmányok a pénzmosás elkövetésének módjaira és körülményeire, illetve az előcselekményekre (alapbűncselekményekre) vonatkozóan azonban sok információt tartalmaznak. Az egyik első empirikus kutatás a témában az Országos Kriminológiai Intézetben zajlott 2012-ben (KÁRMÁN et al., 2016). A kutatás alapján készült beszámoló a kriminálstatisztikai jellemzők ismertetésével bemutatja a pénzmosás bűncselekményének hazai keresztmetszetét, a bűncselekmények jellemzőit, és ennek keretében az elkövetési magatartások, illetve módszerek szerint tipizálja a tényállást megvalósító cselekményeket.

A kutatók 2008 és 2011 között regisztrált, az 1978. évi IV. törvény 303. §, 303/A. §, valamint a 303/B. §-ában szabályozott pénzmosás bűntette miatt indított valamennyi büntetőügyet vizsgálták országos szinten. A kutatás kiterjedt az alapbűncselekmények fajtáinak, a pénzmosás elkövetési módszereinek/technikáinak és tipológiájának meghatározására, a bűncselekmény tényállási elemei gyakorlati megjelenéseinek áttekintésére, valamint a pénzmosás finanszírozása legfontosabb csatornáinak, eszközeinek azonosítására is. A kutatást megelőző években megjelent elemzések megállapításaitól eltérően – amelyek szerint a pénzmosás elsősorban a szervezett bűnözés tipikus megjelenési formáihoz, így például kábítószerrel való visszaéléshez vagy prostitúció elősegítéséhez kapcsolódott – az OKRI kutatói által vizsgált ügyek előcselekményei általában költségvetési csalás, csalás, sikkasztás, illetve hűtlen kezelés voltak.

A kutatás eredményei közül számunkra az azonosított ügýtípusok jellemzői relevánsak. A kutatók az egyes visszatérő, jellemző elkövetési magatartások, illetve formák alapján hozták létre az ügyek kategóriáit, amely klasszifikáció az alapcselekményekkel is szoros összefüggésben áll. Az első kategória a *pénzfutárok közreműködésével elkövetett pénzmosás*, amelynek előcselekménye általában interneten elkövetett csalás, illetve számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény. Ezekben az ügyekben általában csak a pénzfutár vált ismertté, a megbízó nem. A kutatás megállapításai szerint a pénzfutárok általában büntetlen előéletű emberek, akik – a vizsgált időszakban – többnyire gondatlanságból elkövetett pénzmosásért feleltek, mivel védekezésük szerint nem ismerték fel, honnan származik a pénz.

Az OKRI kutatói által azonosított következő ügýtípus az *adócsaláshoz kapcsolódó pénzmosás*. Ezekben az ügyekben általában tényleges gazdasági tevékenységet nem folytató cégek hamis számlák alapján áfát igényeltek vissza jogosulatlanul, majd az ebből származó pénzzel pénzügyi szolgáltatást vettek igénybe, azaz a pénzt az ezzel megbízott személyek felvették és átadták az alapcselekmény elkövetőjének. Az adócsalásnak a pénzmosás előcselekményei körében való „kitüntetett” szerepét erősíti meg a MONEYVAL 2010-es jelentése is (MONEYVAL, 2010; lásd még UDVARHELYI – JACSÓ, 2014), amely szerint a magyar pénzügyi információs egységhez beérkező pénzmosás-gyanús bejelentések – a csalás, a sikkasztás és hűtlen kezelés mellett – leggyakrabban az adócsaláshoz kapcsolódtak. 2009-ben a nemzeti FIU⁵ által a nyomozó hatóságoknak továbbított 58 gyanús tranzakció több mint fele esetében adócsalás volt az előcselekmény.

---

⁵ „A nemzetközi standardok alapján minden állam köteles kijelölni egy központi egységet, amely az ún. »pénzmosás gyanús« bejelentéseket fogadja, azokat elemző-értékelő tevékeny-

Az OKRI kutatása során vizsgált ügyek harmadik csoportját a gazdasági tevékenység során elkövetett csaláshoz, sikkasztáshoz, hűtlen kezeléshez kapcsolódó pénzmosások alkották, amelyekben azonban a kutatás idején még nem született jogerős bírósági ítélet.

Ezek körében egy külön típust képviseltek azok a büntetőügyek, amelyek terheltei intervenció gabona tárolására kötöttek szerződést, majd annak megszegésével a termény egy részét értékesítették és a kapott vételárat befektették.

A gyakorlati szakemberek tapasztalatait tolmácsolva a kutatók megállapították, hogy a vizsgált időszakban a pénzmosás jellemző alapcselekményei a költségvetési csalás (korábban adócsalás), a csalás, a sikkasztás és a hűtlen kezelés voltak, de előfordult ezek mellett a vesztegetés és a csödbűncselekmény is.

A negyedik csoportba a kerítés büntetettéből származó jövedelem eredetének leplezése céljából elkövetett pénzmosási ügyek kerültek. A kutatók a vizsgált időszakban a szervezett bűnözés formái közül csak erre találtak példát a pénzmosás előcselekményei körében, és az előző ügycsoporthoz hasonlóan ezekben sem volt még jogerős döntés az aktavizsgálat idején.

E cselekmények elkövetői a kerítésből származó pénzt legális vállalkozásokba fektették, ingatlanokat vásároltak belőle oly módon, hogy az ingatlan-nyilvántartásban más személyek jelentek meg tulajdonosként, illetve a fedőszervezetként megalakított cég részére gépkocsikat vásároltak azon.

Az eddig ismertetett négy ügýtípusba mindössze két vizsgált ügyet nem tudtak besorolni a kutatók, egy hamis átutalási megbízással megvalósuló, valamint egy ingatlan adásvétellel kapcsolatos csaláshoz kapcsolódó pénzmosás bűncselekményt. Ötödik ügýtípusként tárgyalják a szerzők a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztását, amely azonban kutatásunk szempontjából nem releváns.

Az OKRI kutatóinak következtetései szerint az általuk vizsgált pénzmosási ügyek mind az alapcselekmények, mind a pénzmosás elkövetési magatartásai tekintetében heterogén bűncselekménycsoportot alkotnak. Az elkövetési maga-

---

sege során megvizsgálja és az elemző-értékelő tevékenysége (operatív elemzése) eredményét bűnüldözési célból – azon belül is elsősorban a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni fellépés érdekében – továbbítja. E központi egységet hívjuk pénzügyi információs egységnek, angolul »*financial intelligence unit*«-nak, rövidített nevén FIU-nak. Magyarországon a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Központi Irányítás szervezetében működő Pénzmosás és Terrorizmusfinanszírozás Elleni Iroda látja el a pénzügyi információs egység feladatait.” <https://pei.nav.gov.hu/penzmosas-es-terrorizmusfinansziroz-as-elleni-iroda/penzmosas-es-terrorizmusfinansziroz-as-elleni-iroda>

tartás általában pénzügyi tevékenység folytatása vagy pénzügyi szolgáltatás igénybevétele volt, és csak ritkán fordult elő, hogy a bűncselekményből származó pénzt gazdasági tevékenység során használták fel. Az elkövetési érték 470 ezer és 2,7 milliárd forint között mozgott. Bár az ügyek nagyjából felében volt nemzetközi szál, az elkövetők 92 százaléka magyar állampolgárságú volt.

Mind a nemzetközi, mind a hazai szakirodalomban sokat olvashatunk az ún. pénzfutárok (angolul *money mule*, azaz „pénzöszvér”) közreműködésével elkövetett pénzmosásról, amely Európa-szerte ismert pénzmosási technika (MEZEI, 2020). Az Europol adatai szerint az ilyen bűncselekmények több mint 90 százaléka kiberbűncselekményekhez köthető.⁶ Ezekben az ügyekben az alapcselekmények általában az internetes környezetben elkövetett csalások vagy az információs rendszer felhasználásával elkövetett bűncselekmények, amelyek elkövetési helye többnyire különbözik az eredetleplezés színhelyének országától (MEZEI, 2020). A pénzfutárokat általában a jogszerű tevékenység látogatását keltve, megtévesztéssel szervezik be, hogy bankszámlát nyissanak vagy meglévő bankszámlájukat rendelkezésre bocsássák, majd az onnan felvett pénzügyösszeget jutalék ellenében adják át meghatározott személynek vagy utalják tovább azt jutalék, esetleg fiktív munka fejében (NAGY – MEZEI, 2018). Mivel általában kisebb összegek mozognak a bankszámlák között, a tranzakciók általában nem akadnak fenn a pénzmosási ellenőrzéseken. Jellemzően külföldi pénzügyi szolgáltatók által vezetett számlákról kezdeményezett átutalások révén érkeznek a hazánk területén működő pénzintézeteknél vezetett devizaszámlákra az összegek, amelyekkel aztán a pénzfutárok az utasításoknak megfelelő tranzakciókat végzik (SISÁK, 2013). A nyomozó hatóság ezekről a bűncselekményekről gyakran úgy szerez tudomást, hogy az utalást végrehajtó külföldi pénzintézet SWIFT-üzenet formájában értesíti a tranzakciót jóváíró hazai pénzintézetet a kezdeményező országban elkövetett csalásról. A pénzfutárokat gyakran az interneten keresztül környékezik meg – pl. közösségi oldalakon, üzenetküldő szolgáltatásokon keresztül, vagy e-mailben –, és e tekintetben fontos szempont az elérhetőség, tehát az, hogy mennyire ismert az e-mail címük, tartózkodási helyük stb. Az Europol adatai szerint egyre több közvetítőt keresnek meg a közösségi médián hamis állásajánlatokkal, illetve hirdetésekkel.⁷ Szintén növekszik a pénzfutárrá válás kockázatát az anyagi nehézségek; ha az internetes tevékenység (pl. álláskeresés) alapján kikövetkeztethető, hogy az illető pénzsűké-

---

⁶ <https://www.europol.europa.eu/operations-services-and-innovation/public-awareness-and-prevention-guides/money-muling>

⁷ <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/422-arrested-and-4%C2%A0031-money-mules-identified-in-global-crackdown-money-laundering>

ben van, nagyobb eséllyel környékezik meg ilyen megbízással (NAGY – MEZEI, 2018). Amerikai adatok is azt mutatják, hogy a diákok, az álláskeresők és a társskereső oldalakon regisztráltak különösen sérülékeny populáció a pénzfutárrá válás szempontjából.⁸ Nagy-Britanniában, ahol sokat foglalkoznak a problémával, arra figyelmeztetnek, hogy a fiatalok mellett az idősebb korosztály is egyre nagyobb arányban képviselteti magát a pénzfutárok körében; a CIFAS (a csalás megelőzéséért felelős legnagyobb brit szervezet) adatai szerint 2017 óta 34 százalékkal nőtt a 40-60 évesek aránya az ilyen cselekményeket elkövetők körében.⁹ A Barclays bank arra is figyelmeztet, hogy az egyetemisták továbbra is célpontjai a „*money mule*” jellegű ügyletekre való felhívásoknak; a pénzfutárok több mint egyötöde 21 év alatti, kétötöde 25 év alatti.¹⁰ Riasztó adat, hogy a bank által folytatott felmérés szerint a megkérdezett fiatalok 63 százaléka nincs tisztában azzal, hogy az ilyen cselekményekben való részvétel büntetőjogi felelősségre vonást eredményez.

Egy dél-koreai kutatás arra is fényt derített, hogy milyen kapcsolat van a demográfiai tényezők és a pénzfutárok „toborzásának” módja között. *Hong és Lee* (2023) eredményei szerint a húszas éveikben járó, középfokú végzettségű munkanélkülieket leginkább közösségi oldalakon toborozzák, míg az alacsony iskolázottságú, nem foglalkoztatott tinédzsereket és az ötvenes éveikben járó, büntetett előéletű férfiakat többnyire offline környékezik meg. A magasan iskolázott, húszas vagy harmincas éveikben járó munkanélkülieket nagyobb valószínűséggel érik el online álláskereső csatornákon keresztül.

A „*money mule*”-ügyletek mellett a kibertérben elkövetett pénzmosás egyéb módszerei is ismertek. Ilyen például például a bitcoin és egyéb altcoins műveletek segítségével elkövetett pénzmosás. (NAGY – MEZEI, 2018) Valódi vagy hamis alapítványok támogatásának színlelése szintén lehetőséget biztosíthat a különböző forrásból származó pénzek „tisztára mosására”. Nagy pénzeszegek legalizálására alkalmasak továbbá például az illegális szerencsejátékok, az ún. szabad munkavállalási oldalak, az online fizetős játékok, az offshore cégek és a C2C-ügyletek, azaz az egyéni fogyasztók közötti internetes kereskedelem.

Péceli Ádám (2022b) egyik tanulmányában a Pénzügyi Akció Munkacsoport (FATF) jelentései alapján foglalja össze a legjellemzőbb pénzmosási módszereket.

---

⁸ <https://www.fbi.gov/how-we-can-help-you/safety-resources/scams-and-safety/common-scams-and-crimes/money-mules>

⁹ <https://www.cifas.org.uk/newsroom/middle-aged-mules>

¹⁰ <https://home.barclays/news/press-releases/2023/10/barclays-warns-of-23-per-cent-surge-in-student-money-mules/>

A fent már taglalt, pénzfutárok közreműködésével elkövetett pénzmosás az egyik legegyszerűbb és legkedveltebb módszer, hiszen nem igényel különösebb szakértelmet, olcsó, és szinte lehetetlen nyomon követni. A pénzmosásban jogi személyek – különösen fedő- és fantomcégek – is gyakran közreműködnek. A legális kereskedelmi céllal létrejött, valós üzleti tevékenységet folytató és legális vállalkozásból származó nyereséget generáló, leggyakrabban a szolgáltató ágazatban tevékenykedő fedőcégek pénzmosási mechanizmusokban való felhasználásának elsődleges célja a bevételek legalizálása azáltal, hogy összekeverik azokat a vállalat legális jövedelmével. Ennek egyik legegyszerűbb módja, hogy a beérkező bevételeket készpénzzel történő értékesítésből származó nyereségnek álcázzák. A fedőcégeket a szervezett bűnözői csoportok gyakran több szinten használják pénzmosási célra. A fantomcégek (fiktív vagy álcégek) általában kimondottan a bevétel legalizálásának eszközeként szolgálnak; egyáltalán nem végeznek üzleti tevékenységet, nem rendelkeznek vagyonnal, alkalmazottakkal, és vezetőik vagy a cégek szolgáltatásokat nyújtó ügynökök, vagy névleges tulajdonosok. A fantomcégek egyik típusaként említhetők a polc-társaságok (alvó társaságok), amelyeket már bejegyeztek, vannak igazgatóik, részvényeseik és adminisztratív szervezetük, de értékesítésükig hibernált állapotban tartják őket. Általában nem rendelkeznek jelentős vállalati vagyonnal, nem végeznek üzleti tevékenységet, és külföldön vannak bejegyezve. A pénzmosásos technikák láncolatában további újabb elemként említhető a bizalmi vagyonkezelő és vállalati szolgáltatók igénybevétele a tényleges haszonélvező személyazonosságának elleplezésével. Utóbbiak számos különböző szolgáltatást kínálnak, jellemzően szakemberek – ügyvédek és könyvelők – közreműködésével. Ilyen szolgáltatások például a társaságok alapítása, üzleti ügyek intézése és adminisztrációja, képvisellete, illetve a vagyonkezelőként való fellépés. A bizalmi vagyonkezelő és vállalati szolgáltatókkal kapcsolatos kockázatok egyrészt a jogrendszer titoktartási szabályaiból, másrészt a tényleges tulajdonosok és a társaságok közötti, köztes védőpajzsként működő szolgáltatókból, végül pedig a szolgáltatásokban részt vevő szakmai szereplőkből, a „kapuőrökből” fakadnak. Szintén pénzmosásra alkalmas technika az illegális vagyonnak az ingatlanvásárlást finanszírozó hitelek révén történő tisztára mosása. A hitelviszafizetési rendszerek általában fiktív szerződések, amelyek formálisan két különböző, ám azonos tulajdonossal rendelkező jogalany (jellemzően társaságok) között jönnek létre annak érdekében, hogy a forrást törvényesként tüntessék fel. Ehhez hasonlóak az ún. *back-to-back* hitelkonstrukciók, amelyeknél a bevételt egy bank és egy vállalat közötti törvényes kölcsönszerződés biztosítékeként használják fel. Az arany, a gyémánt és az ékszerek kereskedelme szintén kedvelt és egyszerűen alkalmazható eszköze a pénzmosásnak.

A biztosítási szektor és a tőzsde is számtalan lehetőséget kínál a bűnelkövetők számára az illegális jövedelmek tisztára mosására, ahogy a vagyongeneráló alapcselekmények elkövetésére is. Az elkövetők gyakran több technikát is ötvöznek a minél sikeresebb megvalósítás érdekében.

A pénzmosási technikák és az alapcselekmények mellett a hazai szakirodalom a jogalkotói gyakorlatról, illetve annak problémáiról is ír. Bár ezek a tapasztalatok kutatásunk témáját kevésbé érintik, néhány gyakorlati vonatkozás említést érdemel. A tanulmány elején idéztünk adatokat, amelyek szerint a regisztrált pénzmosás bűncselekmények száma az utóbbi években jelentősen emelkedett. Ez azonban még így sem közelíti meg a leggyakoribb alapcselekmények – csalás, költségvetési csalás, kábítószer-kereskedelem – volumenét. A MONEYVAL 2015–2016-ban lefolytatott országvizsgálatának (MONEYVAL, 2016) előkészítése körében a Legfőbb Ügyészség 2015 novemberében felmérte a 2010. január 1. után indult bűnügyek tapasztalatait (SINKU, 2017). A vizsgálat – amely egyébként rámutatott az ENYÜBS-rendszer hiányosságaira is – 157 pénzmosás miatt indult büntetőügyet azonosított, amelynek harmadában akkorra már befejeződött a nyomozás. Ez a szám meglehetősen alacsonynak tűnt a pénzmosás alapcselekményeként számításba vehető, vagyongeneráló bűncselekmények évente akár százezresre tehető nagyságrendjéhez képest.

Az ennek okaként megjelölt probléma – nevezetesen az illegálisan szerzett vagyon utóéletének felderítését és egyben a vagyonvisszaszerzést is szolgáló nyomozási cselekmények elmaradása – és a gondatlan alakzattal kapcsolatos aggályos jogalkalmazói gyakorlat miatt került sor a KF.9725/2004/379-II. számú, 2015. november 24-én kelt főosztályvezetői iránymutatás kiadására, amely a pénzmosás miatt indult bűnügyek ügyészi feldolgozásához írt elő követendő szempontokat. (SINKU, 2017: 136) Szintén a fenti időszakot érintő ügyészi jogalkalmazói tapasztalat a „pénzügyi ügynökként” vagy pénzfutárként történő elkövetés egyre nagyobb térnyerése, amely cselekmények jellemzője a több – rendszerint legalább három – ország területén átnyúló elkövetés és az, hogy az alapcselekményt valamely Európai Unió kívüli, „egzotikus” államban hajtják végre. A 2016. évi MONEYVAL-jelentés ajánlásaiban megfogalmazott követelmények teljesítését elősegítendő két kormányrendelet¹¹ született, amelyek két cselekvési tervet tartalmaztak, egyebek mellett az ügyészségre is szignált feladatokkal.

---

¹¹ 1333/2017. (VI. 9.) Kormányrendelet a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása elleni nemzeti kockázatértékeléssel kapcsolatos cselekvési tervről; 1688/2017. (IX. 22.) számú Korm. határozat a Moneyval ajánlásainak végrehajtásáról.

„A cselekvési tervek alapján és az 5. értékelő jelentés eredményeinek figyelembevételével a Legfőbb Ügyészség átfogó körleveleket és iránymutatásokat adott ki a pénzmossási ügyekben érvényesülő igazságszolgáltatási gyakorlat utasítására és egységesítésére.” (PÉCELI, 2022c: 258)

Az említett iránymutatások jogalkalmazói gyakorlatra gyakorolt hatásainak felmérésére a Legfőbb Ügyészség Terrorizmus, Pénzmosság és Katonai Ügyek Főosztálya 2020-ban vizsgálatot indított, amely a pénzmossással kapcsolatos bűncselekmények ügyszámát elemezte 2020. január 1. – június 30. között. (PÉCELI, 2022c) Az országos szinten kiválasztott 367 ügyből származó statisztika adatait összevetették a 2015-ben végzett vizsgálat eredményeivel, vizsgálva a nyomozás megszüntetésének okait, azonosítva a nyomozati és a bírósági szakasz bizonyítási nehézségeit, figyelmet fordítva a vagyonvisszaszerzési ügyekre és a nemzetközi együttműködés kérdéseire is. A vizsgálat a pénzmossási bűncselekmények szerkezeti összetételének jelentős változásait tárta fel; a korábban domináns saját jövedelem tisztára mosása 49 százalékról 2 százalékra csökkent, és a gondatlan-ságból történt elkövetés is 1 százalékra mérséklődött a korábbi 30 százalékról¹².

„Az esetek 86%-os többsége harmadik fél által, külföldi joghatóságok területén elkövetett, csalásból vagy informatikai jellegű bűnözésből eredő jövedelem legalizálását célozta pénzmossást elkövető személyek közvetítésével. Az összesen 367 ügyből 201-ben (47%) a gyakorlatban »dinamikus« pénzmossásnak is nevezett »leplezési típusú« pénzmosság, 151-ben pedig (35%) a végfelhasználók vagy kedvezményezettek által elkövetett »megszerzés típusú, statikus« pénzmossásnak is nevezett bűncselekmény miatt indult nyomozás.” (PÉCELI, 2022c: 261).

Az elemzett ügyek mintegy 80 százalékában külföldön követték el az alapcselekményt, amely eredmény – az alapcselekmények minősítés szerinti megoszlásával együtt – a pénzfutár-módszer elterjedésére utal. Ahogy az a továbbiakban kiderül, aktvizsgálatunk eredményeként mi is hasonló megállapítást tettünk.

Pénzmosság a bűnügyi statisztikában

A bűnügyi statisztika

Előjáróban a hazai bűnügyi statisztikai rendszerről kell néhány jellemzőt ismertetni, annak érdekében, hogy a statisztikai adatok elemzése ne vezessen tévútra.

---

¹² Korábban a pénzfutárok általában gondatlan pénzmosságért feleltek, míg az utóbbi évek bírósági gyakorlatában eltolódás érzékelhető az esetőlegetes szándék megállapításának irányába a közvetítők közreműködése esetén (TITMANN-NÉ, 2022).

A hazai bűnügyi adatszolgáltató rendszer két különálló részből tevődik össze. Az egyik a rendőri-ügyészi tevékenységet tükröző ENYÜBS-rendszer, a másik a bírósági statisztika. E kettősségből az elemzések során több probléma adódik. A büntetőbírósági statisztika a bűnözés alakitani jellemzőit a büntetőjog kategória-rendszerén belül tükrözi, az adatok nyilvántartása a törvényi tényállásokhoz kötődik. A bírósági ítéletek alapján felállított statisztika adatmezői nem minden esetben hozhatók fedésbe a kriminológiai szempontból fontos vizsgálati tényezőkkel. Viktimológiai jellemzők nehezen, vagy egyáltalán nem tárhatók fel a bírósági statisztika alapján. A bírósági statisztikába akkor kerülnek be az adatok, amikor jogerős befejezést nyer az ügy. Ez azt jelenti, hogy az elkövetéstől akár 6-8 év is eltelhet, amíg az adat bekerül a statisztikai rendszerbe. Ezeket az adatokat a tényleges bűnözés szempontjából nézve nem nagyon nevezhetjük aktuálisnak. Ha a jelenlegi történéseket vagy a közelmúlt eseményeit szeretnénk vizsgálni, akkor a bírósági statisztika nem tud releváns információval szolgálni.

A következő nehézséget okozó tényezőt a bírósági statisztika adatainak elemzése során a nyilvántartási egységek jelentik. A bírósági statisztika nem bűncselekmények szerinti nyilvántartás: a statisztikai alapegység az ügy vagy akta. Egy ügyben egy eljárás során több büntetőügyben is ítélezhet a bíróság. Nyilvántartási problémák miatt azonban egy ügghöz csak egy bűncselekményt kapcsol a statisztika. Ez jellemzően a legsúlyosabb bűncselekmény, ezért a kisebb súlyú cselekmények vizsgálata nehézségekbe ütközik, illetve nem lesz teljes körű. Azaz, ha a pénzmosás mellett más súlyosabb bűncselekmény is megvalósult, akkor a bírósági statisztikában a pénzmosás nem fog megjelenni.

Az ENYÜBS jellemzői

A közkeletű – és sajnos néha még szakemberek körében is felbukkanó – hiedelemmel ellentétben a bűnügyi statisztika nem közvetlenül a bűnözés alakulását, a bűnügyi helyzetet tükrözi. A bűnügyi statisztikák jellemzően ügyforgalmi statisztikák (nem csak nálunk, ez minden ilyen jellegű nyilvántartásra érvényes), tehát azokat az eseteket tartalmazzák, amelyekben a nyomozó hatóságok eljárak. A pénzmosással kapcsolatban különösen fontos ez a körülmény, mert ebben az esetben feltételezhetően jelentős, bár közvetett forrásokból sem ismert nagyságrendű látens cselekmények húzódnak meg a háttérben.

Egy-egy bűncselekménnyel kapcsolatban a bűnügyi statisztikában megjelenő adatokat sok tényező befolyásolja, s ezek közül csak az egyik – és nem is a legfontosabb – az adott cselekmény előfordulási gyakorisága. A nagyobb gyakoriságú bűncselekménytípusok (10 000 vagy ezt meghaladó esetszám) adataiban kimutatható a kapcsolat a cselekmények más módszerekkel – viktimológiai vizs-

gálatokkal, *self-report* adatfelvételekkel – mért gyakorisága és a bűnügyi statisztikában megjelenő előfordulási értékek között. Az összefüggés azonban csak hosszabb távon szignifikáns. Egy adott év bűnügyi adatai ugyanis nem biztos, hogy a bűncselekmények tényleges előfordulási gyakoriságát tükrözik.

A kisebb gyakoriságú bűncselekmények esetében a számok alakulására ható, nem a bűncselekmények gyakoriságából eredő tényezők következményei felerősödve jelentkeznek. Ezeknél a bűncselekményeknél jelentős évenkénti ingadozást mutatnak a bűnügyi statisztikai adatok. Az egyik évben néhány esettel találkozhatunk, majd akár több százra is emelkedhet az ügyek száma, hogy aztán rövid idő elteltével újra csak egy-két ügy szerepeljen a statisztikában. Ezek a hektikus változások minden bizonnyal nem az alapcselekmény elkövetésének gyakoriságában bekövetkező eltéréseket jeleznek, valószínűbb, hogy a hatóságok munkájában kell a gyors változások okait keresnünk. Egy-egy kampány, amelynél fogva nagyobb figyelem irányul valamilyen bűncselekménytípusra, jelentősen megnövelheti a felderített és a statisztikába bekerülő esetek számát, majd a figyelem lanygulásával az esetszám a korábbi szintre csökken.

Pénzmosással kapcsolatos ügyek a bűnügyi statisztikában

Az alábbiakban ENYÜBS pénzmosással kapcsolatos eseteit elemezzük. Az utóbbi két évtizedben a statisztika szerint a pénzmosás bűncselekmények gyakorisága a következők szerint alakult.

A pénzmosással kapcsolatos bűncselekmények változatos képet mutatnak. Jelentős ingadozások figyelhetők meg az egyes évek adatai között. Az első időszakban szinte csak a bejelentési kötelezettség elmulasztásával kapcsolatos esetek fordultak elő. Ezek sokszor sorozat-bűncselekmények voltak: 2008-ban például csak két büntetőügyről volt szó, de az egyikben 61 rendbeli elkövetést találtak. Ezeket az eseteket a statisztika egy-egy bűncselekményként regisztrálta, így adódik 2008-ban a 62-es bűncselekményi esetszám, de ezek csak két elkövetőhöz kapcsolódnak.

A dátum egy kicsit megtévesztő, mert a 61 esetet tartalmazó cselekményekkel kapcsolatos eljárást az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet (ÁPTF) kezdeményezésére indították. Az ÁPTF a feljelentést még 2003-ban tette meg, az eljárás tehát 5 évig tartott, három évig húzódott a nyomozás, majd 2006-tól 2008-ig az ügyészség foglalkozott az ügygel, amely végül vádemeléssel zárult. A másik ügyet a rendőrség bűnügyi osztálya derítette fel. Ebben az esetben 2006-ban került sor a feljelentésre és két év alatt sikerült lezárni a nyomozást, amely a vádirat benyújtásával zárult és került be a statisztikába.

A két kiugró értéket 2006-ban és 2009-ben szintén a bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt indult büntetőügyek okozták. 2006-ban 14 pénzmosás és 1123 bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt indított eljárás volt. 2009-ben 46 pénzmosási ügy került be a statisztikába, és 931 bejelentési kötelezettség elmulasztása. Ezt követően csökkentek az esetszámok és megfordult a tendencia: a bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt indított eljárások száma csökkent, vélhetően a bűncselekmény gondatlan alakzatának 2007 nyarán történt dekriminalizálása miatt. Az utóbbi öt évben már csak évente egy-két bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt indított eljárás fordult elő. Az ebben az időszakban bekövetkezett növekedést a pénzmosásos esetek gyakoribbá válása okozta.

A kétezres évek első évtizedében tehát sok feljelentési kötelezettség elmulasztása miatt kezdeményezett eljárás indult, amelyek azonban sokszor sorozat-bűncselekmények voltak, és hektikus ingadozásuk eltorzítja a tényleges trendet. Ezért érdemes ezek figyelembevétele nélkül is megnézni a statisztikát.

A korábbi években, az 1978. évi IV. törvény 303. és 303/A. §-ai szerint minősülő ügyekben is jelentős ingadozás volt megfigyelhető. Azokban az években, amikor az állami felügyeleti szervektől több jelzés, feljelentés érkezett, nagyobb esetszámmal találkozhatunk. Amikor a nyomozó hatóságok saját felderítései domináltak, kevesebb esetben indult eljárás.

A 2015-ig lényegében stagnáló esetszámok a következő években erőteljes növekedésnek indultak. 2022-ben az esetszámok meghaladták az ötszázat, de a pénzmosás még mindig a nagyon kis esetszámú bűncselekmények közé tartozott. Ilyen alacsony esetszámok esetén a statisztikai elemzés nem lehetséges. Feltételezhető azonban, hogy a kis gyakoriságok mögött nagyobb látencia húzódik meg, azaz sok bűncselekményre vélhetően nem derül fény. Erre utalnak a gyorsan növekvő adatok, amelyek nem feltétlenül a bűncselekmények számának növekedését, hanem a nyomozó hatóságok aktivitásának, a pénzmosásos cselekményekkel kapcsolatos érzékenységének változását jelzik.

A törvényi szabályozás többször is változott a bemutatott időszak alatt. A változások az esetszámok növekedésével jártak együtt, nagyobb figyelem irányult a pénzmosással kapcsolatos bűncselekményekre. Ennek tulajdonítható, hogy az első időszakban 2009-ben volt a legmagasabb a felderített és befejezett ügyek száma (n=46). A következő évek adatai szerint a felderített ügyek száma kezdett visszaállni a korábbi évek szintjére, majd a 2015. évet követően jelentős emelkedés kezdődött. A sokáig 50 alatti esetszámok 2022-ben már meghaladták az 500-at. Ez jelentős, tízszeres növekedést jelent, de a kezdeti nagyon alacsony esetszám miatt az összes bűncselekményhez képest a pénzmosások száma még mindig elenyészőnek tekinthető.

A növekedés mindenestre jelzi, hogy a jövőben nagyobb figyelmet kell majd szentelni a pénzmosás bűncselekmények alakulása vizsgálatának.

Ahogy arra korábban már utaltunk, az éves adatok vizsgálata félrevezető lehet, mert az adott évben regisztrált esetek többségét a korábbi években követték el. Az éves adatok tehát nem az adott évben a bűncselekmények gyakoriságában bekövetkezett változásokat mutatják. Az alacsony esetszámok miatt a statisztika alakulására legnagyobb hatással a nyomozó szervek aktivitása hat.

A 2021-es statisztika is túlnyomó többségében korábbi években elkövetett büntetőügyeket tartalmaz, amelyekben jellemzően 3-4 évvel az elkövetés után fejeződik be az eljárás. (1. számú táblázat)

1. számú táblázat:

A 2021-ben regisztrált pénzmosás bűncselekmények az elkövetés ideje szerint

Év	Btk. 399. §	Btk. 400. §	Összesen
2013	8	0	8
2014	16	1	17
2015	19	1	20
2016	37	–	37
2017	49	2	51
2018	63	18	81
2019	36	12	48
2020	31	12	43
2021	47	5	52
Összesen	306	51	357

Az időeltolódás azt jelenti, hogy a cselekmények, illetve a felderítésük növekedése már a korábbi években elkezdődött. Az ENYÜBS output jellege miatt az ügyek néhány éves elcsúszással kerülnek be a statisztikába. A cselekmény elkövetése és a hatósági eljárás megindítása között legalább egy, de nem ritkán több év is eltelik. Az eljárások is nagyon elhúzódnak, az egy éven belül befejeződött eljárás csak ritkán fordult elő. A nyomozó hatósági, illetve ügyészségi munka nem ritkán két-három vagy akár több évet is igénybe vesz. A vizsgált időszakban az elindult eljárások döntő többsége megalapozottnak bizonyult, az ügyek többségében vádirat benyújtásával, vádemeléssel zárult a nyomozó hatósági–ügyészségi szakasz.

Az ügyek többségét a nem szervezett elkövetés jellemzi, de néhány esetben bünszervezet jelenlétét állapították meg. 2021-ben két esetben bünszövetségben,

16 esetben bűnszervezet tagjaként követték el a bűncselekményt, és két esetben regisztrált bűnszervezettel való kapcsolatot az ENYÜBS statisztika. Az évi 357 ügyszóhoz viszonyítva a szervezett elkövetés csak az összes eset töredékét jelenti.

A bűncselekmények területi elhelyezkedésének vizsgálata során a budapesti súlypont mellett más jellegzetes mintázottság nem volt kimutatható. Budapest kiemelkedő jelentőségét a bűnügyi helyszínek között az itt koncentrálódó pénzintézetek jelenléte magyarázza.

Az elkövetők

Az elkövetők esetében a 2021-es ENYÜBS-statisztika adatait vizsgáltuk, mert a később ismertetett aktavizsgálat a 2021-ben jogerős bírósági ítélettel lezárt pénzmosási ügyeken alapul. 2021-ben a pénzmosással kapcsolatban 458 ismertté vált elkövető adatait tartalmazza a statisztika.

2. számú táblázat: Az elkövetők nemek szerinti megoszlása

Nem	Pénzmosás		Összes bűnelkövető	
	<i>Elkövetők száma</i>	%	<i>Elkövetők száma</i>	%
Férfi	332	73,0	120 825	82,4
Nő	125	27,0	25 811	17,6
Összesen	457	100,0	146 636	100,0

Megállapítható, hogy az összes ismertté vált bűnelkövetőhöz képest a pénzmosás esetében szignifikánsan, mintegy 10 százalékkal magasabb a női elkövetők aránya. (2. számú táblázat) A korábbi évek adatai is hasonlóan alakultak, volt olyan év, ahol a nők aránya a 30 százalékot is meghaladta. A pénzmosások esetében tehát a szokásosnál több női elkövetővel kell számolnunk.

3. számú táblázat: Az elkövetők előélete

Előélet	Pénzmosás		Összes bűnelkövető	
	<i>Gyakoriság</i>	%	<i>Gyakoriság</i>	%
Büntetett	121	26,4	41 089	28,0
Büntetlen	337	73,6	105 544	72,0

Az előéletet vizsgálva (3. számú táblázat) nem találunk szignifikáns különbséget a pénzmosás és az egyéb bűncselekmények elkövetői között.

A pénzmosás esetében valamivel kisebb a büntetett előéletűek aránya, de az eltérés nem jelentős. Az mindenesetre megállapítható, hogy jellemzően nem a bűnöző életmódot folytatók közül kerülnek ki az elkövetők.

A pénzmosás nem a fiatalokra jellemző bűncselekmény, 2021-ben mindössze egyetlen fiatalkorú elkövetővel szemben folytattak eljárást. Időskorúval is csak elvétve lehet találkozni az elkövetők között. Ahogy azt a 4. számú táblázat mutatja, a pénzmosás bűncselekmények elkövetői jellemzően középkorúak.

4. számú táblázat: Az elkövetők korcsoportonkénti megoszlása

Korcsoport	Pénzmosás		Összes bűnelkövető	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
Gyermekek (0–13)	–	–	1 763	1,2
Fiatalok (14–17)	1	0,2	7 666	5,2
Fiatal felnőtt (18–24)	83	18,1	26 078	17,8
Felnőtt (25–59)	356	77,8	103 611	70,6
Időskorú (60+)	18	3,9	7 557	5,2
Összesen	458	100,0	146 675	100,0

Feltűnően magas – a más bűncselekményeknél tapasztalható közel 4 százalékos arány kétszerese – a külföldi állampolgárságú elkövetők aránya (5. számú táblázat). Ez sokszor nehezíti és költségessé teszi az eljárások lefolytatását. A külföldiek jellemzően nem egyedül, hanem magyar elkövetőkkel együttműködve követik el a bűncselekményt.

5. számú táblázat: Az elkövetők állampolgársága

Állampolgárság	Pénzmosás		Összes bűnelkövető	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
Magyar	422	92,1	141 319	96,3
Külföldi	36	7,9	5 369	3,7
Összesen	458	100,0	146 688	100,0

A külföldi elkövetők általában tartózkodási engedéllyel élnek Magyarországon, többnyire Budapesten. A lakóhely szerinti összehasonlításból Budapest emelkedik ki, az ismertté vált elkövetők 33 százaléka rendelkezett budapesti lakóhellyel a tett elkövetésekor. A megyei eloszlásban nincs kiemelkedően gyakori előfordulás.

A pénzmosás mint tradicionálisan fehérgallérosnak tekintett bűncselekmény esetében azt várnánk, hogy magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek az elkövetők, mint általában az egyéb bűncselekmények elkövetői, de – ahogy az a 6. számú táblázatból kiderül – az ENYÜBS-ből származó adatok ezt a feltételezést nem igazolják.

6. számú táblázat: Az elkövetők iskolai végzettsége

Iskolai végzettség	Pénzmosás		Összes bűnelkövető	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
1–7 osztály	10	2,1	7 096	4,8
8 osztály	70	15,3	29 849	20,3
Középiskola érettségi nélkül	71	15,5	17 700	12,1
Érettségi	44	9,6	18 987	12,9
Felsőfokú	30	6,6	12 465	8,5
Választ megtagadta	233	50,9	60 591	41,0
Összesen	458	100,0	146 688	100,0

Mindkét statisztikában nagyon magas a választ megtagadók aránya, ez egy kicsit megkérdőjelezi az adatok validitását, de nincs okunk feltételezni, hogy a magasabb végzettségűek nagyobb arányban kerülnék el a választ erre a kérdésre, vagy hogy a két elkövetői körre eltérő válaszmegtagadási hajlandóság lenne jellemző. Így végül is összehasonlíthatóak az adatok. Ahogy arra a későbbiekben kitérünk, aktavizsgálatunk során pontosabb adatokat sikerült összegyűjteni a végzettségre vonatkozóan, amik egy kicsit árnyalják a képet.

A várakozással ellentétben a pénzmosás elkövetői között kisebb arányban találunk felsőfokú végzettséggel, illetve érettségivel rendelkezőket, mint a teljes bűnelkövetői minta esetében. Ez megkérdőjelezi a hazai gyakorlatban megjelenő pénzmosás „fehérgalléros jellegét”, hiszen jellemzően nem felsőfokú végzettséggel vagy különleges pénzügyi szakismerettel rendelkező személyek az ismertté vált elkövetők. A foglalkozással összefüggésbe hozható elkövetés is csak 11 esetben fordult elő ezekben a büntetőügyekben.

A teljes bűnelkövetői populációhoz viszonyítva a pénzmosás elkövetői között kicsit magasabb arányban vannak az egyedülállók (21,8%–17,5%) és a háltalanok (2,6%–1,6%).

Az elkövetői alakzatot vizsgálva kiemelkedik a felbujtók szerepe. A pénzmosás elkövetői között sokkal magasabb arányban találunk felbujtóként közreműködőket, mint a többi bűncselekmény elkövetői körében (7. számú táblázat).

A cselekményeket jellemzően a megvalósulás után derítik fel, az ismertté vált esetek mintegy 3 százalékában állapítottak meg kísérletet vagy tényállási előkészületet.

7. számú táblázat: Az elkövetők szerepe a bűncselekmény elkövetése során

Elkövetői alakzat	Pénzmosás		Összes bűnelkövető	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
Tettes	331	72,3	105 415	72,0
Társtettes	53	11,6	23 908	16,4
Felbujtó	42	9,2	2 448	1,8
Bűnsegéd	32	6,9	14 312	9,8
Összesen	458	100,0	146 083	100,0

Az elkövetés jellemzőit vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy az elkövetők többsége (93%) egyedül valósította meg a bűncselekményt, de a többi bűncselekménnyel összehasonlítva magasabb a csoportos elkövetés aránya, és valamivel több a bűnszervezetben történő elkövetés, mint más bűncselekmények esetében. Ezzel szemben a bűnszövetségben történő elkövetés sokkal kisebb arányban fordul elő a pénzmosást megvalósító cselekményeknél (8. számú táblázat).

8. számú táblázat: Társas bűnelkövetési alakzatok alakulása

Elkövetési alakzat	Pénzmosás		Összes bűnelkövető	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
Csoportosan	30	6,5	5 033	3,4
Bűnszövetségben	5	1,1	15 816	10,8
Bűnszervezetben	16	3,5	3 663	2,5

Tekintve, hogy a pénzmosás elleni törvény¹³ célja, hogy megakadályozza a büntetendő cselekmények elkövetéséből származó pénznek vagy pénzben kifejezhető értékkel bíró dolognak a pénzmosás szempontjából veszélyeztetett

¹³ 2017. évi LIII. törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról (Pmt.)

tevékenységeken keresztül történő tisztára mosását, valamint a terrorizmusnak pénzzel vagy pénzben kifejezhető értékkel bíró dologgal való támogatását, a tapasztaltaknál magasabb arányú együttműködést várnánk az elkövetők és a bűnszervezetek között.

Összefoglalás

Az adatok alapján valószínűsíthető, hogy a statisztika nem a tényleges bűnelkövetések gyakoriságát tükrözi, és részben vélhetően a felderítést végző szervezetek munkájában megmutatkozó változások okozzák az adatokban megfigyelhető ingadozást. A bűnügyi statisztika alapján a jelenség tényleges elterjedtségére, gyakoriságára nem tudunk következtetni, nem azonosítható látencia húzódhat meg a háttérben. Emiatt a cselekmények és az elkövetők jellemzőire vonatkozó adatok is torzíthatnak, hiszen nem ismerjük a hatóságok tudomására nem jutó cselekmények és elkövetőik jellemzőit. Az utóbbi években dinamikus növekvő esetszámok mindenesetre arra utalnak, hogy érdemes több figyelmet szentelni a pénzmosással kapcsolatos bűncselekményeknek.

Az ENYÜBS-adatok alapján megállapítható, hogy a 2021-ben regisztrált pénzmosás bűncselekmények elkövetői körében más bűncselekmények elkövetőihez képest felülreprezentáltak a nők, a középkorúak, a külföldi állampolgárságúak, az alacsony iskolai végzettségűek, és valamivel több köztük az egyedülálló és a hajléktalan személy is. Ezek az eredmények meglepőnek tűnhetnek a pénzmosással kapcsolatos sztereotip elképzelések, prekoncepciók fényében.

Mivel az ENYÜBS-statisztikában több pontatlanság is megfigyelhető, az emiatt jelentkező ellentmondásokat más módszereken alapuló kutatások, például aktavizsgálatok segítségével lehet tisztázni. Az idei évben végzett aktavizsgálatunknak az alábbiakban ismertetett eredményei ennek megfelelően némiképp árnyalják az ENYÜBS-adatok alapján kirajzolódó képet.

A pénzmosás elkövetői profiljának empirikus vizsgálata – egy aktakutatás eredményei

A hétköznapi sztereotípiák és prekoncepciók szerint a pénzmosás bűncselekmények elkövetőinek szociodemográfiai jellemzői eltérnek az általános bűnelkövetői minta jellemzőitől. Ahogy azonban azt már az ENYÜBS-adatok kapcsán is megállapítottuk, a különbségek nem olyan irányba mutatnak, mint azt várni lehetne. A konkrét esetek ismerete nélkül azt gondolnánk, hogy a pénzmosás elkövetői magas iskolázottsággal, megfelelő szakértelemmel és kiterjedt

kapcsolatrendszerrel rendelkező fehérgalléros bűnözők. Kapcsolataik kiterjednek a bűnözői szférára, az „alvilágra”, ahonnan a bűncselekményekből származó pénz ered, és a pénzügyi körökkel is megfelelő kapcsolatokat ápolnak, hogy a bűnös úton szerzett pénzt különböző pénzügyi machinációkkal tisztára tudják mosni. A bűnözőktől származó pénz átmegy valamilyen bonyolult pénzügyi műveletsoron, hogy immár megtisztulva, legális forrásból származó jövedelemként visszaáramoljon a megbízókhöz. Ez az elképzelés azonban inkább a témával foglalkozó filmekből származik, és nagyon messze áll a valóságtól, legalábbis hazánkat illetően. A pénzmosás miatt elmarasztalt bűnelkövetők ugyanis egyáltalán nem ilyenek, és a cselekmények is sokkal egyszerűbbek, mint azt kívülállóként gondolnánk. Az alábbiakban aktavizsgálatunk eredményei alapján ismertetjük, hogy mi jellemzi a hazai helyzetet valójában.

A kutatás keretében az országosan a 2021. évben jogerős bírósági ítélettel lezárt, pénzmosás bűncselekménye miatt lefolytatott büntetőeljárások ügyészégi házi iratait és nyomozati iratait dolgoztuk fel. A szükségszerű lemorzsolódás és a korábbi szabályozás szerint orgazdaságnak minősülő bűncselekmények kizárását követően összesen 111 büntetőügy 271 elkövetőjének adatai kerültek be a mintába. A kutatás módszere aktavizsgálat volt; egy előre meghatározott szempontrendszer alapján rögzítettük, majd az SPSS program segítségével statisztikai elemzésnek vetettük alá az ügyiratokban található adatokat. A feldolgozott aktákból származó adatokat összevetettük az ENYÜBS-rendszerben megtalálható információkkal is.

Az aktavizsgálat során összegyűjtött adatok többnyire hasonlóak az ENYÜBS-statisztikából származó adatokhoz, néhol azonban vannak eltérések, mert nem ugyanarról az alapsokaságról van szó a két esetben. Az ENYÜBS-adatok a 2021-ben statisztikába került ügyekre vonatkoznak, az aktavizsgálatba pedig a 2021-ben jogerősen befejezett büntetőügyek kerültek be. Ezért eltérő az ügyek száma és néhol az elkövetők jellemzői is. Az aktavizsgálat lehetőséget teremtett arra, hogy bepillantsunk a statisztikai adatok mögé. Bár az ENYÜBS-statisztika alapján kirajzolódó kép is valós, az aktákból származó információk árnyalják azt. Empirikus kutatásunk során pontosabban felmérhettük, hogy milyen szociodemográfiai jellemzőkkel bírnak a pénzmosás jogerősen elítélt elkövetői, illetve hogyan, milyen körülmények között követték el a terhükre rótt bűncselekményt.

A cselekmények és az elkövetés körülményei

Az aktavizsgálat céljából bekért büntetőügyek közel negyede a korábbi szabályozás szerinti orgazdaságnak minősülő cselekményt takart, amelyeket e cselekményeknek a pénzmosás „klasszikus” fogalmától eltérő kriminológiai jel-

lemzői okán kizártunk a vizsgálati mintából. Az egyéb, minimális lemorzsolódást követően maradt büntetőügyek 271 elkövetőjének túlnyomó többsége közvetítőként, pénzfutárként követte el a bűncselekményt. Ezeknek a cselekményeknek a célja nem a bűnös úton szerzett jövedelem legalizálása, a törvénytelen eredet elleplezése, hanem egyszerűen a pénzhez való hozzájutás. Az alapcselekmények elkövetői olyan módon szeretnének, és sokszor jutnak is hozzá az illegálisan szerzett pénzhez, hogy az ő személyük rejtve marad. Egyszerű pénzügyi tranzakciókkal, például átutalással a pénz nem válik legálissá, ezek a cselekmények túlnyomórészt statikus pénzmosást valósítanak meg.

Az általunk feldolgozott büntetőügyekben a leggyakoribb forgatókönyv az volt, hogy a terhelt anyagi ellenszolgáltatás („jutalék”) fejében bankszámlá(ka)t nyitott, ahova az alapcselekményből származó pénzeszegek érkeztek, majd azt továbbutalta és/vagy készpénzben felvette és azt egy megjelölt helyen és időben átadta meghatározott személynek, vagy meglévő bakszámláját bocsátotta rendelkezésre ilyen célra. Fontos kiemelni, hogy – ahogy azt az elkövetők anyagi háttérét leíró adatoknál látni fogjuk – az elkövetést elsősorban a szűkös anyagi helyzet motiválta. Jól bemutatja ezt az egyik elkövető vallomásából származó részlet, amely egyben a tipikus elkövetési magatartás leírása is.

„2014-ben meghalt a férjem. Egyedül maradtam két kamaszodó fiúgyermekkel. A házukból tartozások miatt ki kellett költöznünk. Egy kis lakást tudtunk bérelni. Állásom nem volt. Nagy nehezen találtam egy kisegítői állást egy étteremben. Több ismerőst kerestem, illetőleg a család volt barátai-val beszéltem, hogy valami megfelelő munkát találjak. Biztosítanom kellett a megélhetést és a fiúkkal is sokat foglalkoztam. Egy ismerősöm mutatta be X.Y.-t, hogy ő tud egy kis pénzszerzési lehetőséget. A férfi elmondta, hogy külföldön dolgozott, de hazajött és megszűnt a kinti bankszámlája, de maradt pénze a kinti cégnél, amit átutalnának. Csak még nem rendeződtek az itthoni viszonyai, ezért ha megengedném, hogy az én számlámra utalják a pénzt, amit majd átadok neki, akkor fizetne 50 000 forintot. Kicsit gyanús volt a dolog, de mivel nagyon jól jött volna egy kis pénz, belementem.”

A jutalék általában valóban kis összeg, jellemzően 30-50 ezer forint, de több esetben mindössze tízezer forint vagy még annyi sem volt. Egy hajléktalan elkövető például 8600 forintot kapott az ügyletért (amely összegre vonatkozóan a bíróság az ítéletében vagyonelkobzást rendelt el).

Az elkövetőket jórészt ismerőseik, rokonaik, partnereik környékezték meg a megbízással, de volt néhány olyan büntetőügy, amelyben hamis álláshirdetés vagy „romantikus csalás” (HUHN, 2023) áldozatává vált személy követte el a

pénzmosást. Az egyik elkövető például azért nyitott számlát és adta át az ahhoz tartozó adatokat és bankkártyát a megbízóknak, mert munkát ígértek neki és azt, hogy oda érkezik majd a fizetése. Egy másik vádlottat egy interneten „megismert” személy vett rá illegális eredetű pénzösszegek fogadására és külföldre történő továbbutalására.

A középkorú nő az interneten került kapcsolatba az őt megtévesztő személlyel, aki azt állította magáról, hogy Malajziában dolgozó görög állampolgár, és letelepedési engedély hiányában nem tud magának bankszámlát nyitni. Az üzenetváltások során a vádlottban erős érzelmi kötődés alakult ki az állítólagos görög férfi iránt, és magas iskolai végzettsége, illetve a gyanakvásra okot adó, zavaros háttértörténet ellenére végrehajtotta, amit kértek tőle.

Az elkövetők egy része nem tettesként követte el a pénzmosást, hanem felbujtóként vett részt a bankszámlával rendelkező vagy azt nyitni hajlandó személyek toborzásában, illetve bűnsegédként járt el, például elvitte vagy elkísérte a bankba a számlát nyitó elkövetőt.

Volt olyan büntetőügy is, amelyben egy fogvatartott által a büntetés-végrehajtási intézetből elkövetett telefonos csalássorozatból származó jövedelem tisztára mosása céljából „gyűjtöttek” bankszámlákat az elkövetők ismeretési körükből, és a szervezés nagy részét az előcselekmény elkövetőjének zárkatársa bonyolította felbujtóként.

A hús külföldi állampolgárságú elkövető között több nigériai is volt, akik jellemzően a bankszámlát nyitó személyek toborzásában és egyéb szervezési tevékenységekben vettek részt. Az elmúlt évek pénzmosással kapcsolatos bírósági gyakorlatában nem ismeretlen jelenség, hogy olyan nigériai vagy esetleg más afrikai állampolgárok keresik meg és bírnak rá a pénzmosás elkövetésével vádolt személyeket a bűncselekmények elkövetésére, „akik vagy maguk is internetes csalások elkövetésével foglalkoztak, vagy ilyen bűncselekményeket elkövető más személyekkel álltak kapcsolatban”¹⁴.

A háttérben tehát gyakran gazdasági társaságok megtévesztésével illegális jövedelemre szert tevő bűnözői hálózatok állnak. Ezen csoportok tevékenysége az érintett, jellemzően külföldi székhelyű gazdasági társaságok elektronikus levelezésének kifürkészésével és feltörésével azok gazdasági kapcsolatainak megismerése, majd az így nyert adatok segítségével fiktív e-mail üzenetek révén

---

¹⁴ Fővárosi Törvényszék B.1171/2018/16. számú ítélete.

a társaságok pénzügyi döntésekre jogosult tagjainak megtévesztése oly módon, hogy a cég valamely esedékes vagy annak vélt fizetési kötelezettségét az általunk megadott bankszámlákra küldve teljesítsék.

Az elkövetők vagy velük kapcsolatban álló ismeretlen személyek „a csalásból nyert összegek leplezett megszerzéséhez szükséges pénzmosási műveletek megszervezéséről is gondoskodtak – úgy az eltérített átutalásokhoz szükséges bankszámlák biztosításával, mint a bankszámla-tulajdonosok anyagi ellenszolgáltatás ígéretével történő beszerzésével, a számlákra utalt pénzek meghatározott további számlákra való átutaltatásával, végül pedig készpénzben, 3-10% közötti vagy fix összegű jutalék ellenében történő felvetetésével és átadatásával”¹⁵.

Hogy a számlatulajdonos és a számlára megtévesztéssel pénzt utaló között gazdasági kapcsolat látszatát keltsék, a megbízottakat gyakran ráveszik, hogy vegyenek a nevükre egy – tényleges gazdasági tevékenységet nem végző – gazdasági társaságot, illetve vállalják el annak ügyvezetői pozícióját. Az általunk vizsgált ügyekben is volt néhány olyan vádlott, akik elvállalták ilyen gazdasági társaságok névleges ügyvezetését, vagy ilyet alapítottak, és az e társaságok nevére nyitott bankszámlákon keresztül bonyolítottak a pénzmosási tevékenységek, amelyek mögött jellemzően a fent vázolt, külföldi szálat is tartalmazó forgatókönyv állt.

Az általunk feldolgozott büntetőügyek között csak néhány olyan volt, amelynek vádlottja a foglalkozásával összefüggésben követte el cselekményét.

Az egyik ilyen ügy két női elkövetője egy takarékszövetkezetnél dolgozott együtt több mint 10 éven keresztül, általában kétszemélyes fiókként működve, közvetlen felettes nélkül, sok ügyfelet megkárosítva az évek során. Az elsikkasztott pénzt saját vagy hozzátartozóik számlájára fizették be, illetve nem létező személyek nevére számlát nyitottak és azokon eredetleplezési céllal pénzügyi szolgáltatási tevékenységet, átutalásokat és készpénzfelvételt hajtottak végre.

Egy másik ügy banki munkatárs elkövetője a külföldi tulajdonosok részére vezetett „alvó számlák” vonatkozásában hamis átutalási megbízásokat töltött ki, amelyekre ráhamisította a számlatulajdonosok aláírását. A pénzt egyenesen, illetve „köztes” számlákon keresztül saját számlájára utaltatta, majd felvette, illetve bankkártyás vásárláshoz felhasználta.

---

¹⁵ Uo.

A pénzmosáshoz kapcsolódó előcselekmények közül tehát kiemelkedett a – többnyire internetes környezetben elkövetett – csalás¹⁶; a vizsgált ügyek közel 90 százalékában megtevesztéssel szerzett jövedelem tisztára mosása volt a cél. Néhány ügyben előfordult kábítószer-kereskedelem, emberkereskedelem, kitarottság és sikkasztás, de ezek olyan alacsony mintaelemszámúak voltak, hogy nem tették lehetővé az elkövetők jellemzőinek előcselekményenkénti összehasonlítását. Meg kell jegyeznünk, hogy az előcselekmények azonosítása nem volt mindig egyszerű feladat az akták gondos tanulmányozása ellenére sem, mivel ezek gyakran felderítetlenek, elkövetőik azonosíthatatlanok maradnak. A Fővárosi Törvényszék például így fogalmazott egyes, a külföldi gazdasági társaságok sérelmére megtevesztéssel megvalósított bűncselekmények kapcsán:

„Az eddigi gyakorlat szerint nem nagyon lehet megállapítani a bankszámlákat meghekkelő személyek kilétét, és pontosan azt sem, hogy végső soron kihez kerül az ily módon bűncselekmény útján megszerzett pénz.”¹⁷

Az ítéletek olvasása közben olyan benyomása támadt a kutatónak, hogy a bíróságoknak olykor meglehetősen kevés információ alapján kell állást foglalniuk a büntetendő előcselekmény létéről. Ez természetesen nem akadály a pénzmosás megállapításának, hiszen az alapcselekménynek „nem kell feltétlenül bűnösen elkövetettnek, vagy minden elemében bizonyítottnak lennie” (AMBRUS, 2020), ugyanakkor „»valamilyen szinten« bizonyítani kell a pénzmosás miatt folytatott eljárásban” (GÁL, 2021: 27). Ezzel kapcsolatban a Fővárosi Törvényszék több ítéletében is kifejtette, hogy a Varsói Egyezményt figyelembe vevő következetes bírói gyakorlat értelmében a közvetett, azaz csupán a körülményeken alapuló bizonyíték is elég kell legyen arra, hogy megtörtént az előcselekmény, illetve hogy ezen cselekmény miatt akár a belföldi, akár a külföldi hatóságok előtt megtett feljelentés kellő alapot szolgáltat annak megállapítására, hogy a pénzüsszegek valóban bűncselekményből és nem legális polgári jogi ügyletből származnak.

A B.688/2018/181. számú ítéletében is hasonlóan érvelt a testület, úgy foglalta állást, hogy „amennyiben a rendelkezésre álló bizonyítékok olyan zárt logikai láncot alkotnak, amellyel kapcsolatban észszerű kétség nem fogalmazható meg, az olyan bizonyosságot eredményez, melynek alapján bizonyítottnak tekinthető az elkövető büntetőjogi felelőssége.” A Kúria helytál-

¹⁶ Az alapcselekmények és elkövetői körük gyakran felderítetlen marad, így ezek pontos minősítésére, illetve az azokkal esetleg halmaztatban álló egyéb bűncselekményekre vonatkozó információkat általában nem tartalmazzák az ítéletek (pl. információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás).

¹⁷ Fővárosi Törvényszék 31.B.688/2018/34. számú ítélete.

lónak minősítette a Főváros Törvényszék okfejtését, miszerint „nincs jelentősége az alapbűncselekmény minősítésének, annak, hogy az elkövető egyébként büntethető-e, személye beazonosítható-e.”

Ahogy az eddigiekből kiderült, az általunk vizsgált büntetőügyek vádlottjai jellemzően nem vettek részt az előcselekmény elkövetésében, közel 90 százalékuk nem volt köthető az alapcselekményhez. A pénzmosást túlnyomórészt önálló cselekményként követték el; közel 80 százalékuk büntetőjogi felelősségét csak pénzmosás miatt állapította meg a bíróság, míg ötödük esetében más bűncselekmény is kapcsolódott a pénzmosáshoz. Ez inkább a férfi elkövetőkre volt jellemző; háromszor annyi esetben fordult elő náluk halmazat, mint a női elkövetők körében. A mintában előforduló leggyakoribb halmazati bűncselekmények a közokirat-hamisítás (n=32), a csalás (n=11) és a hamis magánokirat felhasználása (n=9) voltak.

Az elkövetők több mint fele egyedül valósította meg a bűncselekményt. Többes elkövetés esetén jellemzően barátok, rokonok, ismerősök vettek részt együtt a cselekményben. Gyakran előfordult, hogy az elkövető elmesélte barátainak, rokonainak, hogy milyen egyszerű pénzkereseti forrást talált, és a többieket is „beszervezte”. Vélhetően ez az oka annak, hogy bár az elkövetői alakzatra vonatkozó adatok az ENYÜBS-ben megjelenőkhöz hasonlóan alakultak, a társtettesek aránya magasabbnak bizonyult vizsgált büntetőügyekben (9. számú táblázat).

9. számú táblázat: Az elkövetők szerepe a pénzmosás bűncselekmény elkövetésében

Elkövetői alakzat	ENYÜBS		Aktvizsgálat	
	Gyakoriság	%	Gyakoriság	%
Tettes	331	72,3	165	61,1
Társtettes	53	11,6	66	24,4
Felbujtó	42	9,2	21	7,8
Bűnsegéd	32	6,9	18	6,7
Összesen	458	100,0	270	100,0

Az általunk vizsgált bűncselekmények kapcsán sokszor jelentős elkövetési értékek fordultak elő. Az átlagos elkövetési érték 36 674 000 forint volt. Ez azonban egy kicsit meglepő, amit az is jelez, hogy a medián „csak” 5 441 000 forintnak bizonyult, tehát az esetek felében ennél alacsonyabb volt az elkövetési érték. Az átlag néhány jelentős értéket érintő cselekménynek köszönhetően mutatkozik ilyen magasnak; a legnagyobb elkövetési érték ugyanis 666 000 000 forint volt. Ezek a nagy számok azonban korántsem azt jelentik,

hogy az elkövetők ilyen magas pénzüsszegekhez jutottak hozzá, hiszen ők csak az átutalásokban vettek részt, és többnyire csak 10 és 50 ezer forint körüli összegeket kaptak a közreműködésért.

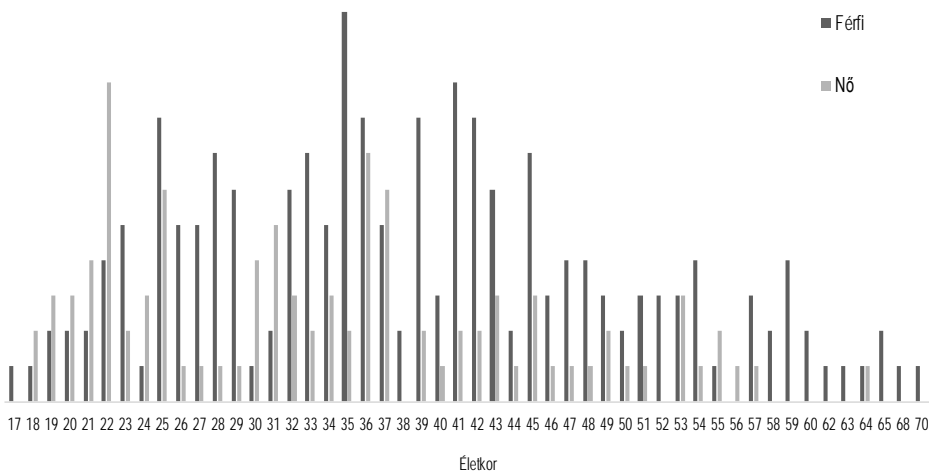
A magas elkövetési értékek időnként a bíróságokat is megtévesztették, és a teljes érintett összegre rendelték el vagyoneklobzást. Volt például olyan ügy, amelyben az elkövető hiába bizonygatta, hogy ennek a töredékét sem kapta meg, fellebbezését elutasították...

A pénzmosás elkövetőinek szociodemográfiai jellemzői

Az elkövetők többsége férfi, de a más bűncselekményeknél megszokott 16 százalékos körüli arányt jóval meghaladó számban voltak a női elkövetők a mintában. Az aktákban szereplő elkövetők 34 százaléka volt nő, ami meghaladja az ENYÜBS adatokból megállapított 27 százalékot. Ez is megerősíti azt, hogy a pénzmosásos ügyek kapcsán jóval több női elkövetővel találkozunk, mint más bűncselekmények esetében.

A legfiatalabb és a legidősebb elkövető is férfi volt. A legfiatalabb, 17 éves elkövető ismerőse kábítószer-kereskedelemből származó bevételét utalta tovább a számlájáról. A legidősebb, 70 éves elkövetőnél előkészületi szakban maradt a cselekmény, mert a számlájára utalt pénzt nem utalta tovább.

1. számú ábra: Az elkövetők életkori megoszlása

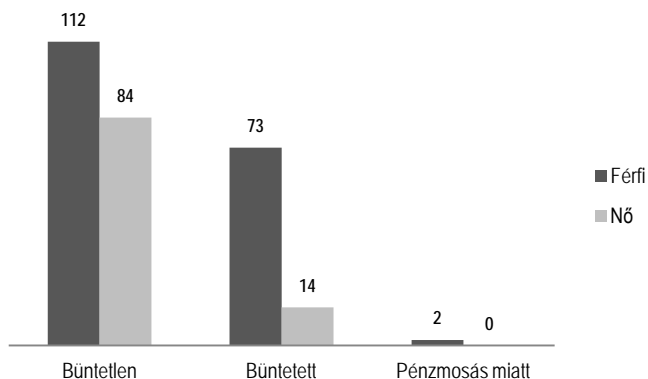

A férfiaknál az elkövetők átlagéletkora 38,7 év, a nőknél 33,9 év volt. A nők jellemzően korábbi életkorban követik el a cselekményt. A 20 év körüli korcsoportokban a nők felülreprezentáltak. Ebben az életkorban tehát a nők különösen veszélyeztetettek az elkövetővé válás szempontjából e bűncselekmény kapcsán. (1. számú ábra)

Az elkövetők döntő többsége szándékosan követte el tettét, csak öt esetben talákoztunk gondatlan elkövetéssel. Ez az eredmény összhangban van a már idézett megállapítással, hogy a pénzmosás gondatlan alakzatával kapcsolatos jogalkalmazói gyakorlat jelentősen változott az elmúlt években. Korábban a pénzfutárok gyakran gondatlan pénzmosásért feleltek (KÁRMÁN et al., 2016), míg az utóbbi évek bírósági gyakorlatában eltolódás érzékelhető az eshetőleges szándék megállapításának irányába a közvetítők közreműködése esetén (TITMANNÉ, 2022).

Az előéletet vizsgálva mindkét nem esetén megállapítható, hogy elkövetők túlnyomó része (67,4%) büntetlen (2. számú ábra). A nők esetében szignifikánsan magasabb volt a büntetlen előéletűek aránya (85,2%), mint a férfiak mintájában (57,7%). Utóbbi a férfiak esetében meghaladja a más bűncselekmények elkövetői körében tapasztalt arányt. Az általunk vizsgált mintában két olyan elkövető volt, aki korábban pénzmosásért volt büntetve, mindkettő férfi.

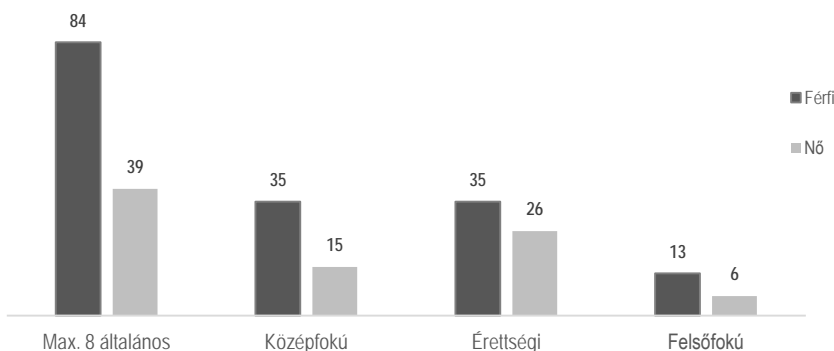
2. számú ábra: Az elkövetők előélete

Az iskolai végzettség (3. számú ábra) tekintetében kisebb arányú válasziánnyal szembesültünk, mint az ENYÜBS-statisztikában, mert csaknem minden aktából sikerült kikeresni ezt a változót. A korábban már ismertetett ENYÜBS-adatokkal összhangban az aktavizsgálat is megerősíti, hogy a pénzmosás miatt elma-

rasztalt elkövetők kevésbé iskolázottak, mint a bűnelkövetői átlag. Az általunk vizsgált ügyek – és az ENYÜBS-adatok – alapján tehát semmiképp sem tekinthetjük a pénzmosást tipikus fehérgalléros bűnözésnek. Bár az elkövetők 11 százaléka esetében nem sikerült azonosítani az elkövetés idején meglévő iskolai végzettséget, az adatok így is informatívak. Az elkövetők majdnem fele (43%) legfeljebb 8 osztályos általános iskolai végzettséggel rendelkezik, 16,6 százalékuknak van középfokú végzettsége érettségi nélkül (általában ipari vagy szakiskola). Mindössze az elkövetők 22,5 százaléka érettségizett, míg a felsőfokú végzettségűek aránya a mintában alig haladja meg a 6 százalékot, többségük férfi. A férfi elkövetők valamelyest iskolázottabbak, mint a nők.

3. számú ábra: Az elkövetők iskolai végzettsége

A családi állapotot vizsgálva, több kapcsolatban élő elkövetővel talákoztunk, mint amilyen arányt az ENYÜBS-statisztika mutat, bár az esetek 12,6 százalékában nem derült ki az iratokból a családi állapot. Az elkövetők 52,5 százaléka házastárssal vagy élettárssal élt a cselekmény elkövetésekor, míg az egyedülállók aránya 35 százalék volt a mintában. Az elkövetők 45 százaléka a gyermekével is együtt élt a bűncselekmény elkövetése idején.

A foglalkoztatási adatok tekintetében 16,6 százalékos válaszhiány mutatkozott. Adataink szerint a bűncselekmény elkövetésekor az elkövetők többségének (61%) volt állása, 10,5 százalékuk pedig valamilyen járadékszerű ellátásban részesült (rokkantsági nyugdíj, nyugdíj, GYES). Az általunk vizsgált büntetőügyek elkövetőinek többsége tehát rendelkezett valamilyen rendszeres jövedelemmel (10. számú táblázat).

A jövedelem nagyságára vonatkozó adatokat 78 esetben (27,3%) nem taláztunk az iratokban, ami viszonylag magas adathiánynak tekinthető. Ennyien nem válaszoltak az ezzel kapcsolatos kérdésekre az eljárás során, ami érthető annak

fényében, hogy az anyagi körülményekre vonatkozó kérdések érzékeny adatokra vonatkoznak. Az elkövetők többsége esetén mindazonáltal sikerült megállapítani, hogy mekkora jövedelemmel rendelkeztek az elkövetés idején, amely jövedelem a legtöbb esetben meglehetősen alacsony volt (11. számú táblázat).

10. számú táblázat: Az elkövetők munkaerő-piaci helyzete

Van-e állása?	Gyakoriság	%
Igen	162	59,8
Nem	34	12,5
Járadék	30	11,1
Nincs adat	45	16,6
Összesen	271	100,0

11. számú táblázat: Az elkövetők jövedelme (forintban)

Legális havi jövedelem (forintban)	Átlag	Medián
	156 000	140 000

Az akták feldolgozása során rögzítettünk egy, a vagyoni helyzetet jelző mutatót is. A mutató meghatározásakor nem csak a legális havi jövedelmet vettük figyelembe. Különösen vállalkozók esetében gyakran előfordul, hogy a formális jövedelem alacsony, ennek ellenére jó körülmények között élnek. Ezért az anyagi körülményeket meghatározó más tényezőket is néztünk, például a lakáskörülményeket, rendelkeznek-e gépjárművel és milyen típusúval, valamint hányan élnek közös háztartásban. Öt csoportba soroltuk az elkövetőket anyagi helyzetük alapján (12. számú táblázat).

12. számú táblázat: Az elkövetők vagyoni helyzete

Vagyoni/anyagi helyzet	Gyakoriság	%
1. nagyon szűkös	91	33,6
2. szűkös	80	29,5
3. átlagos: minimálbér kétszerese (340 ezer Ft) ¹⁸	53	19,5
4. átlagosnál jobb	6	2,3
5. kiemelkedő	1	0,4
Nem sikerült megállapítani	40	14,7
Összesen	271	100,0

¹⁸ A minimálbér 2021-ben 167 400 forint volt.

Bár az esetek 14,7 százalékában nem találtunk megbízható adatokat az anyagi helyzetre vonatkozóan a bűnügyi iratokban, ezek nem befolyásolják alapvetően a többi elkövetőről kialakult képet. A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható volt, hogy a pénzmosás elkövetése miatt elmarasztalt elkövetők jellemzően meglehetősen szűkös, rossz anyagi körülmények között élnek. Sokan több embert tartanak el minimálbér közeli jövedelemből. A jövedelemre vonatkozó mediánérték jelzi, hogy az elkövetők fele havi 140 000 forint alatti jövedelemből kényszerült megélni a bűncselekmény elkövetése idején.

Az anyagi körülmények vizsgálata azért kiemelt jelentőségű a pénzmosást elkövetők esetében, mert – ahogy azt az elkövetési körülmények kapcsán már említettük – a cselekményeket a legtöbb esetben a szűkös anyagi helyzet motíválta. Mind a szakirodalomban, mind a bírósági ítéletekben visszatérő megállapítás, hogy a pénzmosásra gyakran pénzsűkében lévő, rossz anyagi helyzetű embereket toboroznak a könnyű pénzkereseti lehetőség – illetve bizonyos esetekben más, például romantikus kapcsolat – reményében. Kutatásunk során a gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyveket és az ítéleteket olvasva mi is szembesültünk ezzel a szomorú ténnyel, ezért kapta kutatásunk kissé rendhagyó módon *A szegény embert még az ág is húzza* bevezető címet. Az elkövetők sokszor inkább áldozatnak tűntek az iratok alapján, akiket szorult anyagi helyzetüket kihasználva, akár megtévesztéssel vettek rá a cselekmény elkövetésére. Az előcselekmények ugyanakkor gyakran felderítetlenek maradnak, így azok elkövetői elkerülnek a büntetőjogi felelősségre vonást, míg a pénzfutárokkal vagy más közvetítőkkel szemben nagy arányban indul büntetőeljárás, amely általában elmarasztaló ítéletben végződik.

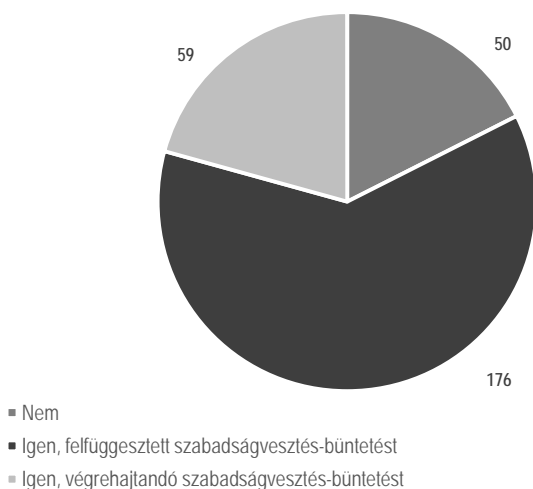
Szankciók

Bár kutatásunk célja nem a jogalkalmazói gyakorlat vizsgálata volt, a bíróság által kiszabott büntetésekre, illetve alkalmazott intézkedésekre vonatkozó alapadatokat is gyűjtöttünk. A szorult anyagi helyzet és az alulinformáltság természetesen nem menti fel az elkövetőket a büntetőjogi felelősség alól, mégis úgy véljük, a pénzmosás társadalmi kontextusához hozzátartozik, hogy a túlnyomórészt büntetlen előéletű és nem súlyos bűncselekményt elkövető, jellemzően rossz anyagi helyzetű elkövetők milyen, a társadalmi helyzetüket hátrányosan befolyásoló szankcióval néznek szembe.

Az általunk vizsgált büntetőügyek elkövetőinek többségével (83%) szemben szabadságvesztés-büntetést szabott ki a bíróság, ám csak a minta nem egészen 20 százaléka esetében nem függesztette fel annak végrehajtását; az elítéltek 63 százaléka felfüggesztett szabadságvesztés-büntetést kapott. Közügyektől eltil-

tást mint mellékbüntetést az elkövetők 13 százalékával szemben szabott ki a bíróság. Az elkövetők mintegy 17 százaléka nem kapott szabadságvesztés-büntetést. A cselekmény, illetve a bűnösség tagadása nagyobb valószínűséggel vezetett végrehajtandó szabadságvesztés-büntetéshez, a részletes beismerést inkább felfüggesztett büntetés követte. Ehhez fontos ugyanakkor hozzátenni, hogy bár az elkövetők általában legalább ténybeli, de sokszor teljes körű beismerő vallomást tettek,¹⁹ a büntetett előéletűek nagyobb arányban tagadták a cselekmény elkövetését, mint a büntetlenek.

4. számú ábra: Szabott-e ki a bíróság szabadságvesztés-büntetést?

Az egyéb büntetések közül leggyakrabban a pénzbüntetés (16,2%) és a közérdekű munka (6,3%) fordult elő, de szerepelt a büntetések között néhány kiutasítás (2,6%) és két elzárás is. A bíróság tíz elkövetőt tiltott el a foglalkozásától, jellemzően mint gazdálkodó szervezet általános vezetését ellátó szerv tagját, vagy egy személyi vezetőjét.

A bíróság által alkalmazott intézkedések között a vagyonekobzás volt a leggyakoribb, amelyet az elkövetők közel 31 százalékával szemben elrendeltek a bíróságok. Az elkobzás legalacsonyabb értéke 8600, a legmagasabb 266 000 000 forint volt. Hét elkövetőt próbára bocsátott a bíróság, és egy főt pártfogó felügyelet alá helyezett.

¹⁹ Azok körében, ahol ez megállapítható volt (n=182), közel 55 százalék volt azok aránya, akik a büntetőeljárás során teljes körű beismerő vallomást tettek, és csak 16,5 százalék azoké, akik még részleges beismerő vallomást sem tettek.

Következtetések

Aktavizsgálatunk eredményei és az ENYÜBS-adatok elemzése alapján – legalábbis a 2021. évben regisztrált, illetve jogerősen elbírált büntetőügyek vonatkozásában – megállapítható, hogy a pénzmosás elkövetőinek szociodemográfiai jellemzői sajátosan alakulnak; egyrészt néhány vonatkozásban eltérnek a bűnelkövetők átlagától, másrészt nem tükrözik a bűncselekménnyel kapcsolatos sztereotip elvárásokat. Az elkövetői minta mindössze kétharmada férfi; a nők egyharmados aránya magasabb, mint más bűncselekmények esetében. Jellemző továbbá a középkorúak felülreprezentáltsága a mintában, míg a nagyon fiatal és idős elkövetők kisebb arányban képviseltetik magukat. Ez eltér a pénzfutárokkal kapcsolatos nemzetközi tapasztalatoktól, amelyek szerint az egészen fiatal korosztályban válik egyre gyakoribbá ez az elkövetési forma. Mind a férfiak, mind a nők esetében jellemző a viszonylag alacsony iskolázottság és a nehéz, szűkös anyagi helyzet.

Az elkövetők túlnyomó része bankszámlanyitással vagy meglévő bankszámlájának rendelkezésre bocsátásával és a számlára érkező, büntetendő cselekményből származó összegek készpénzben történő felvételével és átadásával, illetve továbbutalásával, azaz közvetítőként vagy pénzfutárként követi el a cselekményt. A teljes elkövetői minta kétharmada, a nők több mint 85 százaléka büntetlen előéletű. A pénzmosás elkövetői többnyire nem vesznek részt az előcselekmény elkövetésében, csak az illegális jövedelmet érintő pénzügyi tranzakciókban működnek közre. Rendszerint felkérésre, megbízásra kezdenek bele a cselekménybe és nem tőlük származik annak ötlete. Gyakori, hogy ismerőseik vagy akár családtagjaik veszik rá őket a bűncselekménye elkövetésére, jellemzően könnyű pénzkereseti lehetőséggel kecsegtetve őket.

Bár kutatásunk célkitűzései között nem szerepelt a prevenciók lehetőségek feltárása, eredményeink kapcsán megkerülhetetlennek látjuk megemlíteni a megelőzés egyik lehetséges eszközét, illetve hangsúlyozni annak szükségességét. Az általunk áttekintett büntetőügyekben a pénzmosás elkövetőinek nagy része voltaképp „pénzfutárként” valósította meg a bűncselekményt, tevékenységük tehát többnyire kimerült a bankszámlanyitásban, adatok rendelkezésre bocsátásában, pénzfelvételben, átadásban, illetve továbbutalásban. Ezek a cselekmények egy nem megfelelően tájékozott ember számára nem tűnnek kockázatos vállalkozásnak, még abban az esetben sem, ha sejtik vagy akár biztosan tudják, hogy megbízásuknak illegális eredetű pénzhez van köze. Különösen így van ez, ha pénzsűkében van. Bár az elkövetői minta nagy része – a korábbi ítélezési gyakorlattól eltérően – szándékos bűncselekményért felelt, az ügy-

iratokból (pl. a gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyvekből) kiderült, hogy sokan közülük nem voltak teljesen tisztában tettük bűncselekmény jellegével, súlyával, illetve lehetséges következményeivel. Nem a beszámítási képességük érintett,²⁰ hanem az ismereteik hiányosak. Az edukáció, az információátadás tehát ezen a területen is nagyon fontos volna nemcsak az áldozattá, hanem az elkövetővé válás megelőzése érdekében is. A megfelelő pénzügyi-gazdasági háttérismeretek, továbbá a kibertér veszélyei, illetve mindezek alapvető büntetőjogi vonatkozásainak ismerete mind egyéni, mind társadalmi szinten hozzájárulhatna a hatékonyabb prevencióhoz, például a pénzfutárrá válás vonatkozásában egészen biztosan. Ezen információk elsajátítása akár már egészen korai életkortól, iskolai kampányok, edukációs programok stb. keretein belül el kellene hogy kezdődjön, de a felnőtt korú lakosság felvilágosítása, megfelelő információkkal történő ellátása is égetően fontos volna, különös tekintettel a demográfiai jellemzőik okán fokozottan veszélyeztetett társadalmi rétegekre. Jó példa erre az Egyesült Királyságban működő CIFAS (a csalás megelőzéséért felelős legnagyobb szervezet) és a UK Finance (a bank- és pénzügyi szektorral foglalkozó egyik legnagyobb szervezet) által közösen indított „Don't be fooled” elnevezésű kampány, amelynek célja a hatékony tájékoztatás és támogatás nyújtása diákoknak és fiataloknak annak érdekében, hogy elkerüljék a pénzfutárrá, azaz pénzmosás elkövetőjévé válást (SHAW, 2023). Ennek szükségességét azok a brit statisztikai adatok jelzik, amelyek szerint a pénzfutárok 23 százaléka a 21 év alattiak, kétharmaduk pedig 30 év alattiak köréből kerül ki. Bár adataink alapján nálunk inkább a valamivel idősebbek tűnnek különösen veszélyeztetettnek e tekintetben, úgy véljük, hazánkban is nagy szükség volna a figyelemfelhívó és tájékoztató kampányokra, illetve egyéb prevenciók célú tevékenységekre a bűnmegelőzés, azon belül a pénzmosás megelőzése területén.

---

²⁰ A mintában mindössze egy elkövető esetén nyert megállapítást, hogy beszámítási képessége szellemi leépülés miatt közepes mértékben korlátozott.

Felhasznált irodalom

- AMBRUS I. (2020): Büntetőjog 2021 – a pénzmosás újrhangolt tényállása és a hálapénz kriminalizálása. *Büntetőjogi Szemle*, 2020/2., 3–10.
<https://ujbtk.hu/dr-ambrus-istvan-buntetojog-2021-a-penzmosas-ujrahangolt-tenyallasa-es-a-halapenz-kriminalizalasa/>
- BETHUNE, R. A. (2015): *Profiling white-collar criminals: & the theory of differential assimilation*. Ganssen Publishing, London.
- BUELE, I. – NIEVES, J. – CUESTA, F. (2019): Money Laundering in Ecuador: Profile of the Involved Person and the Socio-Economic Impact. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 22(4), 1.
- EGYESÜLT ÁLLAMOK BÜNTETÉSKISZABÁSI BIZOTTSÁG (2017): *Quick facts on money laundering*.
https://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/research-and-publications/quick-facts/Money_Laundering_FY17.pdf
- GÁL I. L. (2021): A pénzmosás új magyar szabályozása 2021-től. *Büntetőjogi Szemle*, 2021/1., 24–33. <https://ujbtk.hu/prof-dr-gal-istvan-laszlo-a-penzmosas-uj-magyar-szabalyozasa-2021-tol/>
- HONG, S. – LEE, C. (2023): Exploring the Influence of Sociodemographic Backgrounds on Money Mule Recruitment Types in South Korea: An Analysis of Probabilities from Machine Learning Classifiers. *Deviant Behavior*, 45(5), 752–769.
<https://doi.org/10.1080/01639625.2023.2263611>
- HUHN, C. (2023): Laundering love: A multi-case analysis of the evolution of romance scam victims into co-offending money mules. *The Journal of the NPS Center for Homeland Defense and Security*. <https://www.hsaj.org/articles/22152>
- HUNG, B. – TRAN, H. (2018): Money laundering risk from emerging markets: the case of Vietnam. *Journal of Money Laundering Control*, 21(3), 385–401.
<https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2017-0050>
- KÁRMÁN G. – MÉSZÁROS Á. – TILKI K. (2016): Pénzmosás a gyakorlatban. *Ügyészségi Szemle*, I. évf., 3. szám, 82–97. <https://ugyveszsegiszemle.hu/pdf/2016-03.pdf>
- LEVI, M. – REUTER, P. (2006): Money laundering. *Crime and Justice*, 34(1), 289–375.
<https://doi.org/10.1086/501508>
- MEZEI K. (2020): A gazdasági büntetőjog aktuális kérdései az új büntető kódexek fényében – Különös tekintettel a technológiai fejlődésre. In: HOLLÁN M. – MEZEI K. (szerk.): *A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai*. Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 168–184.
- MONEYVAL (2010): *Report on Fourth Assessment Visit. Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism, Hungary*. European Council, September.
<https://rm.coe.int/report-on-fourth-assessment-visit-anti-money-laundering-and-combating-/16807161bb>

- MONEYVAL (2016): *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Hungary. Fifth Round Mutual Evaluation Report*. European Council, September.
<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer-fsrb/MER-Hungary-2016.pdf>
- NAGY G. B. (2022): A pénzmosás miatt indult büntetőügyek bizonyíthatósága. *Kriminológiai Tanulmányok*, 59/1. különszám, 198–205.
- NAGY Z. A. – MEZEI K. (2018): Pénzmosás a kibertérben. *Infokommunikáció és Jog*, 2018/1., 26–31.
- NAZZARI, M. – RICCARDI, M. (2022): Cleaning mafia cash: an empirical analysis of the money laundering behaviour of 2800 Italian criminals. *Papers for the third international research conference on empirical approaches to anti-money laundering*. Nassau. 1–33.
<https://hdl.handle.net/10807/223746>
- PÉCELI Á. (2022a): A pénzmosás elleni küzdelem jogi kerete és nehézségei A bűncselekmény fejlődéstörténete, a gyakorlatban felmerülő problémák és megoldások. *Kriminológiai Tanulmányok* 59/1. különszám, 223–248.
- PÉCELI Á (2022b): Pénzmosási technikák az FATF tipológiai és az eseti tapasztalatok alapján. *Kriminológiai Tanulmányok*, 59/1. különszám, 270–291.
- PÉCELI Á (2022c): A pénzmosás elleni küzdelem magyarországi tapasztalatai. A nemzeti kriminalizáció és a gyakorlat alakulása. *Kriminológiai Tanulmányok*, 59/1. különszám, 249–269.
- REUTER, P. (2013): Are Estimates of the Volume of Money Laundering Either Feasible or Useful? In: UNGER, B. – VAN DER LINE, D. (eds.): *Research Handbook on Money Laundering*. Edward Elgar Publishing, 224–231.
<https://china.elgaronline.com/display/edcoll/9780857933997/9780857933997.00028.xml>
- SHAW, V. (2023): Fifth of suspected money mule cases involve under-21s. *Independent*, 12 July. <https://www.independent.co.uk/news/uk/cifas-uk-finance-people-banking-pshe-b2373599.html>
- SINKU P. (2017): A pénzmosási ügyek bírósági gyakorlata – Az ügyészi jogalkalmazás tapasztalatai. In: BARABÁS A. Tünde – VÓKÓ György (szerk.): *A bonis bona discere. Ünnepi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából*. OKRI–Pázmány Press, Budapest, 135–153.
- SISÁK A. (2013): A pénzmosás elleni küzdelem tapasztalatai egy nyomozó hatóság gyakorlatában. *Kriminológiai Közlemények* 72, 83–96.
- SOUDIJN, M. R. J. (2019): Using Police Reports to Monitor Money Laundering Developments. Continuity and Change in 12 Years of Dutch Money Laundering Crime Pattern Analyses. *European Journal of Criminal Policy and Research* 25, 83–97.
<https://doi.org/10.1007/s10610-018-9379-0>

- TITTMANN-NÉ BABJÁK T. (2022): A pénzmosás bűncselekményének szabályozási és bizonyítási nehézségei – a büntetlen utócselekménytől napjainkig. *Ügyészek Lapja*, 2022/1–2., 5–18.
- TRAN, T. T. – ROSE, G. L. (2022): The Legal Framework for Prosecution of Money Laundering Offences in Vietnam (March 2, 2022). *Australian Journal of Asian Law*, 22(3), 35–51.
- UDVARHELYI B. – JACSÓ J. (2014): A pénzmosás alapcselekményi körének változása, különös tekintettel az adócsalás problematikájára. In: Szabó Miklós (szerk.): *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*, Tomus 14., Gazdász-Elasztik Kft., Miskolc, 349–368.

A terhelttel kötött megállapodások az Európai Unió néhány tagállamában

Absztrakt

A legtöbb európai állam igazságszolgáltatása arra törekszik, hogy a büntetőeljárása hatékony legyen. Az amerikai vádalku mintájára, de attól mégis eltérően beszivárognak az eljárásokba a „vádalku-szerű” jogintézmények, amelyekről sokan az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását remélik. Az európai államok büntető igazságszolgáltatási rendszereiben általánossá vált az a lehetőség, miszerint a vádlott elérheti a vád vagy a büntetés enyhítését azzal a feltétellel, hogy elismeri bűnösségét, az eljárás kezdetén lemond a tényállás vitatásáról, vagy teljes mértékben együttműködik a nyomozó hatóságokkal. Az ún. *plea bargaining*-szerű megoldásoknál az ügyészség kevés munkaidő-ráfordítással, rövid időn belül lezárhatja az ügyet. A kontinentális európai jogrendszerek, benne a magyar büntetőeljárás is, bővelkednek a konszenzuális megoldásokban.

Kulcsszavak: *büntetőeljárás, vádalku, egyezés, Európai Unió*

Abstract

Agreements with defendants in some EU countries

The judicial systems in most European countries are working to ensure the efficiency of criminal proceedings by introducing legal instruments similar to, but different from, the US plea bargaining system in a way that many hopes will simplify and speed up proceedings. It has become commonplace in European countries' criminal justice systems that the accused can obtain a reduction in charges or sentence on condition that he pleads guilty, waives his right to contest the facts at the outset of the proceedings or cooperates fully with the investigating authorities. In the case of a plea bargain, the prosecution can close the case in a short time and with little time and effort. In continental Europe, including in Hungarian criminal proceedings, there are many consensual solutions.

Keywords: *proceeding, defendant, accused, prosecution, plea bargaining, agreement, European Union*

---

* Dr. Kiss Anna PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI. ORCID: 0000-0002-3379-763X.

Bevezető gondolatok

Mirjan Damaška szerint az igazságszolgáltatás felépítését meghatározzák azok a gondolkodásminták, amelyeket egy adott közösség tagjai vallanak; egy ország jogrendszerének a saját nemzeti kultúrájához való szoros kötődése azzal a következménnyel is jár, hogy a kívülről érkező jogintézmények befogadása kihívást jelent az állam számára, azokat csak nagy nehézségek árán tudja sikeresen átültetni. (DAMAŠKA, 1997: 839–852) Ez történt Magyarországon is: a konszenzuális büntetőeljárás koncepciója a hazai büntetőeljárástól sokáig távol állt, ami nálunk is elsősorban jogtörténeti hagyományainkkal, illetőleg azzal a klasszikus ügyészi és bírói szerepfelfogással magyarázható, amely nehezen ad teret a felek önrendelkezési jogának. Ezzel együtt a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényben (a továbbiakban: Be.) a jogalkotó nemcsak lehetőséget adott a konszenzuson alapuló jogintézményekre, hanem azokat a komplett büntetőeljárás alappilléreivé tette. Mindezt egyrészt a vonatkozó jogintézmények sokasága és differenciáltsága, másrészt az a törvényszerkesztési megoldás is alátámasztja, amelynek alapján a jogalkotó egyes eljárások (egyezség, ügyészi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése) kezdeményezését a terhelt eljárási alapjogai között nevesíti.¹

A jogállamiság egyik feltétele, hogy a terhelt ne tárgya, hanem sokkal inkább alanya legyen a büntetőeljárásnak. Az inkvizitórius rendszerben ez fordítva volt, *„ami abban is megnyilvánult, hogy védekezésre csak akkor és oly mértékben nyílt számára lehetőség, amikor és amennyiben azt a bíróság lehetővé tette a számára”* (BELOVICS, 2016: 12).

A XXI. századi igazságszolgáltatási rendszerek egyik célja, hogy a terhelt aktívan részt vegyen a bizonyítási eljárás folyamatában, az ennek során zajló vitában. A magyar jogalkotó is ennek megfelelően megteremtette a Be.-ben a kompromisszumok meghozatalának feltételeit. A változtatások háttérében – az előbbi célokkal párhuzamosan – az eljárás egyszerűsítése, gyorsítása, hatékonysága áll.²

A megállapodásra épülő eljárásoknak a Be.-ben való megjelenésétől sokan tartottak, mivel a konszenzusos eljárást a büntető igazságszolgáltatás területén idegennek gondolták. Felmerült számos garanciális kifogás is az önmagával szemben bizonyítékot szolgáltatató, beismerő terhelt védelmében. Több országban gondot jelent, hogy mi legyen a beismerő vallomás későbbi sorsa, ha a

---

¹ Be. 39. § (1) bekezdés k) pont.

² https://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_4_buntetoeljaras.pdf/88991144-1a80-4187-8ae7-1fe67ff38b29

megállapodás végül létre sem jön, vagy bár az ügyészség és a terhelt, illetve a védője aláírják az egyezséget, de a bíróság mégsem fogadja azt el. Ezek az aggodalmak több európai tagállamban is felmerülnek.

Európai megoldások

Az igazságszolgáltatási rendszerek látszólagos közeledése

Thomas Weigend könyve (1990) kiinduló alapja lehet az egyes országok büntető-eljárásában megjelenő konszenzuális elemek tanulmányozásának.

Az igazságszolgáltatási rendszerek megismerésével, összehasonlításával ma már külön tudományág foglalkozik. A jogi kutatások egyik központi témája ez napjainkban.

Weigend könyvét áttekintve azt látjuk, hogy az Európai Unión belül zajló közös jogalkotási folyamat eredményeként, bár közelednek egymáshoz az egyes igazságszolgáltatások, de ez sem eredményezi a jogrendszerek közötti különbségek megszüntetését. Leginkább az anyagi büntetőjogok hasonlóságáról van itt szó, és ezek harmonizációja egyértelműen kimutatható, de a büntetőeljárás jogot tekintve már nem ez a helyzet. A zöld könyvek, a kerethatározatok és az irányelvek következtében bár itt is történnek változások, de a tagállamok perjogai – mint a szuverenitás utolsó védőbástyái – ellenállnak a teljes harmonizációnak. Ez pedig *Bárd Károly* szerint azzal magyarázható, hogy az eljárások

„igazodnak az igazságszolgáltatási szervezet jellegéhez: az eljárás szabályai nagymértékben függenek attól, hogy az igazságszolgáltatási szervezet a hierarchikus vagy a mellérendelt ideáltípushoz közelít-e, vagy például attól, hogy milyen szerep jut az igazságszolgáltatásban a laikus döntéshozóknak. Az igazságszolgáltatási rendszer sajátosságai ugyanakkor – egyebek mellett – kulturális tényezőkkel magyarázhatók: az, hogy egy adott államban milyen elvek alapján építik ki az igazságszolgáltatás szervezetét, jelentős mértékben függ a társadalom történelmi és politikai tapasztalataitól, a korszellemtől vagy a közösség társadalomlélektani jellemzőitől. Ezért a büntetőeljárásnak is erőteljes a történelmi-kulturális meghatározottsága. Ugyanakkor a büntetőper nem pusztán tükrözi a kulturális értékeket; működése során megjeleníti, ezzel érvényükben megerősíti, újratermeli ezeket.” (BÁRD, 2007: 11–12)

Bárd egyrészt a kulturális, másrészt a szociálpszichológiai tényezők hatásairól ír, és figyelmünkbe ajánlja *Tatjana Hörnle* (2006: 801–838), valamint *Oskar Chase* (1997: 1–24) írásait. Utal Damaškára (1997) is, aki a hagyományos angol-szász és kontinentális jogrendszer elnevezések helyett a koordinatív és a hierar-

chikus modellek megkülönböztetését használja, s ezzel az elméletével új utakra tereli az összehasonlító jogtudomány korábbi megközelítéseit. Damaška mellett *Badó Attila és kutatóintézete*³ is más megvilágításba helyezi az összehasonlító jogtudományt. A vegyes jogrendszerekről publikált tanulmányában Badó az alábbiakat írja:

„Vegyes jogrendszerről (*mixed legal system, mixed jurisdiction*) vagy éppen hibrid jogi hagyományokról (*hybrid legal traditions*) abban az összefüggésben olvashatunk az összehasonlító jogi szakirodalomban, ha valamely klasszifikációs megoldás alapján meghatározott jogcsaládok, jogkörök jellegzetességeinek »keveredése« mutatható ki egy adott jogrendszerben. Szűkebb értelemben vegyes jogrendszerről akkor írnak, ha egy jogrendszerben a common law (anglo-amerikai) és a római-germán (kontinentális) jogcsalád (jogkör) jegyei egyaránt markánsan megjelennek. A vegyes jogrendszerek elméletét leginkább meghatározó irányzat csak azokat a jogrendszereket helyezi az általuk »harmadik jogcsaládnak« nevezett kategóriába, melyeknél valamilyen történelmi ok következtében a common law (mindenekelőtt közjogi), valamint a kontinentális jogrendszerek (mindenekelőtt magánjogi) elemei erőteljesen érvényesülnek. Tágabb értelemben az összehasonlító jog képviselői szerint két vagy több beazonosított jogcsalád, jogkör jellegzetességeit erőteljesen felmutató jogrendszer esetén igazolható a vegyes jogrendszer elnevezés. Szélsőséges értelemben pedig valamennyi jogrendszer vegyesnek tekinthető, hiszen valamennyi állam jogát érték idegen hatások történelme során. [...] E felfogás alapján minden olyan jogrendszer vegyesnek tekinthető, melyben bármilyen, legalább két jogcsalád vagy jogi tradíció *markáns hatása* érzékelhető. A plurális megközelítésre építő, a vegyes jogrendszer fogalmát széles értelemben használó irányzat egyik plasztikus megjelenítését az ottawai jogi karon dolgozták ki, és csoportosításuk a világ nagy jogrendszereit bemutató, 2000-ben megjelenő enciklopédiában is helyet kapott. Az ottawai kutatók egy manapság divatos klasszifikációs modell keretében (mely a világot *common law*, kontinentális, szokásjogi, muszlim és vegyes jogrendszerekre osztja) jelenítik meg a vegyes jogrendszereket.” (BADÓ, 2018)

Konszenzuális elemek megjelenése néhány európai állam büntetőeljárásában

A legtöbb európai állam igazságszolgáltatása arra törekszik, hogy büntetőeljárása hatékony legyen. Az amerikai vádalku mintájára, de attól mégis eltérően beszivárognak az eljárásokba a „vádalku-szerű” jogintézmények, melyektől so-

---

³ A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Összehasonlító Jogi Kutatóintézetét Prof. Dr. Badó Attila vezeti.

kan az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását remélik. „*Van, ahol a törvény már lehetővé teszi, van ahol contra legem létezik, de jogi keretek közé terelését tervezzük.*” (FARKAS, 2012: 507)

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) szerint az európai államok büntető igazságszolgáltatási rendszereiben általánossá vált az a lehetőség, miszerint a terhelt elérheti a vád vagy a büntetés enyhítését azzal a feltétellel, hogy elismeri bűnösségét, az eljárás kezdetén lemond a tényállás vitatásáról, vagy teljes mértékben együttműködik a nyomozó hatóságokkal.⁴

Az ún. *plea bargaining*-szerű megoldásoknál az ügyészség kevés munkaidő-ráfordítással, rövid időn belül lezárhatja az ügyet. Számtalan külföldi példa, az amerikai modellt, a kanadai, az ausztrál, a skót, de a kontinentális Európa, benne a magyar büntetőeljárás is, bővelkedik a konszenzuális megoldásokban.⁵

Bulgária

Bulgáriában is lehetőség van arra, hogy az ügyész olyan egyezséget kössön a terhelttel, amely a kiszabandó büntetésre vonatkozik, és ezt a bíróság jóváhagyja. A bolgár büntetőeljárás törvény (*Nakazatelno-protsesualen kodeks*, a továbbiakban: NPK) *Egyezés a tárgyalást megelőző szakaszban* címszó alatt szabályozza a terhelti megállapodásra vonatkozó rendelkezéseket. A törvény értelmében a nyomozás végén az ügyész vagy a védő saját kezdeményezésük alapján egyezséget köthet az ügy rendezése érdekében. Az egyezséget írásban kell megkötniük. A beismerésnek ki kell terjednie a bűncselekmény minősítésére és arra is, hogy a terhelt elismeri bűnösségét. Az egyezés része továbbá az is, hogy milyen legyen a büntetési nem és annak mértéke.⁶

Bulgáriában az egyezséget az ügyész és a védő, tehát nem a terhelt köti, az említettek is írják alá. Ezt követően a terhelt is kézjegyével látja el, feltéve, ha azt elfogadja, továbbá kijelenti, hogy lemond a nyilvános tárgyaláshoz való jogáról.

Amennyiben az eljárás több terhelt ellen vagy több bűncselekmény miatt folyik, az egyezséget Bulgáriában a terheltek egy része is megkötheti. Az NKP

---

⁴ Lásd EJEB, 2014. április 29., *Natsolishvili és Togonidze kontra Grúzia* ítélet, CE:ECHR:2014-0429JUD000904305, 90. §; továbbá EUB C-432/22. számú ügy 1-es pont, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?sessionid=7D98F24E7C81B492D308484B051BE585?text=&docid=280635&pageIndex=0&doclang=HU&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=2186350>.

⁵ A vádalku-jellegű terhelti megállapodásokról és az elterelési lehetőségekről számtalan tanulmány született, ezek teljes felsorolása is lehetetlen. Lásd például ELEK, 2015; FARKAS, 2007; FEHÉR, 1995/1996; HERKE, 2008; MIKÓ-KIS, 2012; PÁPAI-TARR, 2011; STEINER, 2021.

⁶ EUB C-432/22. számú ügy

külön részt szentel a bíróság egyezség tárgyában hozott határozatának, ezt külön cím alatt szabályozza. Eszerint, mielőtt a bíróság jóváhagyja az egyezséget, azt az ügyész, közvetlenül annak megkötését követően, a vádirattal együtt az illetékes elsőfokú bíróság elé terjeszti. A bíróság javaslatot tehet az egyezség módosítására, amelyet az ügyésszel és a védővel együtt megvizsgál. A terheltet hallgatják meg utoljára. A bíróság akkor hagyja jóvá az egyezséget, ha az nem ellentétes a törvénnyel.⁷

Elgondolkodtató az NKP-nek a több terhelten folyó eljárásra vonatkozóan azon szabálya, miszerint ha az ügyész az egyik elkövetővel szemben valamelyik bűncselekmény tekintetében felfüggeszti az eljárást, akkor ebben az esetben a bíróság másik tanácsa dönt a megkötött egyezség jóváhagyásáról, az alapeljárás pedig a többi terhelten és bűncselekmény vonatkozásában folyik tovább a korábbi bírósági tanács előtt.⁸

A Szófia-i Városi Bíróság az egyik ilyen egyezségkötési ügyben előzetes döntéshozatali kérelemmel⁹ élt, mert az alábbi kérdés merült fel: összhangban van-e a bolgár nemzeti szabályozás az EUSZ 19. cikk (1) bekezdésének az Európai Unió Alapjogi Charta 47. cikkével összefüggésben értelmezett második albekezdésével? (KÚRIA, 2022) A fenti szabályozás ismeretében két kérdésre várták a választ:

- az eredetileg eljáró bíróságtól eltérő bíróság hatáskörébe utalhatja-e az NPK az ügyet, és
- köthető-e olyan előzetes feltételhez az egyezség, hogy valamennyi terhelten (az is, aki nem ismerte el büntetőjogi felelősségét) hozzájáruljon az egyezség megkötéséhez.

Az előzetes döntéshozatali eljárás során kimondták, hogy az eltérő bíróság hatáskörébe utalás megengedhető, önmagában nem sérti a büntetőeljárás közvetlenségének elvét. Szükséges azonban, hogy ez a tanács biztosítani tudja az EJEB által megkövetelt megfelelő bírósági felülvizsgálatot.¹⁰

A többi vádlott egyhangú hozzájárulásának követelményével kapcsolatban pedig kimondták, hogy ez a feltétel elméletben alááshatja a büntetőjogi felelősségét elismerő vádlott azon jogát, hogy ilyen, a büntetés enyhítésével azonos hatású egyezséget köthessen anélkül, hogy e jog korlátozása megfelelné az arányosság elvének, ami ellentétes a védelemhez való jog tiszteletben tartásával.

---

⁷ EUB C-432/22. számú ügy

⁸ EUB C-432/22. számú ügy

⁹ EUB C-432/22. számú ügy

¹⁰ EUB C-432/22. számú ügy

Ugyanakkor az uniós jog egyetlen rendelkezése – legyen az elsődleges jog vagy másodlagos jogi aktus – sem garantálja a terhelt számára, hogy adott helyzetben, és különösen az ügyéssel kötött, bűnösségének beismerésére vonatkozó egyezség keretében jogosult legyen a büntetés enyhítésére. Így az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: EUB) főtanácsnoka megállapította, hogy nincs olyan szabály, amely kötelezné a tagállamokat, hogy hatóságaik vegyék figyelembe a terhelt együttműködését. Vagyis a terheltnek az európai uniós szabályok alapján nincs joga arra, hogy enyhébb szankciót szabjanak ki vele szemben a hatóságokkal való együttműködés esetén. A terheltek hallgatáshoz való jogából és az önvádra kötelezés tilalmából sem lehet arra következtetni, hogy megilletné őket a jog, hogy enyhébb büntetésben részesüljenek bűnösségük beismerése esetén.

Az EUB főtanácsnoka azt is megállapította, miszerint az NPK sem biztosítja a fenti jogot az elkövető számára.

„A megállapodás szerinti büntetés alkalmazásáról szóló egyezséghez vezető eljárás olyan különleges büntetőeljárás, amelyet az ügyész saját kezdeményezésére vagy a vádlott védőjének kérésére szabadon alkalmazhat, feltéve, hogy a vádlott elismeri az ellene felhozott vádakot. Következésképpen e személynek nincs joga ahhoz, hogy ügyét ezen eljárás keretében bírálják el, még akkor sem, ha elismerte bűnösségét, tekintettel arra, hogy az egyezséget az ügyésznek is alá kell írnia ahhoz, hogy annak bírósági jóváhagyását lehessen kérni. Ha az ügyész ezen eljárás alkalmazása mellett döntött, és a vádlott elfogadta az ügyész által javasolt büntetést, a vádlottnak nincs joga a hatáskörrel rendelkező bíróság általi jóváhagyáshoz sem, amely sem az ügyész javaslatához, sem pedig annak az érintett személy általi elfogadásához nincs kötve.”¹¹

Vagyis a vádlott-társak hozzájárulásához kötött feltétel nem tekinthető úgy, mint amely sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot, különösen pedig a védelemhez való jogot.¹²

Franciaország

A francia vádalku két fajtája ismert: a kompenzációs (vagy megegyezéssel) eljárás és az ún. CRPC-eljárás (*Comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité*). Mindkettő alapja a beismerés. Különbség a kettő között, hogy a megegyezéssel eljárást kisebb súlyú bűncselekmények esetében alkalmazzák, míg a súlyosabb bűncselekményekre a CRPC nyújt megoldást. (MINISTÈRE DE LA JUSTICE, 2023)

---

¹¹ EUB C-432/22. számú ügy, 80. pont

¹² EUB C-432/22. számú ügy

A megegyezéssel eljárásban alkalmazott jogintézmény az ún. korrekcionálizáció: a terhelt a beismerő vallomásért cserébe azt kapja, hogy az ügyész a büntett helyett vétség miatt emel vádat, így lehetőség nyílik arra, hogy a bűnügy ne az esküdtbíró elé, hanem a járásbíróhoz kerüljön. A tömegesen előforduló, csekélyebb súlyú bűncselekmények elintézésének formájává vált ez a megegyezéssel eljárás Franciaországban. (PÁPAI-TARR, 2011)

A CRPC-eljárás csak bizonyos terhelti kör meghatározott bűncselekményei tekintetében folytatható le, és ahogy a nevében is benne van, előzetes beismeréssel alapuló megjelenés, ami azt jelenti, hogy a terhelt beismerő vallomást tesz, mielőtt az ügyész meghallgatja, aki az eljárása alkalmával javaslatot tesz a terheltnek és a védőjének a büntetés nemére és mértékére, ami így igazából nem képezheti alku tárgyát. (MINISTÈRE DE LA JUSTICE, 2023)

Mindkét jogintézmény alapja a beismerés. Különbség a kettő között, hogy a megegyezéssel eljárást kisebb súlyú bűncselekmények esetében alkalmazzák, míg a közepesen súlyos bűncselekményekre és/vagy bonyolultabb ügyekre a CRPC-eljárás nyújt megoldást. További különbség, hogy az előző esetben nem kötelező a védelem és a kiszabott büntetés miatt a terhelt nem élhet fellebbezéssel, a CRPC-nél pedig igen.

Magyarország¹³

A hazai büntetőeljárásban több olyan együttműködési forma is létezik, ami a terhelttel kötött megállapodáson alapul:

- ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése,
- egyezség,
- közvetítói eljárás,
- „mértékes indítvány”.

A terhelti együttműködésre épülő jogintézményekhez tartozik az ügyészségi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése. Ez nem önálló jogintézmény, hanem az eljárást gyorsító jogintézmények előkészítésének összefoglaló neve. Célja az eljárás hatékony befejezése. Ehhez a Be. segítséget is nyújt azáltal, hogy a szabályozás megteremtésével elősegíti az ügyészség és a terhelt közötti kommunikációt. A terhelt számára az ügyészség a beismerő vallomásért cserébe kedvezményeket helyez kilátásba.

---

¹³ Lásd részletesen BÉRCES – KISS, 2023.

Az ide tartozó jogintézmények két csoportja jött létre:

- a) nyomozást megszüntető lehetőségek (*közvetítői eljárás, feltételes ügyészi felüggesztés, gyanúsított együttműködése*), vagy
- b) vádemelés melletti kedvezmények (*bíróság elé állítás, büntetővégzés*).

Mindkét csoportba tartozó jogintézmények megvalósulását az ügyészség mellett a terhelt vagy a védő is kezdeményezheti.¹⁴

Ezek a „megállapodások” nem jelentenek vádalkut. Alkuról itt ugyanis szó sincs, hiszen az ide tartozó jogintézmények szabályait a Be. tartalmazza, nem az eljárás résztvevői alakítják azt. Ahogy *Tóth Mihály* is írja, klasszikus alkuról itt nem beszélhetünk, *„hiszen világos, hogy a felek nincsenek teljesen azonos pozícióban: a megállapodást az ügyész javaslata és döntése determinálja”* (TÓTH, 2022: 130).

A terhelti együttműködésre, ezen belül is a beismerő vallomásra épülő jogintézményekhez tartozik az *egyezség* és az ún. *„mértékes indítvány”* is. Ezek elemzését számos tanulmány elvégezte,¹⁵ részletes bemutatásaiktól itt most eltekintek. Két lényeges kérdést érintek csupán, egyrésztől vádalku-jellegüket vizsgálom, másrésztől pedig egybevetem a kettőt.

Az egyezség vádalku-jellegét támasztja alá az a szabály, miszerint a jogszabály megengedi, hogy az egyeztethető kérdések kapcsán az ügyészség a védővel külön is felveheti a kapcsolatot [Be. 408. § (1) bekezdés], de ez mégsem jelenti a terhelt kihagyását, hiszen a Be. az eljárás alá vont személy hozzájárulásához köti a disputát. Az angolszász jogintézményre jellemző vádalkutól abban is eltér a Magyarországon alkalmazható egyezség, hogy nálunk az egyeztetés csak egyes jogkérdésekre irányul, a tényállásra nem. Az Európai Unió tagállamainak többségében is – hozzánk hasonlóan – ez történik. Ugyanakkor az egyezség vádalku-jellegét támasztja alá az a szabály, miszerint a megállapodást a bíróság nem vitathatja: vagy jóváhagyja az egyezséget (Be. 733. §), vagy nem (Be. 734. §). Utóbbi esetben az általános szabályok szerint folytatódik az eljárás. Az egyezség vádalku jellege ellen hat viszont, hogy bár a bíró aktívan nem avatkozik be a nyomozás folyamán történő egyezségkötésbe, de mégsem tekinthetjük őt angolszász kollégájához hasonlóan passzív bírónak, mivel to-

---

¹⁴ A 2020. évi XLIII. törvény módosította az új Be.-t, és garanciális szabályként bevezette, miszerint az ügyészség nemcsak a gyanúsítottal közölheti, hogy milyen intézkedés meghozatalára lát lehetőséget, hanem a védővel is [Be. 404. § (1) bekezdés], és az ügyészség a tájékoztatást a gyanúsított mellett a védővel is közli [Be. 405. § (2) bekezdés].

¹⁵ Lásd például BARTKÓ, 2019, 2022; BELOVICS, 2019; BÉKÉS, 2017; BÉRCES – GYULAY, 2019; GULYÁSNE – PÁPAI-TARR, 2019; KOVÁCS, 2015; POLT, 2020; SZAKTOR et al., 2022; SZIGETI, 2018; TÓTH, 2022; VIDA, 2023.

vábbra is számos aktív tevékenységet ruház rá a Be. a külön eljárások között szabályozott *Eljárás egyezség esetén* folyamán.

Az ún. *mértékes indítvány* nem tekinthető egyezségnek, ez csak olyan lehetőség, amikor az ügyészség a vádiratban vagy az előkészítő ülésen indítvánnyal él arra az esetre vonatkozóan, ha a terhelt a vádemelést követően beismerő vallomást tesz. Az indítvány a büntetés vagy intézkedés konkrét mértékére vagy tartamára vonatkozik. Ez az ügyészség egyoldalú indítványa, amely az általános büntetéskiszabási elveknek megfelelően történik, és nem az ügyészség, valamint a terhelt, illetve a védő közötti egyezségekre törekvés eredménye, nem egyfajta, a Be. szabályainak megfelelő, új jogintézménnyé vált megállapodás. A kétféle szabályozást külön lehet csak alkalmazni, ezek kombinálására nincs lehetőség.

Közös ugyanakkor a két jogintézményben, hogy a bűncselekmények tekintetében nincs korlátozás, bármely Btk.-beli tényállásra vonatkozhat. Közös bennük továbbá, hogy sem a tényállás megállapítása, sem a bűncselekmény jogi minősítése nem lehet „megállapodás” tárgya. Közös elem mindkettőnél, hogy alapfeltétele a terhelt beismerő vallomása, aminek önkéntesnek kell lennie, és bármiféle kényszertől mentesnek. Mindkét jogalkalmazónak, az ügyészségnek és a bíróságnak is „minden alkalommal meg kell vizsgálnia, és arról végzést kell hoznia”, hogy a terhelt a beismerő vallomását önkéntesen és kényszertől mentesen tette-e. (GÁCSI, 2018: 283) Közös továbbá, hogy mindkét esetben elmarad a nyilvános tárgyalás.

Az 1/2023. (VI. 30.) büntetőjogi legfőbb ügyész helyettesi körlevél értelmében:

„A terhelti együttműködésre irányuló egyeztetésekre alapvetően vizsgálati szakaszban van lehetőség. Amennyiben a védő a vádemelést követően keresi meg egyeztetés iránt az ügyészséget, a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező ügyészség vezetője vagy helyettese tájékoztatja, hogy a vádemelést követően, a bírósági eljárás keretei között a védő és az ügyész egyaránt ügyfél, az ügyvel kapcsolatos kommunikáció ebben az eljárási szakaszban a tárgyalás keretei között, a bírósági eljárás szabályai által meghatározott módon történhet.”¹⁶

Németország

Németországban 2009-ig „hivatalosan” nem létezett vádalku-jellegű jogintézmény, de *contra legem* alkalmazták az ún. *Absprache*-t¹⁷, amit 2009-ben törvény-

¹⁶ A büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes 1/2023. (VI. 30.) LÜ h. körlevele a védő és az ügyészség közötti egyeztetésről, 1-es pont. <https://jogkodex.hu/doc/9268915>

¹⁷ A német vádalkunak több elnevezése is létezik az *Absprache* mellett, a *Verständigung* és a *Deal*.

erőre is emeltek. Ma már e nélkül összeomlana a német büntető igazságszolgáltatás. A német vádalku alapja a beismerő vallomás, amiért cserébe az ügyész megállapodást köt a terhelttel. A bíróság kötve van a megállapodáshoz foglaltakhoz, de vizsgálnia kell a beismerés valóságtartalmát.

Az amerikai vádalkutól a német alapvetően abban különbözik, hogy itt a „bíró nem »passzív szemlélő« csupán, hanem a megegyezés koordinátora. Sőt a konszenzuson alapuló befejezés érdekében kezdeményező szerepet is betölthet az eljárás során” (MISKOLCZINÉ, 2014: 367).

Akárcsak a magyar egyezség, ez sem tekinthető igazi vádalkunak. A tárgyalás nem marad el, csak lerövidül. Az egyezség a terhelt beismerő vallomásának a megszerzése érdekében történik, és cserébe a terhelt előre meghatározott alacsonyabb büntetést kap. A bíró ebben a folyamatban aktívan vesz részt, a megállapodás két főszereplője így nem a vádló és a védő, hanem sokkal inkább a védő és a bíró. A magyar megoldáshoz képest tehát a német jogintézményben az ügyésznek/ügyészségnek kisebb szerep jut. A német jogalkotó célja ezzel feltehetően az lehetett, hogy elkerülje a sokat vitatott „ügyészbíráskodás” vádját. (MIKÓ-KIS, 2012: 166–167)

A jogintézmény részletes elemzése megtörtént a Tübingeni Egyetem Kriminológiai Intézetében, ahol rámutattak arra, hogy az *Absprache* a tisztességes eljárás szempontjából is számos kérdést felvet, többek között azt, hogy mi legyen a beismerő vallomás sorsa, ha a megegyezés mégsem jön létre. (LÖFFLER, 2010: 183) *Jasmin Löffler* részletesen kitér az *Absprache* kapcsán az alapelvek megsértésére, többek között a közvetlenség elvére és a terhelt jogorvoslathoz való jogára. Utóbbi tekintetében Löffler értekezésének 2. fejezetében ír a vádlott fellebbezéshez való jogáról, mert a szerző véleménye szerint a jogintézménynek ez a legneuralgikusabb pontja. (LÖFFLER, 2010: 23–57)

Olaszország

Olaszországban a büntetőeljárás hatékonyabbá tételére számos különleges eljárási forma létezik:

- gyorsított eljárás,
- büntetés kiszabása a felek kérésére (*patteggiamento*¹⁸/alku),
- azonnali vagy közvetlen bíróság elé állítás (*giudizio immediato, giudizio direttissimo*),
- büntetővégzés. (STEINER, 2021: 24–29)

---

¹⁸ Az „*applicazione della pena su richiesta delle parti*” kifejezés rövidítése.

A magyar egyezség szempontjából a legérdekesebb a *patteggiamento* jogintézménye, ami a német és a magyar megoldásoktól eltérően sokkal közelebb áll az angolszász eljárásra jellemző vádalkuhoz, de teljesen mégsem azonosítható az- zal, több lényeges szempontból is eltér attól. A *patteggiamento* olyan megállapodás a vád és a védelem között, amely a büntetés mértékére vonatkozik. A törvény értelmében az egyezség – amit a bíróság hagy jóvá – következtében a kiszabható büntetés tartama egyharmaddal csökken. (MIKÓ-KIS, 2012: 168–170) Jellemzői:

- Nem követelik meg a terheltől, hogy teljes beismerő vallomást tegyen, elég, ha nem vitatja a vádat.¹⁹
- A bíró először megismeri/áttanulmányozza az ügyet, ezt követően dönt arról, hogy jóváhagyja-e a terhelt és az ügyész között létrejött megállapodást. Amennyiben arra a meggyőződésre jut, hogy az egyezség/alku nem felelt meg a törvényi feltételeknek, akkor kitűzi a tárgyalást, és az általános szabályok szerint folytatódik az eljárás.
- Az alkut követően a terhelt dönthet úgy is, hogy mégsem mond le a tárgyaláshoz való jogáról, vagyis ebből a szempontból nincs kötve a megállapodáshoz; bármikor kérheti tárgyalás tartását a megkötött alku ellenére.
- Ha az ügyész elutasítja a terhelt vádalkuját, akkor a vádlott az eljárás tárgyalási szakában indítványozhatja a bíróságnak, hogy vizsgálja felül a vád elutasítási szempontjait, és továbbra is kérheti a büntetés egyharmadára való csökkentését. Amennyiben a bíró úgy ítéli meg, hogy a vádalku feltételei fennállnak, akkor ezt aktívan ő is létrehozhatja a vádlott és a bíróság között. (MIKÓ-KIS, 2012: 168–170)

Spanyolország

A spanyol igazságszolgáltatásban is igyekeznek az eljárást gyorsabbá és egyszerűbbé tenni, akár csak Európa más jogrendszereiben. Ismerik az úgynevezett gyors(ított) eljárást, amelyet a kevésbé súlyos bűncselekmények esetében engednek meg. A gyakran előforduló vétségeknél, amelyek ténybeli megítélése egyszerű, lehetővé teszi a jogszabály, hogy az eljárást tizenöt napon belül befejezzék. 2003-ban vezették be ezt a hatékonynak bizonyuló jogintézményt, és a mindennapok igazságszolgáltatásában gyakran e szerint folyik az eljárás.

Az úgynevezett konszenzusos eljárások esetében a vádlott beismerése esetén lehetőség van arra, hogy vele szemben enyhébb büntetést szabjanak ki. A megállapodás létrejöttére viszont sokszor csak a tárgyalóteremben kerül sor, így a költséges és hosszú eljárás nem mindig spórolható meg.

---

¹⁹ Az amerikai vádalku „*nolo contendere*” típusához hasonlít.

A konszenzusos rendszer hatékonyabb működése érdekében a spanyol ügyészség és az ügyvédi kamara között olyan megegyezés jött létre, amely lehetővé teszi, hogy a vád és a védelem képviselői az eljárás hatékonysága érdekében a büntetőeljárás korábbi szakaszában tudják elérni a felek között a megegyezést. A cél a bíróság terheinek csökkentése, ezért a konszenzusos eljárásban, miután elérték a megegyezést, minden idézés egy és ugyanazon napra összpontosulhat, elkerülve ezzel a fölösleges idéző végzéseket.

A hatékony büntetőeljárás elérése érdekében Spanyolországban is lehetőség van közvetítésre, közismertebb nevén mediációra. (KISS, 2017)

Spanyolországban régi jogintézmény az egyezés (*conformidad*), de a közeli múltban lényeges változtatásokon ment keresztül. Az új szabályozás szerint a terheltnek nem kell a vádirat összes pontjára vonatkozóan beismerő vallomást tennie, elég, ha olyan nyilatkozatot tesz, amely azt tartalmazza, miszerint hajlandó az ügyész által megajánlott büntetés kiszabási indítványról tárgyalni. A terhelt a bíróság előtt tesz beismerő vallomást, amelynek több formája lehetséges:

- Elismeri a bűncselekmény elkövetését.
- Nem vitatja a vádat, elfogadja a büntetésre vonatkozó ügyészi indítványt.

Mindkét beismerésnek önkéntesnek kell lennie, és további feltétele, hogy a terhelt tisztában legyen annak következményeivel. Ha a bíróság részéről bármilyen kétség is felmerül ennek vonatkozásában, akkor az általános szabályok szerint folyik tovább az eljárás. Abban az esetben is ez történik, ha a terhelt visszavonja a vallomását, vagy nem jelenik meg a bíróság előtt a megállapodást jóváhagyó eljáráson.

Amennyiben a bíróság a megállapodásnak megfelelően hozza meg a döntését, akkor ez ellen a vádlott nem élhet fellebbezéssel. Jogorvoslati joga az alábbi esetekben marad meg:

- ha a beismerés nem volt önkéntes,
- ha a jogkövetkezményekre nem figyelmeztették,
- ha súlyosabban minősítette a bíróság a bűncselekményt, mint amit a megállapodás tartalmazott,
- ha súlyosabb büntetést hozott a bíróság, mint amiben korábban megállapodtak. (HERKE, 2016)

A bemutatott európai példák alapján tehát látható, hogy ezek a megállapodási formák az angolszász jogintézménytől eltérően nem igazi alkudozásra épülnek, hanem szinte mindenhol az írott jog rögzíti ezen „egyezések” szabályait.

Befejező gondolatok

A XXI. század hajnalán Európában a kontinentális jogrendszereken belül alapvetően megváltozott a kriminálpolitikai gondolkodás. Ez egyrészt a sértetti pozíció erősödését jelenti, ami mögött a sértett kompenzációja és az érzelmek szerepének megjelenése áll, másrészt pedig egyre inkább előtérbe kerül a felek közötti megegyezés lehetősége, ami a büntetőjog polgári jogiasodását is jelentheti. Vajon mindezekkel a változtatásokkal nem kerül-e a büntető igazságszolgáltatás egyfajta szereptévesztésbe? Ugyanis a büntetőjog alapvető feladata a bűncselekmények miatti felelősségre vonás, aminek függetlennek kell lennie a sértett akaratától, a sértettnek okozott kár megtérítésétől, a tevékeny megbánástól (persze néhány kivételtől eltekintve, mint például a magánindítvány vagy a kívánat, továbbá a magánvád és a pótmagánvád).

A konszenzusra épülő büntetőeljárás egyik veszélye, hogy sérülhet az igazság kiderítésének a célja, amit *Finkey Ferenc* már száz évvel ezelőtt is megfogalmazott:

„A büntető eljárás célja évezredek óta, amióta és ahol a bűnügyek elintézése jogilag rendezett eljárás alakjában történik, mindig és mindenütt kifejezetten és hangsúlyozottan az igazság keresése és az igazságosság érvényesítése volt és ma is az. Igazság a tények megállapítására nézve s igazságosság a bűnösség felletti döntés és a büntetés kiszabás tekintetében.” (FINKEY, 1927: 1)

Az elmúlt fél évszázadban a kontinentális európai jogrendszerekben a materiális igazságra törekvés helyett gyakran megjelenik a processzuális igazság mint eljárási cél. (BÁRD, 2004: 47–49) Bárd Károly Damaškára (1998: 289–308) hivatkozva írja, hogy

„a modern igazság- és bizonyítási teóriák [...] megkérdőjelezték a jogalkalmazás alapjául szolgáló korrespondenciaelmélet tételét, azt, hogy létezik egy, a megismerőtől független világ, amelyről objektív tudást szerezhetünk, mert észleléseink az azt kiváltó stimulusoknak megfelelnek.” (BÁRD, 2004: 48)

Ugyanakkor azt Damaška és Bárd is elismerik, hogy az említett törekvések nem elég erősek ahhoz, hogy a büntetőeljárásban feladjuk „a feltárható objektív valóság ideálját”, mert az „*igazságszolgáltatás mint gyakorlati társadalmi tevékenység óhatatlanul előfeltételezi, hogy létezik az állításainkon kívüli valóság*” (BÁRD, 2004: 48). Az (objektív) igazság, amit a büntetőeljárásban keresünk, sokszor nem abszolút, hiszen a felek rendelkezési joga ezt megakadályozhatja. Ugyanakkor azt is látjuk, hogy a törvények is egyre több lehetőséget adnak arra, hogy egyfajta megegyezéssel záruljanak ott a perek, ahol a vita így lezárható, azokban az ügyekben viszont, ahol nincs beismerő vallomás, ahol a vita tovább folytató-

dik, ahol a tárgyalás nem elkerülhető, ott törekedni kell a tényleges igazság megállapítására. Bárd szerint arra persze

„nincs garancia, hogy a büntető ítélet minden esetben a valós tényállást írja le, és arra sem, hogy mindig megfelel a materiális igazságosság követelményének. Nincs viszont elvi akadálya annak, hogy a törvényhozó olyan szabályokat fogalmazzon meg, amelyek eleget tesznek a tisztességes eljárás elvének, és az ilyen szabályok megtartását az érintettek és a közösség egyaránt ellenőrizheti.” (BÁRD, 2004: 49)

Ily módon a processzuális igazság megvalósítható, ha az eljárás megfelel a strasbourgi követelményeknek, ha tisztességes, és az e fogalomhoz tartozó elemek áttekinthetőek, ellenőrizhetőek. Vagyis a materiális igazság kiderítése csupán a jogállam célja lehet, de ennek megvalósítása nem garantálható, ugyanakkor ennek érdekében eljárási garanciákat kell kiépíteni, amelyek megvalósulása ellenőrizhető, ahogy az Alkotmánybíróság egyik határozata²⁰ is kimondja ezt:

„Az anyagi igazságosság jogállami követelménye a jogbiztonságot szolgáló intézményeken és garanciákon belül maradván valósulhat meg. »Az anyagi igazság érvényesülésére« éppúgy nem biztosít (nem biztosíthat) alanyi jogot az Alkotmány, mint ahogy arra sem, hogy egyetlen bírósági ítélet se legyen törvénytörtő. Ezek a jogállam céljai és feladatai, amelyek megvalósulása érdekében megfelelő – elsősorban eljárási garanciákat nyújtó – intézményeket kell létrehozni, és az érintett alanyi jogokat garantálni. Az Alkotmány tehát az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges és az esetek többségében alkalmas eljárásra ad jogot. Az 57. § a bírósági eljáráshoz biztosít alanyi jogot, s nem azt garantálja, hogy annak eredménye minden esetben helyes lesz. Az igazságos és törvényes bírósági döntés érdekében azonban további eljárási garanciát tartalmaz az Alkotmány: alkotmányos jogot a jogorvoslathoz.”

Egy másik fontos szempont pedig a jövő büntetőeljárásával kapcsolatban a védő szerepének az alakulása. *Bartkó Róbert* szerint hazánkban is nagyon felértékelődött a terhelte beismerő vallomására épülő konszenzuális eljárás szerepe, de ez nem jelentheti azt, hogy a védőnek megváltozna a feladata az új eljárásjogi környezetben. A jövőben sem lehet az a szerepe, hogy a hatóságokkal maradéktalanul együttműködjön, ugyanis mindig a terhelte érdekeit szem előtt tartva kell fellépnie, a védekezés leghatékonyabb eszközeit használva. (BARTKÓ, 2019: 11–12)

---

²⁰ Lásd az AB 9/1992. (I. 30.) határozatát.

Felhasznált irodalom

- BADÓ A. (2018): Vegyes jogrendszerek. In: JAKAB A. – FEKETE B. (szerk.): *Internetes Jogtudományi Enciklopédia* (Jogösszehasonlítás rovat)
<http://ijoten.hu/szocikk/vegyes-jogrendszerek>
- BÁRD K. (2004): Igazság, igazságosság, tisztességes eljárás. *Fundamentum*, 1. szám, 44–50.
<https://fundamentum.hu/sites/default/files/04-1-03.pdf>
- BÁRD K. (2007): *Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. A tisztességes eljárás büntetőügyekben – emberijog-dogmatikai értekezés*. Budapest: Magyar Hivatalos Közlönykiadó.
- BARTKÓ R. (2019): A beismerő vallomás, mint konszenzuális eljárási elem az új büntető eljárásjogi környezetben. *Advocat*, 2. szám, 11–17.
https://real.mtak.hu/113195/7/11_ADVOCAT_2019_dec_2_KOMPLETT-OK1.pdf
- BARTKÓ R. (2022): Konfliktusok a büntetőeljárásban. In: CZINE Á. (szerk.): *Király Tibor emlékkötet 2022*. Budapest: ORAC, 9–18.
- BELOVICS E. (2016): Az önvádra kötelezés tilalma és a terhelti vallomástétel megtagadásának joga. *Eljárásjogi Szemle*, 1. szám, 10–16.
<https://eljarasjog.hu/2016-evfolyam/az-onvadra-kotelezes-tilalma-es-a-terhelti-vallomastetil-megtagadasanak-joga/>
- BELOVICS E. (2019): A Büntető eljárásról szóló törvény új jogintézményei. II. rész. *Ügyvédek Lapja*, 4. szám, 1–5.
- BÉKÉS Á. (2017): A beismerő vallomásról és az egyezség lehetőségéről pro és kontra. *Ügyvédek Lapja*, 6. szám, 36–39.
- BÉRCES V. – GYULAY D. (2019): Egy új remény, avagy az egyezség megjelenése a hazai büntetőeljárásban. *Ügyészségi Szemle*, 4. évf., 4. szám, 20–34.
<https://ugyeszsegiszemle.hu/pdf/2019-04.pdf>
- BÉRCES V. – KISS A. (2023): A konszenzuális elemek szerepe a büntetőeljárásban. *Ügyészségi Szemle*, 8. évf., 4. szám, 40–55. <https://ugyeszsegiszemle.hu/ujzag/2023-04/4>
- CHASE, O. G. (1997): Legal Processes and National Culture. *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, 1(5), 1–24.
- DAMAŠKA, M. (1997): The Uncertain Fate of Evidentiary Transplants. *Anglo-American and Continental Experiments*. *American Journal of Comparative Law*, 45(4), 839–852.
<https://doi.org/10.2307/841021>
- DAMAŠKA, M. (1998): Truth in Adjudication. *Hastings Law Journal*, 49(2), 289–308.
- ELEK B. (2015): Költség és időtartalékok a büntetőeljárásban. *Büntetőjogi Szemle*, 1–2. szám, 10–17. https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2015/07/BJSZ_201512_Elek.pdf
- FARKAS Á. (2007): A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai. In: HARSÁGI V. – WOPERA Zs. (szerk.): *Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére*. Budapest: HVG-ORAC, 77–90.

- FARKAS Á. (2012): Konszenzuális elemek a büntetőeljárásban. *Magyar Jog*, 59. évf., 8. szám, 507–512.
- FEHÉR L. (1995/1996): Diversion and mediation in Austria. *Acta Juridica*, 37. évf., 1–2. szám, 97–103. https://real-j.mtak.hu/751/1/ACTAJURIDICA_37.pdf
- FINKEY F. (1927): *Anyagi igazság és téves jelszavak a büntető eljárásban*. Budapest: Magyar Jogi Szemle. https://real-eod.mtak.hu/15656/1/Finkey_Az_anyagi_igazsag.pdf
- GÁCSI A. E. (2018): A terhelti együttműködés rendszere az új büntetőeljárási törvényben. In: HOMOKI-NAGY M. (főszerk.): *Ünnepi kötet Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged: Acta Juridica et Politica, Tom. LXXXI., 273–287. https://acta.bibl.u-szeged.hu/53977/1/juridpol_081_273-286.pdf
- GULYÁS-NÉ BIRINYI I. – PÁPAI-TARR Á. (2019): Néhány gondolat a büntetőjogi egyezségről. *Ügyészek Lapja*, 3. szám, 23–35.
- HERKE Cs. (2008): *Megállapodások a büntetőperben*. Pécs: Monográfia.
- HERKE Cs. (2016): *Az osztrák és a spanyol büntetőeljárás alapintézményei*. Egyetemi jegyzet. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. <https://www.herke.hu/tan/16os.pdf>
- HÖRNLE, T. (2006): *Unterschiede zwischen. Strafverfahrensordnungen und ihre kulturellen Hintergründe*. *Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft*, 117(4), 801–838.
- KISS A. (2017): A spanyol büntetőeljárásról. *Jogászvilág*, február 27. <https://jogaszvilag.hu/vilagjogasz/a-spanyol-buntetoeljarasrol/>
- KOVÁCS T. (2015): Kell-e nekünk a vádalku? In: VÓKÓ Gy. (szerk.): *Tanulmányok Pólt Péter 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest: HVG-ORAC.
- KÚRIA (2022): *A Kúria Nemzetközi Főosztályának Hírlevele*. 13. évf., 11. szám, 2022. november 30. <https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/hirlevel/hirlevel2211.pdf>
- LÖFFLER, J. (2010): *Die Absprache im Strafprozess. Eine Analyse der Rechtsprechung des Bundesgerichtshofs*. Tübingen: TOBIAS-lib Universitätsbibliothek. https://publikationen.uni-tuebingen.de/xmlui/bitstream/handle/10900/43754/pdf/Band_20_Loeffler_Die_Absprache_im_Strafprozess.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- MIKÓ-KIS A. (2012): A vádalku térnyerése az európai államokban. In: Verebélyi I. (szerk.): *Az állam és jog alapvető értékei a változó világban. A Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola konferenciája*. Győr: Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 163–173.
- MINISTÈRE DE LA JUSTICE (2023): *Comparution sur reconnaissance préalable de culpabilité (CRPC)*. (Utolsó frissítés: 2023. augusztus 29.) <https://www.justice.fr/fiche/comparution-reconnaissance-prealable-culpabilite-crpc>
- MISKOLCZINÉ JUHÁSZ B. (2014): Az opportunitás elvének érvényesülése Németországban: az ún. büntetőeljárási megállapodás kialakulása, szabályozása, valamint az alkalmazása során felmerülő problémák. *Magyar Jog*, 61. évf., 6. szám, 360–371.

- PÁPAI-TARR Á. (2011): „Vádalku”, vagy amit Franciaországba annak neveznek. *Miskolci Jogi Szemle*, 6. évf., 2. szám, 17–35.
https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/egyeb/mjsz/201103/4_papaitarragnes.pdf
- POLT P. (2020): Az egyezség. In: MADAI S. – PALLAGI A. – POLT P. (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest: Ludovika, 431–439.
- STEINER G. (2021): Vádalku a nemzetközi büntetőjogban és a kontinentális típusú vádakban. *Európai Jog*, 5. szám, 24–29. <https://szakkikkadatbazis.hu/doc/1537518>
- SZAKTOR R. Gy. – TURI A. – BUDAHÁZI Á. (2022): Gondolatok a büntetőügyekben alkalmazható egyezségről. *Belügyi Szemle*, 70. évf., 6. szám, 1157–1175.
<https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.6.2>
- SZIGETI I. (2018): Az egyezségekre vonatkozó eljárásjogi normarendszer. *Magyar Jog*, 65. évf., 12. szám, 690–697.
- TÓTH M. (2022): Az egyezség és a „mértékes ügyészi indítvány” kezdeti tapasztalatai. *Magyar Jog*, 69. évf., 3. szám, 129–137.
- VIDA J. (2023): Egyezség a bűnösség beismeréséről – érvek, ellenérvek. *Belügyi Szemle*, 71. évf., 4. szám, 567–584. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.4.1>
- WEIGEND, Th. (1990): *Absprachen in ausländischen Strafverfahren: eine rechtsvergleichende Untersuchung zu konsensualen Elementen im Strafprozess*. Beiträge und Materialien aus dem Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht Freiburg i. Br.; Bd. S 19., Freiburg i. Br.: Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht.

A zsarolás büntetéről

Absztrakt

A tanulmány a zsarolás büntetékének kutatási eredményeit prezentálja. E vizsgálatra az Országos Kriminológiai Intézetben az önbíráskodást, a kifosztást és a rablást követően, a vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények elemzésének negyedik, egyben utolsó állomásaként került sor. A tanulmány röviden áttekinti a jogtörténeti előzményeket, a zsarolás büntetőjogi és kriminológiai aspektusait, az empirikus aktakutatás eredményei alapján – példák prezentálásával is – a releváns jogalkalmazási, jogértelmezési kérdéseket, valamint a cselekmények, az elkövetők és a sértettek főbb sajátosságait.

Kulcsszavak: vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények, zsarolás, büntetőjog, kriminológia

---

Abstract

About the crime of extortion

The study aims to present the research results into the crime of extortion. This investigation was carried out at the National Institute of Criminology as the fourth and last stage of the analysis of violent crimes against property, after self-incrimination, looting and robbery. The study briefly reviews the legal history, the criminal law and criminological aspects of extortion, based on the results of the empirical file research – also by presenting examples – the relevant questions of law application and legal interpretation, as well as the main characteristics of the acts, the offenders and the victims.

Keywords: violent crimes against property, extortion, criminal law, criminology

---

* Dr. Nagy László Tibor PhD, osztályvezető, tudományos főmunkatárs, OKRI. ORCID: 0000-0001-6636-3312.

Bevezetés

A *vagyon elleni erőszakos bűncselekmények* legfontosabb jellemzője a tényállási elemként megjelenő, vagyonszerzés érdekében kifejtett erőszak vagy fenyegetés, vagyis az embertől eredő és másik emberre irányuló kényszerítő erő. A személy elleni erőszak, azaz a fizikai ráhatás lehet akaratot hajlító és akaratot bénító is. Az elkövetés körülményei alapján a konfliktusfeloldó és a szükségletkielégítő bűncselekmények közül a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények jellemzően a szükségletkielégítő deliktumok körébe tartoznak. (VIRÁG et al., 2016: 593)

A zsarolás akár úgy is felfogható, mint a bűnös magatartásoknak olyan nagyobb köre, amelyből a törvényalkotó mint kisebb kört hasított ki a rablás tényállását.¹ Kétségtelen, hogy a rablás és a zsarolás sok közös vonást mutat, amely elhatárolási kérdéseket is felvet, azonban utóbbi társadalomra veszélyessége kisebb fokú, amit büntetési tétele is kifejez.

A *zsarolás jogi tárgya* a vagyoni jog, a vagyoni viszonyok törvényes rendje, illetve az ember személyes cselekvési szabadsága. Az elkövetési magatartás bármilyen vagyoni jogra, ingó és ingatlan dologra, ezek átadására, átruházására, követelés elengedésére vagy vagyoni kötelezettség vállalására egyaránt kiterjedhet. (VASKUTI, 2016: 1169)

Az *elkövetési mód* az erőszak, illetve a fenyegetés. Az erőszak a zsarolásnál nem jelent szükségképpen lenyűgöző erejű, akaratot megtörő fizikai ráhatást (*vis absoluta*), elegendő az akaratot hajlító erőszak (*vis compulsiva*) is. Az alapeseti tényállás megvalósításához nincs szükség minősített, kvalifikált fenyegetésre. A zsarolási fenyegetés történhet személyi, vagyoni, erkölcsi hátrány kilátásba helyezésével, valamint nemcsak közvetlen, hanem később bekövetkező hátrány kilátásba helyezését is magában foglalhatja. (SINKU, 2019: 679)

A zsarolás materiális bűncselekmény, eredménye a vagyoni hátrány, tehát a vagyonban okozott kár, illetve az elmaradt vagyoni előny. Ennek nem feltétlenül a megfenyegetett személynél (a passzív alanyánál) kell bekövetkeznie, azonban mindenképpen okozati összefüggésben kell állnia az elkövetési magatartással. Ugyanakkor a zsarolás megállapíthatósága szempontjából a vagyoni hátrány nagysága közömbös, az bármilyen csekély lehet, esetleg a büntetés kiszabása körében nyerhet értékelést. *A bűncselekmény a vagyoni hátrány bekövetkezésével válik befejezetté, annak bármely okból történő elmaradása esetén csak kísérlet állapítható meg.*

---

¹ Az 1961. évi V. törvény miniszteri indokolása.

A zsarolás alapesetének büntetési tétele a rablásnál enyhébb, a kifosztáshoz és az önbíráskodáshoz hasonlóan egy évtől öt évig terjedő, a minősített esetekben pedig két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés.

A zsarolás *előfordulási gyakoriságát* meghatározó egyik jelentős tényező a rablástól való elhatárolása. E tárgyban a második világháborút megelőző időszakban számtalan felsőbbírói állásfoglalás született, és a joggyakorlat afelé tendált, hogy a vitatható esetekben inkább zsarolás megállapítására kerüljön sor. Ezáltal e két bűncselekmény miatt felelősségre vont személyek több mint 80 százalékát zsarolásban marasztalták el. A helyzet azonban az 1961-es Btk.-t követően jelentősen megváltozott. „Zsarolás miatt az elmúlt 20 év alatt évi átlagban bírói úton 40 főt vontak felelősségre” – állapította meg Rózsa János és Münnich Iván 1986-ban (RÓZSA – MÜNNICH, 1986: 272).

A regisztrált zsarolások száma a nyolcvanas években sem szaporodott drasztikusan, 62 és 140 között alakult. A rendszerváltást követően azonban e téren is dinamikus növekedést lehetett tapasztalni. Domokos Andrea az erőszakos bűnözésről írt monográfiájában az ismertté vált elkövetők² vonatkozásában hangsúlyozza, hogy „külön említést érdemel a zsarolók arányának jelentős növekedése: 1988-ban 56, 1992-ben 203, míg 1996-ban már 589 fő szerepel” (DOMOKOS, 2000: 86).

1. számú ábra: A regisztrált zsarolások idővonala, 1981–2022

² Az ismertté vált elkövetők száma jóval alacsonyabb, mint a bűncselekményeké. 1988-ban például 114, 1992-ben 292, 1996-ban pedig 724 zsarolás vált ismertté (forrás: ENYÜBS).

A csúcst a 2012-es év jelentette, amikor 1021 volt a regisztrált zsarolások száma. Ezt követően intenzív csökkenés tanúi lehetünk: 2019-ben 160, 2020-ban 232, 2021-ben 231, míg 2022-ben 186 zsarolás vált ismertté (1. számú ábra).

Mindazonáltal fel kell hívni a figyelmet a zsarolás vélhetően *magas látenciájára*, valamint – erre is tekintettel – a bűncselekmény halmazati megítélésére, amely természetesen kriminálstatisztikai adatgyűjtési következményekkel is jár. Már *Angyal Pál* is megállapította, hogy

„ez a bűncselekmény ugyanis egyike azoknak, melyeknél a lappangó kriminalitás aktív közreműködői, számszerint messze túlhaladják azoknak számát, kik ellen eljárás indul s akik elveszik büntetésüket, szóval akikről a bűnügyi statisztika beszámol” (ANGYAL, 1934: 68).

Az egységet és a halmazatot illetően a zsarolás annyi rendbeli, ahány sértett sérelmére követték el (SINKU, 2019: 680). Erre figyelemmel rendkívül meghatározó jelentőséggel bír az a nehezen kiszámítható tényező, hogy adott cselekmény – elsősorban az online tömeges zsarolások – esetén hány sértett tesz feljelentést az érintett személyek közül.

Jogtörténeti előzmények

A zsarolás csak a XIX. században vált *önálló bűncselekménnyé*. A keleti és a görög jogban még nyomára sem akadunk, és a római jog is csak akkor büntette a kényszerítés útján való vagyoni haszon szerzését, ha az elkövető e célra hivatali állását használta fel (ANGYAL, 1934: 56). Középkori hazai jogunkban is csak némi nyomát fedezhetjük fel a mai zsaroláshoz hasonló cselekmények szankcionálásának. Így például az *1545. évi XXVIII. törvénycikk* a várakba élelmiszert szállítókat védte meg a jogosulatlan vámszedők és zsarolók ellen. Valójában az *1843. évi törvényjavaslat* az első, amely külön bűncselekményként – a rablást követő 34. fejezetben – szabályozza a zsarolást.³

---

³ Az 1843. évi törvényjavaslat 326. §-a szerint „Aki olly célzattal, hogy tette által magának vagy másnak jogtalanul hasznot hajtson, valakit vagy tetteles erőszakkal, vagy olly fenyegetések által, mellyek annak, vagy bármely hozzátartozóinak életére, testére, értékére vagy becsületére súlyosan veszélyesek, arra kényszerít: a) Hogy valamelly akár ingó, akár ingatlan értékére vonatkozó oklevelet aláírjon vagy kiadjon, megsemmisítsen vagy megváltoztasson, vagy bár mi más cselekvés által vagyonáról, valamelly akár magára, akár más valakire nézve, káros rendelkezést tegyen. b) Hogy a fenyegetőnek vagy más valakinek számára pénzt vagy más ingó vagyont valahová küldjön, vagy valahol letegyen, mint zsaroló azon büntetés alá esik, melly a rablásra rendeltetett.”

Az első kodifikált és országgyűlés által elfogadott büntető törvénykönyvünk, a *büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvény*cikk (a továbbiakban: Csemegi-kódex) – amely nevét megalkotójáról, Csemegi Károly államtitkárról kapta – XXVII. fejezetének címe *A rablás és a zsarolás* címet viselte. A törvény sok tekintetben a jelenlegihez hasonló módon fogalmazta meg a zsarolás elkövetési magatartásait.⁴ Különbséget jelentett ugyanakkor a szubszidiaritás, valamint az, hogy az elkövetési magatartás nem tartalmazott eredményt, és magában foglalta a kényszerítést is, amit a törvény külön nem szankcionált. A törvény 351. §-a emellett tartalmazta a zsarolás vétségének speciális alakzatát, a becsületsértő vagy rágalmozó híresztelések sajtó útján való közzétételével történő fenyegetést, az úgynevezett *sajtórevolverezést*.⁵ E szabályt a törvénynek nem tekinthető, de az 1950-es években a szocialista jogalkalmazás alapjául szolgáló Büntető Anyagi Jogszabályok Hatályos Összeállítása (BHÖ) is átvette 456. pontjába.

A második magyar Btk., az *1961. évi V. törvény* azonban ezt már nem tartotta szükségesnek, mivel az újrafogalmazott törvényi tényállásba a sajtórevolverezés a miniszteri indokolás szerint is beleértendő lett.⁶ A törvényhozó a rablástól való elhatárolást tekintve abból indult ki, hogy míg a rabló a megtámadott személy akaratát lenyűgözi, teljesen megbénítja, addig a zsaroló csupán hajlítja azt, ami már nem jelent teljes kiszolgáltatottságot, hanem lehetővé teszi a mérlegelést, sőt a támadó akaratával való szembeszegülést is. Figyelemre méltó módon a törvény mellőzte a zsarolás társadalmi tulajdon sérelmére elkövethető változatát és csak a magánosok ellen elkövethető változatát ismerte el. Ezek hatására „*a zsarolás majdhogynem eltűnt a magyar judikatúrából*” (RÓZSA – MÜN-NICH, 1986: 272).

Ezt követően az *1978. évi IV. törvény* (régii Btk.), valamint hatályos büntető törvénykönyvünk, a *2012. évi C. törvény* (a továbbiakban: Btk.) is lényegében egyezően fogalmazták meg a zsarolás elemeit. Változások némileg csak a minősített eseteket és a büntetési tétel alsó határát érintően következtek be.

⁴ Csemegi-kódex, 350. § „A ki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalanul vagyoni hasznot szerezzen, valakit erőszakkal vagy fenyegetéssel, valaminek cselekvésére, eltűrésére, vagy elhagyására kényszerít: a mennyiben cselekménye súlyosabban büntetendő cselekményt nem képez – a zsarolás vétségét követi el, és három évig terjedhető fogházzal büntetendő.”

⁵ Csemegi-kódex, 351. § „A zsarolás vétségét követi el és a 350. § szerint büntetendő az, a ki azon célból, hogy magának vagy másnak vagyoni hasznot szerezzen, valakit rágalmozó vagy becsületsértő állításának nyomtatvány által való közzétételével fenyeget.”

⁶ 1961. évi Btk., 300. § „Aki jogtalan haszonszerzés végett mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezáltal kárt okoz, hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Ezen kívül a hatályos törvény a zsarolás eredményeként a kár helyett a vagyoni hátrányt kívánja meg, mivel a vagyonban beálló értékcsökkenésen túl elképzelhető az is, hogy a bűncselekmény következtében a sértett várható vagyoni előnytől esik el.⁷

Az empirikus aktakutatás módszere

A kutatás során bűnügyi iratok elemzésével, a lehetőségekhez képest a rendelkezésre álló adatok, tények, információk és az ügyek egyedi sajátosságainak minél mélyrehatóbb feltárásával igyekeztünk exploratív vizsgálatot végezni.

A vizsgálati minta reprezentativitását *véletlenszerű mintavétellel* biztosítottuk. Ennek során az Egységes nyomozó hatósági és ügyészségi statisztika (a továbbiakban: ENYÜBS) információi alapján, számítógépes véletlenszerű kiválasztás módszerével, a 2020-ban regisztrált zsarolások (163 ügy, 232 bűncselekmény) közül 75 ügy (46%), illetőleg 93 bűncselekmény (40%) elemzésére került sor nyomozati, ügyészségi és bírósági bűnügyi iratok tanulmányozásával.⁸

Négyféle kérdőívet (ügylap, cselekményi-, elkövetői- és sértetti kérdőív) szerkesztettünk, és az aktákból kinyert adatokat kódutasítás használatával, közvetlenül számítógépes excel táblázatokba rögzítettük, majd SPSS program segítségével összesítettük és elemeztük. Ezen kívül – az adatvédelmi szabályok betartásával – valamennyi ügy releváns tényállását is rögzítettük, valamint külön feljegyeztük az ügyek tanulmányozása során észlelt speciális büntetőjogi és kriminológiai sajátosságokat. *Összességében 75 ügy, 93 bűncselekmény, 74 elkövető és 91 sértett adatainak részletes elemzése valósult meg.*

---

⁷ Btk. 367. § „(1) Aki jogtalan haszonszerzés végett mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a zsarolást

- a) bűnszövetségben,
- b) az élet vagy a testi épség elleni, illetve más hasonlóan súlyos fenyegetéssel,
- c) hivatalos személyként e minőség felhasználásával,
- d) hivatalos megbízás vagy minőség színlelésével

követik el.”

⁸ Azokat a bűncselekményeket természetesen nem vizsgáltuk meg, amelyek az ENYÜBS-ben történt regisztrációt követően, a büntetőeljárás későbbi szakaszában született érdemi döntés szerint nem zsarolás minősítést nyertek.

A cselekmények jellemzői

A vizsgált zsarolások *elkövetési magatartása* a Btk.-ban meghatározott elkövetési fordulatok szerint leggyakrabban fenyegetéssel tevésre kényszerítésként valósult meg (78%), ezt követte az erőszakkal tevésre kényszerítés (16%),⁹ míg a fenyegetéssel, illetve erőszakkal valaminek az eltűrésére kényszerítés egyaránt 3-3 százalékos arányban fordult elő. Nem tevésre történő kényszerítés nem akadt.

Erőszakkal való eltűrésre példa:

Az elkövető bement a kis üzletbe, ahol a pénztárban neki háttal ülő – és az üzletben egyedül tartózkodó sértett arcára egy fekete színű sálát szorított, és eközben a kasszából eltulajdonított 12 000 forint készpénzt.¹⁰

Fenyegetéssel való eltűrés történt a következő esetben:

A vádlott a sértett elé állt a járdán és felszólította arra, hogy adjon neki pénzt. A sértett megijedt a vádlott fellépésétől és közölte, hogy 5000 forintja van, de azt tapétavásárlásra kell fordítania. A vádlott ekkor benyúlt a sértett pulóverének zsebébe, onnan kivette a pénztárcáját, abból kivett egy 5000 forintos címletet, majd a pénztárcát a sértett elé a földre dobta. Ezt követően azzal fenyegette a sértettet, hogy „Ha kell a pénz, meg lehet próbálni elvenni!” A sértett semmit nem mert tenni, mivel biztos volt abban, hogy amennyiben bármit csinálna, akkor a vádlott megverné.¹¹

A zsarolás *célzatos bűncselekmény*, amely csak egyenes szándékkal követhető el. Az elkövető célja a *jogtalan haszonszerzés*, ez természetesen minden ügyben megvalósult, ugyanakkor néhány esetben (a cselekmények 8%-ánál) emellett *egyéb motívum is* szerepet játszott (pl. valós vagy vélt tartozás miatti önbíráskodás jelleg, szakítás vagy korábbi sérelem miatti bosszú, illetve felindultság).

A vádlott és a sértett gyerekkoruk óta ismerték egymást. A sértett férjnél volt, de szexuális kapcsolata alakult ki az elkövetővel, amit a sértett egy idő után meg akart szakítani, és ezt közölte a vádlottal. A vádlott ezt nem akarta tudomásul venni, telefonon igyekezett felvenni sértettel a kapcsolatot. Az elkövető rengeteg alkalommal (összesen 3960 esetben) kezdeményezett hívást és küldött SMS-t a sértettnek, melyben a kapcsolat helyreállítását kérte.

⁹ Amennyiben az elkövetés során a fizikai erőszak mellett fenyegetés is történt, akkor a cselekményt a súlyosabbnak tekinthető erőszakkal megvalósítottként vettük figyelembe.

¹⁰ Kiskőrösi Járási Ügyészség, B.77/2020.

¹¹ Kisvárdai Járásbíróság, 4.B.141/2020.

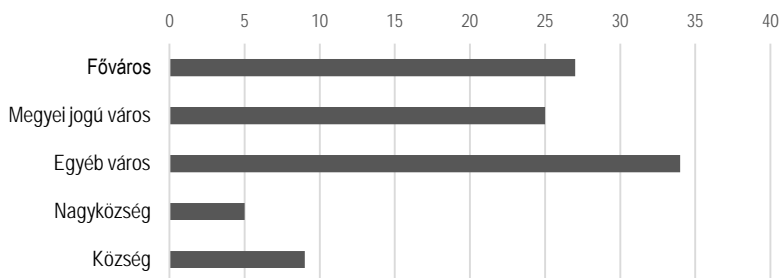
Fenyegette is a sértettet, hogy ha nem állítja vissza a kapcsolatot, beszámol a viszonyról a sértett élettársának és tönkreteszi a sértettet. Az egyik telefonhívás alkalmával azzal fenyegette a sértettet, hogy akkor hagyja abba a zaklatást, ha a sértett fizet neki 150 000 forintot. Ennek a sértett nem tett eleget. A vádlott pár nappal később a sértett munkahelyén megjelent, és azzal fenyegette, hogyha nem ad át 100 000 forintot, akkor tönkre fogja tenni, kicsinálja, elmondja az élettársának a viszonyukat. A sértett ekkor adott 10 000 forintot a vádlottnak, aki ezzel távozott. Ezután 5 hónapon keresztül, heti 2-3 alkalommal különböző összegeket követelt, azzal fenyegetve, hogy „kinyírja”, „el fogja ásni”, ha nem fizet. A sértett nem tett eleget a követelésnek, és végül feljelentette a vádlottat.¹²

A zsarolások egyik jellemzője, hogy *gyakran több alkalommal valósul meg a cselekmény*, a sértettet többször éri fenyegetés, ezért nem lehet az elkövetés vonatkozásában egyetlen időpontot vagy helyszínt megjelölni. A vizsgált cselekmények 44 százalékánál nyílt lehetőség a konkrét elkövetési nap megállapítására. Eszerint – ellentétben a rablással, amelynél a pénteki és a hétfői elkövetések dominálnak (NAGY, 2022: 182–183) – a zsarolások leggyakrabban a hétfői (27%) és a szerdai (24%) napokon történtek.

A cselekmények 19 százaléka *folytatólagosan elkövetettnek* minősült. A Btk. 6. § (2) bekezdésében írt – a folytatólagosság megállapításához megkívánt – rövid időközön a bírói gyakorlat legfeljebb három-négy hónapi időmúlást ért.¹³

A jogalkalmazói gyakorlatban a gondolatközléssel elkövethető úgynevezett verbális bűncselekmények *elkövetési helye* azzal a hellyel azonos, ahol a címzett értesül a büntetőjogilag tilalmazott tényállításról.

2. számú ábra: A zsarolás bűncselekmények területi megoszlása

¹² Battonyai Járásbíróság, 9.B.28/2020.

¹³ Pécsi Törvényszék, 3.Fkf.29/2021/13. számú ítélet.

A távbeszélő igénybevételével történő elkövetés esetében ezért a hívás fogadásának helye lesz az illetékességet megalapozó körülmény. A hagyományos, valamint az elektronikus levél útján történő elkövetés esetén az elkövetési hely a kézbesítés helyéhez igazodik. Ennek alapján a cselekmények 86 százalékának elkövetési helye város volt (Budapest 27%; megyei jogú város 25%; egyéb város 34%), míg nagyközség 5, község pedig 9 százalékos arányban. (2. számú ábra)

A zsarolások 46 százaléka valamilyen *infokommunikációs eszköz használatával* (vagy azáltal is) valósult meg (e-mail 20%; üzenetküldő alkalmazás 14%; telefonhívás 12%). A klasszikusnak tekinthető, levélben történő fenyegetések teljesen visszaszorultak, csupán egyetlen ilyen esettel találkoztunk. A cselekmények *konkrét elkövetési helyszíne* 20 százalékos arányban valamilyen közterület, illetve jármű (9%), családi ház (8%), iskola (6%), valamint üzlet (4%) volt.

Minősített eset megállapítására a cselekmények 36 százalékánál került sor. Ez egyetlen ügyben a Btk. 367. § (2) bekezdés d) pontja szerinti hivatalos megbízás vagy minőség színlelésével történő elkövetést, míg az összes többi esetben a b) pont szerinti élet vagy testi épség elleni, illetve más hasonlóan súlyos fenyegetést jelentette.

A fegyveresen vagy felfegyverkezve történő elkövetés – a rablással és az önbíráskodással ellentétben – a zsarolás büntetténél jelenleg nem képez minősített esetet, pedig ilyen cselekmények előfordulnak a gyakorlatban. *De lege ferenda* megfontolandó a minősített esetek körének ilyen irányú bővítése.

A vádlott egész nap alkoholt fogyasztott, majd ittas állapotban beült egy vármegyei székhely taxiállomásán várakozó taxiba, amellyel egy másik településen lévő lakóhelyéhez vitette magát. Vádlott a viteldíjnak megfelelő pénzüsszeggel nem rendelkezett és annak kiegyenlítése nem is állt szándékában. A lakóhelyén kiszállt a gépkocsiból és közölte a sértettel, hogy be kell mennie a lakásba, hogy a viteldíj összegét ki tudja hozni. A vádlott a lakásban magához vett egy műanyag, kézfegyvernek látszó öngyújtót, majd azt a jobb kezében, csövét a talaj irányába tartva a házból kiment, és felszólította a sértettet, hogy menjen el, mert csőre tölti. A sértett nem hagyta el a helyszínt, hanem a gépkocsijába beülve értesítette telefonon a rendőrséget.

A Terrorelhárítási Központ műveleti egysége a vádlottat a lakásban elfogta.¹⁴

¹⁴ Komlói Járásbíróság, 2.Bpk.78/2020.

Bár az *előre kiterveltség* a zsarolásnál a minősített esetek körében sem tényállási elem, az ügyek tanulmányozása során azt állapítottuk meg, hogy a cselekmények 73 százalékára előre készült a tettes, azt nem rögtönös, spontán elhatározásból vitte véghez.

A cselekmények 62 százalékánál történt *személyes találkozás* az elkövető és a sértett között, a többi esetben csak közvetett módon (online, telefonon, közvetítő útján) történt a fenyegetés közlése. Ugyanakkor csak a cselekmények 31 százaléka tekinthető „*rablásszerűnek*”, tehát amikor a tettesek azonnali, közvetlen anyagi haszonszerzésre törekedtek.

Az elkövetők

A vizsgált cselekmények közül 64 esetben (78%) sikerült az elkövető kilétét megállapítani (egy esetben csak részben és nem mindegyik delikvensét), ennek alapján 74 elkövető (53 felnőttkorú, 17 fiatalkorú, 4 gyermekkorú¹⁵) adatait tudtuk feldolgozni.¹⁶ A legfiatalabb elkövető 12, a legidősebb 59 éves volt.

A zsarolás törvényi tényállása – például a rablással ellentétben – nem szerepel a Btk. 16. §-ában taxatívén felsorolt azon bűncselekmények körében, amelyek esetében a büntetőjogi belátási képesség bizonyítása mellett az elkövető már felelősségre vonható, ha a bűncselekmény időpontjában a tizenkettedik életévét betöltötte. Így a gyermekkorú elkövetőkkel szembeni nyomozások büntethetőséget kizáró ok miatt megszüntetésre kerültek. A gyermekkorú elkövetők áldozatai szintén nagyon fiatalok voltak, a legidősebb 14 éves.

A gyermekkorú testvérpár (leány és fiú) az általános iskolában megfenyegették az ugyancsak gyermekkorú sértett iskolatársukat azzal, hogy vigyen nekik pénzt, mert különben leszakítják a fejét. A sértett öt napon át összesen 22 000 forintot adott át az elkövetőknek, amely összegeket az édesanyja pénztárcájából vette ki. Amikor a sértett édesanyja rájött, hogy fia vette ki a pénzt a tárcájából, elszámoltatta, és így jutott tudomására a cselekmény, amelyet követően megtette a feljelentést.¹⁷

¹⁵ A 14-18 év közötti fiatalkorúakra és a 14 év alatti gyermekkorúakra vonatkozó adatokat (amennyiben azt külön nem jelezzük) együttesen kezeljük.

¹⁶ A terheltek nyilatkozatainak hiányában egyes személyi körülményeikre vonatkozó adatok nem álltak rendelkezésre. Az arányszámokat mind az elkövetőknél, mind a sértetteknel a hiányzó adatok figyelembevétele nélkül közöljük.

¹⁷ Miskolci Járási Ügyészség, 5671/2020.

A felnőtt korú terheltek 17, a fiatalok 10 százaléka volt nő. Valamennyi elkövető magyar állampolgár volt, egyikőjük magyar-román kettős állampolgár.

A *felnőtt korú elkövetők* döntő többsége (45%) az általános iskolát végezte el, 18 százalékuk azonban még azt sem, szakképzettséggel 24 százalékuk rendelkezett. Legtöbbjük alkalmi munkát végzett (31%), állandó munkahelye (ideértve a vállalkozást is) 27 százalékuknak volt, míg 24 százalékuk munkanélkülinek tekinthető. Családi állapotuk szerint ugyanolyan arányban (42-42%) voltak nőtlenek/hajadonok, mint ahányan élettársi kapcsolatban éltek, míg 12 százalékuk házas, 4 százalékuk pedig elvált volt.

Az ismertté vált elkövetők 62 százaléka életvitelszerű településének helyén hajtotta végre cselekményét, 22 százalékuk más helységben lakott, míg 16 százalékuk esetében ez közvetett módon történt. Itt is hangsúlyoznunk kell, hogy a felderítetlen ügyek döntő többsége közvetett módon (online, telefonon) valósul meg, így ezekben az esetekben a tettes lakóhelye is ismeretlen marad.

Korábbi szakirodalmi nézet szerint

„a zsarolás elkövetési módszerénél és a tettes intellektualitásánál fogva fokozottabb veszélyt jelent a társadalomra. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az elkövetők többsége tanult, bizonyos irányban képzett ember, s ebből következik az, hogy a bűncselekményét megfontoltabban, előre kitervelt módon követi el. Ezáltal nehezebbé válik a bűncselekmények felderítése, tehát növekszik a felderítetlen ügyek száma” (BARTA – BARTHA, 1999: 53).

Kutatási tapasztalataink a fenti megállapítást annyiban támasztják alá, hogy bár az ismertté vált elkövetőkre nem jellemző a magasabb intellektus, feltételezhető, hogy ez a felderítetlenül maradt ügyekre nézve nem mérvadó. Egyre gyakoribbak az online térben megvalósított, újszerű zsarolások, amelyeknél általában szükséges „bizonyos irányú”, mégpedig informatikai képzettség. Az ilyen cselekmények nyomozása során általában csak azt sikerült kideríteni, hogy a zsaroló e-mailek külföldi országokhoz kapcsolódó IP-címekről érkeztek, az elkövetők kilétét pedig nem sikerült megállapítani, és az eljárások felüggesztésére került sor.

A sértett e-mail címére zsaroló üzenetet kapott, amelyben a küldő közli, hogy vírust telepített a sértett számítógépére miközben pornóoldalakot böngészett, amelynek eredményeként a számítógép kameráját a vírus bekapcsolta és rögzítette a sértett maszturbációját, illetve azt a videót, amelyet ezen cselekménye közben nézett. Továbbá a küldő közölte, hogy letöltötte a sértett e-mailjeit és Facebook-ismerőseinek listáját, és ha a sértett azt szeretné, hogy a rögzített fájlok törlésre kerüljenek, akkor fizessen 500 000 forint

értékű bitcoint 72 órán belül egy megadott bitcoin számlára, különben a rögzített videót elküldi ismerősei részére. A tettes ismeretlen maradt, az eljárás felfüggesztésére került sor.¹⁸

Az elkövetők 23 százaléka alkalmazott csak *fizikai erőszakot*, 77 százalékuk csak fenyegetést. Erőszak alkalmazása esetén a leggyakoribb az ököllel való ütés (9%), a rúgás (8%), illetve a fel-/meglökés (7%) volt. Mindössze az elkövetők 11 százaléka használt cselekménye véghezvitelekor valamilyen eszközt (pl. kést, bicskát, kötelet, baseball ütőt, borotvát, de volt aki krova kulcsot használt, vagy kutyát uszított a sértettre).

Fenyegetések esetén a következőkkel történő félelemkeltések voltak a leggyakoribbak: fizikai bántalmazással (36%); megöléssel (26%); titkos szexuális viszonyról házastársnak/élettársnak való beszámolással (11%); sértett feljelentésével (8%); valamint a sértettől készült intim fotók, videók nyilvánosságra hozatalával (7%). Egyéb, esetenként burkoltabb, illetve általánosabb fenyegető kijelentésekre is akadt példa az elkövetők részéről: tönkreteszi a sértettet, nem lesz jövője, tudja, hol lakik, pokollá teszi az életét stb.

Táblázat: Zsarolástípusok jellemzői és megoszlásuk

Fizikai erőszak	
ököllel ütés (9%) rúgás (8%) lökés (7%)	23
Fenyegetés	
fizikai bántalmazással fenyegetés (36%) megöléssel fenyegetés (26%) titkos szexuális viszonyról való beszámolással fenyegetés (11%) feljelentéssel fenyegetés (8%) intim fotók/videók nyilvánosságra hozatalával fenyegetés (7%) egyéb burkolt vagy általános fenyegetés (12%)	77

Olyan esetek is előfordultak, amikor az elkövetők nem konkrét verbális kifejezéssel, hanem *ráutaló magatartással* teremtettek fenyegető helyzetet és keltettek félelemérzetet a sértettben. Fontos hangsúlyozni, hogy *a fenyegetés fogalmát a zsarolás tényállása minden megszorítás nélkül tartalmazza, azt nem az elkövető, hanem a megfenyegetett sértett tekintetében kell vizsgálni.* A fenyegetés komolysága annak

¹⁸ Budapesti VI. és VII. Kerületi Ügyészség, 2690/2019.

alapján ítélték meg, hogy az a sértettben félelmet váltott-e ki. A terhelti oldalról elég, ha azt felismeri, hogy fenyegetése alkalmas az ilyen hatás kiváltására.¹⁹

A vádlott és a sértett egy gyermekotthonban éltek. A vádlott a gyermekotthon egyik épülete előtt megállította a sértettet és felszólította a fülhallgatója átadására. A sértett tartva a bántalmazástól – mivel korábban a vádlott már többször megverte – félelmében hagyta, hogy a kezéből kivegye a fülhallgatóját. Az elkövető a sértettnek 900 forint vagyoni hátrányt okozott, amely nem térült meg.²⁰

Előéletüket tekintve a felnőtt korú elkövetők 72, a fiatalkorúak 10 százaléka minősült bűnismétlőnek. A felnőttkorúak 53 százaléka, a fiatalkorúak pedig valamennyien csak visszaesőnek nem minősülő, úgynevezett kriminológiai bűnismétlőnek tekinthetők. Visszaeső és különös visszaeső három-három, míg többszörös, illetve erőszakos többszörös visszaeső két-két terhelt volt.

Korábban kizárólag a felnőttkorúak követtek már el *erőszakos-garázda jellegű bűncselekményeket*: a legtöbben garázdaságot (16%), rablást (14%), valamint súlyos testi sértést (8%). Zsarolás miatt mindössze hárman voltak már elítélve, tehát nem volt jellemző a speciális bűnisméltés.

A terhelték 54 százalékát az elsőfokú, 35 százalékát a másodfokú, 1 százalékát a harmadfokú bíróság ítélte el jogerősen, míg 10 százalékuk esetében nem került sor jogerős bírósági határozat meghozatalára. *Fellebbezések* esetén a felnőttkorúak büntetése 31 százalékos arányban súlyosabb, 4 százalékos mértékben enyhébb lett, míg 65 százalékuknál nem változott. A fiatalkorúak büntetése a jogorvoslati eljárás során egyetlen esetben sem változott.

Végrehajtandó szabadságvesztés kiszabására a felnőttkorúak 53 százalékánál, a fiatalkorúak 24 százalékánál, míg *felfüggesztett szabadságvesztésre* a felnőttkorúak 40 százalékánál, a fiatalkorúak 38 százalékánál került sor. A bíróságok javítóintézeti nevelést a fiatalkorúak 14 százalékánál alkalmaztak.

A *büntetések mértékét* jelentősen befolyásolta a vádlottak előélete, korábbi büntetéseik, valamint a zsarolás mellett megvalósított egyéb, halmazati büntetést eredményező bűncselekményeik. A *legsúlyosabb szankció* 9 év fegyházfokozatú szabadságvesztés és 10 év közügyektől eltiltás volt.

A bíróság ezt a többszörös visszaeső, hajléktalan életmódot folytató személlyel szemben szabta ki, aki hajléktalantársát fizikai bántalmazással is

---

¹⁹ BH 2022.6.

²⁰ Fonyódi Járásbíróság, 10.Fk.31/2020.

folytatólagosan arra kényszerítette, hogy a koldulásból származó bevételét adja át a részére. A bíróság a terheltet zsarolás mellett súlyos testi sértés, rablás és garázdaság miatt is felelősségre vonta.²¹

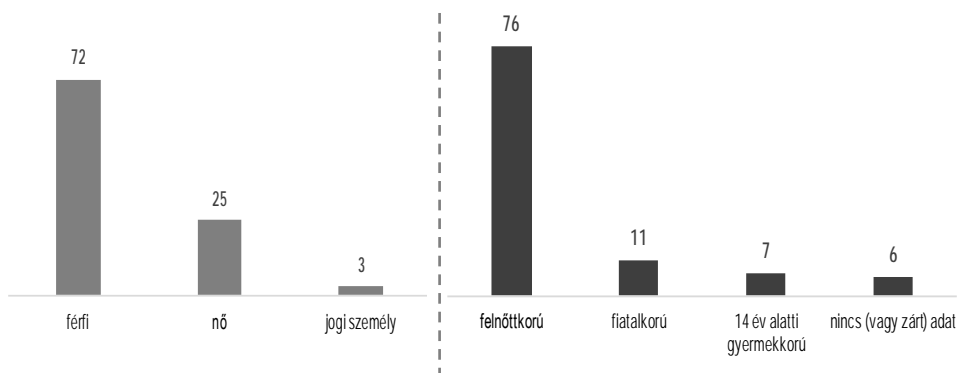
A vádlottak 26 százaléka tagadta, 57 százaléka viszont teljes mértékben beismerte a terhére rótt bűncselekmény elkövetését. *Védekezéséppen* leggyakrabban a megbánásukat (31%), illetve nehéz anyagi helyzetüket hangsúlyozták (9%), de többek között a következő kijelentésekkel is igyekeztek tettük megítélését enyhíteni: nem került sor fizikai erőszak alkalmazására; jogos igényét akarta kielégíteni, nem zsarolás volt, hanem elszámolási vita; nem volt komoly a fenyegetés; a sértett (részben) önként adta át a dolgot; nem gondolta, hogy ez ilyen komoly, hogy bűncselekményt követ el; nem zsarolta, csak figyelmeztette a sértettet; ittas volt.

A sértettek

Kutatási mintánk 91 sértettje közül 72 százalék férfi, 25 százalék nő, 3 százalék pedig jogi személy volt, tehát a *női áldozatok* aránya a zsarolásoknál is magasabb, mint az elkövetőké, de nem olyan mértékben, mint a rablásoknál. (NAGY, 2022: 197)

Az *életkori megoszlást* tekintve az áldozatok 76 százaléka felnőtt korú, 11 százaléka fiatalkorú, 7 százaléka 14 év alatti gyermekkorú volt, míg a sértettek 6 százalékánál erre vonatkozó adatot nem tudtunk megállapítani, mivel kérték adataik zártan történő kezelését.

3. számú ábra: Sértettek neme és életkori megoszlásuk

²¹ Szegedi Járásbíróság, 7.B.65/2020/304.

A sértettek között alig fordult elő külföldi; egyetlen kínai, valamint egy magyar-román kettős állampolgárságú személy akadt.

Az áldozatok 46 százaléka életvitelszerűen azon a településen élt, ahol a bűncselekmény megvalósult, míg a deliktumok 40 százaléka *közvetett módon történt*.

A sértettek 40 százaléka korábban *nem ismerte az elkövetőt*, ami alacsonyabb arányt jelent, mint a rablásoknál regisztrált 59 százalék. (NAGY, 2022: 198) Iskolatársak, kollégiumi társak, illetve korábban érzelmi, szexuális kapcsolatban lévők 9-9 százalékos arányban fordultak elő.

Igyekeztünk feltárni, hogy elsősorban milyen okok játszottak döntő szerepet az illető személyek *áldozattá válásában*. E téren 18 százalékos arányban azt lehetett kimutatni, hogy az elkövető azért választotta ki a sértettet, mert úgy tudta vagy gondolta, hogy pénz van nála, illetve jó anyagi körülmények között él. E motiváció természetesen nem tekinthető új keletűnek, elkövetői oldalról mindig is a zsarolások egyik fő mozgatórugója volt (PINTÉR, 1981).

A gyermek- és fiatalkorúak között alapvető szerepet játszott az, ha a sértett *gyengébb fizikumú*, illetve *fiatalabb* volt, és így az elkövető érvényesíteni tudta fizikai erőfölényét (13%).

Külön kategóriát jelentenek azok a sértettek, akik saját magukról *intim fotókat, videókat* küldenek az elkövető részére, és ezáltal válnak zsarolhatóvá (10%). Egy részük korábban közvetlen érzelmi kapcsolatban állt a később zsarolóvá vált személlyel, de gyakoribb, hogy naivitásuknak esnek áldozatul azt követően, hogy valamely társkereső oldalon megismerkedtek a zsarolóval.

A vádlott és a sértett a *Tinder* nevű internetes társkereső oldalon ismerkedett meg, ahol a vádlott egy idő után szexuális témákra terelte a beszélgetést, majd fehérmeműs képeket kért a sértettől. Később azt kérte, hogy a sértett élő videóhívásban maszturbáljon, mert ellenkező esetben a korábban elküldött fehérmeműs képeit felteszi a netre. A sértett ettől való félelmében teljesítette a vádlott kérését. A sértett ezt követően a bankkártya-adatait is megadta a vádlottnak és pénzt utalt át a részére – abban bízva, hogy ezzel lezárják a kapcsolatukat. A vádlott azonban ezután azzal zsarolta meg a sértettet, hogy megmutatja az apjának a képeket, ezért a sértett ismét elutalta a vádlott által kért összegeket. A fenyegetések és megkeresések folyamatosan ismétlődtek, így a sértett összesen 655 000 forintot utalt át a vádlott utasítása alapján.²²

---

²² Kiskunfélegyházi Járásbíróság, 2.B.75/2020.

A sértettek 18 százaléka ugyanakkor teljesen *véletlenszerűen* válik áldozattá. Ilyen jellegű elkövetésre levél, illetve távbeszélő útján korábban is volt példa (BALÁZS – KERÉKES, 1982), napjainkban azonban *zsaroló e-mailek* útján ez már sokkal egyszerűbben, a világ távoli részeiről elkövetve is szinte korlátlan mértékben lehetséges, gyakorlatilag a lebukás veszélye nélkül.

A sértett e-mail címére angol nyelven zsaroló üzenetet kapott, miszerint fizessen 3500 dollárnak megfelelő összegű bitcoin, máskülönben a róla készült maszturbációs videókat az elkövető mindenkivel megosztja. A sértett a rendőrségen elmondta, hogy a fenyegetés alaptalan, a webkamerája le is van takarva, az összeget nem fizette ki. Az eljárás felfüggesztésére került sor, mivel az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható.²³

A sértetteknek okozott *vagyoni hátrány* a gyakorlatban valójában kárt jelent, vizsgálatunk során nem talákoztunk olyan ügyvel, amelyben kimutatható lett volna az elmaradt vagyoni előny, bár természetesen ennek elvi lehetősége a tényállásszerűség miatt nem kizárt. Mindenesetre a sértettek 55 százalékát nem, vagy nem őket érte a kár, 36 százalékuk kára nem térült meg, míg az áldozatok 3 százaléka tekintetében teljes kármegtérülés történt.

A sértettek 23 százalékát ötvenezer forintot (tehát úgymond a szabálysértési értékhatárt, amely a zsarolásnál nem létezik) meg nem haladó vagyoni hátrány érte.

A legnagyobb – meg nem térült – kárérték húszmillió forint volt abban az ügyben, amelyben egy társaság négy ügyfelének nevében az elkövető elektronikus üzeneteket küldött a cég részére kártérítés követelése céljából, annak nem teljesítése esetére pedig a cég lejárátását helyezte kilátásba. A cég a követeléseket 60 000 euró összegben kifizette. Az eljárás felfüggesztésre került, mivel az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható.²⁴

A cselekmények döntő részében az *áldozatok nem hibáztathatók* a zsarolások megvalósulása miatt, vizsgálatunk adataira támaszkodva azonban úgy véljük, hogy 19 százalékuk esetén kisebb, 10 százalékuknál viszont jelentősebb *sértetti közrehatás* is kimutatható. Leginkább azokat az eseteket lehetne elkerülni, amikor a sértettek naiv módon intim fotókat, videókat küldenek magukról ismeretlen személyeknek, illetve *video chat* során levetkőznek, nem gondolva arra, hogy ezáltal zsarolhatóvá válnak. Emellett a házasságon kívüli szexuális kapcsolat is számos esetben zsarolási kockázatot jelent.

²³ Budapesti X. és XVII. Kerületi Ügyészség, 1475/2020.

²⁴ Budapesti V. és XIII. Kerületi Ügyészség, 1626/2019.

A vádlott és a sértett között szoros érzelmi, szeretői viszony alakult ki. Egy idő után a vádlott jogtalan haszonszerzés végett – azzal a fenyegetéssel, hogy a köztük lévő intim viszonyról beszámol a sértett feleségének és többi családtagjának – arra kényszerítette a sértettet, hogy megélhetési célra, ingó vásárlásra, albérleti díj kifizetésére különböző – összesen legkevesebb 11 805 343 forint – összegeket adjon át részére. A sértett számára rendkívül hátrányos következményekkel járt volna, ha a vádlott beváltja fenyegetéseit, ezért teljesítette kéréseit. A vádlott ezen kívül csalást is elkövetett, mivel valótlannal azt állította, hogy Németországban prostitúcióra akarják kényszeríteni és a fogva tartóinak 2700 eurót kell fizetnie, hogy elengedjék. Majd azt állította, hogy elrabolták, Németországba kényszerítették és 16 000 euró összegre van szükség ahhoz, hogy kiváltsa magát, miközben végig Magyarországon tartózkodott. A sértett ezeket az összegeket is kifizette a vádlott két ismerőse, a másodrendű, valamint a harmadrendű vádlott közvetítésével.²⁵

Összegzés

A zsarolás a rablás mellett a másik olyan *vagyon elleni erőszakos bűncselekmény*, amelyet már a Csemegi-kódex is büntetni rendelt, az elkövetési magatartás azonban nem tartalmazott eredményt, és magában foglalta a kényszerítést is, amit a törvény külön nem szankcionált. Az 1961. évi Btk., valamint az ezt követő büntető törvénykönyvek lényegében egyezően fogalmazták meg a zsarolás elemeit, eredményként a kárt meghatározva. Változások csak a minősített eseteket érintően következtek be. A 2012. évi Btk. ugyanakkor a zsarolás eredményeként a *vagyon hátrányt* kívánja meg, mivel a vagyonban beálló értékcsökkenésen túl elképzelhető az is, hogy a bűncselekmény következtében a sértett várható vagyon előnytől esik el.

Napjainkban a zsarolások *újszerű elkövetési formái alakultak ki*; online környezetben valamilyen infokommunikációs eszköz használatával, zsaroló e-mailek esetén pedig gyakorlatilag mennyiségi korlátok nélkül, míg a klasszikusnak tekinthető, levélben történő fenyegetések teljesen visszaszorultak. A zsaroló e-mailek jelentős része külföldről érkezik és az elkövetők kilétét nem sikerül megállapítani, így az eljárások felfüggesztésére kerül sor.

A zsarolások jellemzője az előre kiterveltség, erőszak helyett inkább fenyegetések alkalmazása, a viszonylag alacsony vagyon hátrány, mindemellett az

²⁵ Veszprémi Járásbíróság, 15.B.77/2020/94/I.

élet vagy testi épség elleni, illetve más hasonlóan súlyos fenyegetéssel megvalósított minősített eset gyakori előfordulása.

Ugyanakkor nem tekinthető új jelenségnek a zsarolások esetén feltételezhető *magas látencia*. A sértettek sokszor félnek az elkövetőtől, illetve a fenyegetés következményeitől, ezért teljesítik kérését, és csak akkor tesznek feljelentést, amikor érzékelik, hogy a zsaroló újabb és újabb követeléseket támaszt, a zsaroló e-mailek címzettjeinek többsége pedig nem fordul a hatóságokhoz.

Az *elkövetők büntetésének mértékét* jelentősen befolyásolja a vádlottak előélete, korábbi büntetései, valamint a zsarolás mellett megvalósított egyéb, halmazati büntetést eredményező bűncselekményeik.

A *profilaxis* szempontjából hangsúlyozottan fel kell(ene) hívni az infokommunikációs eszközök használoinak figyelmét arra, hogy intim fotók, videók küldése ismeretlenek – de még ismerős személyek, partnerek részére is – milyen zsarolási rizikót jelent.

Felhasznált irodalom

- ANGYAL P. (1934): *A magyar büntetőjog kézikönyve 11. A rablás és a zsarolás*. Budapest: Athenaeum.
- BALÁZS L. – KERÉKES A. (1982): Zsarolássorozat nyomozása. *Belügyi Szemle*, 7. szám, 96–103.
- BARTA E. – BARTHA Z. (1999): *Rablás, kifosztás, zsarolás nyomozása*. Budapest: Rejtjel.
- DOMOKOS A. (2000): *Az erőszakos bűnözés*. Budapest: Hinnova.
- NAGY L. T. (2022): A rablások kriminológiai kérdéseiről. *Kriminológiai Tanulmányok*, 59. szám, 181–201.
https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT59_2022/011_Nagy_181-201.pdf
- PINTÉR L. (1981): Nagy összegeket követelő, élet elleni fenyegetéssel zsaroló tettes elfogása. *Belügyi Szemle*, 5. szám, 103–109.
- RÓZSA J. – MÜNNICH I. (1986): Erőszakos bűnözés az elmúlt negyedszázadban. *Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok*, 23. szám, 229–286.
- SINKU P. (2019): A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények. In: BELOVICS E. (szerk.): *Büntetőjog II. Különös Rész*. Budapest: HVG-ORAC.
- VASKUTI A. (2016): A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények. In: POLT P. (főszerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja*. Budapest: OPTEN.
- VIRÁG Gy. – KULCSÁR G. – ROSTA A.: Erőszakos bűnözés. In: BORBÍRÓ A. – GÖNCZÖL K. – KEREZSI K. – LÉVAY M. (szerk.): *Kriminológia*. Budapest: Wolters Kluwer.

Az elektronikus adatok térhódítása Kamerás megfigyelés a személyes adatok védelmének hálójában

Absztrakt

A kamerás megfigyelőrendszerek kulcsfontosságú szerepet játszanak a bűncselekmények bizonyításában: akár képpel és hanggal, több látószögből rögzítik az eseményeket, segítik a történetek rekonstruálását, a tanúk beszámolóinak ellenőrzését, a bűnügy felderítését és a tettesek azonosítását. Az adatkezelésre vonatkozó kérdések folyamatosan felszínre kerülnek, mert a lefoglalt és a lefoglalással nem érintett elektronikus (és más) adatok kezelése, nyilvántartása, rendszerezése, tárolása és megsemmisítése, illetve a személyes adatok védelme önmagában is komoly kihívások elé állítja a jogalkalmazást. A digitalizáció begyűrűzése és az információtechnológiai eszközök fejlődése kétségtelenül megkönnyíti az életünket, de számos bizonytalanságot, ellentmondást és nem utolsósorban visszaéléseket hozott a felszínre.

Kulcsszavak: *információtechnológia, személyes adatok, kamerás megfigyelőrendszer, büntetőeljárás*

Abstract

The rise of electronic data. Camera surveillance in the net of personal data protection

Camera surveillance systems play a key role in proving crimes: they record events from multiple angles, whether with images or sound, they help reconstruct what happened, check witness accounts, investigate criminal cases, and identify criminals. Data management issues are constantly being brought to the surface, because the management, registration, systematization, storage and destruction of seized and non-seized electronic (and other) data, as well as the protection of personal data, in themselves pose serious challenges to law enforcement. The impact of digitization and the development of information technology tools undoubtedly make our lives easier, but it has brought many uncertainties, contradictions and, not least, abuses to the surface.

Keywords: *information technology, personal data, camera surveillance system, criminal procedure*

---

* Dr. Garai Renáta PhD, LL.M, tudományos munkatárs, OKRI. ORCID: 0009-0009-7211-5919.

A témakör jelentősége

A személyes adatok védelme és az online térben elkövetett bűncselekmények egyre szorosabb összefüggést mutatnak az elektronikus adatok kezelésével és azok eljárásjogi sorsával. Az internet felhasználásával történő bűnözésnek számos formája létezik (adathalászat, személyazonosság-lopás, online csalás, vírusok terjesztése stb.), mely esetekben az elkövetők az elektronikus adatokat és felületeket használják fel mások személyes vagy pénzügyi adatainak megszerzésére, valamint zaklatására, zsarolására. Nem kétséges, hogy a világszerte és folyamatosan előállított, óriás méretűvé duzzadt elektronikusadat-mennyiség (Big Data) az informatikai fejlődés újabb mérföldkövét jelentik, de ezzel egyidejűleg az adatvédelem területén is új kihívásokat hoztak létre, egyúttal további fejlődési lehetőségeket hordoznak magukban. (ORBÁN, é. n.) Az online és az offline világ viszonya egyre inkább összefonódik, és bár az emberek még próbálnak egyensúlyt teremteni a kettő között, úgy tűnik, az online győzedelmeskedni akar vetélytársa felett.

Az Országos Kriminológiai Intézetben *A lefoglalt elektronikus adatok kezelése és a személyes adatok védelme, a lefoglalt adatról készített másolat eljárásjogi megítélése és sorsa a büntetőeljárásban* címmel lefolytatott kutatásunk (GARAI – KISS, 2023) megannyi kérdést vetett fel: szakkérdés-e az adat azonosítása és kinyerése; miként zajlik a mobiltelefon, tablet, laptop szilárdtest-memória lefoglalása és adatmentése; milyen mértékben szükséges ügyészi és bírói szakértelem a másolatok felhasználása és megítélése során; miért elengedhetetlen a magas szintű informatikai tudás a jogalkalmazók körében, és még megannyi problematika akadt fenn a jogalkalmazás hálóján. Kiemelt hangsúlyt fektettünk az egyes jogok összeütközésére, így a terhelt iratmegismerési joga és a sértett emberi méltósághoz fűződő jogának viszonyára, különös tekintettel a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények okán történt adatkezelésekre (fényképek, videófelvételek) és a visszaélészerű joggyakorlásra is. A kamerás megfigyelésekkel összefüggő anomáliákat azért helyeztük fókuszba, mert a jogszabályi háttér tükrében tévhitet kell eloszlatni a társasházakban felszerelt, vagy éppen a vendéglátóipari egységekben, szálláshelyeken, köznevelési intézményekben működtetett kamerák tekintetében, továbbá a konferenciákon és egyéb rendezvényeken történő kép- és hangfelvételt illetően.

Az információtechnológia fejlődése és a kiberbiztonság fontossága

Kijelenthetjük, hogy az internet nélkülözhetetlen eszközzé nőtte ki magát az információmegosztásban és a kommunikációban egyaránt (MUHI, 2017: 42), a tartalomfogyasztási szokások megváltozásával a számítógépek, mobiltelefonok és egyéb információtechnológiai eszközök az élet minden területén létfontosságúvá váltak (e-ügyintézés, oktatás, igazságszolgáltatási rendszerek stb.). A digitalizáció üteme megköveteli az informatikai tudásszint mértékének növelését, ezáltal összességében változtatta meg a hatóságok és bűnüldöző szervek korábbi hozzáállását, és tulajdonképpen az egész munkájukra hatást gyakorol. Figyelemmel arra, hogy a bűnelkövetők is felismerték az infokommunikációs technológiák előnyeit és az abban rejlő lehetőségeket (BŐCZNÉ, 2020), egy új típusú bűnözés jelent meg azáltal, hogy az elkövetések nagymértékben áthelyeződtek a virtuális térbe. (NAGY, 2016: 17) A világháló adottságainak kihasználásával elkövetett incidensek óriási károkat okozhatnak, az egyre inkább elburjánzó online csalások megrendítik a bizalmat, és mivel az online tér vonzereje töretlen, annak következményei olykor beláthatatlan méreteket öltenek. Az internetes levelezésre használt e-mailben szövegek mellett egyéb mellékletek is küldhetők, de a nemzetközi határokat átlépő és globális tényezővé vált közösségi média felületein történő kapcsolatfelvétel is megvalósulhat a másik fél akarata ellenére. A Facebook, Instagram, TikTok, YouTube, SnapChat vagy a Twitter kulcsfontosságú szerepet tölt be, fejlődésük akár a technikát, akár a felhasználók számát tekintve rohamosan halad előre. (PAPP, 2021: 7)

És most tegyük a szívünkre a kezünket: hogyan érezzük magunkat, ha ott-hon hagyjuk a mobiltelefonunkat? Ez bizonyára elő sem fordulhat, mert a „más világban” nemcsak ismeretterjesztő, szórakoztató vagy kikapcsolódást biztosító időtöltésre lehetünk, hanem pörögnek az események, zúdulnak az információk és a hírek, nem lehetnénk naprakészek, esetleg még lemaradnánk valamiről, vagy nem érnének el minket. Az ún. FOMO-jelenség (*fear of missing out*), vagyis a „kimaradás félelme” már nemcsak az Alfa- és Z-generációnál figyelhető meg, hanem a náluk idősebbeknél is (Y, Baby-boom). Ez egy létező, pszichológiailag kimutatható jelenség, melynek alapja az a félelem, hogy ha nem nézik állandóan a telefonjukat, akkor pótolhatatlan dolgokról maradnak le, a többiek beszélni fognak róla, ők pedig nem tudnak hozzászólni sem. Ezek lehetnek bagatell, érdektelen „történetek”, a lényeg az állandó online jelenlétben ölt testet. Egyetemi körökben a fiatalok arról számolnak be, hogy ez már olyan szinten vált szokássá és épült be a napi rutinjukba, úgy pörgetik végig – óránként többször – ugyanazokat a közösségimédia-platformokat, hogy észre sem veszik, mennyi időt töltenek valójában a telefonjuk képernyőjétől elvárásolva.

Megdöböntő látvány, ahogy mindenki szakadatlanul nyomkodja, fel sem nézve, átszellemülve, teljes mértékben beszippantva (járdán, gyalogátkelőhelyen, lépcsőn, gépjárművet vezetve). De észleljük az offline helyzetek veszélyeit, miközben az online térben lesben áll? Vajon merre viszi az emberiséget ez az irány, mi lesz velünk évtizedek vagy évszázadok múltán? Jövőbe látó képességünk hiányában erről csupán feltételezéseink lehetnek, de hogy elgondolkodtató életképek rajzolódnak ki, abban talán egyetérthetünk.

Végül, de nem utolsósorban meg kell említeni a mesterséges intelligenciát, ami jelentős innovációként léptette át az emberiséget a felfoghatatlan és bejósolhatatlan változások küszöbén. Ennek kapcsán talán nem a szabályozás nehézségei vagy a dogmatikai keretek szétfeszítése táplálják aggodalmainkat, hanem a gép és az ember viszonyának gyökeres átalakulásához kapcsolódó vélt vagy valós hatás okozta félelem generálja azt. (G. KARÁCSONY, 2020a: 145) A bűnmegelőzés egyik legfontosabb célja a bűnözés mennyiségi visszaszorítása, de a modern informatika szolgáltatásait mára egyetlen alkalmazási terület – így a különböző szervek, szervezetek és hatóságok, illetve az igazságszolgáltatás szereplői – sem nélkülözheti. (HORVAYNÉ – MUNK, 2011: 218)

Személyes adat, adatkezelés, elektronikus adatok és bizonyítékok

A természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról szóló 2016/679/EU rendelet, vagyis az *általános adatvédelmi rendelet* (a továbbiakban: GDPR) a természetes személyeket védi adataiknak a magánszektor és a közszféra nagy része által történő kezelése során. Az uniós adatvédelmi csomag másik fő eleme a bűnüldözési célból kezelt személyes adatok védelmére vonatkozó, 2016/680/EU számú, ún. *bűnügyi irányelv*, amely a tagállami jogharmonizációk által biztosítja többek között, hogy az áldozatok, a tanúk és a bűncselekményekkel gyanúsítottak személyes adatai megfelelő védelemben részesüljenek, és megkönnyíti a határokon átnyúló együttműködést a bűnözés és a terrorizmus elleni küzdelemben. A modern technológia a személyes adatok minden eddiginél nagyobb mértékű kezelését teszi lehetővé olyan tevékenységek végzése érdekében is, mint a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy a büntetőjogi szankciók végrehajtása, ezért elő kell segíteni az illetékes hatóságok közötti információáramlást – többek között a közbiztonságot fenyegető veszélyekkel szembeni védelem és e veszélyek megelőzése érdekében. A személyes adatok bűnüldözési célú kezelésére az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvényt (a továbbiakban: Infotv.)

kell alkalmazni, melynek rendelkezései nagyrészt egybeesnek a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) vonatkozó előírásaival, de vannak olyan területek, ahol az alapelvi érvényesülések oltalmára további jogszabályalkotás indokoltsága fogalmazódik meg. (MÁNDI, 2023)

A büntetőeljárásban felmerülő *személyes adat* az azonosított vagy azonosítható természetes személyre (érintettre) vonatkozó bármely információ; azonosítható az a természetes személy, aki közvetlen vagy közvetett módon, különösen valamely azonosító, például név, azonosító szám, helymeghatározó adat, online azonosító vagy a természetes személy fizikai, fiziológiai, genetikai, szellemi, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára vonatkozó egy vagy több tényező alapján azonosítható.¹ *Adatkezelésnek* minősül a személyes adatokon vagy adatállományokon automatizált vagy nem automatizált módon végzett bármely művelet vagy műveletek összessége, a gyűjtés, rögzítés, rendszerezés, tagolás, tárolás, átalakítás vagy megváltoztatás, lekérdezés, betekintés, felhasználás, a közlés-továbbítás terjesztés vagy egyéb módon történő hozzáférhetővé tétel útján, az összehangolás vagy összekapcsolás, a korlátozás, a törlés, valamint a megsemmisítés.²

A Be. 165. §-a sorolja fel a bizonyítás eszközeit, amelyek a tanúvallomás, a terhelt vallomása, a szakvélemény, a pártfogó felügyelői vélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz (ideértve az iratot és az okiratot is) és az elektronikus adat. A múltban történt események feltérképezése a nyomozás során történő digitális vagy egyéb bizonyítékok összegyűjtésében és a tanúvallomások értékelésében realizálódik: az információk felhasználásával igyekszünk a személyeket és az eseményeket időben és térben elhelyezni annak érdekében, hogy a bűncselekmények okait, módszereit a lehető legpontosabban, legprecízebben feltárjuk. (SIMON – GYARAKI, 2020: 126) A Be. és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) is az „elektronikus” kifejezést használja, de a hazai és a nemzetközi szakirodalomban használatos „digitális” kifejezés éppúgy érvényes. A *digitális adat* lényegében kódolási eljárással jön létre, és alkalmas az elektronikus dokumentum előállítására és a dokumentum tartalmának azonosítására. *Digitalizálás* alatt azt a folyamatot értjük, melynek

---

¹ 2016/680 EU irányelv az Európai Parlament és a Tanács (EU) irányelve a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása céljából végzett kezelése tekintetében a természetes személyek védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 2008/977/IB tanácsi kerethatározat hatályon kívül helyezéséről (a továbbiakban: 2016/680 irányelv), 3. cikk, 1. pont

² 2016/680 irányelv, 3. cikk, 2. pont

során a korábban más (analóg) hordozón rögzített tartalmakat valamilyen eszköz segítségével a számítógép által értelmezhető formában kódoljuk, illetve rögzítjük a gép által olvasható adattároló eszközre. Ilyen digitális bizonyíték lehet a közösségi oldalak és különböző applikációk (Messenger, Viber, Skype, e-mail stb.) tartalma is, amelyek sokszor több információt hordoznak a hatóság számára, mint az elektronikus bizonyítékok; a tartalmakhoz történő hozzáférés nagyobb segítséget nyújthat, mint a kizárólag elektronikus úton keletkezett evidenciák. (SIMON – GYARAKI, 2020: 127)

Személyes jellegű adataink és féltve őrzött bizalmas információink számtalan módon kinyerhetők a digitális kommunikáció során, miként egy bekapcsolva hagyott számítógépbe vagy „nyitva hagyott” e-mail-fiókba történő betekintés is jogosulatlan kifürkészés. Mindezek célja és motívuma a tartalom megismerésén és az üzleti titoksértésen túl önös érdekeket szolgálhat (NAGY, 2020: 42–43), ezért nem lehet elégszer hangsúlyozni a fokozott óvatosság és körültekintés szükségességét. A Be.-ben 149-szer szerepel az elektronikus adat kifejezés, ekként a 205. § (1) és (2) bekezdése definíciót és értelmező rendelkezést is tartalmaz. E szerint *elektronikus adat* a tények, információk vagy fogalmak minden olyan formában való megjelenése, amely információs rendszer általi feldolgozásra alkalmas, ideértve azon programot is, amely valamely funkciónak az információs rendszer által való végrehajtását biztosítja. Ahol a törvény tárgyi bizonyítási eszközt említ, azon eltérő rendelkezés hiányában az elektronikus adatot is érteni kell.

Dilemmák és ellentmondások a kamerás megfigyelésekkel összefüggésben

A GDPR a személyes adatokat a kezelésük során használt technológiától függetlenül védi, vagyis a jogszabály „technológiasemleges”, és nem számít az sem, hogy az adatokat milyen módon tárolják. Személyes adatunk a név, lakcím, vagyoni helyzet, végezettség, okmányazonosító számok, egészségügyi adatok, képmás, hang, testalkat, és minden olyan információ, ami által beazonosíthatóak vagyunk, ami valamit elárulhat rólunk. Jártunkban-keltünkben már nem is tudjuk, hol figyelnek meg minket, a milliók által használt *Waze* navigációs alkalmazás valós idejű közúti figyelmeztetésekkkel és naprakész térképekkel nyújt segítséget, ha pedig nekünk nincs is, másoknál foroghatnak a minket (és autónkat, rendszámunkat, hollétünket) rögzítő kamerák. Megfigyelés alatt lehetünk az utcákon, tereken, miként a vonaton, metróban, nyaralás közben, vagy bárhol, ahová elindulunk, és talán nem is gondolunk bele ebbe.

Számos büntetőeljárásban kerül sor a kamerarendszer adatainak lefoglalására, illetve azok tartalmának mint bizonyítékoknak a felhasználására. A *Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság* (a továbbiakban: NAIH) ügyeinek jelentős részét teszik ki az ezzel kapcsolatos panaszok és kérdések, de a „szokásos” ügyeken túl az elmúlt években a hatóság az eddigiekhez képest eltérő szempontokat ítélt meg, illetve új értelmezési kérdésekben is határozott.³

Az igazságszolgáltatás által bizonyítékként felhasznált tartalmak

Az ügyészség és a rendőrség által megosztott – természetesen utóbb kisértve, elhomályosítva közzétett – kamerafelvételek kapcsán általában kétféle kommunikáció használatos: az egyik esetben azt láthatjuk a hivatalos honlapokon, hogy a „*térfigyelő kamera felvétele*”, máskor pedig, hogy a „*biztonsági kamera felvétele*”. Ez utóbbiakra minden esetben az adott kereskedelmi egység által üzemeltetett és a bűnüldöző hatóságok részére átadott (lefoglalt) külső biztonsági kamerák felvételei szolgálnak. A televízióban és az interneten egyaránt látható, hogy a hivatalos szervek számos alkalommal tesznek közzé olyan felvételt, amelyek segítségével nem a közterületi kamerának (mert az nincs), hanem éppen a mások által felszerelt külső kamerafelvételeknek köszönhetően történt a bűncselekmény rekonstruálása, majd az elkövetők beazonosítása.

Amint arra már több felsőbb bírósági döntés rámutatott, nem minősül jogsértésnek, ha a felvételt kizárólag ilyen célból használják fel, vagyis átadják azt a hatóságok részére. A személyhez fűződő jogok megsértése megvalósulhat hangfelvétel készítésével is, de például ha a szomszéd saját lakásában rögzíti a személyével kapcsolatos, falon keresztül áthallatszó kijelentéseket, ez a magatartás nem jelent más jogvéde érdekkörébe történő illetéktelen behatolást, jogsértést.

Az igazság érvényesülése közérdek, vagyis nem lehet az egyébként jogsértés nélkül készült hangfelvétel felhasználását visszaélésnek tekinteni, ha ez a készítőjével szemben elkövetett jogsértéssel kapcsolatos bizonyítás érdekében történik. (BH 1985.57.)

A más nyilatkozatát tartalmazó hangfelvétel akkor is felhasználható, ha személyhez fűződő jogok megsértésével keletkezett vagy jutott nyilvánosságra. (BH 2001.110.)

A rejtett kamerával készített videofelvétel a büntetőeljárásban bizonyítási eszközként, illetve bizonyítékként felhasználható. (EBH 2000.296.)

---

³ NAIH beszámoló a 2022. évi tevékenységről. <https://naih.hu/ev-es-beszamolok?download=648;naih-beszamolok-a-2022-evi-tevekenysegről>

Nem minősül visszaélésnek a képmás vagy hangfelvétel készítése vagy felhasználása, amennyiben arra közvetlenül fenyegető vagy már bekövetkezett jogsértés bizonyítása érdekében közérdekből vagy jogos magánérdekből kerül sor, feltéve, hogy a készítés vagy felhasználás a bizonyítani kívánt jogsértéshez képest nem okoz aránytalan sérelmet. (BDT 2011.2442.)

A fenti néhány iránymutató döntésből is következik, hogy amennyiben a kép-, illetve hangfelvételek felhasználása a tényállás tisztázása és az igazság kiderítése érdekében történik, a bűncselekmény sértettje nem kerülhet hátrányosabb helyzetbe, mint a bűncselekmény elkövetője. Ehelyütt nem releváns, de éppen a tanúk nélkül zajló családon belüli erőszakos bűncselekmények bizonyításánál kerül előtérbe a közvetett bizonyítékok szerepe, hiszen a terheltek tagadásával szemben éppen ezek a felvételek lehetnek bizonyító erejűek.

Menetrögzítő kamerák használata és a felvételek bizonyítékként történő felhasználása

A fedélzeti kamerák működtetése adatvédelmi szempontból igen összetett, mert azon kívül, hogy szórakoztatási célt szolgálnak (pl. vloggerek és bloggerek, úti beszámolók, bakifelvételek) vagyónvédelmi és bizonyítékrögzítő funkcióval rendelkeznek; természetes személyekről, azok cselekményeiről, és egyáltalán a közterületen zajló eseményekről is felvételeket készítenek. (VARGA, 2020) Akár autós, akár motoros vagy fejtűző sisakra szerelt kerékpáros készülékről van szó, a kamera használója adatkezelőnek minősül, a GDPR előírásainak történő megfelelés pedig kizárólag az ő felelőssége. Az adatkezelés akkor jogszerű, ha az az adatkezelő jogos érdekének érvényesítéséhez szükséges,⁴ ilyen tipikusan a közúti baleset körülményeinek bizonyítékául szolgáló felvétel. Ezen jogalap előfeltétele az ún. érdekmérlegelési teszt, és az átláthatóság elve mellett figyelemmel kell lenni arra is, hogy a bizonyítékgyűjtés céljából történő felvétel csak korlátozott ideig őrizhető meg, továbbá garantálni kell a személyes adatok védelmét a jogosulatlan hozzáférésekkel szemben. (BALOGH, 2023) Mindezek csupán az adatvédelem felszínét képezik, és mivel az állampolgárok többsége nincs tisztában a GDPR valamennyi részletszabályával, folyamatosan napirenden lévő kérdés, hogy felhasználhatóak-e a kétségtelenül kaotikus szabályozásnak teljes mértékben nem megfelelő, esetlegesen jogsértő módon készített felvételek?

Jelenleg sincsen olyan jogszabály, amely kifejezetten megengedné vagy tiltaná – elsődlegesen a gépjármű műszerfalára, a szélvédő mögé elhelyezett – a közúton (közterületen) történtek megfigyelésére és rögzítésére alkalmas kamerák

---

⁴ GDPR 6. cikk (1) bekezdés f) pont

elhelyezését. Az Infotv. rendelkezéseiből kiindulva adatkezelésnek minősül a fénykép-, hang vagy képfelvétel készítése,⁵ ezen törvény előírásait viszont nem kell alkalmazni természetes személynek a kizárólag saját személyes céljait szolgáló adatkezeléseire,⁶ bár ezt a kivételszabályt szűken kell értelmezni. Az Infotv. 2. § (4) bekezdése akkor jelenthet kivételt az Infotv. rendelkezései alól, ha az adatkezelés annak teljes időszakában a „saját személyes cél” fordulat alá tartozik. Ilyen például, hogy a kamera üzemeltetője csak magánszemély lehet, tehát nem mentesít az Infotv. hatálya alól, ha például a gazdasági társaság vagy más szervezet a tulajdonában álló, ám a munkavállaló által használt ún. „céges” autóba szerel fel kamerát. Fontos kiemelni, hogy a törvény alóli kibúvás csak a felvételek készítésére és tárolására vonatkozik, a rögzített felvételeken végzett további adatkezelési műveletekre (így különösen a nyilvánosságra hozatalra) már nem. Mindent összevetve megállapítható, hogy abban az esetben, amikor a kivételt képező kritériumok nem állnak fenn, a felvétel készítője adatkezelőként felel, annak minden kötelezettségével és ódiúmával egyetemben.

Fő szabály szerint személyiségi jogot sértő bizonyítási eszköz a polgári perben nem használható fel, ugyanakkor a bíróság a körülmények mérlegelésével bármikor dönthet úgy, hogy a jogsértő bizonyítási eszközt mégis figyelembe veszi (pl. jogsérelem sajátossága és mértéke, tényállás felderítésére gyakorolt hatás).⁷ A NAIH állásfoglalása⁸ szerint a felvételek készítésének, tárolásának vagy nyilvánosságra hozatalának jogszerűségét el kell határolni annak bizonyítékként történő felhasználásától, egyúttal leszögezve: a személyes adatok védelméhez fűződő jog megsértésével készített (pl. rejtett kamerás) felvételek bizonyítékként történő felhasználása elsődlegesen nem adatvédelmi jogi kérdés. A bírói gyakorlat mind a polgári, mind pedig a büntetőeljárásokban számos esetben elfogadja bizonyítékként a személyiségi jogok megsértésével készített felvételeket, hiszen a Kúria már egy korábbi döntésében elvi élel mondta ki, hogy

bírósági vagy szabálysértési eljárásban közömbös az, hogy a felvétel készítése a személyiségi jogok megsértésével történt. A bíróság vagy más hatóság előtt folyó eljárásban az igazság érvényesülésének biztosítása közérdek és a bizonyítás ezt a célt szolgálja. (EBH 2000.296).

---

⁵ Infotv. 3. § 10. pont

⁶ Infotv. 2. § (4) bekezdés

⁷ A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.) 269. § (1) és (4) bekezdés; a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) 2:43. §

⁸ NAIH állásfoglalás a magánszemélyek által a saját gépjárműveikbe szerelt kamerák használatának jogszerűségéről. https://naih.hu/files/allasfoglalas_kamera_sajat_gepjarmuben.pdf

Vendéglátóipari egységnél üzemeltetett külső kamera

Az egyik üzlethelyiségre felszerelt kamerarendszer a közterületet és egy közeli társasház lakóinak mozgását is megfigyelés alatt tartotta. Az adatkezelő cég egy kávézót üzemeltetett úgy, hogy az üzlet előtti járdarészen teraszt hozott létre, ahová a vendégek és a személyzet testi épségének védelme, illetve a vagyontárgyak megóvása érdekében kamerákat szereltetett fel.

A hatóság álláspontja szerint a cég jogalap nélkül kezelte a személyes adatokat azzal, hogy az asztalokat megfigyelve a vendégekről folyamatosan képet és hangot rögzített, ami nem felel meg az arányosság követelményének. Az éjszaka és a rendes munkaidőn kívül üzemelő megfigyelőrendszer általában megfelel a vagyont fenyegető veszélyek elkerüléséhez, ezért ha az adatkezelés egyéb körülményei alapján igazolható a szükségesség és jogszerűség, arányos korlátozást valósíthat meg, de a hangrögzítés ezen időszakban sem tekinthető jogszerűnek. Mindezek miatt a hatóság kötelezte a vállalkozást, hogy megfelelő jogalap és tájékoztatás mellett üzemeltesse a kamerákat vagy szüntesse meg az adatkezelést.⁹

Társasházak, lépcsőházak kamerás megfigyelése

Kamerarendszer jogszerű célból akkor alkalmazható, ha az adott cél más módszerrel nem érhető el, a technikai eszköz alkalmazása elengedhetetlenül szükséges mértékű, és nem jár az információs önrendelkezési jog aránytalan korlátozásával. További követelmény, hogy a közös tulajdonban álló területek megfigyelését szolgáló kamerarendszer létesítéséről és üzemeltetéséről az összes tulajdoni hányad szerinti (és nem a lakógyűlésen megjelent) tulajdonosok legalább kétharmados többségének igenlő szavazatával dönthet a közgyűlés. Lényeges kritérium, hogy a szervezeti-működési szabályzatnak tartalmaznia kell a szükséges adatkezelési szabályokat, és a kamerák nem irányulhatnak a külön tulajdonban álló lakás vagy nem lakás céljára szolgáló helyiség bejáratára vagy más nyílászárójára, akkor sem, ha az a közös tulajdonban álló épületen, épületrészen vagy területen van elhelyezve.

Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a kamerákkal megfigyelt területre belépni, ott tartózkodni szándékozó személyeket tájékoztatni kell a személyes adatok védelmére vonatkozó előírások alapján szükséges információkról, így különösen az alkalmazás tényéről, az érintetteket megillető jogokról, az üzemel-

---

⁹ NAIH-88/2022. számú határozat

tető személyéről és elérhetőségeiről. Az ettől eltérő adatkezelés (jogsértés) egy konkrét esetben 200 000 forint összegű adatvédelmi bírságot eredményezett.¹⁰

Munkatársak és páciensek megfigyelése az orvosi rendelőben

Egy fogorvosi rendelő tulajdonosa a telephelyén és két fióktelepén is kamerával figyelte a munkavállalókat és a pácienseket, akikről nem csak várakozás közben, de a kezelés alatt is hozzájárulásuk nélkül készített felvételeket. Egy laborral és bőrgyógyászati rendelővel közös váróteremben, illetve a kezelőhelyiségben két-két kamera üzemelt; a falon lévő látószöge az egész kezelőre irányult, a másik pedig az asszisztensi pult fölött, a monitorra irányítva helyezkedett el. Az adatkezelő jogalapként a jogos érdekét, céljaként pedig a testi épség, személyi szabadság, üzleti titok és a vagyon védelmét, illetve a veszélyes anyagok őrzését jelölte meg.

A helyszíni vizsgálat során meggyőződtek arról, hogy a fogászati ellátásra érkezett pácienseken kívül a vérvételre és bőrgyógyászati rendelésre várakozó betegek is a kamerák látószögébe esnek. Az orvosi vizsgálattal érintett páciensekről készített felvételek már önmagukban is szolgáltathatnak szenzitív adatokat az egészségügyi állapotról, hiszen további információkat sugallhatnak a személyekről azáltal, hogy milyen típusú rendelésre várakoznak.

Fontos hangsúlyozni, hogy a hatóság nem észlelt a váróteremben olyan értékes tárgyat (italautomatát, külső recepciós pultot, számítógépet, festményt, bútort stb.), amely tárgyak megfigyelése megfelelné a vagyonvédelmi célnak, és ebből az indokból a kamerák a védendő vagyontárgyakra irányulnának.

A hatóság korábbi állásfoglalásai során is rögzítette, hogy a kamera nem mutathatja/rögzítheti azonosítható módon a páciens kezelés közben, kivéve annak kifejezett írásos hozzájárulása esetén (például tudományos, oktatási célból). A páciensek a belépésüktől kezdve a kezelés végéig felismerhetőek és beazonosíthatóak voltak, és legfeljebb akkor/addig nem látszódtak, amikor a kezelőorvos éppen kitakarta őket.

Egyebek mellett kitért a hatóság arra, hogy az egész napos megfigyelés az érintetti kör – a páciensek és a munkavállalók – közül leginkább a munkavállalók alapvető jogait érinti aránytalan és indokolatlan módon (folyamatos kontroll). A készpénz őrzése valóban indokolhatja a kamerás megfigyelést, de ebben az esetben a vagyonvédelem jogszerű célként kizárólag akkor lenne elfogadható,

---

¹⁰ NAIH-3463/2023. számú határozat

ha a kamera látószöge valóban csak a pénz átadására, illetve annak őrzési helyére irányulna. A hatóság az ügyben 500 000 forint adatvédelmi bírságot szabott ki.¹¹

Szálláshely területén működő kamerarendszer

Súlyos jogsértés történt egy balatoni szálláshelyen, ahol két egymástól elkülöníthető – egy csak élőképet közvetítő fix analóg kamerából álló, illetve egy képet és hangot egyaránt tároló IP-kamerából álló – kamerarendszer üzemelt. Az analóg rendszer kamerái a parkolót, illetve a kaputól a bejáratig terjedő sávot figyelték meg, míg az IP-kamerák a recepciót, az étkezőt, a belső udvart, valamint az épület teraszán elhelyezett jakuzzit. A jakuzzira irányuló kamerát olyan módon állították be, hogy az alkalmas volt a szomszédos ingatlanon tartózkodó személyek megfigyelésére is.

Az adatkezelő jogalapként szintén a jogos érdekét, céljaként pedig a személyes vagyónvédelmet jelölte meg. A hatóság az analóg kamerarendszer útján megvalósuló adatkezelést jogszerűnek találta, mivel a kamerák látószögébe kizárólag az ingatlan olyan részei estek bele, ahol a szállóvendégek csak áthaladnak, illetve ahol ténylegesen alkalmasak vagyónvédelmi célok betöltésére (az utcafrontról is látható kamerák visszatartó erővel bírnak az illetéktelen behatolással, illetve egyéb vagyon elleni bűncselekmények elkövetésével szemben). A hatóság ugyanakkor megállapította, hogy az IP-kamerából álló rendszer útján történő hangrögzítés jogellenes, mivel az adatkezelés az elérni kívánt céllal nem arányos, és annak szükségességét az adatkezelő az eljárásban sem igazolta. A hangrögzítés (még) nem feltétlenül tekinthető általánosan bevett vagyónvédelmi gyakorlatnak, így az érintettek tájékoztatás hiányában nem is számíthatnak arra, hogy képmásuk mellett a hangjukat, beszélgetéseiket is rögzíti a kamera. A hatóság az étkezőben lévő kamera elhelyezését sem tartotta az elérni kívánt céllal arányosnak, mert a vendégek elvárásaival ellentétes az, ha őket pihenés, kikapcsolódás, étkezés közben figyelik meg. A jakuzzit és a belső udvart figyelő kamera tekintetében ugyanezt hangsúlyozta a hatóság, mivel az érintettek nem voltak tisztában azzal, hogy őket ott kamerával megfigyelik, róluk felvétel készül intim szituációk közben. A recepció pult feletti kamera útján megvalósuló adatkezelés szükségességét a hatóság elfogadta, mert ott tényleges történik készpénzforgalom, illetve a pénzkazetta is a kamera látószögébe eső szekrényben került elhelyezésre.

---

¹¹ NAIH-903/2022. számú határozat

A hatóság mindent összevetve feltárta, hogy az adatkezelő nem nyújtott átlátható, könnyen hozzáférhető tájékoztatást az érintetteknek, illetve a közölt információk tévesek, félrevezetőek voltak. Mindezek alapján elrendelte az étkezőben elhelyezett, illetve a belső udvarra és a jakuzzira irányuló kamerák leszerelését, eltiltotta az adatkezelőt a további jogsértéstől, valamint 3 000 000 forint adatvédelmi bírság megfizetésére kötelezte.¹²

Szépségszalokban működő kép- és hangfelvevő rendszerek

Több bejelentés érkezett annak kifogásolásával, hogy egy arc- és testkezeléseket, valamint orvosesztétikai beavatkozásokat végző szépségszalokban minden helyiségben (irodában, kezelőben, folyosón, recepción) kamerák üzemelnek, melyeken keresztül mind a munkavállalókat, mind a vendégeket lehallgatják. A bejelentések szerint a hangfelvétel készítésének a munkatársak ellenőrzésén túli célja, hogy információkat szerezzenek a vendégekről, és ezek alapján még több kezelést és arcápoló terméket adjanak el nekik.

A tényállás tisztázását követően a hatóság megállapította, hogy a cég többek között a hangrögzítésre nézve jogsértő megfigyeléseket folytatott, emellett a kamerafelvételek felhasználása, a hozzáférés módja és belső szabályozása sem volt megfelelő. Feltárták többek között, hogy a társaság adatkezelési folyamatai átláthatatlanok, az adatbázisában szereplő több ezer bejegyzés vonatkozásában nem tudták igazolni az adatkezelés jogalapját, illetve jogszerűtlenül kezeltek különleges egészségügyi adatokat. A jogsértések miatt igen magas összegű, 30 000 000 forint adatvédelmi bírság kiszabására került sor, a hatóság egyes helyiségekben megtiltotta a kamerás adatkezelést, illetőleg elrendelte a videófelvételek, az egészségügyi adatok, valamint az ügyfélajánlás során keletkezett adatok törlését.¹³

Konferenciákon és egyéb rendezvényeken történő kép- és hangfelvétel

A Ptk. 2:42. § (3) bekezdése szerint nem sért személyiségi jogot az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult. A Ptk. 2:48. § (1)–(2) bekezdése szerint képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges, de erre nincsen szükség tömegfelvétel és nyilvános közéleti szereplésről készült felvétel esetén. A hozzájárulás megadható szóban, írásban és ráutaló magatartással is, de mivel a szóbeli bizonyítása nehézkes

---

¹² NAIH-5114/2022. számú határozat

¹³ NAIH-2732/2023. számú határozat

vagy utóbb szinte lehetetlen, célszerű ragaszkodni az írásbeli és ráutaló magatartással történő hozzájáruláshoz. Az írásbeli hozzájárulás lehetősége számos program esetén a résztvevők nagy számára tekintettel teljesen kizárt, ezért a szervezők többnyire a ráutaló magatartással történő hozzájárulást részesítik előnyben a jogszerűsége törekvésben. Mindez természetesen csak akkor lenne tökéletes, ha az előzetes regisztráció folyamatába iktatott tájékoztatás és az ehhez kapcsolt checkboxban (jelölőnégyzetben) elhelyezett „pipa” vagy a hozzájárulás megadásának bármilyen más online formája lehetővé tenné a nyilatkozó kellő azonosítását. Azért csak „lenne”, mivel egyes rendezvényeken a regisztrálók általában több személyt/szervezetet regisztrálnak egyszerre, ekként nem vélelmezhetjük, hogy a természetes személyek (munkavállalók, meghívottak) nevében jogosultak nyilatkozni a képmás-felhasználásról. Ezek az adatkezelésre vonatkozó tájékoztató „szövegek” akkor megfelelőek, ha nemcsak a regisztrációt végző konkrét személyhez, hanem valamennyi résztvevőhöz eljutnak, ami viszont azért lehet problémás, mert általában csak a regisztrációnál megjelölt e-mail címre jutnak el, pedig lehet, hogy ez alatt jóval több természetes személy kap belépési lehetőséget. A másik megoldás egy, a beléptetési pont előtt elhelyezett, jól látható (pl. fényképező ikonnal jelölt) figyelmeztető szöveg (esetleg roll-up), amely – szemben az előbbi megoldással – valóban eljut minden belépőhöz. Fontos továbbá, hogy számos esetben nemcsak képfelvétel-készítéshez, hanem „kommunikációs” célú felhasználáshoz is hozzájárulást szeretnének kapni, ekként javasolt ezen célok bővebb kifejtése.

Példa:

„Felhívjuk szíves figyelmét, hogy a rendezvényen kép- és videófelvétel készül. A rendezvényre történő belépéssel hozzájárul ahhoz, hogy a közönség részeként Önről felvételek készüljenek, és ezeket a Szervező saját kommunikációs célból felhasználja, így például sajtóközleményben, kiadványban, honlapon vagy más hasonló marketinganyagaiban feltüntesse. A felvételekkel kapcsolatos adatkezelésről a [...] alatt részletesen tájékozódhat.”

Ahogy fentebb olvasható, tömegfelvétel készítéséhez és felhasználásához nem kell hozzájárulás, a bírói gyakorlat azonban nem egységes azzal kapcsolatban, hogy mi minősül „tömeg”-nek. Egy akár ötven embert ábrázoló felvétel sem feltétlenül tömegfelvétel, ha az olyan módon ábrázolja emberek sokaságát, hogy például egy bizonyos személyt előtérbe állít, kiemel. Ennek ellenére erre a szabályra vita esetén érdemben lehet hivatkozni, de ettől függetlenül nem teszi szükségtelessé a fenti tájékoztató, figyelmeztető szöveget. Ha teljesen precíz akarunk lenni, akkor valamennyi rendezvényszervezőnek egy tárhelyre felhelyezett és a tájékoztatóban megjelölt linken lévő bővebb tájékoztatást is készí-

teni kell, mivel a GDPR alapján a képmás személyes adat, így az adatkezeléssel kapcsolatban meg kell felelni a rendeletnek is. Ez a tájékoztató tartalmazza többek között a képek tárolásának módját, a hozzáférő alanyok körét, a tárolás és felhasználás idejét és az érintettek jogait.

Összegzés, konklúziók

Mindannyian elismerhetjük a technológia mélyreható és korántsem veszélytelen voltát, hiszen már nem is vagyunk tudatában annak, hogy napjaink jó részét – az offline világot háttérbe szorítva – virtuális környezetben töltjük. (SORBÁN, 2016: 81) Éppen ezért tartjuk rendkívül fontosnak a fiatalok online tudatosságra nevelését, mert visszajelzéseik alapján az online képernyő előtt eltöltött idejük ijesztő mértéket ért el (napi 4-6-8 óra). Minden korosztály jelen van a virtuális térben úgy, hogy a bűnelkövetők világszerte használnak digitális eszközöket bűncselekményeik végrehajtására. A kiberbűnözés tipikusan határokon átívelő jellege óriási leterheltséget és nehézséget okoz (DOMOKOS, 2020), illetve egyre kiterjedtebb, komplikáltabb és fennakadásokat jelentő globális problémákkal szembesíti a jogalkalmazást (POLT, 2018: 20). Az is nyilvánvaló, hogy a jogfejlődés következő lépéseit minden bizonnyal a technológiai fejlődés fogja vezérelni (G. KARÁCSONY, 2020b), ezért a tudományos következtetéseket is folyamatosan új tartalommal kell megtölteni (POLT, 2022: 2393), mert a digitalizáció hatása nagymértékben változtatta meg az igazságszolgáltatás működését és szokásait (VÁMOSI, 2022: 90–91). A számítógépes bűncselekmények esetszámának növekedési üteme az ilyen deliktumokra történő koncentrációt jelzi, a kiberkörnyezetben megvalósított bűncselekmények bizonyítása pedig döntő részben digitális adatokon nyugszik, amelyeknél a gyors hozzájutás, az adatok hiteles rögzítése és kezelése determináló jelentőségű. (BELOVICS, 2018: 28, 36) A bűnözés elleni harcot egyfajta ellenszélben folytatott, véget nem érő küzdelemhez hasonlíthatjuk, melynek során az adatok könnyen megsemmisülhetnek, eltűnhetnek, ráadásul másodpercek alatt megváltoztathatók, mozgathatók, reprodukálhatók vagy törölhetőek. Szabó Imre véleménye szerint ezért a siker kulcsa a hatékonyságban és a nyomozás titkosságában rejlik. (SZABÓ, 2011: 13) Éppen az információtechnológiai eszközök vonatkozásában történt a legtöbb módosítás a régi Be. szövegéhez képest, de ezzel egyidejűleg megválaszolandó kérdések tömkelege jelentkezett: Mit tekinthetünk számítógép útján való előterjesztésnek? Az egyéb elektronikus eszközök (pl. mobiltelefon) számítógépnek minősülnek? Elvárható az eljárás résztvevőjétől, hogy használjon számítógépet és rendelkezzen az elektronikus ügyintézéshez szükséges valamennyi berendezéssel? (HERKE, 2019: 104–105) Milyen mértékű és mélységű informatikai tudásra

van szüksége a rendőrnek, ügyésznek és a bírónak a vele szemben támasztott követelményeknek való megfeleléshez? Hogyan tudja ellátni a munkáját, ha nem képes maradéktalanul elsajátítani az informatikusok számára is sokszor fejtörést okozó ismereteket?

Az elektronikus adatok és bizonyítékok térhódításával a kamerás megfigyelés szabályai ugyancsak homlokterbe kerülnek, mert az adatvédelem hálójában olykor tényleg nehéz kibogozni az adott szituációra vonatkozó rendelkezéseket. A térfigyelő és biztonsági kamerák gyakorlati haszna vitathatatlan, emellett a felelősség megállapításában is segítenek a „digitális szemek”. Az ilyen felvételek keletkezésének jogszerűségét és az adatkezelő tevékenységét azonban meg kell különböztetni a bizonyítékként történő felhasználásuktól: a jogsértő módon történő adatkezelés nem vitásan adatvédelmi bírságot vonhat maga után, de ez nem jelenti azt, hogy az igazság napvilágra kerülése, az elkövető azonosítása és a bűncselekmény bizonyítása érdekében ezeket a felvételeket ne használhatnánk fel az egyes eljárások keretében. Ebben a tekintetben Európa számos országában változások következtek be, és egyre inkább úgy tűnik, hogy a személyes adatok védelménél bizonyos esetekben erősebbé válik a bűnüldözési érdek. (MÁTYÁS, 2017: 91)

A téma kapcsán legfőbb konklúzióink az lehet, hogy:

- folytonos éberséggel, a tendenciákra történő odafigyeléssel, önkontroll beiktatásával és óvatossággal járjunk el az online térben (és erre hívjuk fel az idősebb korosztály figyelmét is);
- személyes adataink védelme érdekében mindenkor legyünk figyelmesek és körültekintőek, a nem kívánt hatások érdekében tájékozódjunk az adatvédelemmel összefüggésben;
- bővítsük folyamatosan az informatikai tudásunkat (az igazságszolgáltatás szerveinek érdemes erre képzéseket és oktatásokat szerveznie);
- a kamerarendszerek működtetése során is törekedjünk a jogszabályi rendelkezések maradéktalan betartására;
- átlagemberként, illetve az igazságszolgáltatás szereplőjeként pedig ne engedjük el ezeket a kincsként funkcionáló bizonyítékokat, vagyis a gyakran mással nem pótolható kamerás felvételeket.

Felhasznált irodalom

- BALOGH B. (2023): A menetrögzítő kamerák alkalmazásának adatvédelmi aspektusai. *Jogi Fórum*, október 30. <https://www.jogiforum.hu/cikk/2023/10/30/a-menetrogzito-kamerak-alkalmazasanak-adatvedelmi-aspektusai/>
- BELOVICS E. (2018): A kiberbűnözés elleni harc szerepe és jelentősége napjainkban. Együttműködések és megoldások. In: BARABÁS A. T. (szerk.): *Globális Biztonságpolitikai kérdések az interneten, különös tekintettel Kína és Magyarország kapcsolatára*. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 28–37.
- BÓCZNÉ NEPARÁCZKI A. (2020): A kiberterrorizmus büntető anyagi jogi megítélése. *Ügyészek Lapja*, 1. szám, 71–85.
- DOMOKOS A. (2020): A magyar büntető eljárás és a digitalizáció. Miskolci Jogi Szemle, 15. évf., 1. szám, 67–76. https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/10813/11_domokosandrea_tordelt.pdf
- G. KARÁCSONY G. (2020a): *Okoseszközök – okos jog? A mesterséges intelligencia szabályozási kérdései*. Budapest: Dialóg Campus. https://tudasportal.unike.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/16020/Web_PDF_Okoseszkozok_okos_jog_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- G. KARÁCSONY G. (2020b): Inkább bízunk a robotokban? A mesterséges intelligencia döntéseieért való emberi felelősség kritikája. *Jog–Állam–Politika*, 12. évf., 31. különszám, 31–42. https://jap.sze.hu/images/lapsz%C3%A1mok/2020/K%C3%BC1%C3%B6nsz%C3%A1m/JAP_2020_KOLONSZAM_g-karacsony-gergely.pdf
- GARAI R. – KISS A. (2023): *A lefoglalt elektronikus adatok kezelése és a személyes adatok védelme, a lefoglalt adatról készített másolat eljárásjogi megítélése és sorsa a büntetőeljárásban*. Kutatási jelentés (II/B/19/2023), kézirat. Budapest: OKRI.
- HERKE Cs. (2019): A digitalizáció szerepe a büntetőeljárásban. In: MEZEI K. (szerk.): *A bűnügyi tudományok és az informatika*. Pécs: PTE ÁJK–MTA TK Jogtudományi Intézet, 104–124. https://jog.tk.hu/uploads/files/06_buntetojog_informatika_HERKECS.pdf
- HORVAYNÉ FEHÉR J. – MUNK S. (2011): A rendőrségi informatikai hálózat fogalma, rendeltetése. *Hadmérnök*, 6. évf., 2. szám, 217–226. https://www.matarka.hu/klikk.php?cikkmutat=2328449&mutat=http://hadmernok.hu/2011_2_horvayne_munk.pdf
- MÁNDI V. (2023): A személyes adatok kezelése a büntetőeljárásban és a nyilvánosság kapcsolata. *Büntetőjogi Szemle*, 1. szám, 54–63. https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/lapszam/BJSZ_202301_54-63o_MandiVeronika.pdf
- MÁTYÁS Sz. (2017): A térfigyelő kamerák alkalmazásának jogszabályi háttere. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 19. szám, 85–91. <https://pecshor.hu/periodika/XIX/matyas.pdf>

- MUHI B. B. (2017): E-Marketing és a közösségi média. Lehetőségek, trendek. In: KISS F. (szerk.): *Tudomány és erő. Vajdasági magyar tudóstalálkozó 2016. Konferenciakötet*. Újvidék: Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, 42–47.
https://vmat.rs/wordpress/wp-content/uploads/2017/02/VMT_2016-Tudomany_es_ero-Kotet-Teljes-dolgozatok.pdf
- NAGY Z. (2016): Kiberbűncselekmények, kiberháború, kiberterrorizmus – avagy ébresztő Magyarországnak! *Magyar Jog*, 63. évf., 1. szám, 17–24.
- NAGY Z.: (2020): A kiberbűncselekmények fogalma és csoportosítása. In: KISS T. (szerk.): *Kibervédelem a bűnügyi tudományokban*. Budapest: Dialóg Campus, 33–44.
https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/web_PDF_Kibervedelem_bunugyi_tudomanyokban.pdf
- ORBÁN A. (é. n.): Big Data. NKE Közzolgálati Online Lexikon.
<https://lexikon.uni-nke.hu/szocikk/big-data/>
- PAPP J. T. (2021): *A közösségi média platformok szabályozása a demokratikus nyitvánosság védelmében*. Budapest: Wolters Kluwer.
- POLT P. (2018): Jogalkalmazói kihívások a kibertérben. Együttműködések és megoldások. In: BARABÁS A. T. (szerk.): *Globális Biztonságpolitikai kérdések az interneten, különös tekintettel Kína és Magyarország kapcsolatára*. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 20–27.
- POLT P. (2022): Digitális fejlődés és büntetőjog – akkor és most. *Belügyi Szemle*, 70. évf., 11. szám, 2389–2393. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.11.47>
- SIMON B. – GYARAKI R. (2020): Kiberbűncselekmények felderítése és nyomozása. In: KISS T. (szerk.): *Kibervédelem a bűnügyi tudományokban*. Budapest: Dialóg Campus, 121–150.
https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/web_PDF_Kibervedelem_bunugyi_tudomanyokban.pdf
- SORBÁN K. (2016): A digitális bizonyíték a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 64. évf., 11. szám, 81–96. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2016.11.5>
- SZABÓ I. (2011): A számítástechnikai adat mint elektronikus bizonyíték. *Kriminológiai Tanulmányok*, 48. szám, 13–28.
https://www.okri.hu/images/stories/KT/kt48_2001_sec.pdf
- VÁMOSI V. C. (2022): Digitalizáció és büntetőjog, különös tekintettel a pénzmosás bűncselekményre. *Miskolci Jogtudó*, 3. szám, 84–93.
https://jogtudo.uni-miskolc.hu/files/20473/MJ2022_ksz8_V%C3%A1mosiV_final.pdf
- VARGA B. (2020): A Nagy Testvér mindent lát, avagy autós kamerák törvényes használata. *Autó pult*, március 10.
<https://autopult.hu/magazin/a-nagy-testver-mindent-lat-avagy-az-autos-kamerak-torvenyes-hasznalata.html>

Az idősek sérelmére elkövetett erőszakba torkolló vagyon elleni bűncselekmények kriminológiai sajátosságai

Absztrakt

Kutatásunk során a nem erőszakosnak induló, azonban erőszakba forduló, vagyontárgy megszerzésére irányuló, idősektől sérelmére elkövetett bűncselekmények rendőrségi és ügyészségi aktáit – összesen 104 aktát – elemeztük, elsősorban annak érdekében, hogy megtaláljuk a magatartás átváltozásának situációs és pszichológiai okait. Az így megvalósított deliktumok végül többnyire rablásnak, a sértett halála esetén nyereségvágyból elkövetett emberölésnek minősülnek. Az elkövetők tipikusan fiatal, alacsony szocioökonómiai státuszú, büntetett előéletű férfiak voltak. A legveszélyeztetettebb csoportba a közterületen egyedül tartózkodó, a kívülálló számára jól láthatóan lassú, nehézkes, bizonytalan mozgású idősek tartoztak. A sértettek másik kategóriájába az egyedül élő, az otthonukban egyedül tartózkodó idősek kerültek. A lopásnak indult deliktumok jellemzően akkor fordultak át erőszakos cselekménybe, amikor az áldozatok fizikai ellenállást tanúsítottak – ez általában a náluk lévő szatyor, táskák el nem engedését jelentette. A bántalmazás módja leggyakrabban lökés vagy a földre rántás volt.

Kulcsszavak: vagyon elleni erőszakos bűncselekmények, idősektől sérelmére, erőszakba fordulás, kriminológia

---

Abstract

The criminological characteristics of crimes against property resulting in violence committed against the elderly

In the course of our research, we analyzed the police and prosecutor's files – a total of 104 files – of crimes that began without violence but turned violent, aimed at acquiring property, and that harmed elderly victims. We primarily conducted our research in order to find the situational and psychological reasons for the change in the perpetrators' behavior. In the end, the crimes committed in this way are typically classified as robbery and, in the event of the victim's death, as murder for profit. The offenders were typically young men with a low socio-

---

* Dr. Bolyky Orsolya PhD, osztályvezető-helyettes, tudományos főmunkatárs, OKRI, ORCID: 0000-0002-2485-7020; dr. Sári Eszter PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI, ORCID: 0000-0003-0729-7719.

economic status and a criminal record. The most endangered group included elderly people who were clearly slow, clumsy, and unsteady in their movements. Another category of victims was elderly people who lived alone and were alone in their homes. Acts that started as theft typically turned into violent acts when the victims showed physical resistance, which usually meant not letting go of the bag or wallet they were carrying. The most common form of abuse was pushing or pulling to the ground.

Keywords: *violent crimes against property, elderly victims, the pathway to violence, criminology*

Bevezetés

A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények kategóriáját a jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyvünk¹ teremtette meg, többek között a kriminológiai kutatásoknak is köszönhetően. Korábban – bár kriminológiai értelemben egyes deliktumként tartottuk ezeket számon – a büntetőjog-dogmatika a vagyon elleni cselekmények közé sorolta őket. A vagyon elleni erőszakos bűncselekmények körébe az alábbi deliktumok tartoznak: rablás (365. §); kifosztás (366. §); zsarolás (367. §); önbírászkodás (368. §). (BELOVICS, 2018)

A felsorolt bűncselekmények közül a legelterjedtebb a rablás, egyszersmind az a deliktum, ami a legtöbb dogmatikai, valamint bűnmegelőzési kérdést is indukálja.² A bűncselekmény társadalomra veszélyességét jól illusztrálja, hogy számos országban indulnak célzott megelőzési programok a rablások csökkentésére³, illetőleg előfordul rablásokra szakosodott ügyészek kinevezése is⁴. A rablások (vagyon elleni erőszakos bűncselekmények) elleni küzdelem egyik sarokpontjaként a nemzetközi ajánlások is kutatások, vizsgálatok folytatását javasolják a témakörben, amelyek segítik a jelenség jobb megértését, esetlegesen a bűnüldözésnek is támpontokat adhatnak.

Jelen tanulmányunk alapja az Országos Rendőr-főkapitányság által kezdeményezett, 2023-ban végzett kutatásunk volt. (BOLYKY – SÁRIK, 2023a; 2023b) A vizsgálat elméleti kiindulási pontját az jelentette, hogy a vagyontárgyak meg-

---

¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) XXXV. fejezet

² A rablás dogmatikai kérdéseiről lásd még NAGY, 2021.

³ <https://ucr.fbi.gov/crime-in-the-u.s/2019/crime-in-the-u.s.-2019/topic-pages/robbery>

⁴ <https://www.government.nl/topics/crime-and-crime-prevention/crime-prevention/reducing-the-number-of-robberies>

szerzéséért elkövetett erőszakos bűncselekmények jelentős része „erőszakmentesen” indul, a bűncselekmény előzetes átgondolásakor sem feltétlenül merül fel a sértett bántalmazásának terve. Azonban a bűncselekmény megvalósítása során mégis erőszak alkalmazására kerül sor, amelynek elsősorban szituatív okai vannak. Ehhez kapcsolódik az elkövető aktuális és általános mentális állapota (frusztráció, agresszív késztetések stb.), valamint bizonyos személyiségjegyek (gyenge mentális fékrendszer, frusztrációs tolerancia alacsony szintje, empátia hiánya stb.), amelyek a szituációs tényezőkkel együtt a megkezdett elkövetési magatartás erőszakba fordulását eredményezik. Az így megvalósított deliktumok végül tipikusan rablásnak, a sértett halála esetén nyereségvágyból elkövetett emberölésnek minősülnek. Eddigi kutatásaink alapján az ilyen bűncselekmények sértettjei sok esetben idős, beteg, kiszolgáltatott emberek, ezért az elemzés az e körbe tartozó, kiemelt büntetőjogi védelmet élvező személyek sérelmére megvalósított cselekményekre irányult.

Az erőszakba torkolló vagyon elleni bűncselekmények vizsgálatokor elsődlegesen az aktavizsgálat módszerére támaszkodtunk. A kriminológiai és büntetőjogi szakirodalom feldolgozása mellett 104 büntetőügyet dolgoztunk fel azzal a céllal, hogy megtaláljuk azt a pontot, amikor a vagyon megszerzésére irányuló nem erőszakos magatartás átfordul vagyon elleni erőszakos cselekménybe, vagyis – leggyakrabban – a lopásból rablás, esetleg nyereségvágyból elkövetett emberölés lesz. A feldolgozott bűnügyek között kontrollmintaként olyan vagyon elleni cselekmények – különböző típusú lopások – is szerepeltek (a sértettek 18%-a), amelyeknél az erőszakba fordulás nem jelent meg. A vizsgálati mintába idősök – 60 év felettiak – sérelmére elkövetett bűncselekmények kerültek, mert az ORFK szakemberei szerint leginkább az ezekkel kapcsolatos bűnmegelőzési program kidolgozására lenne szükség.

A kutatás során adatok gyűjtésével információkat vártunk az elkövetők és a sértettek fizikai és pszichológia jellemzőiről és szociális háttéréről, a bűncselekmények egyéb körülményeiről, valamint arról, hogy a nem erőszakosnak induló cselekmény mikor és miért válik erőszakossá, elsősorban annak érdekében, hogy megtaláljuk a magatartás átfordulásának szituációs és pszichológiai okait. Hipotézisünk szerint az elkövetők többségének pszichés terheltsége messze meghaladja az átlagot: rossz szocializációjuk, hátrányos életkörülményeik miatt kevésbé illeszkednek be a társadalomba, periférián élnek, és érdekeik érvényesítéséhez, vágyaik megvalósításához sokszor erőszakot alkalmaznak.

Az idős korú áldozat fogalma, statisztikai jellemzők

A Btk. több olyan személy elleni erőszakos, vagyon elleni, illetve vagyon elleni erőszakos bűncselekményt tartalmaz, amelyek egyik minősített esete az „idős kora vagy fogyatékosága miatt a bűncselekmény elhárítására korlátozottan képes személy sérelmére” elkövetés. Amennyiben a passzív alany idős kora teszi súlyosabb megítélésűvé az ilyen bűncselekményeket, célszerű meghatározni az idős kor fogalmát, amelyet a Btk. nem definiál.

Az 56. BK vélemény iránymutatása szerint

„Az idős kor – a vele rendszerint együtt járó testi és szellemi hanyatlás, valamint tűrőképesség-csökkenés miatt – enyhítő körülmény; általában a nyugdíjkorhatárt meghaladó életkort lehet így értékelni.”

Bár a nyugdíjkorhatárt meghaladó életkor – amely jelenleg a 65 évesnél idősebbeket jelenti – objektív tényező, a joggyakorlatban mégis bizonytalanság tapasztalható az idős kor miatti korlátozott elhárítási képesség megállapítása kapcsán. Ezért szükségesnek tartjuk áttekinteni a szakirodalomban, más tudományágakban használt definíciókat.

Demográfia és a munkaképesség szempontjából az idős kor kezdete az öregsegi nyugdíjhoz kapcsolódó korhatár, azaz a 65. életév. A várható élettartam kitolódásával időszerűvé vált az idős kor meghatározásának a felülbírlása. Ma a legelterjedtebb a WHO definíciója, amely szerint a 60–74 év közöttiek az idősedők, a 75–89 évesek az idősek, és a 90 év fölötti személyek a nagyon idősek (magyar elnevezés szerint agok). Az Idősügyi Nemzeti Stratégia is hangsúlyozza, hogy a biológiai életkor mellett beszélhetünk pszichológiai és szociológiai életkorról is. Előbbi azt fejezi ki, hogy az illető hány évesnek érzi magát, utóbbi pedig azt, hogy a társadalom milyen korúnak látja az adott személyt.⁵

„Más-más paramétereket kell figyelembe venni az öregedést illetően, mindig attól függően, hogy milyen irányú vizsgálatot végzünk. Az öregedés, az idős emberré válás »multidimenzionálissá« vált, akár a gondolkodás, a szellemi teljesítmény, vagy az általános egészségi állapot, mozgékonytság stb.” (SANDERSON – SCHERBOV, 2013)

Az 56. BK véleményben megfogalmazottaktól eltérően, a bűnözési statisztika a 60. életévtől tekinti időskorúnak az áldozatokat. (KSH, 2023) Ahogyan ez már a korábbi kutatásainkból (BARABÁS et al., 2021; BOLYKY, 2020; BOLYKY, 2022) is látszott, a büntető jogalkalmazás a 60–65 éves sértettek tekintetében mutat bi-

---

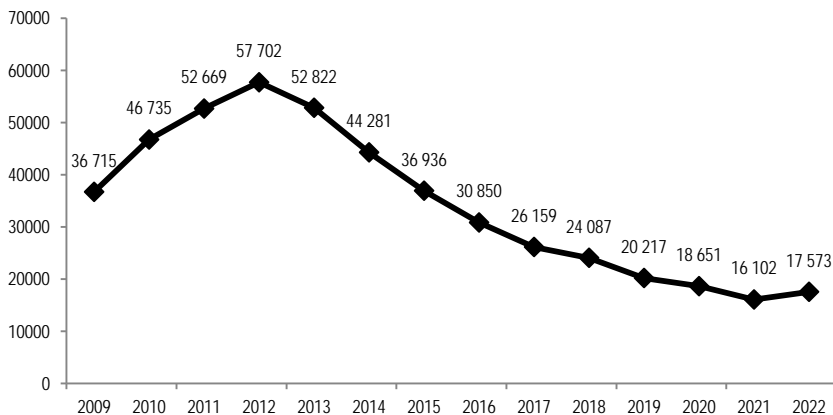
⁵ 81/1999. (X. 2.) Országgyűlési Határozat az Idősügyi Nemzeti Stratégiáról (2009–2034)

zonytalanságot, amikor az „idős kora miatt a bűncselekmény elhárítására korlátozottan képes személy sérelmére” minősítő körülmény megállapíthatóságáról kell döntenie.

Az „öregedő” Európában, azaz a fejlett európai országokban az idős korosztály megnövekedett aránya Magyarországot is jellemzi: a 65 évesnél idősebb korosztály az össznépességen belül egyre magasabb arányt tesz ki. Míg 1980-ban a lakosság 13,5 százaléka tartozott ebbe a korosztályba, addig 2019-ben már 20,3 százalékra emelkedett. A 80 év feletti aránya az Európai Unióban 2019-ben 5,8 százalék volt, 2070-re a jelenlegi becslések szerint 13,2 százalékot ér majd el. (EURÓPAI BIZOTTSÁG, 2023) Az öregedő társadalmak komoly kihívások elé állítják az országok vezetőit, például az egészségügyi ellátás biztosítása, a munkaerőhiány pótlása, a szociális szféra erősítése az idősgondozás tekintetében. (EURÓPAI BIZOTTSÁG, 2021)

A bűnözési adatokat tekintve (1. számú ábra) azt láthatjuk, hogy a statisztika szerinti idős korú (tehát 60 évesnél idősebb) sértettek száma folyamatos csökkenést (a 2022. évben minimális növekedést) mutat a 2014. évtől kezdve.

1. számú ábra: Idős korú áldozatok száma 2009–2022

Amennyiben viszont megvizsgáljuk az idős korú sértettek arányának változását az összes áldozathoz viszonyítva, akkor azt láthatjuk, hogy a 2009-ben tapasztalt 17 százalék 2011-re 20 százalékra nőtt, majd ezt követően ez az arány számottevően nem változott (19–20%). Vagyis – bár számosságát tekintve jelentős csökkenés következett be az össz bűnözésben, és ebből adódóan a sértettek számában is – a sértettek között az időskorúak aránya változatlan maradt. A 20 százalék körüli arány többé-kevésbé megegyezik az össznépességen belüli idős-

korúak arányával. Erről a 2017. évtől kezdve beszélhetünk, korábban a sértetti arány valamivel magasabb volt az össznépszerűségi arányhoz képest.⁶

Ez azt jelenti, hogy 2017 előtt az időskorúak bűnözésnek való kitettsége kicsivel nagyobb volt a jelenleginél. Ugyanakkor több civil szervezet is felhívta a figyelmet arra, hogy a Covid-járvány miatti elszigetelődés, bezártság növelte az idős emberek sérelmére megvalósított – elsősorban a családon belül előforduló – bűncselekmények gyakoriságát. (Lásd erről például ZSÍROS, 2021)

Sárkány István az időskorúak viktimizációjáról tartott előadásában két területet emelt ki (SÁRKÁNY, 2015), ami megalapozza e korosztály áldozattá válását: egyrészt az egészségi állapotot, másrészt a szociális helyzetet. Az öregedés során mindkét vonatkozásban általában folyamatos romlás tapasztalható, amely az idő múlásával exponenciálisan is haladhat negatív irányba. Az egészségügyi állapot körében kiemelte az érzékszervek (látás, hallás), a mozgásszervek és a szellemi képességek leépülését, amelyek erősen növelik a sértetté válás kockázatát. A szociális helyzet változása tekintetében az időskori szegénységről, a bezárkózás okozta elmagányosodásról és az ezzel járó negatív lelki folyamatokról (stressz, szorongás) beszélt. Hangsúlyozta, hogy bár az idősek áldozattá válásának kockázata objektíve, statisztikailag kisebb az aktív felnőtt korosztályéhoz képest, azonban a szubjektív félelemérzet, szorongás náluk sokkal magasabb.⁷

A mintában szereplő bűncselekmények általános adatai

A mintánkban szereplő 129 elkövető összesen 314 bűncselekményt valósított meg. Az elkövetők közel felét (48%) egy bűncselekmény miatt ítélték el, a többségnek azonban több deliktum miatt szabtak ki büntetést. A bűncselekmények közül legalább egynél a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére történő

---

⁶ Hozzátesszük, hogy ha figyelembe vesszük a két statisztika korcsoport bontásának különbségét (a bűnözési statisztika 60 évestől számítja az időskort, a demográfiai statisztika 65 éves kortól), akkor arra juthatunk, hogy az utóbbi években az idős korú sértettek aránya valamivel alulmarad az ugyanilyen korú sértettek összes sértetthez viszonyított arányától. De a következtetéseken mindez nem változtat.

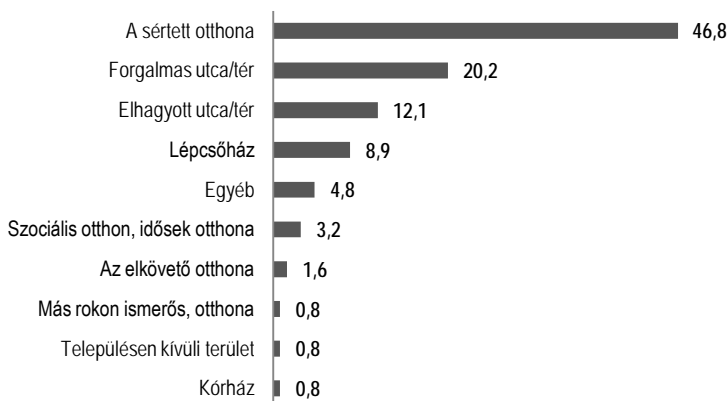
⁷ Hasonló következtetésre jut a félelmi paradoxon fogalmán keresztül Korinek László: A viktimizációs elmélet kidolgozója (SKOGAN – MAXFIELD, 1981) szerint a már korábban áldozattá vált emberek jobban félnek a bűnözéstől, mint azok, akik még nem tapasztaltak ilyet. Empirikus kutatások azonban azt bizonyították, hogy azok félnek – pontosabban szoronganak – erősebben a bűnözéstől, akiknek objektíve – az áldozati múltjuk miatt – erre nem lenne okuk. Ide tartoznak az idősek, nők, falusiak. (KORINEK, 2010: 330)

elkövetés mint minősített eset szerepelt. A kutatási mintába lényegesen nagyobb arányban kerültek vagyon elleni erőszakos cselekmények: az ügyeknek csaknem a négyötödében talákoztunk rablásokkal, kifosztásokkal (84%), míg 16 százalék volt azon esetek aránya, amely nem tartalmazott erőszakos tényállási elemet.

A bűncselekmények helyszíne, időpontja⁸

Noha a bűnözéstől való félelem elsődlegesen az esti órákkal és a sötétséggel kapcsolja össze az erőszakos cselekményeket, a vizsgált ügyekben a rablásokat/kifosztásokat/lopásokat tipikusan nappal, világosban követték el, döntően a reggeli és délelőtti órákban (71,8%). A hétvége-hétköznap viszonylatában egyértelmű volt a hétköznap elkövetett deliktumok túlsúlya (83,9%). Az elkövetés helyszínét relevánsnak tekintettük bűnmegelőzési aspektusból is, így erre a tanulmányban részletesebben is kitérünk.

2. számú ábra: Az elkövetés helyszíne a sértettek arányában (%)

Egyéb helyszíneként merült fel az aluljáró, a lift, a posta, a temető és a vonat.

Az elkövetők jellemzői

A 2019–2020. évi össz-bűnözési adatokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a női elkövetők aránya az összes bűncselekmény tekintetében 2019-ben 20, míg 2020-ban 16,8 százalék volt. Az általunk vizsgált mintába összesen 129 terhelt és 124 sértett került. Az elkövetők közül mindössze 22 fő (17,1%) volt nő, míg a sértet-

⁸ Az adatok a sértettek arányában értendők.

teknél a nemi arány az ellenkező képet mutatta: kétszer annyi női áldozat volt, mint ahány férfi (66,9–33,1%). A nők nagyarányú sértetté válásának egyrészt demográfiai okai vannak (több az idős korú nő, mint férfi), másrészt a testi erejük kisebb a férfiakéhoz képest (legalábbis általában). Ez azt jelenti, hogy kutatásunkban a nemi arányok nem tértek el szignifikánsan az országos bűnelkövetésnél tapasztalt arányoktól.

1. számú táblázat:

Az elkövetők korcsoportos megoszlása az összбűnözésben 2019–2020 (%)

Korcsoport	2019	2020
Gyermekkorú	1	1
Fiatalkorú	6	6
Fiatal felnőtt	18	17
Felnőtt	70	70
Időskorú	5	6
Összesen	100	100

A vagyon elleni erőszakos bűncselekményeket elkövetők általunk elemzett csoportjában 2,33 százalék volt 12–13 éves; 11,63 százaléka volt fiatalkorú (14–17 éves); 24,03 százalék fiatal felnőtt (18–24 éves); 41,09 százalék felnőtt korú, de negyven évesnél fiatalabb; és 15,5 százalék volt 40 év fölötti, vagyis a középkorúak korcsoportjába tartozott. Az átlagéletkor 28,7 év volt.

Az elkövetők családi körülményei, szocioökonómiai sajátosságai

A terheltek túlnyomóan nőtlenek/hajadonok voltak (49,6%); 27,9 százalék élt élettársi kapcsolatban, 6,2 százalék volt házas a bűncselekmény elkövetésének idején. Noha az elkövetők 41,1 százalékának volt kiskorú gyermeke – 26,6 százalék esetében ez kettő vagy több gyermeket jelentett – a róluk való gondoskodás sok esetben elmaradt.

Csaknem kétharmaduk (64,4%) nem szerzett magasabb végzettséget az általános iskolánál. A tanulók és a rendszeres munkavégzésből élők aránya azonos volt (10,9%). A munkavégzés a legtöbb esetben alkalmi munkát jelentett (41,1%). Kimagasló volt azonban azoknak a részesedése, akik egyáltalán nem dolgoztak (27,9%).

A jövedelemforrás vizsgálatokor hasonló megoszlást tapasztaltunk, mint a munkavégzésnél, hiszen 30,9 százalék nem rendelkezett saját jövedelemmel, és 37,2 százalék volt az, aki legális forrásból jutott bevételhez. 17,1 százalék tartotta fenn magát vegyes jövedelemből: vagyis legális és illegális forrásokból is. Nagy

arányban voltak olyan terheltek is, akik felnőtt koruk ellenére a szülői háztartásban éltek és a szülők tartották el őket, annak ellenére, hogy a szülői jövedelem is a segílyt jelentette.

Az elkövetők fizikai tulajdonságai

A sértetti kör idős kora és az ezzel általában együtt járó fizikai állapot lehetővé tette, hogy a kisebb testi erővel bíró elkövetők is vagyontárgyat szerezzenek. Az elkövetőknek csupán 11 százalékaról derült ki, hogy erőteljesebb testfelépítésű, a többiek átlagos vagy gyengébb fizikumúak voltak.

A sértettek jellemzői⁹

Mint említettük, a vagyon elleni erőszakos cselekmények női sértettjeinek aránya kétszeres volt férfi áldozatokéhoz képest: a sértettek kétharmada (66,9%) nő volt. Minthogy a kutatás korosztályi szempontból specifikus volt, a mintába csak 60 évnél idősebb sértettek kerültek. Ebből 23 százalék volt 60–69 éves, 46 százalék 70–79 év közötti és 31 százalék – vagyis a vizsgálatba került sértetteknek csaknem egyharmada – idősebb volt 80 évesnél.

A sértettek átlagéletkora 75,74 év volt. Korábbi kutatási eredmények alapján elemzésünk egyik hipotézise az volt, hogy az áldozatok között nagy arányban lesznek a szociális otthonban vagy például hajléktalanszállón élők. Az ügyek 93,5 százalékában azonban a sértettek önálló ingatlanban éltek, vagyis nem a zárt közösségi együttélés volt az elkövetések katalizátora. Összesen 4 sértett élt szociális otthonban, 2 fő volt utcán élő hajléktalan, 2 pedig hajléktalanszállón lakott.

A sértettek többsége krónikus betegségben szenvedett: 59 százaléknak volt valamilyen fizikai betegsége, ami legtöbbször mozgásszervi problémát jelentett, és a járásban, fizikai aktivitásban okozott problémát. Ez a tény szorosan összefüggött a bűncselekmények jellegével, hiszen az elkövetőknek éppen az áldozatok lassú, nehézkes mozgása tűnt fel és tette vonzóvá, könnyen elérhetővé a kiszemelt vagyontárgyat (pl. nyakláncot, fülbevalót vagy a táskát). A sértettek közül ráadásul sokan bottal, mankóval jártak, amely egészségügyi segédeszközök felhívták a figyelmet a könnyű hasznoszerzés lehetőségére. A sértettek között előfordult például agyvérzés utáni bénulás, combnyaktörés, csípőműtét, stroke utáni nehéz mozgás is.

---

⁹ A fejezetben szereplő adatok a sértettek arányában értendők.

A sértettek mentális állapota, emlékezőképessége meglepően jó volt: 53,6 százalékuk felismerte a támadóját a felismerésre bemutatás alkalmával, pedig a támadások tipikusan 1-2 percig vagy csak néhány másodpercig tartottak. Mindössze 15,3 százalékukat jellemezte szellemi leépülés vagy betegség után bekövetkezett szellemi képességbeli romlás. Néhány sértett alkoholistá életmód miatt – ittas állapot, demencia – nem emlékezett jól a vele történetekre. Egyébként a tudatmódosító szerhasználat nem volt jellemző a vizsgált sértetti körre.

Feltételezésünk szerint azonban a szellemileg leépült sértettek körében kiemelkedően magas lehet a látencia, ugyanis ők azok, akik nem képesek érdekeiket érvényesíteni, feljelentést tenni vagy más módon jelezni, hogy a sérelmükre büncselekményt követtek el.

A bizonyítás során 9 sértett elmeállapotát vizsgálta szakértő azért, mert a kihallgatásuk során kétség merült fel a hatóságban arra vonatkozóan, hogy valóban megtörtént-e a büncselekmény. Ezekben az esetekben aztán bebizonyosodott, hogy a büncselekmény valóban megtörtént. Erre példa a következő eset.

A vádlottak egy éven keresztül, kb. 15 alkalommal, alkalmanként 10 000 forintot kértek a sértettől. A sértett közmunkásként dolgozott, és amikor fizetést kapott, akkor jelentek meg a vádlottak autójukkal, megálltak a sértett közvetlen közelében az út mellett, pénz követeltek tőle, majd másodrendű vádlott az ablakon kiszólva veréssel fenyegette meg arra az esetre, ha nem adna. Egy korábbi alkalommal elsőrendű vádlott bántalmazta már a sértettet, amikor a szociális otthon környékén felkereste, pénzt kért tőle és a sértett ezt megtagadta. Egyszer pedig behívta a sértettet a lakásába, ahonnan nem engedte ki, amikor távozni akart, és megfenyegette, hogy a kutyáját is ráusztja, ha nem ad neki pénzt. A sértett egyedül élt egy bérelt romos házban, ahol – gyűjtögetési kényszere miatt – nagy mennyiségű szemetet halmozott fel. Időközben gondnokság alá került.

Az elsőfokú bíróság zsarolásnak minősítette a cselekményt. A másodfokú bíróság átminősítette rablásnak (folytatólagosan elkövetett), de nem az idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva a büncselekmény elhárítására korlátozottan képes állapotú sértett sérelmére elkövetést állapította meg, hanem a bünszövetségben elkövetést.

Súlyosító körülmény volt, hogy a sértettnek súlyos traumát okozott az egy éven át tartó folyamatos fenyegetés, a kiszolgáltatott állapota, mentális zavarának kihasználása és a folytatólagos elkövetés. A sértett szavahihetőségét más tanúk vallomásai is alátámasztották.¹⁰

¹⁰ Tatabányai Törvényszék, 11.Bpkf.521/2021/3.

Hangsúlyozni kell azt is, hogy idős korban még erőteljesebb lehet a *poszttraumás stressz* (PTSD) szindróma, illetve általában is az áldozattá válástól való félelem és szorongás. A sértettek közül sokan számoltak be arról, hogy a bűncselekmény óta nem mernek egyedül utcára menni, sötétedés után otthon maradnak, illetve gyanakvó, paranoid tünetek lépnek fel náluk. A *sértettek 10 százaléka halt meg az eljárás befejezése előtt*, és halálukban a legtöbbször közrejátszott az áldozattá válás átélése és a szorongás miatti pszichoszomatikus tünetek megjelenése (magasabb vérnyomás, szédülés, általános gyengeség stb.).

A sértettek bántalmazásának módszerei és a bűncselekmény következtében elszenvedett sérülések

Ugyanolyan mértékű bántalmazás során az idős emberek sokkal súlyosabb sérüléseket szenvedhetnek el, mint a fiatalabbak, hiszen alapbetegségeik, fizikai állapotuk, csont- és érrendszerük állapota nyilvánvalóan rosszabb. Éppen ezért akár egy lökés, egy erősebb rántás is súlyos – akár maradandó – károsodást okozhat. Releváns kérdése volt a vizsgálatnak, hogy a terheltek *milyen jellegű erőszakot* alkalmaztak a bűncselekmény elkövetése során.

A leggyakrabban, csaknem az esetek felében (45,6%) az elkövetők ellökték vagy lefotgták a sértettet. Az alábbi elkövetés tipikus formája volt a bűncselekmények megvalósításának.

Egy nyári napon 13 óra körül a vádlott egy lakótelep előtti útszakaszon követni kezdte a sértettet. Mellé érve a sértett bal vállán lévő táskájának szíját megragadta és azt megkísérelte a sértettől elvenni. A sértett ezt tapasztalva a táskát szíjába kapaszkodott, ekkor azonban a vádlott a táskát egy erőteljes rántással megszerezte és azzal elfutott. A sértett a rántás következtében elvesztette az egyensúlyát és elesett. Az esés miatt zúzódásokat, de ezen kívül nyolc napon túl gyógyuló sérülést – porcleválást – is szenvedett.¹¹

Az ügyek egynegyedében előfordult ütés, rúgás is. Szúrásra 4,9 százalékban került sor és 5 alkalommal fojtást is megkíséreltek az elkövetők. Találkoztunk azonban olyan esetekkel, amikor konkrét fizikai bántalmazásra nem került sor, elegendőnek bizonyult a sértett ellen alkalmazott fenyegetés is.

Az erőszakos bűncselekmények sértettjeinek egyharmada (33%) nem sérült meg a támadás során, majdnem fele (48%) könnyű sérülést, 16 százalékuk viszont súlyos sérülést szenvedett. 3 fő veszítette életét a bűncselekmény következtében.

---

¹¹ Pécsi Járási Bíróság, 23.B. 258/2022/31.

Az elkövetők által elszenvedett sérülés mértéke és mennyisége minimális volt: közülük mindössze negyven sérültek meg, ők is csak könnyebben.

A sértett és az elkövető kapcsolata, sértetti közrehatás

A sértettek és a terheltek a bűncselekmény előtt jellemzően nem álltak kapcsolatban egymással (64,5%); vagy, ha igen, akkor is döntően ismerősök, esetleg szomszédok voltak, vagy látásból ismerték egymást. Elmondható, hogy a vágyon elleni erőszakos bűncselekményekre – a vizsgált eseteknek – csak az elenyésző hányadában került sor közelebbi ismerősök, barátok, esetleg rokonok/családtagok között (9,6%). A kis esetszám mögött azonban részben a látenciában maradás is állhatott: az egymáshoz érzelmileg közel állók ugyanis kevésbé tesznek feljelentést a hatóságnál.

Sértetti közrehatást – kifejezett provokációt – 4 sértettnél detektáltunk. A többi ügyben a támadás váratlanul történt, vagy azért, mert az elkövető követelése nem teljesült (tipikusan nem adott pénzt a sértett). De ez utóbbit sem tekinthetjük sértetti közrehatásnak. Az alábbi esetről nem beszélhetünk explicit módon sértetti közrehatásról, de a sértett elővigyázatlanágáról, megfontolatlanágáról igen.

A sértett szexuális kapcsolatot létesített egy általa nem régen megismert nővel, a későbbi elsőrendű vádlottal. A szexuális együttlétről a vádlott fotókat és videót készített. A szexuális aktus után kb. 1 hónappal a vádlott férje és családja fenyegetni kezdte a sértettet, hogy bántalmazni fogják a nővel való együttlét miatt, amit csak úgy kerülhet el a sértett, ha pénzt fizet a vádlottaknak. A sértett ennek hatására több millió forintot fizetett ki a vádlott családjának. Ezt követően 5-6 hónap telt el atrocitás nélkül, majd a vádlott nő ismét felkereste a sértettet és megfenyegette, hogy ha nem ad kétmillió forintot, felteszi a Facebook-ra a fotókat és videófelvételeket. A sértett 500 ezer forintot azonnal kifizetett, és megbeszélték, hogy estig további 1 millió forintot szed össze. A sértett ezután öccséhez fordult segítségért és együtt értesítették a rendőrséget. A megbeszélte találkozón a rendőrök elfogták az elkövetőt.

A szomszédok és ismerősök is beszámoltak róla, hogy sokszor voltak ismeretlen, kétes külsejű személyek a sértettnél, olykor lövéseket is hallottak, de mivel a sértett engedéllyel tartott lőfegyvert (vadászott), ezért „nem gyanakodtak annyira”.¹²

¹² Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság, 5.B.IV.1043/2021/13.

A cselekmény erőszakba fordulásának pszichológiai és szituációs háttere

Az erőszakos bűncselekménybe átfordulás pszichológiai háttere – az elkövetők mentális jellemzői

Kutatásunkban relevánsnak tartottuk az elkövetők mentális állapotának vizsgálatát. Az ügyekben ritkán rendelt ki a hatóság igazságügyi elmeorvos szakértőt, ugyanakkor más iratokból – például gyámügyi iratok, egészségügyi dokumentációk, tanúvallomások – képet kaphattunk az elkövetők mentális problémáiról, szerhasználatukról, illetve személyiségjellemzőikről. A mentális tényezők közül az erőszakos viselkedés szempontjából különös jelentősége van az indulat- és agressziókezelési képességnek, az intelligencia szintjének és egyéb, a mentális fékrendszert befolyásoló pszichológiai faktornak. Korábbi kutatásunkban (SÁRIK – BOLYKY, 2014; TAMÁSI, 2015) – amelyet a fiatalkorú és fiatal felnőtt emberölést elkövetőkről folytattunk – kiderült, hogy az erőszak sokszor nem mint az elkövetéshez szükséges magatartás jelent meg, mert az elkövető akár anélkül is sikeresen megszerezhetette volna a kiszemelt értéktárgyat az áldozattól. Sokkal inkább az elkövető mentális fékrendszerével volt a probléma, ami azt jelentette, hogy akár a lopási szituáció okozta feszült helyzet miatt, akár az áldozat reakciója által keltett indulat következtében alkalmazott szélsőséges erőszakot. Ez a jelenség kutatásunkban – elsősorban a rablások esetében – is tetten érhető volt.

Az általunk elemzett ügyekben az erőszakos vagyon elleni bűncselekmények sértettjeinek 82,8 százaléka volt rablás áldozata, 2 sértett sérelmére emberölést, 8 fő sérelmére kifosztást, 3 fő sérelmére zsarolást, 4 fő sérelmére önbíráskodást követek el.

3. számú ábra: Vagyon elleni bűncselekmények megoszlása

Az elkövetők elmeállapotát tekintve elmondható, hogy 94,6 százalékuk teljesen *beszámítható* volt. 4 főnek enyhe fokban, 2 főnek közepes fokban és szintén 2 főnek súlyos fokban volt korlátozott a beszámítási képessége és két elkövető nem volt beszámítható.

Az elmeorvos szakértői véleményekből, illetve egyéb, a mentális állapotra vonatkozó dokumentumokból kiderült, hogy az elkövetőnek voltak-e olyan *pszichés tünetei* – személyiségjegyei, magatartási problémái –, amelyek elősegíthették a bűncselekmények elkövetését. Mindössze az elkövetők negyedének (23,3%) nem volt ilyen tünete. Leggyakoribb probléma az indulat- és agressziókezeléssel volt (elkövetők 38%-a); de 20 százalék körül mozgott az erkölcsi gondolkodás fejletlensége és az alkalmazkodási, beilleszkedési nehézség is, ami – mint ahogyan az agressziókezelési probléma is – már kisgyermekkorban megjelent náluk. Az iskolai előmenetelt elsősorban ezek a viselkedésbeli problémák nehezítették. Hangulatzavar (15%), szorongás (9%) és a bűntudat hiánya (8%) volt még kimutatható az elkövetői körben.

Pszichiátriai probléma az elkövetők 31,7 százalékánál nem fordult elő és ugyanilyen arányban (31%) nem kaptunk választ az aktából erre a kérdésre. Személyiségzavart 16,3 százalékánál, magatartás- és viselkedészavart 14 százalékuknál diagnosztizáltak. Kifejezett mentális betegség (pl. autizmus, skizofrénia) az elkövetőknek csaknem egytizedénél (9,3%) jelent meg. Értelmi fogyatékosság vagy valamilyen szerfüggőség az elkövetők 7,8 százalékát jellemezte. 5 fő depresszióban, 4 fő epilepsziában és 3 fő skizofréniaiban/paranoid pszichotikus zavarban szenvedett. Erre példa az alábbi eset.

A vádlott 45 éves, elvált. Depressziója a válás után kezdődött és egyre súlyosabb lett, öngyilkosságot is megkísérelt. Egyébként építési vállalkozó volt, azonban az utóbbi időben képtelen volt a munkavégzésre. A vádlott nem az előírásnak megfelelően szedte a gyógyszereit, azok szedését többször abbahagyta. A bűncselekmény napján postásnak kiadva magát taláalomra becsöngetett a 72 éves sértetthez (nem ismerte korábbról és a sértett lakása volt az első lakás a házban). A sértett ajtót nyitott, mire a vádlott pénzt követelt tőle. A sértett először azt közölte, hogy nincs nála pénz. A vádlott azt állította, hogy a gyerekei éheznek, és ezért kell neki, mire a sértett 2000 forintot átadott neki. A vádlott azonban többet akart és egy riasztópisztollyal meglötte a sértett arcát (gumilövedék). A sértett bement a kiszobába és egy mappából elővett még 155 000 forintot, azt odaadta, majd a vádlott kívülről rázárta az ajtót és távozott. A sértett a szomszédját hívta telefonon segítségül.

A vádlott a bűncselekmény elkövetése után Sopronba utazott, ahol egy mobiltelefont akart eladni. Ott az eladó beletette a saját SIM kártyáját az eladásra kínált telefonba, hogy kipróbálja, de közben egy hívást kapott és kérte a vádlottat, hogy várjon egy pillanatot, mindjárt visszajön. A vádlott felkapta a telefont, és kiment a boltból. Az eladó utána szaladt és kiabált, hogy adja vissza a SIM kártyáját, mire a vádlott a pisztolyával megfenyegette és távozott.

Kiderült, hogy a vádlott a cselekmény előtt más helyszíneken is fenyegetőzött.

A vádlott a bűncselekmények elkövetésekor pszichotikus állapotban volt. Nem emlékezett az idős sértett elleni támadására. A bíróság elrendelte az ideiglenes kényszergyógykezelését, majd felmentő ítélet született és a kényszergyógykezelését rendelték el.¹³

Jogi szempontból az ügy érdekessége, hogy a bíróság nem minősítette idős sérelmére elkövetett rablásnak [Btk. 365. § (3) bekezdés g) pont] az elkövetett cselekményt. Feltételezésünk szerint ennek egyik oka az lehetett, hogy az elkövető a támadás során nem az idős korból adódó gyengeséget használta ki, hiszen életkortól függetlenül a pisztoly használata bárkit megfélemlítene, illetve elmenekülni sem lehet előle. Ráadásul a gumilövedékkel történő arcon lövés másnál is hasonló, komoly sérülést okozott volna. A másik feltételezett ok, hogy kóros elmeállapot esetén nem állapítanak meg minősített esetet, mert az elkövető tudata nem terjedt ki a minősítő körülményekben foglaltakra. A fegyverrel történő elkövetést viszont megállapította a bíróság, feltehetően azért, mert a lőfegyver használatának hatásával, illetve az ezzel való fenyegetés súlyosságával tisztában volt az elkövető.

Érdekes az az emberölési ügy, amelyben az elkövető skizofréniában szenvedett, és a nagyanyját ölte meg, mert az nem adott neki pénzt. A vádlottat kóros elmeállapot miatt felmentették, és elrendelték a kényszergyógykezelését. Az indoklás szerint az indulat kóros alapon jött létre, így kizárta a beszámítási képességet. Megjegyezzük azonban, hogy a vádlott racionális indokkal, felkészülve érkezett a sértetthez és a bűncselekmény minden mozzanatára emlékezett. Bár valóban skizofrén, a bűncselekmény nem a betegségével állt összefüggésben.¹⁴

Ezzel az ügygel ellentétben egy másik esetben, amikor az elkövető skizofréniában szenvedett és erőszakkal akarta a sértett szatyrát elvenni, elítélték rablás miatt.

A bűncselekmény előzménye: a vádlott gyermekkorától magatartászavarral küzdött, 14 éves korától aktív szerhasználó (kábitószer, alkohol). A bűncselekmény idején is részeg volt, illetve gyógyszereket (nyugtatók, altatók) is fogyasztott. Lopásból élt, többször ült börtönben, és az IMEI-ben is többször megfigyelték. Hajléktalan életmódot folytatott, kéregetésből és lopásból tartotta fent magát. Pszichiátrián is sokszor feküdt, dührohamok és szerhasználat miatt. Skizofréniát, skizoaffektív zavart és személyiségzavart is diagnosztizáltak nála.

¹³ Miskolci Járási Bíróság, 15.B.1108/2021/58.

¹⁴ Kaposvári Törvényszék, 11.B.276/2020/19.

A tényállás: a kora reggeli órákban a 71 éves sértett bevásárolni ment. Állt a járdaszíven, amikor hirtelen a vádlott hátulról megtámadta, és megpróbálta kitépni a kezéből a szatyrot, benne a pénzével, irataival, személyes tárgyaival. A sértett ellenállt, de a vádlott meglökte, aminek következtében a sértett hanyatt esett, de szorította a szatyrot és a vádlott felé rúgott. Amikor egy járókelő odajött, a vádlott felhagyott a támadással. A sértett az áruházhoz ment, ahová a vádlott követte. Ott a sértett a biztonsági őröktől kért segítséget, akik a vádlottat elfogták és értesítették a rendőrséget.

Az elmeorvos szakértői vélemény szerint a vádlott teljesen beszámítható volt. Ugyanakkor a nyomozási iratokból és bírósági tárgyalási jegyzőkönyvekből kiderült, hogy a vádlott a nyomozás és a tárgyalás során is összefüggéstelenül beszélt, hangokat hallott, agresszív volt, üldözéssel téveszméi voltak. A bíróság azonban a szakvéleményt elfogadta, és 8 év (!) szabadságvesztés-büntetést szabott ki a vádlottal szemben.¹⁵

Összességében elmondható, hogy a mintánkban szereplő, főként erőszakos bűnelkövetőknél jelen volt valamilyen klinikailag diagnosztizálható mentális probléma, ami – véleményünk szerint – rizikófaktornak tekinthető.

Alkohol- és kábítószer-fogyasztási szokások, illetve a szer hatása alatti elkövetés

Megállapítható hogy az időseket támadó vagy elleni erőszakos bűncselekmények elkövetőinek többsége „józanul”, célzottan és tudatosan valósította meg a cselekményét. Miután sokszor sorozatelkövetésről beszélhetünk, a bűncselekmények számának növekedésével párhuzamosan a célzatosság és a rutin is egyre gyakrabban jelen volt az elkövetőknél. A tudatbefolyásolt állapot inkább az *ad hoc* jellegű elkövetéseket jellemezte, valamint a sértett ittassága jelentősen növelte az áldozattá válás esélyét.

Az erőszakos elkövetésbe fordulás szituációs háttere

Sárkány István korábbi kutatásában is rávilágított arra, hogy az idősek sérelmére megvalósított erőszakos cselekmények elkövetési módja egyre kegyetlenebbé, durvábbá válik. A *violens* magatartás mikéntjét az elkövetési szituáció is befolyásolja: a tetten ért tolvaj a váratlan helyzet miatti felfokozott idegállapotából adódóan a dolog megtartása érdekében alkalmazhat a „szükségességnél” jóval nagyobb fokú erőszakot, ugyanakkor a magánlakásba bemenetelt követően a sértett fenyegetése és bántalmazása az értéktárgyak átadása érdekében már tervszerű, hidegvérű elkövetésre utal. (SÁRKÁNY, 1999: 20)

¹⁵ Kaposvári Törvényszék, 2.Bf.259/2021/13.

Az erőszakos bűncselekmények sértettjeinek relatíve nagy aránya (41%) védekezett az őt ért támadás ellen. A támadókat általában meglepte az idős sértett aktív ellenállása, a táskájának, bevásárló szatyrának az erőteljes védelme, azonban ez a reakció jellemzően nem a támadással felhagyást, hanem éppen az erőszak alkalmazását váltotta ki az elkövetőkből.

Elmondható tehát, hogy az erőszakba fordulás legmarkánsabb oka a sértett ellenállása, vagyontárgyának megvédése volt.

Emellett az *elkövetés helyszíne* is fontos szempontnak bizonyult a támadások tipizálásához, hiszen ez is befolyásolta azt, hogy a sértettnek volt-e egyáltalán lehetősége a védekezésre vagy a segítségkérésre. Már az 1980-as években megnövekedett a kapualjakban, a lépcsőházakban, a liftben, illetve a sértett lakásában megvalósult támadások száma. (SÁRKÁNY, 1999: 20). Fontos hangsúlyozni azt is, hogy a legnagyobb kitettséget az a tényező okozta, ha a sértett egyedül volt a bűncselekmény elszenvédekor. Az ügyeknek csaknem négyötödében (79,8%) magányos sértettet figyeltek ki az elkövetők. Abban a 20 százalékban, ahol más is jelen volt a bűncselekménynél, egyrészt döntően vagyon elleni bűncselekményről volt szó erőszakos elem nélkül; másrészt jellemzően házastársak (7,26%) vagy egyéb hozzátartozók (8,87%), esetleg távolabbi ismerősök, szomszédok (2,42%) voltak a közelben.

Elkövetési helyszín: utcai elkövetés (sértettek 32,3%-a)

A „táskázás” elnevezésű elkövetési mód jellemzője, hogy az egyedül lévő, a bevásárlásból hazafelé igyekvő, szatyrot cipelő vagy a táskáját a vállán hordó idős embereket – elsősorban nőket – hátulról támadja meg az elkövető, meglöki és a szatyrot/táskát a lökés hatására azt elengedő sértettől elveszi, majd elszalad vele. Azonban, ha a sértett ellenáll és magához szorítja a táskát, vagy a szatyrot nem engedi el, az elkövetőnek nagyobb erőfeszítésre van szüksége az elvételhez, és az idős sértettek emiatt szenvednek el súlyosabb sérülést.

Az alábbi ügyben nyomon követhető, hogy a sértetti aktivitás miatt lett a lopásnak induló cselekményből rablás.

A vádlott a kora délutáni órákban egy áruház parkolójában hátulról rátámadt a gépkocsija csomagtartójában pakoló 76 éves sértetre. Az idős hölgy vállán lévő fekete műbőr kézitáska pántját egy tapétavágó pengéjével elvágta, és a sértett táskáját magához vette. A sértett ezt észlelve megpróbálta a táskáját visszaszerezni, a távozó vádlott után eredt, és annak pulóverét elkapva próbálta őt visszatartani, miközben segítségért kiabált. A vádlott a táska megtartása érdekében dulakodott a sértettel: a sértett fogásából könyökkel hátraütve

és a vállát rángatva próbált kiszabadulni. A sértett azonban nem engedte el a táskát, mire a vádlott a jobb kezében lévő tapétázó kés hegyét a sértett felé fordította. A sértett segélykiáltására két fiatalember futott a segítségére, ezt észelve a vádlott a kés pengéjét figyelmeztetően feléjük tartotta, majd a táskát eldobva elfutott. A két segítőhöz további két ember csatlakozott és üldözőbe vették a vádlottat – de megközelíteni nem merték, mert látták a nála lévő kés pengéjét –, egyben hívták a rendőrséget. A 76 éves sértett nem szenvedett sérülést.¹⁶

A terhelt egyébként büntetlen előéletű, beteges, elhanyagolt állapotú fiatal volt.

Elkövetési helyszín: a lépcsőház vagy bejárati kapu a sértett lakóhelyén (a sértettek 8,9%-a)

Tipikusnak tekinthető elkövetési mód, amikor a sértett megérkezik a társasházhoz, amelyben lakik, jellemzően szatyrokkal, bevásárló kosccal megrakodva. Általában a vállán lóg a retikülje, amelyben személyes iratait és a pénztárcáját is tartja. Az elkövetők a lassan mozgó, láthatóan fáradt és fizikailag túlterhelt sértettet kifigyelik, majd amikor az idős ember megáll a bejáratnál és a kulcsát keresi, akkor lép oda hozzá az elkövető. Általában segítséget ajánl a cipekedéshez, de közben már ki is akarja venni a szatyrot a sértett kezéből. Minderre a kapuban vagy már a lépcsőházban belül kerül sor. Amennyiben a sértett ellenáll, dulakodás alakulhat ki, melynek során a támadó – erőfölényét kihasználva – a sértett meglökésével, ezáltal az egyensúlyából való kibillentésével megszerzi a szatyrot, illetve a válltáskát is. A sértettek ilyen esetekben tipikusan a lakótársaktól kérnek segítséget, de csak a bűncselekmény után. A támadás hirtelensége, az elkövetők testi ereje és a táska/szatyor védekező akadályozza a sértetteket abban, hogy például segítségért kiabáljanak. Erre példa a következő eset.

A két elkövető – egy nő és egy férfi – az utcán felfigyeltek a nehezen járó, 79 éves férfi sértettre. Követni kezdték. A sértett megérkezett a társasház kapujához, kinyitotta és bement, de a két elkövető is bement a kapun a sértettel együtt. A lépcsőházban a férfi elkövető nekilökte a kukának a sértettet, majd benyúlt a kabátzsebébe és kivette a pénztárcáját. Közben a sértett kiabálni akart, de a nő befogta a száját. Miután elvették a tárcát, távoztak. A pénzt kivették belőle, a többi (sértett igazolványait) eldobták.¹⁷

¹⁶ Kalocsai Járásí Ügyészség, B.337/2022.

¹⁷ Nyíregyházi Törvényszék, 4.Bf.365/2022/8.

Talán az egyik legszomorúbb eset az volt, amikor a vádlott olyan sértettre támadt rá, akivel ott volt a két és fél éves unokája.

A vádlott egy nyári napon, dél körüli időben, egy társasház lépcsőházában – ahová ismeretlen körülmények között jutott be – kifigyelte a 70 éves sértettet, aki két és fél éves unokájával kézen fogva, lassan haladt lefelé a lépcsőn. A vádlott azért, hogy a sértett nyakában lévő arany nyakláncot megszerezze, a sértettet a nyakánál fogva a földre nyomta, amelyet az unoka kénytelen volt végignézni. A vádlott a nyakláncot kitepte a sértett nyakából és azzal együtt távozott.¹⁸

Elkövetési helyszín: a sértett otthona (a sértettek 46,8%-a)

A sértettek közel felénél az otthonukban került sor a támadásra. Ezeknek a sértetteknek a többsége egyedül élt, legtöbbször idős nő volt. Az ilyen ügyekben a sértett és az elkövető is kistelephelyen, falun élt. Jellemzően korábban már ismerték egymást, és a támadó pontosan tudta, hogy a sértett mikor jut pénzhez (pl. mikor érkezik a nyugdíja), vagy hogy hol tartja otthonában a félretett készpénzét. Gyakori, hogy az elkövető előzőleg a ház körüli munkákban segített az idős sértetteknek.

Az elkövető korábban többször végzett ház körüli munkákat a sértettnél. Az elkövető a délutáni órákban, ittas állapotban pénzszerzés céljából megjelent a 77 éves sértett házában. A kulcsra zárt ajtót rángatta, majd – miután nem sikerült kinyitnia – az ajtót leemelte a zsanérról és a földre dobta. A sértett otthon tartózkodott. Az elkövető bement, megfogta a sértett csuklóját, csavargatta, fenyegette, hogy bántalmazni fogja, ha nem ad neki pénzt. A sértett többszöri felszólítására sem hagyta abba a bántalmazást, így a sértett segítségért kiabált. Erre a vádlott befelé lökdöste őt, majd ököllel orron ütötte, és a földre kerülő sértettet testszerte ütötte és rúgta. Az utcán sétáló három tanú meghallotta a sértett kiabálását és a segítségére siettek. Eközben a vádlott abba hagyta a sértett bántalmazását, majd elmenekült a helyszínről. Nem tulajdonított el semmit. A sértett orrcsonttörést és a dobhártya traumás sérülését szenvedte el.¹⁹

Az is több ügyben előfordult, hogy az elkövető a bűncselekményt megelőzően már többször kölcsönkért a sértettől kisebb összegeket, amelyeket nem (vagy nem mindig) fizetett vissza. Ez a magatartás vezetett oda, hogy az újabb kölcsönkérés során a sértett nem akart pénzt adni, és ez vezetett az erőszak alkalmazásához.

¹⁸ Budapesti VIII. kerületi Ügyészség, B.1978/2020.

¹⁹ Nyíregyházi Törvényszék, 4.Bf.392/2021/6.

Az elkövető nő és a 76 éves sértett nő szomszédok voltak. A terhelt sokszor járt át a sértetthez beszélgetni, amikor kifigyelte, hogy mikor érkezik a sértett nyugdíja. Előzőleg, amikor átment a sértetthez, kölcsönkért tőle 1000 forintot és látta, hogy a sértett honnan veszi elő a pénzét. Az egyik alkalommal szándékoltan azt követően ment át, miután látta, hogy a postás érkezik a nyugdíjjal, és újra kért tőle 1000 forintot. A sértett a szekrényhez ment, elővette a pénztárcáját, majd visszatette a szekrénybe, és a konyhába mentek. A vádlott – kihasználva a sértett figyelmetlenségét és demenciáját – visszament a szobába és kivette a szekrényből a sértett pénztárcáját. A sértett ezt észlelte, és megpróbálta a kivenni azt a vádlott kezéből. Dulakodni kezdtek, aminek során a vádlott ráfogott a sértett bal karjára, azt nagy erővel megszorította, majd a pénztárcából megszerzett pénzzel távozott.²⁰

Amikor a sértetteket otthonukban érte a támadás, az sokszor *késő este vagy éjszaka* történt. Az elkövető – legtöbbször ittas állapotban – bemászott a kerítésen és a kulcsra zárt ajtót betörve jutott be, de sokszor a ház bejárati ajtaja nem is volt bezárva. Általában az alvó, de legalábbis már ágyban fekvő sértetthez célzottan ment oda a támadó: a sértettet felébresztve, megzavarva pénzt követelt tőle. A sértettek általában át is adtak valamekkora összeget, vagy elárulták, hol tartják a pénzüket. A bántalmazásra tipikusan az elkövető további követelésének való ellenállás miatt, vagy azért került sor, mert ténylegesen nem volt otthon több készpénz.

A sértett otthonában történtek azok a rablások is, amelyeknél *a sértett és az elkövető egymás hozzátartozói voltak*. Ilyen esetekben az elkövető a sértetten – anyán vagy nagyszülőn – élőszködik, a sértett nyugdíját veszi el és éli fel, nem dolgozik vagy csak alkalmi munkákat végez, alkoholista életmódot folytat és félelemben tartja a hozzátartozóját. A bűncselekményt hosszan tartó konfliktus előzi meg.

Az idős nagyszülő sértett unokája és annak élettársa rövid beszélgetést követően arra akarták őt rávenni, hogy vásároljon meg egy arany karkötőt. A sértett erre nem volt hajlandó. Ezt követően a vádlott a sértettől pénzt kért, de a sértett azt mondta, hogy nincs pénze. A vádlott ekkor megpróbálta a sértett nyakában lévő nyakláncot kikapcsolni, de ezt a sértett úgy akadályozta meg, hogy a vádlott kezét eltolta, miközben felszólította a cselekményének abbahagyására. A vádlott az idős sértett kezét lefogva, vele szemben rendkívül nagy fizikai erőfőlényét kihasználva végül a nyakláncot kikapcsolta és levette a nyakából. A sértett ezután igyekezett visszavenni a nyakláncot a vádlott kezéből, és megpróbált felállni a fotelból, azonban ekkor a

²⁰ Ceglédi Járási Ügyészség, B.975/2022.

vádlott őt a fotelba a mellkasánál fogva visszalökte és leszorította, majd élettársával együtt a helyszínről távoztak.

A sértett kérte, hogy ne folytassák le az unoka ellen az eljárást, mert ő maga nevelte (legalábbis részben), és ez a konfliktus nem volt olyan súlyú, hogy megérje azt, hogy eljárás induljon.²¹

Ugyanakkor arra is volt egy-két példa, amikor a sértett meglepte az elkövetőt a védekezésével, aminek eredményeképpen az elkövető távozott a sértett otthonából. Ilyenkor valószínűleg a rajtakapott elkövető zavara, illetve az elkövető kevésbé erőszakos személyisége miatt nem került sor erőszak alkalmazására, de nem a sértett ereje miatt.

A vádlott éjjel egy késsel felfegyverkezve bement az idős sértettek házába úgy, hogy a bejárati ajtó üvegét betörte – kesztyűvel a kezén – majd ott benyúlva az ajtót kinyitotta. A házban egyenesen a 92 éves férfi sértett szobájához ment, ahol egy elemlámpával belevilágított az alvó, majd a felébredő idős ember szemébe, a kést a nyakához tartotta és pénzt követelt tőle. Azonban a sértett az odatámasztott járóbotjával többször nagy erővel a vádlott kezére ütött, emiatt a vádlott távozott a házból.²²

Elkövetési helyszín: egyéb helyszín

Mint általában az erőszakos bűncselekményeknél, az általunk vizsgált esetekben is olyan helyen történt a támadás, ahol szemtanúk felbukkanása kevésbé várható, a sértett kevésbé tud segítséget kérni és kapni. Mindez növeli a bűncselekmény sikerét. Láthattuk, hogy az utca, a lépcsőház, illetve a sértett otthona tipikus elkövetési helyszíneknek tekinthetők. Találkoztunk azonban más helyszínekkel is: temető, aluljáró, lift, posta, vonat, amelyek szintén elhagyottak voltak a támadás időpontjában, és az egyedül lévő sértettől vették el az értékeit. A pszichiátriai intézet is megjelent mint elkövetési helyszín a mintánkban, ahol a vagyon elleni bűncselekményeket sorozatosan, súlyosan demens, gondnokság alatt álló betegársak sérelmére követték el.²³

Az erőszak alkalmazásának pillanata

Az utcai vagy lépcsőházi támadások esetében az elkövetés pillanatok alatt zajlik le. Amennyiben a sértett ellenáll – például magához szorítja a táskáját –, néhány másodperccel tovább tart az elvétel, de ilyenkor is egy percen belül befejeződik

---

²¹ Jászberényi Járási Ügyészség, B.1133/2021.

²² Salgótarjáni Járási Ügyészség, B.26/2021.

²³ Nagykanizsai Járási Ügyészség, B.681/2020.

a támadás. Az erőszakba forduló vagyon elleni bűncselekményeknek azonban van olyan módja, amikor a *cselekmény egy megtévesztő magatartással indul*, az elkövető a sértett bizalmába férkőzik, és csak ezután kerül sor a bántalmazásra. Ilyenkor több idő telik el a támadás előtt.

Az idős sértett éppen bevásárlásból jött haza, maga után húzta a bevásárlókocsiját. A vádlott megszólította őt, az önkormányzattól jövő kérdezőbiztosnak adta ki magát, és segített neki a kocsit behúzni a kapun (pedig a sértett ezt kifejezetten nem kérte). Ezután bement a sértetthez, kávét és vizet ivott, majd WC-re akart menni. Ezt a sértett nem engedte, hanem távozásra szólította fel és azt is közölte, hogy mindjárt jön haza a fia. Erre a vádlott meglökte, az idős sértett elesett. A vádlott mellé feküdt és az ujjáról igyekezett lehúzni a gyűrűt. A sértett próbált védekezni, illetve mondta a vádlottnak, hogy a gyűrűk emlékek a férjétől, de a vádlott kifeszítette az ujjait és lehúzta a gyűrűket, aztán magához vette a sértett pénztárcáját és távozott. A gyűrűket zálogba adta.²⁴

A *betöréses lopásnak induló esetek* is viszonylag hosszabb időn keresztül zajlanak. *Egy részüknél* az elkövető – legtöbbször éjjel – kutatni kezd a lakásban és a sértett a zajra ébred fel, megzavarja az elkövetőt, majd ennek hatására kezdődik a fenyegetés és az erőszak alkalmazása. Amennyiben a támadó nem egyedül érkezik, tipikus, hogy az egyikük a sértettet bántalmazza, illetve visszatartja, a másik pedig értékek után kutat. *Az esetek másik részénél* a behatoló tettes célirányosan az általában már alvó/pihenő sértetthez megy, tőle pénzt/értéktárgyat követel, és a bántalmazás eközben valósul meg. Ez utóbbira példa a következő eset:

Az elkövető éjjel 1 óra körül, ittas állapotban bemászott a szomszéd kerítésén, bement a házba a zárt ajtót betörve. A 91 éves sértett aludt, de felébredt arra, hogy valaki az ágyánál áll. Az elkövető pénzt követelt tőle, de a sértett nem adott. Erre az elkövető többször megütötte, a kezénél fogva lerántotta az ágyról és folyamatosan pénzt követelt. A sértett kiabált, de nem adott pénzt. Végül az elkövető felkapta a sértett televízióját és azzal távozott. A tévét átdobta a kerítésen, amitől az megsérült és használhatatlanná vált.²⁵

Segítségnyújtás a sértettnek

Releváns kérdése volt a vizsgálatnak, hogy a sértettek milyen mértékben maradnak magukra a bűncselekmény elszenvédekékor. A sértettek 24 százaléka egyáltalán nem kapott segítséget, ugyanakkor a többség valamilyen formában igen. Erre a

²⁴ Zalaegerszegi Járási Bíróság, 1.Fk.25/2022/19.

²⁵ Nyíregyházi Törvényszék, 4.Bf.392/2021/6.

sértettek 59 százalékánál a támadás után került sor, általában a sérült sértettet észrevevő járókelőktől, vagy maga a sértett kért segítséget szomszédától, hozzátartozótól. A feljelentés megtétele is sokszor a segítségnyújtó személyhez kötődött (sértettek 40%-ánál), az áldozatok többsége (60%) viszont maga fordult a hatósághoz.

Összegzés

Kutatásunk során a nem erőszakosnak induló, azonban erőszakba forduló, vagyontárgy megszerzésére irányuló bűncselekmények rendőrségi és ügyész-ségi aktáit – összesen 104 aktát – elemeztük, elsősorban annak érdekében, hogy megtaláljuk a magatartás átváltozásának szituációs és pszichológiai okait.

Összehasonlításképpen az ügyiratok egy része olyan vagyon elleni cselekményeket (trükkös vagy besurranós lopásokat) tartalmazott, amelyek nem fordultak át erőszakba. Az erőszak részben azért nem manifesztálódott, mert az elkövető és a sértett nem találkoztak egymással, vagy (a trükkös lopásoknál) azért, mert sikerült a sértett figyelmét elterelni, és a vagyontárgyat megszerezni. Néhányszor előfordult, hogy a rajtakapott tolvaj a vagyontárgy hátrahagyásával elmenekült a helyszínről és nem alkalmazott erőszakot. Ritkán, de találkoztunk olyan esettel is, amikor a rablás azért maradt kísérleti szakaszban, mert a sértett sikeresen hátrította el a támadást, és a vagyontárgy a birtokában maradt.

A vizsgált bűncselekmények elkövetője (129 fő) tipikusan fiatal (átlagéletkor 28,7 év), vidéken élő, egyedülálló, alacsony iskolai végzettségű és bizonytalan munkaerő-piaci pozícióval bíró, büntetett előéletű férfi volt. A sértetteknel (124 fő) a nemi arány az ellenkező képet mutatta: kétszer annyi nő volt (66,9%), mint ahány férfi (33,1%). Tekintettel arra, hogy a mintába csak 60 évesnél idősebb sértettek kerültek, az áldozatok átlagéletkora igen magas, 75,7 év volt. A leginkább veszélyeztetettek egyik csoportjába a közterületen egyedül tartózkodó idős, a kívülálló számára jól láthatóan lassú, nehézkes, bizonytalan mozgású emberek tartoztak. A sértettek másik kategóriájába az egyedül élő, az otthonukban egyedül tartózkodó időseket soroltuk. A lopásnak indult cselekmények jellemzően akkor fordultak át erőszakos (általában rablási) cselekménybe, amikor az idős áldozatok fizikai ellenállást tanúsítottak – ez általában a náluk lévő szatyor, táska el nem engedését jelentette. A bűncselekményeket jellemzően hétköznap, a reggeli/délelőtti órákban követték el, amikor az idős sértettek hazafelé tartottak a bevásárlásból, legtöbbször egyedül. A kiszemelt vagyontárgy általában a sértett nyakában, fülében megcsillanó ékszer, vagy a vállán lógó táska, kezében tartott szatyor volt. Az otthonukban megtámadott sértettek ellen viszont a késő esti vagy éjszakai órákban követték el a bűncselekményeket. A bántalmazás módja

leggyakrabban lökés, földre rántás volt (sértettek 45,6%-a). A terhelt és a sértett korábban jellemzően nem ismerték egymást: az áldozatok majd kétharmadára (64,5%) volt ez igaz.

Kutatásunk során feldolgoztuk a problémakör jogi aspektusait, nevezetesen azt, hogy a bíróságok mely esetekben állapították meg az idős koránál fogva a bűncselekmény elhárítására korlátozottan képes személy sérelmére elkövetést mint minősített esetet, illetőleg mikor tekintettek el annak kimondásától. Terjedelmi korlátok miatt jelen tanulmányunkban ezzel a kérdéskörrel nem volt lehetőségünk részletesen foglalkozni²⁶, arra azonban érdemes – ha csak dióhéjban is – utalni, hogy az idős kor meghatározása vitatott pontja a jogalkalmazásnak. Egyebek mellett felmerül a kérdés, hogy szükséges-e az idős kor vagy a fogyatékoság mint minősítő körülményt megalapozó okok törvénybe emelése, hiszen valójában nem az idős kor, illetve nem önmagában a fogyatékoság, hanem az azzal általában együtt járó testi vagy szellemi deficit alapozza meg e minősítő körülmény megállapítását.²⁷ *De lege ferenda* megfontolandónak tartjuk annak lehetőségét, hogy a vonatkozó minősítő körülmény a következőre módosuljon: „*állapotánál fogva a bűncselekmény elhárítására korlátozottan képes személy sérelmére*”.

Reményeink szerint kutatási eredményeink a jövőben hozzájárulnak újabb, leginkább az idős embereket érintő bűnmegelőzési módszerek kidolgozásához.

Felhasznált irodalom

- BARABÁS A. T. – BOLYKY O. – WINDT Sz. (2021): A kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek sérelmére elkövetett bűncselekmények kriminológiai, illetve szociológiai háttere. Kutatási jelentés (III/B/1/33.). Kézirat. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.
- BELOVICS E. (2018): Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények. In: BELOVICS E. – MOLNÁR G. M. – SINKU P.: *Büntetőjog II. Különös Rész. Hatodik, hatályosított kiadás.* Budapest: HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, 78–133.
- BOLYKY O. (2020): A fogyatékkal élők és a pszichiátriai betegek bűnözéssel kapcsolatos érintettsége és ennek megjelenése a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot, valamint a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetés megállapítása gyakorlatának tükrében. Kutatási jelentés (III/B/2/22). Kézirat. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.
- BOLYKY O. (2022): A kiszolgáltatottság fogalmának jogi értelmezése, különös tekintettel az időskorú áldozatokra. *Ügyészek Lapja*, 32. évf., 1–2. szám, 77–86.
<https://ugyeszeklapja.hu/?p=3780>

²⁶ A témáról lásd még BOLYKY, 2022.

²⁷ A korlátozott elhárítási képességről lásd még MADAI, 2019.

- BOLYKY O. – SÁRIK E. (2023a): Az erőszakba torkolló vagyon elleni bűncselekmények, különös tekintettel az idősek sérelmére elkövetett ilyen cselekményekre. Kutatási jelentés (II/D/22.). Kézirat. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.
- BOLYKY O. – SÁRIK E. (2023b): Sorstalanság?! Erőszakos bűncselekményeket elkövető fiatalok – egy aktavizsgálat eredményei. *Kriminológiai Tanulmányok*, 60. szám, 183–211. <https://doi.org/10.58655/KT.60.2023-10>
- EURÓPAI BIZOTTSÁG (2021): A demográfiai változások hatása Európában. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/impact-demographic-change-europe_hu#idsds-tendencik
- EURÓPAI BIZOTTSÁG (2023): *The Impact of Demographic Change in a changing environment*. Brussels: Office of the European Union. https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/Demography_report_2022_0.pdf
- KORINEK L. (2010): *Kriminológia I*. Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
- KSH (2023): Regisztrált sértettek, sértetté válások. https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0005.html
- MADAI S. (2019): Az idős kor vagy fogyatékoság miatti korlátozott elhárítási képesség és a rablási erőszak. I. rész. *Magyar Jog*, 66. évf., 10. szám, 551–557.
- NAGY L. T. (2021): A rablás néhány büntetőjogi kérdéséről egy empirikus kutatás kapcsán. *Kriminológiai Tanulmányok*, 58. szám, 185–202. https://www.okri.hu/images/stories/KT/KT58_2021/KT58_honlap.pdf
- SANDERSON, W. C. – SCHERBOV, S. (2013): The Characteristics Approach to the Measurement of Population Aging. *Population and Development Review*, 39(4), 673–685. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2013.00633.x>
- SÁRIK E. – BOLYKY O. (2014): Felmentő ítélettel vagy nyomozás megszüntetéssel befejezett, fiatalok és fiatal felnőttek által elkövetett emberölési ügyek vizsgálata. Kutatási jelentés (III/A/22.). Kézirat. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.
- SÁRKÁNY I. (1999): *Az időskor viktimológiája*. Budapest: BM Kiadó.
- SÁRKÁNY I. (2015): *Az idős kor viktimológiája. Hogyan leszünk áldozatok?* Online előadás a Ludovika Szabadegyetemen. Budapest: Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, november 3. <https://www.youtube.com/watch?v=CWZS7QOIOIs>
- SKOGAN, W. G. – MAXFIELD, M. G. (1981): *Coping With Crime: Individual and Neighborhood Reactions*. Beverly Hills, CA: Sage.
- TAMÁSI E. (szerk.) (2015): *Különös kegyetlenséggel... Fiatalok és fiatal felnőtt emberölést elkövetők kriminológiai vizsgálata*. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.
- ZSÍROS S. (2021): Rengeteg idős ember vált áldozattá a járvány miatti bezártság alatt. *EuroNews*, február 22. <https://hu.euronews.com/2021/02/22/rengeteg-idos-ember-valt-aldozatta-a-jarvany-miatti-bezartsag-alatt>

WINDT SZANDRA*

Az emberkereskedelem jelensége a pandémia árnyékában

Absztrakt

A Covid19-világjárvány 2020 márciusa és 2022 ősze közötti időszakban kihívások elé állított mindenkit. A járvány hatását két szempontból vizsgáltuk, egyrészt az emberkereskedelem jelensége (annak komplexitását figyelembe véve), másrészt az ellene történő küzdelem alapján; az áldozatokat segítők és a jogalkalmazók tapasztalatainak megismerésével, amelyek sokszor eltérő aspektusokat is érintettek. Ezeket több módszer segítségével igyekeztünk feltárni. 2022-ben áldozati interjúk készültek az emberkereskedelem áldozatai számára fenntartott Védett Szállásokon, szakértői interjúkat folytattunk ezen intézmények vezetőivel, valamint jogalkalmazókkal. 2023-ban két fókuszcsoporthoz beszélgetésre került sor ügyészek és rendőrök részvételével. Az alábbiakban a szakértői interjúk és a jogalkalmazókkal lefolytatott fókuszcsoporthoz tartozó eredményeit ismertetjük.

Kulcsszavak: *áldozat, emberkereskedelem, Magyarország, világjárvány*

Abstract

The Phenomenon of Human Trafficking in the Shadow of the COVID-19 Pandemic

The Covid-19 pandemic challenged everyone between March 2020 and autumn 2022. We have sought to examine the impact of the pandemic from two perspectives: firstly, on the phenomenon of trafficking in human beings (given its complexity) and, secondly, on the fight against it: by looking at the experiences of those who help victims and those who enforce the law, which often involved different aspects. These were explored through several methods: conducting in-depth victim interviews in shelters for victims of trafficking, expert interviews with managers of these institutions and with law enforcers in 2022, and two focus group discussions with prosecutors and police officers in 2023. The results of the expert interviews and focus groups with law enforcement officials are summarised below.

Keywords: *victim, trafficking in human beings, Hungary, pandemic*

---

* Dr. Windt Szandra PhD, tudományos főmunkatárs, főtanácsos, OKRI. ORCID: 0000-0003-2928-5591. A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

Bevezetés

Az emberkereskedelem komplex jelenség, széles az ezen fogalom alatt értendő magatartások köre, és emiatt az ebben érintett szereplőké is. Az emberkereskedelem fogalma a szexuális, a munkacélú és az úgynevezett egyéb kizsákmányolást foglalja magába. A különböző célokból történő kizsákmányolás folyamata során az igénybe vevő, a sértett és a kizsákmányolók mind szerepet kapnak. Az emberkereskedelem és kényszermunka bűncselekmények elkövetői rendkívül gyorsan reagálnak a társadalmi folyamatokra, ez alól a 2020 márciusa és 2022 ősze között az életünket meghatározó koronavírus-járvány sem volt kivétel. A járvány időszaka nem egy egységes, homogén időszak volt; a járvány hullámokban jelent meg, tetőzött, ennek megfelelően és erre reagálva fogalmazódtak meg az egyes védelmi intézkedések, a kijárási tilalom, határzárás stb.

„A járvány visszaszorítására tett korlátozó intézkedések súlyos társadalmi, gazdasági következményekkel jártak együtt, az összefüggések összetettek és mélyrehatóak. A járvány okozta válság eltérő módon hatott az egyes országokra és gazdasági ágazatokra, emiatt a járvány földrajzi elterjedésében és a válság területi megjelenésében is a térbeliség az egyik fontos magyarázó tényező.” (UZZOLI et al., 2021)

A pandémia a kriminológusok számára lehetőséget biztosított arra, hogy vizsgálják, hogyan és milyen gyorsan változtatnak az elkövetők a módszereiken, miképpen hatott az áldozatokra és milyen módon tette őket még kiszolgáltatottabbá ez az időszak. (Vö. NAGY, 2022)

A Covid19-világjárvány hatását több módszer segítségével kutattuk: 2022-ben és 2023-ban áldozati interjúk készültek az emberkereskedelem áldozatai számára fenntartott Védett Szállásokon,¹ szakértői interjúkat folytattunk ezen intézmények vezetőivel, valamint jogalkalmazókkal. 2023-ban két fókuszcsoporthoz beszélgetésre került sor ügyészek és rendőrök részvételével.

A járvány hatását két szempontból vizsgáltuk, egyrészt az emberkereskedelem jelensége (annak komplexitását figyelembe véve), másrészt az ellene történő küzdelem következményei alapján; az áldozatokat segítők és a jogalkalmazók tapasztalatainak megismerésével, amelyek sokszor eltérő aspektusokat is érintettek.

---

¹ Az áldozatokkal készült interjúk eredményeiről egy másik tanulmányban szólunk.

A Covid19-pandémiáról

A Covid19-világjárvány a SARS-CoV-2 vírus okozta COVID-19² elnevezésű betegséggel fertőző pandémia, más néven koronavírus-járvány volt. 2020 elején el sem tudtuk képzelni, hogy a 2019 decemberében indult kínai események közép-európai életünkre is kihatnak.

A járvány megjelenését követően szinte azonnal felmerült egy rendkívül fontos és nehéz kérdés: mekkora egészségkockázatot vállaljon a társadalom annak érdekében, hogy működőképessége megmaradjon. Markánsan kirajzolódtott, hogy egy világjárvány a mai globalizált világunkban térdre kényszerítheti a gazdasági, pénzügyi, egészségügyi, szociális, kulturális, közlekedési, turisztikai, oktatási és sok más egyéb szférát. (Vö. UZZOLI et al., 2021)

A vírus terjedésének megfékezésére szinte azonnal két lépés meghatározására került sor: a maszk viselése mellett az emberek közötti érintkezések csökkentése volt a legfontosabb. A pandémia hat járványhulláma közül az első három volt kritikus, a vírus elleni védőoltások elterjedése miatt a továbbiakban már könnyebben alkalmazkodtunk.

A járvány komoly kihívások elé állította az igazságszolgáltatás szereplőit is: mind a nyomozó hatóság, mind az ügyészség, mind a bíróságok számára – a sokszor megoldhatatlan nehézségek miatt – a hagyományos módszerek mellett újakat kellett bevezetni. (HERKE – SÁNDOR, 2020) A veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet a büntetőeljárás törvény³ érintő főbb rendelkezései is jelentősen hatottak a jogalkalmazók munkájára, a büntetőeljárások rendjére.

A járvány elsődlegesen az emberi egészségre volt hatással: a legfontosabb megelőzés a kontaktusok kerülése volt, ugyanakkor az emberkereskedelem esetében, különösen a szexuális szolgáltatások igénybevétele során ez nehezen megoldható. A fő kérdésünk az volt, hogy a pandémia időszakában ez számított-e? A jelenségnek, illetve az ellen történő küzdelemnek milyen nehézségekkel, hatásokkal kellett szembenéznie? Hipotézisünk az volt, hogy a szexuális kizsákmányolásra hatással volt a távolságtartás és egyes járványügyi intézkedések, az emberkereskedelem elleni küzdelmet pedig jelentősen nehezítette ez az időszak.

---

² A CO a korona, a VI a vírus, a D a betegség angol nevének rövidítése, a 19 pedig a betegség megjelenésének éve. (MCINTOSH-BUDAI – KERÉNYI, 2023: 2)

³ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (a továbbiakban: Be.).

Rövid távon egyértelműen érzékelhető volt a pandémia emberkereskedelemre gyakorolt hatása: nőtt a családon belüli erőszak, változtak a módszerek, ugyanakkor elindult egy átstrukturálódás, amelynek a hosszú távú következményei még nem ismertek. Annyi bizonyos, hogy az egyébként is jelentős látenciában lévő jelenség még kevésbé volt szem előtt, amely a segítők munkája mellett az ellene fellépőket is megnehezítette. (UNODC, 2021, 2023; CABRAS – INGRASCI, 2022)

Szakértői interjúk

2023. január-februárban nyolc szervezet tizenegy szakértőjével készült mélyinterjú: a Védett Szállások vezetői és szociális munkásai mellett a Kornis Klára Gyermekotthon egykori vezetőjével, az ORFK Bűnügyi Főosztály Bűnügyi Osztályán szolgáló emberkereskedelem szakvonalvezetőjével, az IOM (*International Organization for Migration*) emberkereskedelem programjának vezetőjével és szociális munkásával. Az interjúalanyok beleegyező nyilatkozatot tölthettek ki, az interjúkról hangfelvétel készült, amelyekből az anonimizált írott anyag szövegelemzésére került sor.

Az interjúkban az alábbi témaköröket érintettük: a Covid19-világjárvány hatása az emberkereskedelemre és az interjúalany munkájára, a társszervekkel való együttműködésre.

A szakértői interjúk többsége azon szociális munkásokkal készült, akik közvetlen kapcsolatban vannak az emberkereskedelem áldozataival.

A pandémia hatása a segítő tevékenységre

Az első hullámban kevesebb áldozat érkezett, a megtorpanást követő második hullám után azonban robbanásszerű leterheltség volt jellemző az áldozatokat segítő szociális munkások elmondása alapján, a segítő munkát nehezítette a járvány. (Ez nem csak magyar sajátosság volt, lásd a nemzetközi tapasztalatokat SCHWARZ et al., 2023; GARCÍA-VÁZQUEZ – MENESES-FALCÓN, 2023.) Kevés szó esik arról, hogy az áldozatokkal végzett tevékenység milyen nehézségekkel jár, a velük való munka során a szociális munkások az áldozatok és a hatóságok között vannak, sokszor mindkét oldalról rajtuk csattan az ostor: a rendőr, a gyámügyi előadó nekik panaszkodik, velük szemben is ellenséges, míg az áldozattal való együttműködés során a kevés sikerélmény miatt magas a kiegés kockázata.

A megkérdezettek között Védett Szálláshelyeken⁴ dolgozók is voltak. A Védett Szálláshely a családpolitikáért felelős miniszter felügyelete alá tartozik, és státusza éppen a járványügyi védekezés során megkérdőjeleződött, élesen körvonalazódtak a szervezeti, jogállási problémák.

„Derült égből a villámcsapás az az alapvető probléma, hogy nem vagyunk intézmény. A két védett ház sehova nincs rakva, csak lóg a levegőben valamilyen szinten.” (5. interjúalany)

A vírus terjedésének megállítása érdekében saját szabályokat kellett azonnal kialakítaniuk a szociális és a gyermekvédelmi előírások alapján:

„...hiszen az egyes járványhullámok során voltak gyerekek is a házakban, akik a nappalaikat az intézmények zárása miatt otthon töltötték, de az áldozatoknak szervezett csoportfoglalkozások vagy a pszichológussal történő terápia során, az egyéni beszélgetések alatt a gyerekeket addig le kellett mással foglalni... Külön kihívás volt az egyes intézményeknek a fertőtlenítő, a szájmaszk beszerzése, annak anyagi vonzata, az adminisztrációs teherrel is külön lehetne szót ejteni.” (5. interjúalany)

Az anyagi nehézségeken túl, a védekezés mellett új eljárásrendet kellett alkotni, az áldozatok (kliensek, ügyfelek) rövidebb időre kimehettek (pl. dohányozni), de a megszokott ki-be járás megszűnt. A kijárási korlátozásokat egyáltalán nem értették és kevésbé fogadták el az áldozatok, ugyanakkor a szociális munkások igazolással kijárhattak. A szálláshely saját működési rendjében újdonság volt az izolációs szoba kialakítása; új házirend kellett a közös konyha használatával kapcsolatban: idősávokban lehetett használni az éppen ott tartózkodó klienseknek.

„Volt olyan kliens, aki ideérkezett, elmondtuk, hogy mi várható, azt is előírtuk nekik, hogy két napig karanténban vannak, és tudta, hogy ő ezt nem vállalja. Idáig is be volt zárva, ő nem azért jött ide, hogy be legyen zárva.” (5. interjúalany)

A nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező szociális munkások legnagyobb kihívását a külföldön áldozattá vált magyar állampolgárokkal kapcsolatban a projektalapú segítség, illetve annak hiánya jelentette. Ennek következtében 2019–2020-ban nem volt túl sok áldozatuk. Az első hullámban komoly problé-

---

⁴ Az emberkereskedelem áldozatainak azonosításának rendjéről szóló 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet 4. §

ma volt, hogy a hazautazást szervezők, a civil szervezet helyi tagjai külföldön a járvány elleni védekezés miatt nem mehettek be a külföldi védett szállásokra.

„Volt olyan ország, olyan Covid-hullám, amely során az áldozatokat segítő munka is háttérbe szorult, nem tudtak személyesen találkozni adott esetben az áldozatokkal, hanem már ott is csak telefonos, Skype-s, vagy videós kapcsolat volt.” (3. interjúalany)

„Hollandiában konkrétan emlékszem egy ügyre, nem jött ki jól a telefonos beszélgetés így elsőre a munkatársunk meg az ügyfél között, nehezebb volt a bizalom kiépítése, és nyilván ez a mi munkánkat is hosszú távon megbélyegzi. Ami még nehéz volt, hogy az utazások leszervezése időigényesebb volt, ott is mindig ment a Covid-tesztelés.” (3. interjúalany)

„Már a hazatérés után, hogyha nagy nehezen, a repülőtéri beléptetés, az országok speciális szabályai, a Covid teszt, mindenen túlestünk, karantén, annak a tartása, maszkviselés, a karanténmegszegés, ezeknek a bírságolása, az már a Covid alatt ellátott ügyfeleknél is jelentkezett. Van olyan ügyfeünk is, akit most támogatunk és úgy van valamiféle bírságfelhalmozása, hogy a maszkviselést megszegte a Covid alatt. Ezek a mostani ügyeinkbe is visszaköszönnék.” (3. interjúalany)

„Hazatért egy áldozat, aki tényleg nem hordott maszkot 2020-ban, kétszer elkapták... Aztán most körözik, mert nem hordott maszkot. És akkor ez is így igazából valahol a Covid-nak a hatása.” (3. interjúalany)

Sokszor a különböző kezelendő problémák az egyes áldozatok esetében már csak a védett szállásra kerüléskor derülnek ki.

„Sokszor akkor határozzuk meg az irányt, oké, akkor nála rehabilitációs elhelyezés, oké, akkor nála ez meg ez, és akkor valami szakellátásba irányítjuk őket.” (4. interjúalany)

„De, hozzáteszem, hogy a legnagyobb frusztrációm nem ez, hanem az, hogy tök mindegy, hogy a világban hol dolgozom, problémásak a szociális ellátórendszer különböző fokozatai, mindenhol, de itthon főleg, és egyszerűen így viszont nem lehet segíteni. Nyilván ezért kerülnek újra és újra vissza abba a kiszolgáltatott helyzetbe és válnak újra áldozatokká. Tehát nem az ő hibájuk, nem velük van a probléma, ide akarok kilyukadni. Ezért csinálom még mindig, és nem frusztráló, és nem, nem az ő hibájuk...” (3. interjúalany)

Az első hullámban szinte alig volt új kliens a házakban, ugyanakkor a megtorpanást követően, a második hullámtól kezdődően már folyamatos teltházzal működtek.

Minden szociális munkás interjúalany hangsúlyozta, hogy hiányzik a hosszú távú, átfogó segítség, sokszor ez projektalapon működik, amelyben gyakran rövid idő áll rendelkezésre, nem szólva azokról, akik nem szeretnének védett szálláshelyre menni és sajnálatos módon a szociális rendszer nincs erre felkészülve. Különösen a szerhasználó áldozatok ellátásával nem tud igazán mit kezdeni az ellátórendszer, sok esetben az ilyen addikciókkal érkező áldozatok kiesnek a programokból; erre specializált szállásokra lenne szükség, ugyanakkor a koedukált intézmény nem szerencsés az interjúalanyok szerint.

A pandémia hatása az emberkereskedelemre

A 18 év alatti áldozatok végképp láthatatlanná váltak a hatóságok számára, különösen az első hullám idején. Ugyanakkor különbözően hatott a szexuális és a munkacélú kizsákmányolásra a járványhelyzet: a szexuálisra markánsabban. A kereslet nem csökkent (annak ellenére, hogy egy testi kontaktussal terjedő vírusról volt szó), a szexuális szolgáltatásokat ugyanúgy igyekeztek igénybe venni.

„A határon átnyúló, nemzetközi emberkereskedelem a járványügyi okokból lezárt határok miatt megtorpan, ezzel együtt a hazai nőtt, illetve az egyes járványhullámoknak megfelelően változott, a szabályokhoz igazodott.”

(8. interjúalany)

„A prostituáltakat egy az egyben lakásokba helyezték el, és ennek a mai napig is érezhető a hatása, mert rájöttek a futtatók, hogy ez milyen marha jó nekik, mert az, hogy izolálva bezárva tartják őket, a telefonokat velük vetetik fel, és szinte mintha ők lennének a kerítők is, azt játszatják el velük és a Covid hozta ezt az új helyzetet... ez most nagyon jól jön a futtatóknak.”

(5. interjúalany)

„Hoztak lányokat Romániából és lakásokban dolgoztatták őket, megmutatták nekik, hogy nagyon figyeljenek oda, mert van egy doboz, benne mondjuk 2000 euróval, nehogy eltűnjön. És milyen érdekes, hogy elment a kuncaft, azon nyomban ment a futtató és mutatta, hogy eltűnt a pénz, nincs ott semmi. »És mivel a kuncaftod ellopta a pénzt, neked addig itt kell maradnod, míg ezt te vissza nem szerzed« – és ez itt most nagyon megy... Megnövekedett a létszám, egyre több prostituált volt, mert a határon nem tudtak átmenni, és hogyha nem tudtak átmenni, akkor itt keresték a munkát. És ebből lett a baj, hogy annyit nem tudtak keresni, mert az osztrák vendégek sem tudtak átjönni ide Magyarországra, és ez azt jelentette, hogy minél aljasabb munkát minél

kevesebb pénzért végeztek, mert hát ők ebből éltek meg, és az a baj, hogy a Covid óta sem emelkedtek a tarifák, »ha akkor azt annyiért megtetted, akkor most is tedd meg ennyiért.« (5. interjúalany)

„Nagyon elenyésző azoknak a száma, akik már itthon is szexuális kizsákmányolás áldozatává váltak és külföldön is *sex trafficking*-áldozatok lettek, a legtöbben – még a nők közül is – munkacélú kizsákmányolás áldozatai voltak először, aztán lettek szexuális kizsákmányolás célpontjai.” (3. interjúalany)

Az interjúalanyok egy részének tapasztalatai alapján a munkacélú kizsákmányolás szinte „megszűnt”. (Vö. MURPHY, 2023).

„Olyan, mintha nem is létezett volna [munkacélú kizsákmányolás – a szerző] a Covid alatt. Nem volt jelzőrendszer, aki nekünk jelezen. Nem volt, akik kimenjenek, sem a családsegítő, sem a gyerekjóléti, se az utcai szociális munkások nem dolgoztak, az a kevés is, aki volt, nem dolgozott.” (5. interjúalany)

Más interjúalany azonban megemlítette, hogy a COVID hullámok lecsengését követően

„a munkacélú kizsákmányolást azért lehetett annyira észrevenni, merthogy le voltak maradvá az építőiparban, a mezőgazdaságban mindenhol a munkákkal. És gyorsan, gyorsan még több embert kellett beszerezni, hogy legyen az a munka, minél kevesebbet dolgoztatni, és ezért kerültek látóterbe.” (4. interjúalany)

„A munkacélú kizsákmányolás áldozatai tipikusan közösségi portálon hirdetett álláshirdetésre jelentkeznek, főleg Facebookon, és egyébként több áldozatnál is előfordult az, hogy korábban már válaszoltak ilyen hirdetésekre, ami be is vált nekik. De az is ugyanolyan lutri volt, viszont azt gondolták, hogyha korábban bevált, akkor nyilván most is be fog válni.” (3. interjúalany)

„Tudomásom szerint nem váltak itthon semmilyen kizsákmányolás áldozatává és ezért – kihangsúlyozom ezt – felismerik, hogyha valami rossz történik velük, van önérdék-érvényesítő képességük. Ezért amint felismeri, hogy kizsákmányolás áldozatává vált, megy a rendőrségre, jelzi, eljön, megtörténik a feljelentés, védett házba kerül, a mi látókörünkbe kerül, hazahozzuk és velük lehet igazán »villogni«, ha úgy tetszik, mert az ő esetükben sokkal könnyebb a reintegrációt megvalósítani, hiszen nem beszélünk túltraumatisáltságról, szerhasználatról, mentális problémákról, amik szexuális kizsákmányolás áldozatai esetében azért vannak, mert már itthon is jellemzően kora gyerekkortól szexuális visszaélés áldozatává váltak.” (3. interjúalany)

„Akik a Covid alatt ott maradtak kizsákmányoltak, egyre brutálisabb dolgokat tettek meg velük. Például idáig, ha bárkit elhoztunk, talán egy ingatlant, egy-két kocsit vásároltak a nevükre, de most olyan dolgaink vannak, hogy 12 autó, több ingatlan, úgyhogy látszik, hogy sokáig nem volt látótérben, mert egyre több az a bűncselekmény, amit elkövettek a nevükben.” (4. interjúalany)

A járványhullámok elmúlását követően derült fény arra, hogy az egyéb célú kizsákmányolás is kiemelt kategóriát jelent.

„Akiket nem dolgoztattak, hanem kizárólag hiteleket vettek fel velük, leitatták és adás-vételivel megszerezték az ingatlantulajdonát... ez is kizsákmányolás, de őket nem dolgoztatták, nem zsákmányolták ki szexuálisan, de ez újabb kategória, amiből mondjuk évente korábban volt egy eset, most azért több van. Régen inkább munkacélú, meg szexuális célú volt, most meg ez is, hogy áruhiteleket, személyi kölcsönt vetetnek fel velük, meg az ingatlantulajdonukat kicsalják különböző módszerekkel, illetve még talán az is újdonság, hogy sokszor kaptunk olyan személyt, akit be lehet sorolni több kategóriába is, tehát dolgoztatták is, futtatták is, meg hiteleket is vettek fel vele, vagy mondjuk kényszerítették bűncselekmény elkövetésére is vagy koldulásra is. Vannak ilyen összefonódások, hogy egy-egy áldozatot be lehet sorolni több kategóriába is, mert munkacélú kizsákmányolt is, szexuális célú is, meg egyéb célú is.” (4. interjúalany)

„Az egyik legnagyobb probléma az, hogy nem tudunk a korábbi esetleges bűncselekményekről, eljárásokba bevonódásról, és így ér az a meglepetés mondjuk, hogy a hazatérésben segített és reintegrációs folyamatba bevont áldozatnak be kell vonulnia teszem azt, és akkor »köszönjük szépen.«” (3. interjúalany)

„Egy ilyen korábbi bűncselekmény szétzilálja teljesen az addigi munkánkat, meg az ő családi életüket. Jó lenne, ha tudnánk ezekről, de az a jellemző, hogy az áldozat nem mondja el, vagy nem tudja.” (3. interjúalany)

Együttműködés más szervezetekkel

*„Ez nemcsak az áldozatnak jó, hogy nem vagyok egyedül,
ez nekem rendőrnék is jó, hogy nem vagyok egyedül.”*
(8. interjúalany)

A szociális munkások hangsúlyozták, hogy egy-egy konferenciát, képzést követően, illetve a tevékenységük bemutatása után – amelyeken a jogalkalmazók megismerték a Védett Szállásokat –, sokkal több áldozatot küldtek hozzájuk; az

Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT)⁵ mellett már a rendőrök és az áldozatsegítők is kérték a segítségüket. A szakmaközi együttműködést ugyanakkor nehezíti az emberkereskedelem-jelenség ismeretének hiánya, az előítéletek jelenléte is.

„Amikor fölhívjuk őket csak azért, hogy jelzéssel éljünk, hogy egy emberkereskedelem áldozata jött haza, eljárása van külföldön folyamatban – az elején még próbálkoztam ilyenekkel, teljesen felesleges. Ugyanez az áldozatsegítő szolgálatokkal is, a családsegítővel, tehát megyek le az ellátórendszer szintjeire és mindenhol ugyanez: segítőkészség semmi, nem értik mi az, hogy emberkereskedelem, ja igen, ő már prostituált volt. Vagy amikor megtudják, hogy reintegrációs támogatást kapnak, és hogy mennyi annak az összege, a családsegítő látja, hogy mik a szükségletek, megpróbáltam bevonni, elmondtam, hogy itt van, egymillió akármennyi forint, teljesen kiakadtak, hogy ennek a bűdös k...nak?!“ (3. interjúalany)

A közös képzések, szakmaközi egyeztetések, szakmai napok segíthetnének az esetleges félreértéseken, az emberkereskedelem jelenségének megértésében, az együttműködés erősítésében, így csökkennének vagy elkerülhetővé válnának az ehhez hasonló beszélgetések.

Emellett szükséges lenne egy traumaközpont, illetve egy komplex megoldás kidolgozása az áldozatok felépülése/segítése céljából, hogy folyamat legyen a gyógyulás is (ne csak maga az emberkereskedelem), és minden megoldandó feladatra legyen intézményi háttér.

Kiegészítés és annak megelőzése

*„Az intézmény összetart,
nem nagyon beszélünk a kudarcainkról, mert nagyon gáz.”*
(7. interjúalany)

Az emberkereskedelem áldozataival foglalkozó szociális munkások kiegészéről is szót kell ejteni: két tűz között vannak, az áldozat érdekeit kell képviselniük, ugyanakkor nem könnyű nekik sem az áldozatokkal. A járvány alatt és az azt követő időszakban (2020 tavaszától) érzékelhetően összetettebb, nehezebb ügyeik voltak, szerteágazóbb problémákkal találkoztak az áldozatoknál. Az egyes kizsákmányolási formák már nem külön-külön fordultak elő, sokkal

---

⁵ <https://okit.hu/>. A telefonszolgálat ingyenes, a 06-80-20-55-20-as szám 24 órában hívható, az emberkereskedelem és a kapcsolati erőszak áldozatainak elhelyezésében segít.

inkább összerosódtak a különbségek: a szexuális mellett a munka- és az egyéb célú is előfordult. Egy interjúalany tapasztalatai szerint tíz kliensből hétnél sikerül elérni eredményt, de hosszú távú utánkövetésre náluk is csupán néhány esetben van mód, ami pedig rendkívül fontos lenne.

„Mindig attól függ, hogy ki milyen függőséggel érkezik. Jelen pillanatban a munkacélú kizsákmányoltjaink pszichésen teljesen meg vannak zuhanva, mindegyik gyógyszert szed, pszichiátriára jár. Még az sincs a fejében, hogy kiszökjön, mert hova szökik, azt hallja egyfolytában, hogy a Covid alatt úgy sem tudsz kimenni, se orvos nincs, se semmi sincs, még az a kicsi remény, ami volt nekik, azt is elvette a Covid, én úgy érzem.” (5. interjúalany)

„Itthonról akkor is kaptunk áldozatot, akkor nyitottuk egyébként 2020-ban a budapesti védett házunkat. Kevésbé lehetett őket elérni, inkább fölmentek a *rosszlanysok.hu*-ra és valamilyen albérletekben variálták a bizniszt.” (6. interjúalany)

„Így nehezen tartják meg a munkahelyüket, nem is az a nehéz benne, hogy találjon munkahelyet, hanem az, hogy megtartsa. Nem kitartóak, életkor függő is, hogyha fiatalabbak, jön egy szerelem, akkor már nem olyan érdekes az, hogy legyen a munka, akkor inkább azzal foglalják el magukat. Szóval, hogy inkább ilyesmi szokott a probléma lenni, hogy így elviszi őket valami.” (6. interjúalany)

„Mennél szorosabb a bizalmi kapcsolat velük, annál több egyéb információ derül ki, családi, válási stb. Arra mindig számítunk, ahogy az idő telik, úgy egyre több dolog fog kiderülni. Volt olyan, aki annyira nem volt beilleszthető, hogy állandóan verekedett meg konfliktusba került. Akkor pedagógiai céllal mondtuk, hogy menjen át egy hajléktalanszállóra és nézze meg, hogy ott milyen. Volt olyan, akinek ez segített, abból jött vissza és akkor jobban alkalmazkodott, de van olyan, akivel egyszerűen nem lehet, mert annyira rossz állapotban van, hogy nem tudod integrálni.” (6. interjúalany)

A szociális munkások igyekeznek az áldozatokkal mielőbb eljutni a rendőrségre, hogy feljelentést tegyenek az elkövetőikkel szemben, hiszen munkájuk egyik fő célja, hogy az áldozat sérelmére megvalósított cselekményekért az elkövető büntetést kapjon.

„Ez egy opció, egy lehetőség, erről beszélünk velük. Motiváljuk őket azzal is, hogy akkor pénzhez is juthat, de igazából azért ez nem egy »minden áron« cél. De ha ők rendben vannak, rákerülnek erre az útra és együttműködnek, biztonságban érzik magukat, akkor megteszik, mert miért ne. Általában akkor nem szokták megtenni, hogyha ott vannak teljesen egyedül, és

semmi garancia nincsen arra, hogy utána mi lesz velük. Aztán megkeresik őket a rokonok, ismerősök, és ugyanabban a környezetben maradnak, így akkor kevésbé fogja megtenni a feljelentést, mert ki tudja, mi lesz vele.” (6. interjúalany)

A szociális munkások kiegészése, nehézségei mellett egy rendőrrel készített interjú adott további információt a munkájuk nehézségeiről, hiszen az egyik legnehezebben nyomozható bűncselekmény az emberkereskedelem és a kényszermunka.

„A széles körű szakismeret mellett mind emberi kompetenciákat, mind komplex szaktudást igényel. Az egyik legnehezebben nyomozható cselekménynek tartom és igen, az összefonódások, a kapcsolatrendszerek az elkövetői körben, és azt szoktuk látni, hogy rokoni, baráti, szűk közösségi. Na most a rokoni elkövetésnél, ha azt a nagyon egyszerű példát hozom, hogy nem köteles önmagára vagy közvetlen hozzátartozójára terhelő vallomást tenni... Ha belegondolunk, ez már kizárja azt, hogy vallomást kapjak a rokonoktól. Vagy amiről rengeteget szoktunk beszélni, hogy az áldozat nem tudja, nem akarja elmondani a történetét, és millió oka van, hogy miért. Ennek nem feltétlenül a vele szemben ülő rendőr személye az oka, emellett még legalább 28 más indokot fel tudnék sorolni, amiért az áldozat nem beszél, vagy nem az igazat mondja.” (8. interjúalany)

A jogalkalmazói tapasztalatokról

Az OKRI-ban 2023 első félévében két kerekasztal-beszélgetést szerveztünk az emberkereskedelem és kényszermunka bűncselekményével kapcsolatban: egyet ügyészek, egyet rendőrök részvételével. Összesen 50 fő vett részt a két rendezvényen a két hivatásrendből, az ország összes vármegyéjéből. (WINDT, 2023)

2023. május 23-án a vármegyei főügyészségek és fellebbviteli főügyészségek azon kollégáival beszélgettünk, akik az emberkereskedelmes ügyekre rálátással bírnak, vagy az emberkereskedelemre specializált ügyészi hálózat kijelölt tagjai. Ezt követte 2023. június 27-én a rendőrség emberkereskedelem szakvonalvezetőivel folytatott ugyanilyen szakmai beszélgetés. A témák ugyanazok voltak, de a megközelítés és a válaszok eltérő.

A fókuszcsoporthozos beszélgetéseken részt vevő jogalkalmazók többsége azt emelte ki, hogy az emberkereskedelem és a kényszermunka bűncselekmények megvalósulásában nem érzékelt változást.

A bűnüldözés nem szünetelt a járványhullámokban, ugyanakkor az állomány leterheltsége az újabb feladatok miatt jelentősen nőtt.

„Azt tapasztaltam egyébként ezen bűncselekmény-típust illetően, hogy a Covid az elkövetési magatartásban számottevő vagy érzékelhető változást nem hozott.”

„A bűncselekmények számára nem hatott a Covid, ezzel szemben a szexuális bűncselekményekre igen. Amikor 2020 márciusában elrendelték az online oktatást, az otthon maradt kisgyerekek sérelmére hozzátartozók, tipikusan nagypapa, néha nagybácsik, nevelőapa követték el a szexuális bűncselekményeket.”

Ugyanakkor az eljárást illetően már lehetett tapasztalni bizonyos változást, de ez nem volt bűncselekmény-specifikus a pandémia időszaka alatt.

„Kicsit akadozott a rendőrség felderítése és a vizsgálati szak is. Új eljárási formákat kellett találni, hogyan lehet a tanúkat meghallgatni a Covid-időszakban, de én azt nem tapasztaltam, hogy erre a bűncselekmény-típusra ez különösebb változást jelentett volna.”

A világjárvány országonként, de azon belül is területi különbségeket mutatott, ez igaz az emberkereskedelemre is. A különböző megyékből érkező jogalkalmazók tapasztalatai emiatt árnyaltabbak voltak.

„Bezártak a bordélyházak Nyugat-Európában a Covid miatt, komplett bordélyházak dolgozói költöztek haza és a lányokat nem eresztették szélnek, hanem bejelentették a gyanúsított lakcímére. Na most, amikor hat lány él egy családi házban a stricivel együtt, akkor ők nem fogják segíteni a nyomozást. Ugyanakkor sértettként azok jöhetnek számításba, akik nem kerültek be a családi házba, és ők viszont tettek vallomásokat. [...] Vissza akartak menni a lányok, de nem lehetett, az utcai prostitúció nem működött, de az eszkort mehetett, így futárszolgálatnál létesítettek fiktív munkaviszonyokat, hamis papírokkal. A sértettek futárok voltak Németországban, de természetesen nem futárként dolgoztak, hanem eszkortba jártak.”

Fontos eljárási kérdés, hogy az új Be. bevezette a távmeghallgatást és a telekommunikációs eszköz útján történő meghallgatást, ez lehetővé tette, hogy Skype-on és Viber-en is meg lehetett hallgatni a sértetteket.

„Ez olyan jól átment a gyakorlatba, hogy a törvényszék a sértetteket emberkereskedelmes ügyekben egyáltalán nem idézi be abba a tárgyalóterembe, ahol a vádlott tartózkodik, a bíróság másik épületében csak távmeghallgatás történik.

Tehát soha nem is találkozik fizikailag a vádlott és a sértett, és ez nagyon jól működik így.”

Ahogy a vírus és a fertőzöttség, a rendőri állomány területileg szintén egyenlőtlenül oszlott meg, a fővárosban kevés rendőr volt, és például a kijárási korlátozást a bűnügyi állományon belül is ellenőrizniük kellett. Amíg az emberkereskedelmes ügyek kicsit háttérbe szorultak, a rendezvényen részt vevő ügyészek tapasztalatai alapján a kábítószeres cselekményekkel kapcsolatban „nem volt megállás”.

„A Covid mindent leállított és igazából a közvetlen következménye az, hogy most [2023. májusban] küzdünk, mert ahol három évig lehetett hosszabbítani, azok az ügyek most pörögnek ki.”

Egyes megyékben megjelentek az úgynevezett „telkes partik”.

„Viszonylag távol eső, »H« helyrajzi számon lévő területeken, ahol senki nem jár, nemhogy a nyomozó hatóság, elindult egy ún. »telkes parti« folyamat. A lányokat, akiket korábban Svájcba, Németországba, Hollandiába utaztattak, ezekben az időszakokban mentek a telkekre. Előfordult, hogy ezekkel a lányokkal Magyarországon kiemelt belvárosi ingatlanokat kibérelgettek és ott ment a prostitúciós tevékenység. Volt a Facebookon egy kóddal elérhető olyan zárt csoport, ahol ezeket szervezték, ott együtt voltak a lányok is, meg a stricik is, ott lehetett munkát vállalni, stricit váltani. Utána ezek csökkentek: ahogy megnyíltak a határok, most megint mehetnek ezek a lányok ki.”

„Én úgy láttam, hogy valahol egy kicsi időkiesés van az elkövetési időszakban, ami pont a Covidnak a kezdeti, illetve a Covid-intézkedések nagyon drasztikus megjelenésére tehető, mert a rendőri állomány munkájának nagyon nagy részét nem a valódi jogszabályokban meghatározott feladat ellátása tette ki, hanem a Coviddal összefüggő rendeleteknek, szabályoknak a betartatása. Innentől kezdve én azt gondolom, hogy azokból az ügyekből, ahol a szabálysértéstől lehetne elindulni – koldulás, egészségügyi szabálysértés, közlekedési szabálysértések – egyszerűen kimaradtak, mert nem volt, aki ezeket felderítse.”

A 2020-ban, különösen az első hullámban megvalósított emberkereskedelmes ügyek száma nem túl magas, a nyomozások is sokkal lassabban haladtak.

„A Covid-helyzet kapcsán minden lelassult, és ez mind a nemzetközi együttműködésre, mind a nemzetközi jogsegéllyel kapcsolatos ügyintézésre is rányomta a bélyegét. A járvány azon időszakában, amíg gyakorlatilag teljes

volt az elzárás, illetőleg az utcára sem nagyon lehetett kimenni, volt egy olyan igény a külföldi hatóságok részéről, hogy lehetőség szerint egyáltalán ne menjen jogsegélykérelem nekik, de ha megy is, akkor az ne irányuljon olyan eljárási cselekményre, ami azzal jár, hogy a hatóságnak közvetlen kontaktusba kelljen kerülni emberekkel, ne irányuljon tanúkutatásra, ne irányuljon kihallgatásra, és az emberkereskedelemben azért eléggé gyakran külföldre vezetnek a szálak, a cselekmény teljes feltárásához külföldön kell ilyen jellegű cselekményeket elvégezni, nyilván ez lelassította ezeknek az elvégzését is.”

Az eljárások elhúzódásával kapcsolatban nem csak a rendőri munka átalakulását kell kiemelni, jó indokul szolgált például a vádlottaknak az időhúzásra is.

„A vádlottak és a szemfüles védőik rájöttek arra, hogy a Covid nyújtotta lehetőségeket az eljárás elhúzására fel lehet használni, tehát vagy ők jelentkeznek be mint Covid-fertőzöttek, vagy pedig kontaktszemély, és ha mondjuk van 5-6 vádlott, akkor mindig ki volt osztva, hogy aktuálisan ki a kontakt és megfertőződött újra; a Covid hatása ennyiben kimutatható a büntetőeljárások elhúzódására.”

Összegzés

A szociális munkások és a jogalkalmazók teljesen más aspektusból találkoztak a pandémia következményeivel; ezért a megközelítésük, rálátásuk is eltérő. Életünkre, életvitelünkre, szokásainkra érezhetően hatott a pandémia 2020–2022 közötti időszaka. Nincs ez másképp az emberkereskedelem jelenségével sem, azonban annak komplexitása miatt egyes típusaira eltérő hatást gyakorolt: a szexuális kizsákmányolásra rendkívüli mértékben, az egyes kizsákmányolási formák együttes jelenlétével. A munkacélú kizsákmányolás inkább a világjárvány megszűnését követően került előtérbe. Az egyes hullámok közül az elsőnek volt sokkoló hatása, újszerűsége miatt ez volt leginkább meghatározó, az azt követők esetében már adaptálták és alkalmazták is az újabb módszereket az elkövetők. A rendőrség járványügyi tevékenysége miatt a felderítési, vizsgálati és bűnüldözési feladatok a háttérbe szorultak, különösen az első hullámban kevés „új” ügyre derült fény.

Az online lehetőségek, a Skype-beszélgetések mind a segítői oldalon, mind a büntetőeljárásban szerepet kaptak a pandémia idején, azonban eltérő eredménnyel: amíg a segítők számára az online kapcsolat a bizalom kiépítésében nem jelentett segítséget, a meghallgatások során a jogalkalmazóknak igen, amelyet egyes megyékben azóta is alkalmaznak jó gyakorlatként.

A szociális munkások tapasztalatai alapján az áldozatok segítését, felépülését, reintegrációját egy holisztikus megközelítésű, a traumákra jobban reagáló, azok specialitásának megfelelően sokszínű megoldást kínáló központok biztosíthatnák, a kliensek utánkövetésével együtt. Ennek fájó hiányára különösen rámutatott a pandémia időszaka. Az áldozatokkal foglalkozó szakemberek és a jogalkalmazók számára a kiégés megelőzése, a szélmalomharc-érzéssel való jobb megküzdési stratégiák kialakítása rendkívül fontosnak tűnik. Előremutató lenne továbbá az emberkereskedelem-jelenség komplexitására jobban reagáló jogalkalmazói és áldozatsegítő – igazságügyi és szociális – kooperáció.

Felhasznált irodalom

- CABRAS, F. – INGRASCI, O. (2022): Female Migrant Street Prostitution During COVID-19 In Milan. A Qualitative Study On How Sex Workers Coped With The Challenges Of The Pandemic. *Sociologica*, 16(1), 95–122. <https://doi.org/10.6092/issn.1971-8853/13344>
- GARCÍA-VÁZQUEZ, O. – MENESES-FALCÓN, C. (2023): Providing Services to Women in Situations of Prostitution and Human Trafficking during the COVID-19 Pandemic in Spain, Italy, and Portugal. *Anti-Trafficking Review*, 21, Special Issue, 141–144. <https://doi.org/10.14197/atr.201223219>
- HERKE Cs. – SÁNDOR B. (2020): A nyomozás egyes problémái az új koronavírus miatti veszélyhelyzet idején. *Rendőrségi Tanulmányok*, 3. évf., 2. szám, 5–22. https://epa.oszk.hu/04000/04093/00011/pdf/EPA04093_rendorsegi_tanulmanyok_2020_2_005-022.pdf
- MCINTOSH-BUDAI A. – KERÉNYI A. (2023): A Covid-19 világjárvány néhány gazdasági, társadalmi és környezeti következménye földrajzos szemmel. *Földrajzi Közlemények*, 147. évf., 1. szám, 1–23. <https://ojs.mtak.hu/index.php/fk/article/view/9293/9668>
- MURPHY, M. (2023): Key Stakeholder Perspectives on the Potential Impact of COVID-19 on Human Trafficking for the Purpose of Labour Exploitation. *Anti-Trafficking Review*, 21, Special Issue, 105–120. <https://doi.org/10.14197/atr.201223217>
- NAGY I. (2022): A szervezett bűnözői csoportok vagyonelejtési technikái a Covid-19-világjárvány előtt és alatt. *Magyar Rendészet*, 22. évf., 2. szám, 93–106. <https://doi.org/10.32577/mr.2022.2.6>
- SCHWARZ, C. – BRITTON, H. – NAY, E. – HOLLAND, Ch. (2023): ‘Now More Than Ever, Survivors Need Us’: Essential labouring and increased precarity during COVID-19. *Anti-Trafficking Review*, 21, Special Issue, 121–139. <https://doi.org/10.14197/atr.201223218>

- UNOCD (2021): *The effects of the COVID-19 pandemic on trafficking in persons and responses to the challenges*. United Nations Office On Drugs And Crime.
[https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2021/The effects of the COVID-19 pandemic on trafficking in persons.pdf](https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2021/The%20effects%20of%20the%20COVID-19%20pandemic%20on%20trafficking%20in%20persons.pdf)
- UNODC (2023): *Global Report on Trafficking in Persons 2022*. United Nations Office on Drugs and Crime. <https://doi.org/10.18356/9789210023351>
- UZZOLI A. – KOVÁCS S. Zs. – PÁGER B. – SZABÓ T. (2021): A hazai COVID–19 járványhulámok területi különbségei. *Területi Statisztika*, 61. évf., 3. szám, 291–319.
<https://doi.org/10.15196/TS610302>
- WINDT Sz. (2023): „Az ügyészeknek is szemfülesnek kell lennie”. Beszámoló két emberkereskedelemmel foglalkozó OKRI-s rendezvényről. *Ügyészeti Szemle*, 8. évf., 2. szám, 41–44. <https://ugyeszsegiszemle.hu/ujsag/2023-02/42>

„Csomagkapcsolás” egy kicsit másképp

Az online drogpiaac jellemzői

Absztrakt

Digitális vagy e-kereskedelem nélkül ma már elképzelhetetlen a modern világ, ugyanakkor talán nem közsímert, de az e-kereskedelem az 1970-es évek elején egy marihuána adás-vétellel kezdődött. Napjaink kiskereskedelmi szintű drogpiaacát a nyílt és darkweb-piacok uralják, a közösségi média és a titkosított kommunikációs alkalmazások járulékos eszközeivel. Az online felületen történő kábítószer-kereskedelem digitális lenyomata a kábítószerpiacnak, ugyanakkor megtestesíti azt a platformot, amelyre az offline piac nem képes: elérhető távolságba hozza a vásárlók számára a tényleges kínálati piacot. Miközben a digitális drogkereskedelem számos előnyt nyújt a fogyasztók, a vásárlók és az eladók részére, a hatóságok komoly nehézségekkel küzdenek a felderítést illetően. A piac „etikusabb” lett, a vásárlók, fogyasztók nincsenek kiszolgáltatva a dílereknek, a kereskedelem kriminális portfóliója (olyan erőszakos és élet elleni bűncselekmények, amelyek a kábítószer-jelenséghez kötődnek) pedig értelmét veszti a digitális térben. Egyelőre úgy tűnik, hogy a digitális piacterek „megszelídítették” a kábítószerpiacot.

Kulcsszavak: *kábítószer, kábítószerpiac, e-kereskedelem, darkweb*

Abstract

“Package switching” in a different way – the characteristics of the online drug market

The modern world is now unimaginable without digital commerce: although it may be not well known, e-commerce however began in the early 1970s with the sale and purchase of marijuana. Today’s retail drug market is dominated by open and dark web markets, with the ancillary tools of social media and encrypted communication applications. The online drug trade is a digital imprint of the drug market, but at the same time it embodies the marketplace that the offline market is not capable of providing: it brings the broad spectrum of the supply market within the reach of buyers. While the digital drug trade offers many co-benefits for consumers, buyers and sellers, the authorities face serious difficulties in detection. The market has become more “ethical”; buyers and consumers are not at the mercy of dealers, and the additional criminal portfolio of

---

* Ritter Ildikó, tudományos munkatárs, OKRI. ORCID: 0009-0000-8637-6620.

trade (violent crimes and crimes against life that are connected to the drug phenomenon) loses its meaning in the digital space. For now, digital marketplaces seem to have tamed the drug market.

Keywords: *drug, drug market, e-commerce, dark web*

Bevezetés

Bármilyen furcsa, de az e-kereskedelem, az 1970-es évek elején, tulajdonképpen egy marihuána adás-vétellel kezdődött... *Mike Power* így ír erről:

„Az internet története az ellenkultúrához kötődik, az ellenkultúra pedig – többek között – a pszichoaktív szerhasználathoz, ahol a technológiai protokollok és kulturális álmodozások egymáshoz igazodtak és egymással ütköztek. A droghasználók, a zenei ellenkulturális mozgalmak tagjai és a korai technológiai újítók nem csak tájékoztatták és inspirálták egymást, de gyakran ugyanazok a személyek is voltak. A TCP/IP internet technológiák létrejöttéhez társuló utópiák nem különböznek annyira attól, amit az LSD kínált: egyenlőség, összekapcsolódás és annak tudatosulása, hogy mindnyájan egy nagy egység részei vagyunk.”

(POWER, 2014: 59)

Az adatok hatékony továbbításának módszerét az 1960-as évek elején fedezte fel – egymástól függetlenül – három informatikus szakember.¹ A telefonhálózatot felhasználva az adatokat „feldarabolták” és a hálózat csomópontjain keresztül irányítva átvezették, hogy „újra összerakva” a megfelelő helyre érkezhessenek. Ez a „csomagkapcsolási” (*packet-switching*) koncepció lett a központi struktúrája a nemzetközi telekommunikációnak, majd később az adathálózatok működésének. Négy hónappal a holdra szállás után, 1969. október 29-én az *Advanced Research Projects Agency Network* (ARPANET), a világ első csomagkapcsolási adathálózata (*packet-switching network* – PSN), amely négy földrajzilag egymástól távol eső egyetem négy számítógépéből állt, megkezdte a működését. Az első elküldött üzenet a „bejelentkezés” (*login*) akart lenni, azonban a beírás közben a rendszer összeomlott, így az első szó, amelyet egyik számítógépről küldtek egy másikra, a „lo” lett. (MARKOFF, 2006) Az ARPANET-et gyakran az internet megszületésével azonosítják. Állítólag úgy tervezték, hogy túlélje a termonukleáris csapást is, azaz ha a hálózat egyik csomópontja vagy cellája megsemmisülne, a

---

¹ *Leonard Kleinrock*, a Massachusetts Institute of Technology és *Paul Baran*, a Rand Corporation informatikusai, illetve *Donald Davies*, az egyesült királyságbeli teddingtoni Nemzeti Orvosi Könyvtár kutatója.

többit összegyűjti a digitális jeleket és átirányítja az információkat a „túlélő” csomópontoknak. Az ARPANET célja azonban nem az volt, hogy háborús események esetén szavatolja az adatáramlást, hanem hogy lehetővé tegye a földrajzilag elkülönülten tevékenykedő egyetemi kutatók között az információmegosztást. (STEWART, 1975). A net alapítói meg akarták osztani a tudásukat, illetve mindenki más tudását is, egyszerre, egy időben, ingyenesen, központosított ellenőrzőrendszer nélkül. Volt egy számítógép a Stanford Kutatóintézet Engelbart Augmentációs Kutatóközpontjában, amelyet az ARPANET második csomópontjának szántak. (POWER, 2014: 68) Az 1960-as évek kaliforniai ellenkultúrához tartozó „csodabogarak” és a korai személyi számítástechnika úttörői közötti kapcsolatot Markoff *„Amit a pele mondott: hogyan formálta a hatvanas évek ellenkultúrája a személyi számítógép-ipart”* című könyvében hitelesen dokumentált. (MARKOFF, 2006) Ebben olvasható, hogy *a világon az első online tranzakció – talán ezek után már nem is meglepően – kábítószer-eladás volt.*

„1971-ben a stanfordi diákok az ARPANET fiókjait használva, a SAIL nyelvezet segítségével² kereskedelmi tranzakciót »hajtottak végre« a MIT-en (Massachusetts Institute of Technology – Cambridge) tanuló diáktársaikkal. Az e-kereskedelem első tranzakciója kannabisz eladáshoz/vásárláshoz kötődött. A hálózatot a diákok arra használták, hogy »szép csendben« megszervezzék és lebonyolítsák egymást közt a marihuána adás-vételt.” (MARKOFF, 2006, 109).

Az ellenkultúra a technikai fejlődés előrehaladtával kiberkultúrába csapott át (TURNER, 2006), amelynek alapvető értékei magukon hordozzák az ellenkulturális mozgalmak főbb értékeit, és amelyek az internet létrejöttét és fejlődését által egy olyan kollaboratív és korábban digitális utópiának vélt valóságot hoztak létre, amely – a MIT-es *Nicholas Negroponte* professzor szerint – *„ellapította a szervezeteket, globalizálta a társadalmat, decentralizálta az irányítást, és amely segíti az emberek közötti harmonizációt”* (NEGROPONTE, 1995: 182).

Tovább nem taglalnám az internet és az e-kereskedelem széles körűvé válásának történetét, azonban az online droggereskedelem – amelyre a fentiek alapján joggal mondhatjuk, hogy egyidős az internet létrejöttével – „epidémiája” és komoly piaci szegmenssé válása az első *darknet*en létrehozott online market, a *Silk Road* indulásához köthető. Mivel a piactér legnagyobb forgalma és bevétele kábítószer-eladásból származott, tulajdonképpen tekinthetjük az első online kábítószer-piactérnek is, ahol VPN³ segítségével a felhasználók névtelenül és biztonságosan böngészhettek anélkül, hogy az adatforgalmat bárki is ellenőriz-

---

² SAIL (*Stanford Artificial Intelligence Language*): a Stanford Egyetem AI (*Artificial Intelligence*) Laboratóriumában 1970-ben, *Dan Swinehart* és *Bob Sproull* által kifejlesztett programnyelv.

³ Virtual Private Network – virtuális magánhálózat.

hette volna. A Silk Roadon már bitcoinnal lehetett vásárolni, a vevők ingyen regisztrálhattak, de az eladók aukción keresztül juthattak felhasználó fiókokhoz. A weboldal 2011 februárjában indult. A piactér tulajdonosa, *Ross Ulbricht* néhány hónap alatt hatalmas rajongótáborra tett szert, amikor a mára már megszűnt *Gawker*-blogon *Dread Pirate Roberts* álnéven írt cikkeivel népszerűsítette a piacot, majd 2011 júniusában *Adrian Chen* írt egy ismertetőt a weboldarról, aminek a hatására a site látogatottsága még erőteljesebben megnőtt. A hatóságok tehetetlenek voltak egészen 2013 februárjáig, amikor letartóztattak egy ausztrál kokain- és ecstasy dílert, akinek a számítógépén terhelő bizonyítékokat találtak arra, hogy kapcsolatban állt a Silk Road weboldallal. Ezek után az ausztrál rendőrség és a DEA célba vette az oldal felhasználóit, akik közül sikerült néhányat kézre keríteni. 2013. május 1-jén az oldalt rövid ideig tartó DDoS⁴ támadás érte. 2013. október 2-án az FBI lefoglalta az oldalt és letartóztatta annak tulajdonosát, Ross Ulbrichtot. (BALL, 2013; KUSHNER, 2014; MARRIC, 2021) Pénzmosás, hekkelés és kábítószer-kereskedelem miatt emeltek vádat ellene és 2017-ben életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésre ítélték. Ez sem akadályozhatta meg azonban, hogy a Silk Road darknet market az underground kereskedelem példaképévé és inspirálójává váljon.⁵

Az e-kereskedelem fogalmi keretei és főbb jellemzői

Bő fél évszázaddal az ARPANET megszületése után a digitális, online vagy e-kereskedelem (a továbbiakban ezeket szinonimaként használom) nélkül már elképzelhetetlen a modern világ. A gazdaság valamennyi ágazatában és szegmensében jelen van. Az elektronikus technológiák által lehetővé tett kereskedelem alatt az áruk, szolgáltatások vételét, eladását, pénzeszközök vagy adatok elektronikus hálózaton, elsősorban az interneten keresztül történő továbbítását értjük.⁶

2022-ben⁷ a globális e-kiskereskedelem éves forgalma 5,717 milliárd dollár, ebből Európa részesedése 1,154 milliárd dollár volt. (CRAMER-FLOOD, 2022) Európában a polgárok 92 százaléka használ internetet és az internethasználók 76 százaléka vásárolt 2022-ben a világhálón, azaz ekkora hányaduk volt e-vásárlónak tekinthető – 42 százalékuk 100 és 500 euró közötti összeget költött a

---

⁴ *Distributed Denial of Service* – a szolgáltatás megosztásának ellehetetlenítése.

⁵ A piactér 214 millió dollár értékben bonyolított le tranzakciókat 2011 és 2013 között. A lefoglalás során az FBI 4 millió dollár értékű bitcoint is talált. <https://www.avast.com/c-silk-road-dark-web-market>

⁶ Hat típusát különböztethetjük meg. Lásd erről HASHEMI-POUR – LUTKEVICH, 2023.

⁷ A kézirat leadásakor még nem voltak elérhetőek a 2023-as adatok.

digitális piacon. (LONE – WELTEVREDEN, 2023) Hazánk mind az internethasználók (a lakosság 90%-a), mind pedig az e-vásárlók (az internethasználók 78%-a) érintettségének tekintetében az európai középmezőnyben helyezkedik el. (LONE – WELTEVREDEN, 2023: 54–56)

A legális e-kereskedelem jellemzői meghatározóak az illegális termékek tekintetében is. Hazánk az internethasználók és az e-vásárlók részesedésében mért gyors intenzitású növekedéssel az elmúlt években nem csak az európai uniós átlaghoz zárkózott fel, de vélhetően az illegális termékekkel történő e-kereskedelem piacán is, hiszen a drogpiacon ugyanannak a globális vagy helyi gazdaságnak a része, mint a legális gazdaságot alkotó piacok; ugyanabban a gazdasági, társadalmi és politikai környezetben működik. A drogpiacon tevékenykedő csoportok „lemásolják”, adaptálják a legális piacon érvényesülő kereskedelmi és marketing-mintázatokat, ráadásul ugyanúgy hatnak rájuk a globális vagy a helyi piacot és társadalmi környezetet érintő változások, ahogy a legális piacokra. A legális online kereskedelem kiépülése és elterjedése elősegítette az illegális online piacok létrejöttét, ezzel megkönnyítve a kiskereskedelmi kábítószer-tranzakciókat is.

2022-től két éven át tartalomelemzés módszerével vizsgáltam a darknetes piactereken a kábítószer-kereskedelem alakulását⁸, 2023-ban pedig az ismertté vált, kábítószerrel és egyéb tiltott szerekkel elkövetett online-bűncselekmények és elkövetőinek jellemzőit is górcső alá vettem *Az online drogkereskedelem hazai jellemzői* (RITTER, 2023) című kutatással.⁹ A tanulmányban e két vizsgálat legérdekesebb eredményeit ismertetem.

---

⁸ Az öt érintett webáruház a következő volt: Ares Market, Tor Market, Royal Market, Asap Market, Hydra Market. Időközben a Hydra Market megszűnt, így tulajdonképpen négy webáruházat figyeltem. Emellett öt weboldalt, azaz egy-egy kereskedő saját online értékesítési felületét is követtem. Mindegyik kereskedő nagyobb webáruházakban is kínálta termékeit. Ezek a következő fantáziánéven futottak: WeAreAmsterdam, Global Dreams, Heineken Express, Prescoxy Squad, Tom & Jerry. A kutatás célja megfelelő informatikai eszközök nélkül nem lehetett más, mint hogy „up to date” információkkal rendelkezhessem a piac működéséről a következő évi empirikus kutatáshoz.

⁹ 2023-ban dokumentumelemzés módszerével, országos reprezentatív mintán vizsgáltam azokat a 2018 és 2021 között, bármilyen tiltott szubsztancia (kábitószer, új pszichoaktív szer, gyógyszer, teljesítményfokozó szer) érintettségével indult eljárások ügyiratait, amelyekben az ENYÜBS-ben az elkövetés jellemzői között a *behozattalal, kivittel, átszállítással* változó volt feltüntetve (N=234). A vizsgált esetek többségében a NAV Repülőtéri Igazgatósága vagy a Magyar Posta kezdeményezte az eljárást, azaz feltételezhető volt, hogy többségében online rendeléssel próbált valaki saját célra vagy továbbértékesítésre szánt tiltott szubsztanciát megszerezni, amihez legális szállítási szolgáltatást használt fel. A kutatás során nem csak a

Itt jegyzem meg, hogy a tárgykörben több érdekes hazai tanulmány is publikálásra került (lásd például SEBAKOV, 2020; NAGY, 2021; HERTELENDI, 2022).

A digitális drogkereskedelem mintázatai

A Covid19-pandémia megfékezésére hozott korlátozó intézkedések felgyorsították az illegális drogpiacon digitalizálódását. A személyes kontaktusok elkerülésére rövid időn belül látványosan megnőtt a nyílt webes és a darkweb-piacok jelentősége, a közösségi média bevonódása és a titkosított kommunikációs alkalmazások használata.

A globális kábítószer-piacot egyre határozottabban jellemző online kis- és nagykereskedelem kibővült; létrejötték, sőt bejáratódtak azok az új módszerek, marketingstratégiák és szállítási mintázatok, amelyek lehetőséget adnak arra, hogy a drogpiacon tranzakciók egyre nagyobb része a digitális térben induljon és legális piaci transzferek igénybevételevel jusson el a termék a vásárlóhoz. A digitális térben történő kábítószer-, illetve tiltott szerek kereskedelme mindhárom webfelületen (nyílt web, *deepweb*, *darkweb*)¹⁰ jelen van, így többféle módon és e módzatok sajátos keverékeként is működik:

- nyílt interneten, egy eladó saját honlapján;
- nyílt interneten, e-mail-ben vagy üzenetküldő alkalmazáson keresztül (preferáltak a végpontok közti titkosítással rendelkező szolgáltatások);

---

kábítószerekkel, de egyéb, a hatályos rendelkezések alapján tiltott anyagokkal (gyógyszer, teljesítményfokozó szer, prekursor, új pszichoaktív szer) történő behozatali vagy kiviteli bűncselekmények is bekerültek a mintába, illetve a vizsgálatba.

¹⁰ A *felsőhálós* vagy *nyílt web* az a rész, amelyet az emberek leginkább ismernek és használnak. A felszíni háló alatt van az ún. *mély háló* (*deepweb*). Az internet ezen része a hagyományos keresőmotorok számára nem elérhető, így a webrobotok sem tudják elérni. A *deepweb*-ben található oldalak és információk eléréséhez a felhasználóknak megfelelő jogosultsággal és hitelesítési adatokkal kell rendelkezniük. A *deepweb* alatt található a *darkweb*, amelyhez még nehezebb hozzáférni titkosított és privát jellege miatt, ami teljes anonimitást biztosít a felhasználók számára. A *darkweb*-nek van néhány törvényes felhasználási felülete, beleértve a privát kommunikációt és a bizalmas erőforrások védelmét. Ennek ellenére főként az illegális kábítószer-piacok, a feketepiacok és a kibertámadási szolgáltatások tárhelyeként híressé vált. Már maga a kialakítása is a kriminális tevékenységek hotspotjává teszi, így nem csoda, hogy a *darkweb* a „bűnözőweb” szinonimájává vált. A *The Onion Router* (TOR) néven ismert szoftverre van szükség a *darknet* eléréséhez. Ez eredetileg az Egyesült Államok kormányának által létrehozott anonimizáló böngésző, ami lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy elérjék a *darknet*-et, és egyben blokkolja személyazonosságukat is. A biztonságot erősíti, hogy a *darknet*-en a történő tranzakciók csak kriptovaluta használatával lehetségesek. (OZKAYA – ISLAM, 2018: 128–132)

- nyílt neten valamilyen online játék vagy közösségi platform privát chat-szobájában;
- deepnet alkalmazásával (*Deepnet Explorer* segítségével) csevegő vagy üzenetküldő programon keresztül, vagy valamely fent említett privát chatszobában;
- darknet piactéren vagy darkneten termékét kínáló vendor (kereskedő) saját honlapján.

Ezek a mintázatok a kereskedelmi tevékenység megrendelési és fizetési fázisát takarják, a szállítás, illetve a termék vásárlóhoz juttatása – nagyobb földrajzi távolságok esetén – mikro- és kiskereskedelmi szinten már legális transzfercsatornákon, legális szállítványozási és csomagküldő piacon keresztül történik.

A digitális droggereskedelem mintázatai tulajdonképpen az illegális és legális kiskereskedelmi, illetve mikrovállalkozói szintű folyamatok sajátos elemei, amelyekben egyrészt a legális online kereskedelemről adaptált módszereket és eszközöket, másrészt pedig legális piaci eszközöket, illetve szolgáltatásokat is alkalmaznak a tranzakciók lebonyolításához. A nyílt és a darkwebes piacok működése közti különbség alapvetően a digitális felületen történő tevékenység ellenőrizhetőségében és a hatósági észlelési kockázat minimalizálását célzó konspiratív módszerek alkalmazásában rejlik.

A darknetes piacterek

A piacterek, illetve webáruházak tartalmainak követése során több változó segítségével elemeztem a platformok működését és kínálati piacát. Vizsgáltam

- a kínálati piac változását;
- a legnépszerűbb termékek árának alakulását;
- az új termékek típusát és jellemzőit;
- a platformok tranzakcióinak kényelmét és biztonságát szolgáló fejlesztéseket.

Ez utóbbiak voltak ugyanis az üzemeltetők marketingstratégiájának legfőbb elemei (pl. fizetések megkönnyítése és biztonságossá tétele, a soknyelvűség), amelyek segítségével odavonzhatták mind az eladókat, mind pedig a vevőket. Minél nagyobb, biztonságosabb és kényelmesebb ugyanis egy piactér, annál több a vevő – és így a tranzakció is –, amelyből az üzemeltető vagy közvetítő profitál. Az üzemeltetők marketingstratégiája, hasonlóan a piachoz, rendkívül dinamikus. A piacterek többsége *Escrow számlát* használ. Az online *escrow* az internetes kereskedelem kezdete óta van jelen. A darknet-piacokon történő adás-vételek a

hatósági észlelési kockázat kivédése érdekében kriptovalutákban zajlanak. A legelterjedtebb kriptovaluta a Bitcoin (BTC) és a Monero (XMR), de jellemzően a piactereken többféle kriptovalutával lehet vásárolni.

A piactér színvonalának és biztonságának érdekében az üzemeltetők feltételekhez kötik az eladók (kereskedők vagy vendorok) befogadását. Van, ahol csak pozitív *feedback*-kel (visszajelzéssel) rendelkező, ún. megbízható kereskedőket engednek a piactérre, máshol bizonyos mennyiségű korábbi ellenőrzött tranzakció szükséges a belépéshez.

Ugyanakkor a darkneten webáruházak üzemeltetők biztonsági intézkedéseinek fókuszja elsődlegesen *nem a hatósági ellenőrzés elkerülésére*, hanem a *hekkerek kibertámadásainak megelőzésére* irányul. A DDoS elleni védelem létfontosságú a szerverek üzemeltetőinek, ugyanis ez egy olyan kibertámadás, amely hatalmas mennyiségű adattal áraszt el egy webhelyet vagy egy alkalmazás szerverét, egészen addig, amíg az összeomlik. A hatóságok is alkalmazzák ezt a technikát.

A piacterek, webmarketek relatíve rövid életűek (0–3 év). Többségük nem hatósági észlelés miatt szűnik meg, hanem olyan támadások vagy rendszer-szintű jelenségek miatt, amelyek a darknet market „természetes velejárói”. A konkurens kibertámadásokkal igyekeznek egymás működését ellehetetleníteni, illetve az újonnan induló webáruházak kedvezményei elszívják az eladókat. Az sem ritka, hogy az üzemeltetők „jóllaknak” és egy időre kiszállnak az üzletből – darknet-zsargonnal élve „nyugdíjba mennek”. Ez általában akkor következik be, ha az üzlet a zeniten túllép, leszálló ágba kerül és/vagy egyben jelek utalnak arra, hogy vagy a hatóság, vagy a konkurencia kibertámadással próbálkozik.

2022-ben – a vizsgálat idején – hatósági intézkedések nyomán megszűnt az *Igor Dekhyarchuk és társai által* üzemeltetett Marketplace nevű platform, amelynek napi 5000 látogatója volt, illetve kibertámadás miatt leállt két másik népszerű piactér, a WorldMarket és a Versus Market is.

Az új piacterek zömét a régi, megszűnt vagy letűnőfélben lévő webáruházak adminisztrátorai hozzák létre. Igyekeznek megtartani a megbízható kereskedőiket, ennek érdekében számos kedvezményt kínálnak nekik az új piactéren, illetve azoknak a minősített vendoroknak is, akik csatlakozni kívánnak.

A tanulmány írásakor a legnépszerűbb piacterek közé számított például az AlphaBay Market, a Tor2Door Market, az ASAP Market, a Vice City Market és az Abacus Market. A vizsgálat kezdetén, 2022 márciusában, az azóta bezárt Hydra, az ASAP, a Tor, a Quest, az Ares és a Versus Market szerepeltek – egyebek mellett – a legnépszerűbb darknetes webmarketek között.

A vizsgált darknetes piacokon, 2023-ban csak úgy, mint a hagyományos, offline kábítószer-piacon, a legnépszerűbb kínálati termékek a kannabiszszármazékok voltak. Ezt követték a kokain, az amfetaminszármazékok (beleértve a metamfetaminokat is), a pszichedelikumok (LSD, DMT, 2-CB stb.), a különböző disszociatív drogok (GHB, Ketamin stb.). A piacokon sokféle formában és hatóanyag-tartalommal kínálják a kábítószeres többségét. A kannabiszszármazékok és a metamfetaminok kínálati piaca többségében európai kereskedőkhöz köthető. A vizsgálat idején a kábítószernek minősülő termékek a darknetes platformok kínálatának 54–68 százalékát tették ki.

Az online térben az illegális termékek piaca összeér. A darknetes piacokon – és egyes vendorok saját felületein – a kábítószeres mellett gyógyszerekkel, teljesítményfokozó és potencianövelő szerekkel is találkozhatunk. Ugyanakkor a dopping- és a potencianövelő szerek iránt relatíve kicsi a kereslet. Ennek oka, hogy ezek a termékek a nyílt interneten is hozzáférhetők és VPN alkalmazásával ott egyszerűbb – szinte kockázatmentesen – vásárolni.

A vizsgált kereskedők saját platformjai kizárólag kábítószeres forgalmaztak, ráadásul a legnépszerűbb típusokat. Vannak olyan egyéni felületek, ahol csak egyféle szertípust árulnak (pl. kannabisz típusú szertípust), azonban annak speciális formáit (pl. magas hatóanyag-tartalmú pasztát) is. A mintába került kereskedők mindnyájan szerepelnek több nagyobb piactér vendorai között is.

Áremelkedés jellemzően egyes MDMA-fajták, a Speed-paszták és egy helyen a Ketamin vonatkozásában volt detektálható a vizsgálat idején. Egy-egy szertípus rendkívül sokféle formában és hatóanyag-tartalommal szerepel a piacokon kínálatában. Érdekes jelenség volt, hogy egyes mikroállalkozók a saját platformjukon drágábban kínáltak egy-egy adott terméket, mint a népszerű piacokon. A nagyobb kereskedelmi platformokon egymáshoz igazítják a vendorok az árakat, csak úgy, mint a nyílt online vagy akár az offline piacokon.

A darknetes piacokon az összes tiltott termékkel történő tranzakciónak csak egy részét teszik ki, de detektálható egyfajta specializálódás és egyre több a nagybani kereskedő megjelenése is. Külön figyelmet érdemel, hogy növekszik az ún. *nemzeti piacok* száma, ami azt jelzi, hogy

- a piacokon üzemeltetők is érzékelik, hogy a vásárlók a szállítással, a termék fogyasztóhoz juttatásával kapcsolatos észlelési kockázatok miatt óvatosabbak. Nem véletlen, hogy az új, aktív vásárlók és tranzakciók száma csökkent az elmúlt egy-két évben (UNODC, 2023). A helyi érdekességű piacokon, amelyek szerverei többségében nem feltétlenül az adott országban találhatók, de a vendorainak egy része igen, a hatósági

észlelési kockázatok minimalizálhatók, mert a belső vagy a régió belüli csomagküldés sokkal kevésbé ellenőrzött.

- lassan, de megkezdődött a digitális kábítószer-kiskereskedelem földrajzi specifikáció szerinti felosztása a piacterek között, ami a piacterek egymás közti, a gazdasági előnyserzés vagy a konkurencia ellehetetlenítése érdekében történő „hekkeléseitek” (DDoS, Cliker, Dropper, Proxy stb.) visszaszorulását eredményezheti. Mivel ezeket a támadásokat gazdasági érdekek motiválják, így a piac felosztása mérsékelheti ezt. A földrajzi vagy nemzeti specifikáció indikátora a piactéren használt nyelvezet, illetve a szállításként megjelölt körzet.

A nyílt net térnyerése

A nyílt háló egyes médiaplatformjai és weboldalai egyre meghatározóbbá válnak a tiltott szerek alacsony szintű, mikro- és kiskereskedelmi tranzakcióiban, tekintettel népszerűségükre, az alacsony észlelési kockázatra és a velük kapcsolatos relatíve enyhe jogkövetkezményekre. Míg a gyógyszereket, teljesítményfokozó szereket, az új pszichoaktív szereket, illetve legális drogokat (*legal high*), sőt a kannabiszszármazékokat is sokan a nyílt neten található speciális piactereken vagy a deepweben vásárolják, addig a kokainvásárlások – a darknet marketek mellett – nem ritkán a közösségi média platformjain zajlanak.

A nyílt net térnyerése a mikro- és kiskereskedelmi szintű drogpiacon összefüggésbe hozható az európai, illetve az Egyesült Államok drogpolitikai stratégia- és szemléletváltásával. A kannabiszszármazékok dekriminalizálása, illetve legalizálása széles körben zajlik mindkét kontinensen.

Az ezzel kapcsolatos szakpolitikai, illetve a politikai attitűdváltozás miatt mind a keresleti, mind pedig a kínálati oldalon jelentősen csökkent mind a félelem, mind pedig a kockázat a hatósági észleléstől; egyfajta „csendes egyetértés” alakult ki a drogfogyasztó társadalom és a politika között, ami meglátszik a vásárlási mintázatok átalakulásában is.

A jogkövetkezmény nélküli vagy enyhe jogkövetkezményhez kötött mikro- vagy kiskereskedelmi mennyiségű kábítószer-birtoklás, adás-vétel a rejtett hálóról és a nehezen elérhető és látható tranzakcionális csatornákról és mintázatokról a nyílt netre terelte és láthatóvá, sőt ellenőrizhetővé és követhetővé tette a hatóságok számára ezen kannabisz-tranzakciók jó részét. Ez pedig az ártalomcsökkentés szempontjából kiemelt jelentőségű.

Szabadpiac és hálózati irányítás

A drogg piac digitalizálódása új felderítési módszereket, technikákat és szakértelmet kíván a bűnüldöző hatóságoktól, ugyanakkor a keresleti piaci szereplők, azaz a vásárlók részére a személyközi kapcsolatokon történő tranzakciókhoz képest számos előnyt kínál, amennyiben az eladók hitelesek és jó minőségű terméket forgalmaznak. A vevők a termékeket és az eladás folyamatát – csakúgy, mint a legális online piacok digitális felületein – folyamatosan kontrollálják; értékeléseikkel, véleményeikkel minősítik a vendorokat, akik a platformokon egymással versenyeznek a vevőkért. Éppen ezért vált az eladók marketingstratégiájának részévé, hogy hiteles információkkal lássák el a felületeiken a vásárlókat a termékekkel és annak biztonságos felhasználásával kapcsolatban, amely értelmezhető egyfajta ártalomcsökkentő marketingstratégiaként is. Napjainkban a darknetes piacokon történő kábítószer-vásárlást – egyes vizsgálatok szerint – a résztvevők biztonságosabbnak tekintik, mint a személyközi üzletet (VAN HOUT – BINGHAM, 2013) annak ellenére, hogy szabályozottság hiányában nem nyújtanak semmilyen fogyasztói védelmet, ráadásul a rendőrségi rajtaütések és csalások nagy veszteségeket okozhatnak a piac résztvevőinek.

A legtöbb darkneten működő droggereskedő egymással párhuzamosan létező, jellemzően a legnagyobb kereskedelmi volumenű piacokon folytatja tevékenységét (migráló kereskedők), így ha a hatóságok miatt bezár egy-egy felület, a többi online piactéren tovább folytatódhat az üzlet. A kereskedők migrációja gyors, így kereskedelmi volumenük általában gyorsan helyreáll. Bár az egyes piacterek törékenynek tűnhetnek, az összehangolt felhasználói migráció garantálja a rendszer általános rugalmasságát (ELBAHRAWY et al., 2020).

Az első nagy kriptopiac, a Silk Road bezárása óta számos hasonló piactér jelent meg.

Szinte tiszta szabadpiac működik, nincsenek olyan szabályozók, amelyek korlátoznák a tisztességtelen versenyt, a piac fejlődése maga alakítja annak működését és az egyéni érdekek összessége mentén hívja életre a szabályait. Habár nem számíthat jogi védelemre sem a pórul járt vevő, sem az eladó, a piac az egyes szereplők piaci érdekeinek kényes egyensúlyán keresztül fejlődik és prosperál.

Thomas Eimer és Jorrit Luimers szerint a darknet online piacterein zajló kábítószer-kereskedelem stabil, sőt bővülő piaci pozíciót szerzett a nemzetközi droggereskedelemben. (EIMER – LUIMERS, 2019) A látványos rendőrségi razziák és az említett tisztességtelen verseny problémájának ellenére úgy tűnik, az eladók és a

vevők is kellően elégedettek mind a vásárolt termékek minőségével, mind a piac működésének megbízhatóságával. A tulajdonjogok is minden piaci szereplő számára kellőképpen védettek (vevő, eladó, közvetítő), így pénzügyi szempontból is megbízható tranzakciós színtérré váltak ezek a piacterek. (TZANETAKIS, 2018) Gazdaságszociológusok újabb kutatásai foglalkoznak ezzel a jelenséggel és racionális választáson alapuló modelleket használnak az interakciók viszonylagos stabilitásának magyarázatára. Úgy vélik, hogy a piaci szegmens összes platformja egyfajta gazdasági ökoszisztémát hoz létre, amely lehetővé teszi a tulajdonjogok érvényesítésének lehetőségét és stabilitását. (PRZEPIORKA et al., 2017)

A piacok működőképességét azonban hierarchikus irányítási módok tartják fenn. Mind a hierarchikus irányítás tekintélyét, mind a piaci tranzakciók bizonytalanságait ellensúlyozza azonban a hálózati irányítás, amely lehetővé teszi az érintett szereplők közötti kölcsönös információcserét.

A darknetes webáruházakban zajló drogkereskedelem vonzereje az összes piaci szereplő számára abban rejlik, hogy a viszonylag jelentős előzetes beruházások ellenére (pl. a platformok megtalálásához és biztonságos használatához szükséges ismeretek) csökkentett észlelési kockázatú tranzakciót tesz lehetővé. Továbbá a piaci szereplők nem vonódnak be személyesen szükségtelenül a bűnöző szubkultúrába, ezáltal számos járulékos bűncselekmény elkövetésének, valamint az áldozattá válásnak a kockázata és lehetősége is lecsökken.

Ezáltal azzá válik a kábítószer-kereskedelem, ami; egy piaci tranzakcióvá.

Fontos kiemelni, hogy az online piacterek a mikro- és a kiskereskedelem színterei, a tényleges nagykereskedelem nem ezeken a platformokon zajlik.

Ahogy a legális e-kereskedelem, úgy a digitális drogpiac, illetve a tiltott szerek piaca is rendkívül gyorsan változik. A szerepdiffuzivitás okán egyébként is rugalmas kábítószerpiac a darkneten működő online piacterek segítségével még dinamikusabb és diverzifikáltabb disztribúciós stratégiával rendelkező piaccá vált.

A kézbesítés „művészete”

A piactereken történő rendelést és fizetést követően az online kereskedelem következő fázisa az árucikkek vagy szolgáltatások vásárlóhoz juttatása (szállítás), amelynek – a tilalmazott termékek esetében – a csomagolás kiemelten fontos része.

A darknet a „*stealth*” (lopakodó) kifejezést használja arra a módszerre, ahogy az eladók a terméket legális küldeménynek álcázzák. Egyes kereskedők a kábí-

tószert vagy csempészett árut különböző legális termékek tokjaiban, tartóiban, dobozaiban, vagy akár könyvek gerincébe rejtve küldik.

A kábítószert úgy csomagolják, hogy elkerüljék a szag- és egyéb nyomok azonosításának módszereit. A nedvességzáró zsákok (*Moisture Barrier Bags* – MBB), a vákuumzáró eszközök vagy az eladók által használt ún. *Mylar*-zacskók kiküszöbölik annak lehetőségét, hogy a kutyák észleljék a csomagolásból esetlegesen kiáramló szagokat.

Korábban a piaci fórumokon minden résztvevő számára elérhetőek voltak a lopakodásról és a csomagolásról szóló platformok, azonban az újabb piactereken szállítói fiókra van szükség, hogy hozzá lehessen férni ehhez a témához. A piacterek ugyanis érdekeltek abban, hogy a hatóságok ne szerezzenek könnyen tudomást a szállítási módszerekről.

A kommunikációhoz a darknet marketek többségén az *XMPP* és a *Jabber* azonnali üzenetküldő protokollokat használják. (MASON, 2022) Ezeken keresztül relatíve biztonságosan rendezhetik a tranzakciók részleteit a vásárlók és az eladók. Azt gondolhatnánk, hogy a szállítás és a kézbesítés az a pont, ahol a legális piaci csatornákkal összeér a vásárlás folyamata és épp ezért itt a legkönnyebben támadhatók és észlelhetők a tranzakciók, de ez koránt sincs így.

A szállítás nagyfokú konspirációt igényel, azonban éppen azért, hogy a legális online kereskedelem jelentős mértékben elterjedt a világban, olyan csomagmennyiség árasztja el a reptereket és a nemzetközi, illetve a nemzeti központi postai elosztóhálózatokat, hogy azok ellenőrzési és kockázatészlelési tevékenysége erősen korlátozott.

Az Európai Unióba irányuló legtöbb kereskedelmi küldemény Madridba, Amszterdamba, Brüsszelbe és Liège-be érkezik. Ez közel 65 millió csomagot jelent havi viszonylatban e négy kiemelt nemzetközi csomagforgalmi központban,¹¹ és ehhez társul még az unión belüli csomagforgalom. Még a legmodernebb eszközök igénybevételével is lehetetlen a csomagok többségének alapos átvizsgálása.

Hazánkban az EU-n kívülről érkező csomagforgalom kb. havi 3 millióra tehető, ugyanis ide érkezik az Alibaba piactér unióba irányuló termékrendeléseinek mintegy 90 százaléka.¹² Ehhez társul még az unión belüli csomagforgalom.

---

¹¹ Az adatok, információk *Sepsi Edit Ilona* ezredes, a NAV Repülőtéri Igazgatóság vámszakmai igazgatóhelyettesének *A vámhatáron átnyúló e-kereskedelmi forgalom jelenlegi és jövőben várható helyzete* című előadásán hangzottak el, az ORFK Online Kábítószer és Gyógyszerhamisítás Elleni Munkacsoportjának ülésén, 2023. február 21-én.

¹² Uo.

Három fő forgalmi entitáshoz kapcsolhatók a küldemények: az integrált postai forgalom (Fedex, TNT, DHL, UPS stb.), a nemzetközi postaforgalom, illetve a nemzetközi légiáru-forgalom.

Ha valaki az unión kívüli vendortól rendel terméket, lehetséges, hogy a fent említett négy nagy elosztó központ egyikében kezdi a csomagja az EU-beli utazását. Sőt az is gyakori nagyobb mennyiség esetén, hogy egy ottani postafiókba kerül a csomag, és gépjárművel érkezik Magyarországra.

A csomagforgalom kiterjedtsége és ezzel összefüggésben a csomagellenőrzések korlátozott logisztikája okán az online kábítószer-tranzakciók szállításával kapcsolatos hatósági észlelések kockázati tényezői a konspirációs lehetőségek széles tárházával jelentősen csökkenthetők.

Az online drogpiaç főbb hazai jellemzői

Hazánkban a hatóságok előtt ismertté vált, az online drogpiaçhoz köthető visszaélések csupán a jéghegy csúcsát képezik és az azokból nyerhető információk sokkal inkább a hatóságok nyomozati tevékenységének a jellemzői, mint a tényleges online drogkereskedelemnek. Azonban a 2023-as évi kutatásom eredményei érdekes mintázatokra hívták fel a figyelmet.

A hazai online drogkereskedelmet élénk keresleti piac jellemzi. Többségében fogyasztók online vásárlásait sikerül a hatóságoknak észlelniük (ráadásul többségük alkalmi vásárló), mindössze néhány mikro- vagy kiskereskedelmi szintű tranzakciót sikerül csak felderíteni. A komolyabb, nagyobb mennyiségre történő online tranzakciók a hatóságok előtt rejtett, védett digitális térben (darknet, deepnet) kezdődnek, de a „hagyományos, konspiratív módon” fejlődnek be – például a külföldről rendelt szállítmány nem Magyarországra érkezik, hanem egy logisztikai központként funkcionáló európai városba, ahonnan közúton jut be az országba. Majd innen – sok esetben a közösségi média felületén vagy speciális online játékok chatszobáin keresztül – jut el egy előre megjelölt helyre, vagy akár legális szállítványozási cég segítségével a vásárlókhoz. Ezekben az esetekben a felderítés elsődleges eszköze a humán információforrás lehet, persze azon keresztül információ nyerhető az online üzletmenet sajátosságairól is, ami aztán operatív és kibertechnikai eszközökkel támadható.

Miközben a kábítószer mikro- és kiskereskedelem a hatóságok számára „rejtett tranzakcionális környezetből” a részben látható digitális platformra váltott, az összetett – legális és illegális elemeket is tartalmazó – kereskedelmi mintázat miatt a felderítés, kiváltképp az eredményes felderítés

nemhogy könnyebb lett, de a vásárló és az elkövetési tárgy közötti, a hosszabb idejű fizikai távolságból adódó bizonyítási nehézségek miatt jelentősen visszaszorult. Az online felületen rendelt, majd a szállítás során a hatóság által észlelt és lefoglalt kábítószerrel szemben, azaz a realizálást követően, nem könnyű felfedni a vásárló személyét. A mintába került esetek 44 százalékában az elkövető kiléte nem volt megállapítható, további 9,3 százalékában pedig nem volt kétséget kizáróan bizonyítható, hogy a gyanúsított követte el a cselekményt.

A tiltott szerrel visszaélések felderítésének egyre bővülő részét képezik a NAV reptéri és határon történő észlelései. A rendőrség központi kábítószer-felderítő szerve(i) ezekben az esetekben ritkán „ügygazdák”, azaz többségében nem ők kezdeményeznek leplezett eszközök alkalmazásával saját felderítést. A NAV észlelésén alapuló másodlagos felderítői tevékenységük a meghatározó, azaz a realizált tiltott szerekhez elkövető társítása.

A mintába került esetek 97,4 százalékában a NAV Repülőtéri Igazgatósága volt az észlelő és egyben realizáló hatósági szerv. A NAV munkatársai kockázatértékelés módszerével (kockázatelemző szoftver, kábítószer-kereső kutya, a felderítők tapasztalata és rutinja alapján), illetve véletlenszerűen kiválasztott csomagok és levelek között találták meg a tiltott szert tartalmazó küldeményeket.

A mintába került ügyek 73,9 százalék a valamilyen kábítószer-bűncselekmény miatt indult, 14,6 százalékuk gyógyszerrel vagy teljesítményfokozó szerrel visszaélés, 11,5 százalékuk pedig új pszichoaktív anyaggal visszaélés miatt.

A tiltott szerek rendelésének egyik kiemelkedő időszaka hazánkban az év eleje, illetve vége. Az emberek többet tartózkodnak otthon, többet ülnek a számítógépek előtt, többet „szörfölnek” a neten. A mintába került esetekben a felderítések kapcsán a január volt a legaktívabb hónap, ekkor volt a legtöbb hatósági észlelés, ami határozottan eltér a korábbi kábítószer-bűnözéssel kapcsolatos kvantitatív vizsgálataim havi eloszlási mintázatától, ahol a tavasz vége és az ősz eleje számított kiemelt időszaknak. (RITTER, 2019)

A mintába 17-féle kábítószer, egy prekursor (MAPA), 27-féle új pszichoaktív anyag és 54-féle gyógyszernek minősülő készítmény, mindösszesen 99 féle szer került. A legtöbb rendelés Hollandiából érkezett, ezt követte Kína, illetve India; az ügyek 77,7 százalékában (N=182) a szállítmány az Unióból, 22,3 százalékában pedig azon kívülről érkezett.

A mintába került „kábítószeres” ügyekben a kábítószer mint elkövetési tárgyak 82,4 százaléka Hollandiából érkezett hazánkba: ezen belül az amfetaminok 94,4 százaléka; a heroin, a Ketamin, az LSD és a DMT száz százaléka; az MDMA

95,3 százaléka és a kokain 87,5 százaléka. Ugyanakkor a legnépszerűbb kábítószert a mintában nem a kannabisz volt, hanem az MDMA, sőt a kannabisz-rendeléseknek mindössze csak 71,7 százaléka érkezett Hollandiából, a többi jellemzően Spanyolországból. A hatóságok előtt ismertté vált THC-t is tartalmazó CBD-rendelések azonban mind Hollandiához voltak köthetők. Az MDMA és az amfetamin-rendelések az összes Hollandiából érkezett tiltott szer 37,1 százalékát tették ki, tehát minden harmadik Hollandiából érkezett, a hatóság előtt ismertté vált tiltott szert tartalmazó csomag valamilyen amfetaminszármazékot tartalmazott.

A mintába került új pszichoaktív szerek tekintetében érdekes helyzet rajzolódott ki: új pszichoaktív anyagok csak Hollandiából (61,5%), Spanyolországból (5,2%) és Kínából (33,3%) érkeztek. A gyógyszerek esetében a mintába került szerek 77,7 százaléka Kínából, illetve Indiából érkezett. A gyógyszernek minősülő szubsztanciák 45 százaléka valamilyen teljesítményfokozó szer volt (különböző márkanevű anabolikus szteroidok, peptidhormonok, tesztoszteron-származékok).

A vizsgált kábítószeres ügyek 86 százalékát csekély vagy a csekélyt meghaladó mennyiségre követték el, ami azt jelzi, hogy a hazai hatóság által észlelt online kábítószert-rendelések elkövetői jellemzően fogyasztók, akik saját használatra rendeltek különböző készítményeket, és jellemzően azért választották a kábítószerthez jutásnak ezt a módját – mint az számos gyanúsítottai vallomásban is szerepelt –, mert ezt a személyközi tranzakcióhoz képest biztonságosabbnak, egyszerűbbnek és kevésbé kockázatosnak ítélték.

A vizsgált esetek 51,7 százalékában semmilyen információt nem sikerült találni arról, hogy honnan és/vagy hogyan történt a rendelés. Az ügyek közel felében (48,3%) azonban volt erről adat: ezen ügyek 82,4 százalékában a nyílt netről, 17,6 százalékában a darknetről rendelt a vásárló személy. A leggyakrabban említett weboldal a *sensiseeds.com* volt, ahonnan kannabiszszármazékokat és -magokat lehet rendelni. Népszerű volt még a proxy-val védett *chem.eu* és a *gr8research-chemicals-eu.com*. Ez utóbbi nyílt neten lévő weboldal időközben bezárt, az Instagram és Twitter alkalmazásokon azonban még elérhető a vállalkozás.

A darkneten a *Dream Marketet* (a rendelők 52%-a ezt használta), a *White House-t* és a *Market World-öt* nevesítették a gyanúsítottak. Mindhárom darknetes piactér azóta bezárt.

A mintában a rendelést feladó, azaz a tiltott szerekkel vásárlóként online tranzakciót bonyolító személyek voltak a tényleges elkövetők. A rendelést feladó személy és a címzett személy azonban nem mindig volt azonos. Ennek az

az oka, hogy a rendelés során azok a személyek, akik tisztában vannak azzal, hogy tiltott szer online tranzakción keresztül történő beszerzése bűncselekménynek minősül, igyekeznek konspiratív módon hozzájutni a tiltott termékhez. Többféle mintázat volt elkülöníthető; előfordult, hogy a megrendelő vagy a környezetében élő személy nevét és címét adta meg, vagy előre egyeztetve vagy később értesítve az így érintetté vált személyt arról, hogy vegyen át egy csomagot számára (anya, apa, testvér, élettárs, férj). Volt, hogy a saját nevét adta meg ugyan, de egy ismerőse címét társította hozzá. Előfordult, hogy egy ismerős nevében és személyes adataival rendelt – jellemzően valamilyen szíveség viszonzásaként „kényszerítve” erre valakit –, de olyan is, hogy egy ismeretlen személy nevét tüntette fel címzettként, saját telefonszámot adott meg és egy olyan helyszínre kérte a szállítást, amiről így csak ő értesült.

A gyógyszerek rendelése kapcsán kevésbé volt jellemző bármiféle konspiráció. A csomagon jellemzően szerepelt a tényleges címzett, a feladó cég, és az is, hogy mit tartalmazott a csomag.

A tiltott szerek online hazai piacon a hatóságok előtt ismertté vált vásárlók többsége olyan személy, aki eseti jelleggel, a személyközi kapcsolatokon alapuló drogpiacon történő vásárlás hátrányainak elkerülése és/vagy a hatósági észlelési kockázat mérséklése és/vagy a környezete előtt eltitkolandóan és/vagy más úton be nem szerezhetőség miatt, saját fogyasztásra rendelt kábítószer, új pszichoaktív anyagot vagy gyógyszert.

A mintába került elkövetők mint a tiltott szerekhez való hozzáférés érdekében online rendelést feladó személyek átlagéletkora 33 év volt, a medián 30 év, azaz ez volt a mintába került elkövetők életkorának középpértéke.

A legfiatalabb elkövető 15 éves volt, és NPS-t rendelt, a legidősebb 70, és gyógyszert rendelt.

82,3 százalékuk férfi volt, 17,7 százalékuk pedig nő. 80,3 százalékuk büntetlen előéletű volt, közel ötödük (19,7%) azonban élete során korábban már követett el olyan bűncselekményt, amely miatt büntetőeljárás indult ellene. A legjellemzőbb korábbi cselekmény valamilyen kábítószer-bűncselekmény volt, továbbá ittas vagy bódult állapotban elkövetett járművezetés. Azaz az érintettek korábban is jellemzően valamilyen addiktív szer vonatkozásában kerültek kapcsolatba az igazságszolgáltatás rendszerével.

25,4 százalékuk, azaz minden negyedik elkövető a mintában felsőfokú végzettséggel rendelkezett, további 20,7 százalékot tett ki az érettségizettek aránya. A magasan iskolázottak részesedése kimondottan jelentős volt a mintában.

Érdekességként megjegyzem, hogy az elkövetők 14,4 százaléka az elkövetés idején középiskolai tanuló vagy egyetemi hallgató volt, az orvosok, egészségügyi dolgozók részesedése pedig 8,3 százalékot tett ki.

Konklúzió

Az online felületen történő kábítószer-kereskedelem digitális lenyomata a kábítószerpiacnak, ugyanakkor megtestesíti azt a teret, amelyre az offline piac nem képes: elérhető távolságba hozza a vásárlók számára a tényleges kínálati piacot. Kinyitja kapuit azok számára is, akik korábban egy-egy dílernek, illetve az ő kínálatának voltak „kiszolgáltatva”, és azoknak is, akik eddig nem mertek kábítószerrel vásárolni. Ráadásul az online piacterek működése a minőség, a termékinformációk és a termékgarancia javulását eredményezte, miközben a vásárlók és a vásárlás anyagi és hatósági észlelési kockázata mérséklődött. Megvalósult az ártalomcsökkentésnek egy olyan kiterjedt formája, amely mindenkinek jó és amelyre a vendorok marketingstratégiájuk részeként tekintenek.

Napjainkban ugyan a hatóságok már képesek hosszabb ideig tartó, több szervezet összehangolt nyomozása által megszüntetni egy-egy népszerű piacteret, azonban az online kábítószerpiac hidraként funkcionál¹³, ami megnehezíti digitális piac visszaszorítását.

Miközben a digitális drogkereskedelem számos járulékos előnyt nyújt a fogyasztók, a vásárlók és az eladók részére, a hatóságok komoly nehézségekkel küzdenek a felderítést illetően. A hagyományos eszközök nem működnek, a digitális felderítés csak a piac szűk keresztmetszetét képes elérni, az okozott kár pedig jellemzően csak az üzemeltetőknek jelentős, ha sikerül egyáltalán megtalálni őket.

A piac „etikusabb” lett, a vásárlók, fogyasztók nincsenek kiszolgáltatva a dílereknek, a kereskedelem járulékos kriminális portfóliója (olyan erőszakos és élet elleni bűncselekmények, amelyek a kábítószer-jelenséghez kötődnek) értelmét veszti a digitális térben.

Az üzemeltetők, az eladók és a vásárlók „láthatóan láthatatlanok”, az anonimitás biztosított.

---

¹³ A Silk Road-ot követően, 2014 februárjában, a helyi hatóságok lekapcsolták a darkneten működő Utopia nevű holland piacteret. A *Silk Road 2* fórum egyik moderátora komoly csapásként értelmezte a darkweb piactér közösségére nézve az elmúlt időszak hatósági intézkedéseit és a következő szavakkal hívta a közösséget: „*Mutassuk meg nekik, hogy te, mi, hidrák vagyunk – vágj le egy fejet és tíz nő ki helyette!*”

Egyelőre úgy tűnik, hogy a digitális piacterek „megszelídítették” a kábítószercsoporthoz.

Habár így a fogyasztók kevésbé érintkeznek a „hagyományos” bűnöző szubkultúrával, a darknetes piacterek műveleteibe történő bevonódásuk teljesen csak egy másik kriminális platformra tereli őket. Ennek közvetett hatásai már érzékelhetők, de évek múlva válnak majd markánsan láthatóvá.

Felhasznált irodalom

- BALL, J. (2013): Silk Road: the online drug marketplace that officials seem powerless to stop. *The Guardian*, 22 March. <https://www.theguardian.com/world/2013/mar/22/silk-road-online-drug-marketplace>
- CRAMER-FLOOD, E. (2022): Worldwide Ecommerce Forecast Update 2022. Digital Sales Growth Plummets as Overall Retail Returns to Pre-Pandemic Trendlines. *Emarketer*, 29 July. <https://www.emarketer.com/content/worldwide-ecommerce-forecast-update-2022>
- EIMER, T. R. – LUIMERS, J. (2019): *Onion governance: Securing drug transactions in dark net market platforms*. Conference paper presented at the Annual Convention of the Belgian Association for Political Science (VPW) and the Dutch Political Science Association (NKWP) 13 and 14 June, Antwerp. https://www.researchgate.net/publication/335243356_Onion_governance_Securing_drug_transactions_in_dark_net_market_platforms
- ELBAHRAWY, A. – ALESSANDRETTI, L. – RUSNAC, L. – GOLDSMITH, D. – TEYTELBOYM, A. – BARONCHELLI, A. (2020): Collective dynamics of dark web marketplaces. *Scientific Reports*, 10, 18827. <https://doi.org/10.1038/s41598-020-74416-y>
- HASHEMI-POUR, C. – LUTKEVICH, B. (2023): Definition: e-commerce. *TechTarget*, December. <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/e-commerce>
- HERTELENDI L. (2022): Egy dark weben elkövetett bűncselekmény felderítésének tanulságai, a nemzetközi összefogás jelentősége. *Beliügyi Szemle*, 70. évf., 3. szám, 607–618. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.3.9>
- KUSHNER, D. (2014): Dead End on Silk Road: Internet Crime Kingpin Ross Ulbricht's Big Fall. *Rolling Stone*, 14 February. <https://www.rollingstone.com/culture/culture-news/dead-end-on-silk-road-internet-crime-kingpin-ross-ulbrichts-big-fall-122158/>
- LONE, S. – WELTEVREDEN, J. W. J. (2023): *2023 European E-commerce Report*. Amsterdam–Brussels–Antwerp: Amsterdam University of Applied Sciences–Ecommerce Europe. <https://www.eurocommerce.eu/app/uploads/2023/09/2023-european-e-commerce-report-light-version-final-19-sep.pdf>

- MARRIC, L. (2021): Silk Road review: The true story of the dark web's illegal drug market. *New Scientist*, 17 March.
<https://www.newscientist.com/article/mg24933260-400-silk-road-review-the-true-story-of-the-dark-webs-illegal-drug-market/>
- MARKOFF, J. (2006): *What the Dormouse Said: How the Sixties Counterculture Shaped the Personal Computer Industry*. Penguin.
- MASON, M. (2022): How United States customs scientists at the border are stemming the flow of opioids and other dangerous drugs. *WCO News*, 98(2).
<https://mag.wcoomd.org/magazine/98-issue-2-2022/us-advanced-lab/>
- NAGY I. (2021): A kábítószer-bűnözés aktuális kérdései nemzetközi kitekintésben. *Magyar Rendészet*, 21. évf., 2. szám, 83–95. <http://dx.doi.org/10.32577/mr.2021.2.5>
- NEGROPONTE, N. (1995): Being digital – a book (p)review. *Wired*, 1 February.
<https://www.wired.com/1995/02/negroponte-27/>
- OZKAYA, E.– ISLAM, R. (2019): *Inside the Dark Web*. CRC Press–Taylor and Francis Group.
- POWER, M. (2014): *Drugs 2.0 The Web Revolution That's Changing How the World Gets High*. Portobello Books.
- PRZEPIORKA, W. – NORBUTAS, L. – CORTEN, R. (2017): Order without Law: Reputation Promotes Cooperation in a Cryptomarket for Illegal Drugs. *European Sociological Review*, 33(6), 752–764. <https://doi.org/10.1093/esr/jcx072>
- RITTER, I. (2019): *A büntetési gyakorlat szigorodása a kábítószer-kereskedelelem esetében. Kutatási beszámoló (III/A/8.)*. Kézirat. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.
- RITTER, I. (2020): Az ördög a részletekben lakozik 1. Az országos büntetési gyakorlat alakulása kábítószer-kereskedelelem miatt indult ügyekben. *Ügyészeti Szemle*, 5. évf., 3. szám, 42–61.
<https://ugyeszsegiszemle.hu/pdf/2020-03.pdf>
- RITTER, I. (2020): Az ördög a részletekben lakozik 2. Az országos büntetési gyakorlat alakulása kábítószer-kereskedelelem miatt indult ügyekben. *Ügyészeti Szemle*, 5. évf., 4. szám, 54–73. <https://ugyeszsegiszemle.hu/pdf/2020-04.pdf>
- RITTER, I. (2023): *Az online droggereskedelelem hazai jellemzői. Kutatási beszámoló (II/A/12.)*. Kézirat. Budapest: Országos Kriminológiai Intézet.
- SEBAKOV M. T. (2020): Kriminálitás a dark weben: illegális piacok, pedofil oldalak, terroristák és az ellenük való küzdelem. *Büntetőjogi Szemle*, 1. szám, 91–107.
<https://ujbtk.hu/dr-serbakov-marton-tibor-kriminalitas-a-dark-weben-illegalis-piacok-pedofil-oldalak-terroristak-es-az-ellenuk-valo-kuzdelem/>
- STEWART, B.: (1975): *The (updated) Last Whole Earth Catalog*. 16th Edition. Random House.
- TURNER, F. (2006): *From counterculture to cyberculture. Stewart Brand, the Whole Earth network, and the rise of digital utopianism*. Chicago: The University of Chicago Press.

- TZANETAKIS, M. (2018): Comparing cryptomarkets for drugs. A characterisation of sellers and buyers over time. *International Journal of Drug Policy*, 56, 176–186. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2018.01.022>
- UNODC (2023): *World Drug Report 2023*. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2023.html>
- VAN HOUT, M. C. – BINGHAM, T. (2013): Silk Road, the virtual drug marketplace. A single case study of user experiences. *International Journal of Drug Policy*, 24(5), 385–391. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2013.01.005>

SOLT ÁGNES *

Közöny, bűn és bűnhődés

A legfiatalabb tézses története

Absztrakt

2011. év márciusától egy hosszú távú, 12 éves kutatás indult, amely a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték vizsgálatát állította fókuszba. Ők azok az elítéltek, akik életük végéig bizonyosan börtönben maradnak. A tézsesek megküzdési stratégiáit vizsgáltuk és azt az esetleges mentalitásváltozást, amely az évek alatt bekövetkezhet. Az évek során a fogvatartottak között is tudtunk bizonyos típusos vonásokat és megkülönböztethető túlélési stratégiákat megrajzolni, másrészt szembeötlő volt a bűncselekményükhöz való ellentmondásos és egymástól eltérő viszonyulás. Ebben a tanulmányban a legfiatalabb életkorban elítélt tézses férfi történetét ismerhetjük meg, aki az elítélésekor 25. életévében járt. A tíz éven keresztül tartó beszélgetéseinkből idézek. Ez segíti láttatni mind mentalitását, mind pedig a börtönévek alatti sorsa alakulását. Bepillantást enged egy másként, bizonyos értelemben gátlások nélkül élő ember szemléletébe.

Kulcsszavak: tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, emberölés, börtönbüntetés, érzelemmentesség

---

Abstract

Apathy, crime and punishment. The story of the youngest LWOP inmate

In March 2011, a long-term, 12-year study was launched, focusing people sentenced to life imprisonment without parole. These are the prisoners who remain in prison for the rest of their lives. We looked at the coping strategies of the offenders and the possible changes in mentality that might occur over the years. Over the years, we have been able to draw certain typological traits and distinguishable coping strategies among the prisoners, but also found strikingly contrasting and divergent attitudes to their crime. This study tells the story of the youngest male LWOP inmate, who was 25 years old at the time of his sentence. I quote from our conversations over ten years. This helps us to see both his mentality and the evolution of his fate during his years in prison. It shows the perspective of a man who lived differently, in a sense without inhibitions.

Keywords: life imprisonment without parole, murder, imprisonment, emotionlessness

---

* Dr. Solt Ágnes PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI. ORCID: 0000-0002-0918-4964.

2011. év márciusától egy hosszú távú, 12 éves kutatás indult, amely a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt vizsgálatát állította fókuszba. A tézsesek megküzdési stratégiáit vizsgáltuk és azt az esetleges mentalitásváltozást, amely az évek alatt bekövetkezhet. Idővel erősödött a bizalmi viszony is kutató és fogvatartott között, amely a felvetődő témák körét és azok mélységét jelentősen megnövelte. Az évek során a fogvatartottak között is tudtunk bizonyos típusos vonásokat és megkülönböztethető túlélési stratégiákat megrajzolni, másrészt szembeötlő volt a bűncselekményükhöz való ellentmondásos és egymástól eltérő viszonyulás.

Ebben a tanulmányban egy tézses elítélt történetét ismerhetjük meg. A tíz éven keresztül tartó beszélgetéseinkből, az interjúkból idézem szavait, szerkesztve, amelyek így egy életúttá állnak össze, és segítik láttatni mind mentalitását, mind pedig a megélt börtönévek alatti sorsa alakulását. Mindez talán hozzásegít minket, kívülállókát ahhoz, hogy jobban beleláthassunk egy más-ként, bizonyos értelemben gátlások nélkül élő ember működésébe.

2006. szeptember 26-án déltájban ismeretlen tettes halálra késelt egy kisboltot üzemeltető férfit Szombathelyen, a Jászai Mari utcában. A „garázssori gyilkosság” néven emlegetett bűncselekmény ügyében végzett nyomozás évekken keresztül nem vezetett eredményre, dacára a helyszínen hagyott bűnjeleknek, az elkövető DNS-mintájának, és a körözési felhívásoknak. Az áldozat testén 57 késszúrászt azonosítottak. A nyomozó hatóság egy 30-35 év közötti férfit keresett. Évekig tartó nyomozás, több ezer oldal nyomozati anyag, számtalan kihallgatás után sem jutottak el az elkövetőhöz. Habár a bűncselekmény során megsérült a tettes is, hazafelé tartva az úton hagyott véryomokat nem sikerült végigkövetni.

2011. január 11-én késő este Szombathelyen, a Fiala Házak Otthonában újabb emberölést követtek el. Az áldozat egy középkorú nő volt. A nő testén számtalan késszúrás volt, fejét kalapáccsal törték be.

Az áldozat fia másnap anyja munkahelyét és nagymamáját is arról tájékoztatta, hogy anyja beteg, nagyon gyenge, hagyják lábadozni, ne keressék telefonon se. Ezt követően külföldre utazott barátaihoz, egy korábban megszervezett útra, amelyről ismerősei is tudtak. Anyagyilkosság.

A két emberölés párhuzamosságokat mutatott, amelyre a rendőrség azonnal felfigyelt. A feltételezett tettes lábmérete és testfelépítése egyezett. Az elkövetési mód, az indokolatlanul sok késszúrás hasonlósága és a brutalitás mértéke szintén szembeötlő volt. Kiderült, hogy az elkövető azonos. Z. Ádám az első emberölés idején 20 éves volt, áldozatát régóta jól ismerte, rendszeres vásárlója volt.

A második emberölést követően a rendőrség a sajtó segítségét kérte, kiadták a körözött férfi nevét, arcképét. Bejelentések érkeztek a tettes barátai, ismerősei köréből is. Z. Ádámmal az egyik ismerőse lépett kapcsolatba Skype-on keresztül,

a rendőrséggel együttműködve. A beszélgetés közben vágta fel az ereit. Az ismerős a rendőrök tanácsait követve húzta a beszélgetés idejét, közben a rendőrök bemérték az elkövető tartózkodási helyét. A szombathelyi rendőrök a fővárosiak segítségével fogták el végül. Az ajtót rátörve észlelték, hogy Z. Ádám saját magát is halálra akarja késelni. Az erei felvágásán kívül 10 késszúrást ejtett a testén. Súlyos, életveszélyes állapotban került kórházba.

A férfi búcsúleveleket írt, többek között ismerőseinek és a rendőrségnek is. Ebben beismerte anyja megölését, és mindenkitől bocsánatot kért.¹

Az elkövetőt végül tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetésre ítélte a bíróság, soha nem szabadulhat. Ő az, aki az összes közül a legfiatalabb korban kapott haláláig tartó büntetést. A férfi immár 13. éve tölti büntetését, jelenleg 37 éves.

Börtönbe kerülésétől 2020 év végéig összesen 20 alkalommal, alkalmanként átlagosan két óra időtartamban készítettem (kezdetben *Antal Szilvia* kolléganőmmel, majd aztán éveken keresztül egyedül) interjúkat. A többi tészes elítélttől sok vonásában különbözött. Intelligens, kedves, zárkózott, megfontolt, tiszteltető fiatal férfiként viselkedett minden alkalommal. Plasztikusan és érthetően mondta el történetét és beszélt érzéseiről, illetve azok hiányáról a véres bűncselekmények kapcsán. Hogyan történhetett? Mit érzett közben? Hogyan éli jelenleg életét? Mit gondol magáról, az életről, a jelenről és a jövőről?

Előélete

”

Édesanyám nevelt négyéves korom óta. Szüleim elváltak, és faterral nem is nagyon tartottam a kapcsolatot. 14 éves koromig csak-csak, utána meg már egyáltalán nem, talán évente egyszer. 14 éves koromig kéthetente csak vasárnapi apuka volt, eljött, kocsival elvitt a családjához, visszavitt hétvégén, vasárnap, aztán ennyi. Ez 14 éves korom után megszakadt. Apám rokonságával 14 éves koromig tartottam a kapcsolatot, édesanyám szüleivel meg nagyon jó viszonyban voltam, a nagymamám még ma is az egyetlen egy kapcsolattartóm. Most is nagyon jó a viszonyunk.

Anyám minőségellenőr volt egy használt nyomtatókazettákat gyártó cégnél. A tanulás az fontos lett volna neki, nekem már nem annyira, azt próbálta megkövetelni, egy ideig ment is valamilyen szinten, utána belátta, hogy saját magának tanulok, magamra vessek. Kiegyensúlyozott gyerekkorom volt. Volt biciklim, Adidas cipőm, szerintem másra akkor nem volt szükségem.

¹ A bűncselekmények összefoglalása a Nyugat.hu hírportál 2011. január 17-én megjelent cikke alapján. https://www.nyugat.hu/cikk/anyagvilkos_olt_ot_eve_garazssoron

Tizenhárom éves voltam, amikor nagymamám és nagyapám falura költöztek, azelőtt egy egyszintes társasházban laktunk, ők voltak az elsők, mi meg a földszinten. Ettől is szoros volt a kapcsolat. Amikor édesanyám elment a barátjával, én meg ott maradtam a nagymamámékkal, az jó időszak volt. Egyetlen unoka voltam, amit kértem mindig megkaptam, azt csináltam, amit akartam. Amikor a ház ablakát kिरúgtam egy focilabdával, az se volt baj, nem baj kisfiam, megcsináltjuk.

Voltak olyan munkahelyek, ahol tudtam netezni, ha nem látta a főnök, akkor elkezdtem. Így eltelt a munkaidő, de hát ők is rájöttek, hogy a munkamorálom az nem az igazi, és a teljesítménnyel is adódnak problémák, úgyhogy nem sokáig tűrtek meg.

Tizenkét évig dohányoztam, három évig füveztem. Iskolába szerettem járni, csak tanulni nem. Egy megbecsült szakmám van, víz- és központifűtés-szerelő a végzettségem.

Anyámnak volt egy barátja, nem szerettem. Kölcsönös tartózkodással viseltetünk egymás felé. Azért nem tekintetem nevelőapámnak. Ő úgy fogalmazott, hogy reméli, hogy most lát utoljára, és hogy reméli, hogy bent fogok elrohadni.

A *Kurucinfót*² szeretem. Sokszor csak nevettem rajta, de volt benne igazság is. Nem tartom magam rasszistának.

Nagyapám legfinomabb megjegyzése bekerülésem után az volt, hogy »a kemény munkád megtérült«. Ő alapból is beteges volt, de szerintem közrejátszott ez az egész történet is abban, hogy meghalt. Igazán kint sem találkoztam a családból emberi érzésekkel, de a nagymamám felől folyamatosan érzem. Nagymamámát bántják »jóakarók«, hogy tartja velem a kapcsolatot, de azért is tartani fogja, én vagyok az egyetlen unokája.

Úgy érzem, hogy szeretett édesanyám, de az is lehet, hogyha most visszamenénk, mondjuk négy évet, mást mondanék, mint most. Nagyon-nagyon nehéz elvonatkoztatni az utóbbi két és fél évtől, a letartóztatásomtól kezdődő időszaktól. A nyomozás során történetektől, akár a bíróságon történetektől, és attól is, hogy börtönben vagyok. Most úgy érzem, hogy szeretett anyám. Két és fél éve valószínűleg azt mondtam volna, hogy nem.

Nagymamám kisfiamnak hívott. Ő igazából anyám barátját okolta az egész dologért. Azt mondta, hogy ő benne a hibás, nem pedig én.

Én egy hihetetlenül nyugodt ember voltam ott kint, és úgy érzem, itt bent is az vagyok.

Az iskolában volt egy feladat, amikor egy saját magad által írt történetet kellett írni regény formában, akkor negyedikes lehettem. Volt egy dinoszauruszom és az kivégezte az egész családot, de engem nem. Akkor ezt azzal magyarázta a tanár, hogy az érzések munkálkodnak bennem, és az édesanyám ellen fogok fordulni. Ott persze még nem volt tudatos. Egy teljesen átlagos kisfiú voltam. Sem az öltözködésem, sem a viselkedésem nem tért el az átlagostól. Közönyös voltam a körülöttem lévőkhöz többségéhez. Voltam vagy 14 éves, ott volt a nagyapám, nagyanyám. Nagyapám éppen szívrohamot kapott. Nagyanyám nagyon meg-

² <https://kuruc.info/>

ijedt, nem tudott telefonálni se, én hívtam a mentőket, teljesen nyugodt hangon elmondtam, hogy hol vagyunk, mit történt, és mire panaszkodik. Volt nagy sírás-rívás, hogy mi lesz a papával, közben én meg nem is könnyeztem meg. Teljesen kívülről fogtam fel. Teljesen nyugodt, higgadt maradtam. Ezt teljesen természetesnek vettem.

Az első bűncselekmény előtt, nem azt mondom, hogy egy nagy társasági ember voltam, de elmentem reggel iskolába, és este 10-kor mentem haza, addig csajokkal voltam, meg haverokkal, nagyon keveset voltam otthon. Azt követően lassan befordultam. 20 éves voltam.

Édesanyám megölésekor huszonnégy voltam. Előtte nem kötött le ennyire a számítógép. Nagy ritkán akkor is volt, hogy egy-két napot nem mentem suliba, mert játszottam, de ezek csak nagyon ritka alkalmak voltak.

Bűncselekményeiről és az ítéletről

”

Hasonló volt mindkét eset, mind a kettő késelős volt. Bár az elsőnél 57, az édesanyámnál meg 32 késszúrás volt. Az első egy kitervelt dolog volt, de nem így képzeltem el. Mindkétszer azt hittem, hogy megszűrom, és meghal. Aztán ugye mindketten védekeztek, és utána már nem lehetett visszafordulni, hogy bocsánat.

Az első cselekmény időpontjában húszéves voltam. Én ott laktam gyakorlatilag az esettől 100 méterre. Akkor még, 20 évesen, folyamatos volt a különböző drogok kipróbálása, kellett a pénz, másképp nem tudtam volna szerezni. Hoztam egy nagyon rossz döntést és belementem egy olyanba, aminek nem ez kellett volna, hogy a vége legyen. Pénzért öltem. Azért kellett megölni, mert az áldozat ismert engem, és nekem eszembe se jutott, hogy símaszkot vegyek fel vagy állcázzam magam.

Az első gyilkosság előtt tizennégy éven keresztül jártam át ahhoz az emberhez, de nem tudtam a nevét sem, én csak »garázkocsmásként« ismertem, később tudtam meg, hogy hogy hívták. Mindig csak 'jónappal köszöntem, ennyi. Az előzmény az volt, hogy elkezdtem fogadgatni, tippmixen és különböző sportfogadásokon, és ez több kiadást teremtett, mint amennyit be tudtam hozni máshonnan. Ez ugye olyan szerencsejáték, amin veszíteni szoktak az emberek, és kértem kölcsön, igaz nem sokat, csak húszezer forintot, pont édesanyámtól. Megint csak az én hülyeségem volt, hogy nem volt erőm megmondani, hogy ezt is elbuktam, és nem tudom ezt a tartozást visszaadni. Ez vezetett el ahhoz, hogy nem láttam más kiutat. Fel sem merült bennem más lehetőség, de hogy miért pont így – hogy odamenjek símaszokban –, azt nem tudom. Én azt nagyjából felmértem, mert mellettünk is volt, meg ez kisváros, és azt nagyjából mindenki tudta, hogy ő uzsorázással is foglalkozik, és ezért általában szokott lenni nála pénz. Igazából ennyi volt, és így alakult. A filmekből néztem, hogy történik ez, máshonnan nem tudtam. Teljesen más lelkiállapotot vált ki az, amikor egy ember védekezik, nem pedig csak úgy meghal egy szúrástól, mint a filmekben. Sajnáltam közben – de nem tudom mennyire őt sajnáltam,

nem tudom, hogy őt vagy inkább saját magamat. Na, most aztán jó nagy szarban vagyok, gyakorlatilag ennyi volt.

Onnét 500-600 ezer forintot vittem el, visszaadtam édesanyámnak a tartozásomat. Vettem magamnak pár ruhát, cipőt, füvet, és szépen fokozatosan nem egyszerre, szépen lassan.

Az ember segítségért kiáltott. Régebben birkózó volt, hiába volt idősebb ember, így is másfél fejjel volt magasabb nálam, és volt vagy 120 kiló. Nem is tudom, hogy mertem nekimenni. Talán egy kicsit beszűkültem, nem láttam, hogy ez így folytatódhat, ez csak egy út volt.

Kb. két hónappal előre tereltem ki, volt akkor egy fogadásom, ami bejött, de akkor megfogadtam, hogy ha nem jön be, akkor megteszem. Nekem semmilyen rendőrségi dolgom nem volt addig, pont ezért is volt a nyomozóknak a legfőbb problémájuk, hogy ha én egyszer ilyet csináltam, akkor tuti, hogy előtte is csináltam már ilyet, vagy rablásokban részt kellett volna vennem. Különbet részt vettem egyben, de ott meglett az elkövető, nekem nem lett benne részem. Azt is mondták, hogy olyan nem lehet, hogy eddig nem csináltam semmit. Azt tudom mondani, hogy talán kilátástalannak tűnt az egész, meg talán a megfelelés, hogy mindenképpen vissza tudjam adni édesanyámnak azt a pár ezer forintot, amit kölcsönkértem tőle.

Az első egy-két hétben féltem hazamenni, már a következményektől féltem. Amikor először hazamentem, az egész utcában lekapcsolták a rendőrök a közvilágítást és akkor teljes sötétségben hazamentem. Gondoltam itt a vége, hazamentem és vártam, hogy lerohannak a kommandósok, de nem ez történt. Talán egy hét után nyugodtam meg, mert valamennyire tisztában voltam azzal, hogy maga a nyomozás milyen irányba ment.

Egy fegyvert jóval nehezebb beszerezni, mint a jelen esetben egy konyhakést. A Btk.-ban is van, hogy különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés, és ezzel egyet is értek, mert hát ott voltam, de előtte nem fogalmazódott meg bennem, hogy ez ilyen szörnyű lesz. Olyan naivsággal mentem, hogy egy szúrás és kész. A garázskocsmáshoz háromszor mentem vissza. Először cigit vettem vagy energjaitalt, már nem is tudom, akkor nem volt hozzá bátorságom; másodsorra úgy érzem, lett volna, csak bent volt egy vevő, akkor ugye el kellett mennem; és harmadjára volt szabad a pálya. Az történt, hogy vittem magammal a gyilkos fegyvert, de az kiesett útközben a nadrágomból. Visszafutottam érte és úgy mentem haza. A rendőrkutya csak azt érezte, hogy onnan visszafordult az elkövető, onnan már nem tudott eljutni a szagminta alapján hozzám, ezért nem kaptak el. Aztán az megint más kérdés, hogy ha akkor leültetnek, kapok tizenegynéhány évet, így viszont... Lehet, hogy ez volt a cél, hogy ide kerüljek, de ezt már csak a túloldalon tudom meg. Nem szoktunk a bűncselekményről beszélni, egyáltalán nem is gondolok rá. Mintha meg se történt volna.

Nem tudtam, mennyit kaphatok érte. Igazából a két fogalommal se voltam tisztában, hogy mi a lopás és a rablás közti különbség. A büntetési tételekkel meg végképp nem, mert nem is foglalkoztam vele. Semmit. Visszatérve, akkor ez egy egyszerű megoldásnak tűnt, meg könnyebbnek, gyorsabbnak, és több pénzt hozó dolognak tűnt.

Magán azon, hogy milyen lehet embert ölni, azon nem is gondolkodtam. Úgy képzeletem el, hogy bemegyek, meghal, és kész, »minden szép és jó«, én meg elbattyogok, mint a király a fehér lovon. Később jött a megdöbbenés, hogy ez mégse így működik. Az meg, hogy miért, arról fogalmam sincs. A négy év alatt talán kétszer, ha eszembe jutott, hogy hoppá, én ilyet is tettem, az első után.

Én úgy tudtam, hogy nem tudja senki, hogy ezt én követtem el. Aztán kiderült, hogy édesanyám tudta... De ő nekem nem mondta. Nekem nem szólt egy szót sem, és nem is érezte velem. Én ezt csak akkor tudtam meg, amikor ő már nem élt. Egy barátja vallomásából. Szerintem az egész életemen változtatott volna, ha tudom, hogy édesanyám tudta, hogy én követtem el azt a gyilkosságot. Az mindenben változtatott volna. De nem tudtam, már csak akkor derült ki, amikor meghalt. Két lehetőség lett volna előttem: vagy nagyon megváltoztam volna és rendes, normális, munkaszerető ember lett volna belőlem, tehát bejár dolgozni, nem mond fel egy hónap után, mikor neki tetszik, a másik lehetőségem meg ugye az lett volna, hogy a másik irányba, tehát hogy még jobban belecsöppenek, és akkor... akkor most már minden mindegy. Az biztos, hogy minden megváltozott volna, nem valószínű, hogy itt kötöttem volna ki. Lehet, hogy ez a sorsom, ez van megírva.

Édesanyámmal felindultság volt, nem az, hogy előre kiterveltem, de így utólag tudom, hogy nem így kellett volna. De az hirtelen felindultságos dolog volt, és nincs ilyen módon semmilyen hasonlóság. Itt is a sok késszúrás a félelem miatt volt, így ennyi hasonlóság van. Itt is volt öt másodperc, amikor arra gondoltam, hogy mit tettem, de utána már nem lehetett abbahagyni. Talán a szégyenérzet, de akkor már nem volt visszaút. Én annak (édesanyja megölésének) már úgy is álltam neki, hogy én megölöm magam, nekem az fel se merült, hogy nem. Elmentem egy hétig jól érezni magam előtte. Tél volt, depressziós voltam, rossz hangulatom volt, és nem láttam értelmét az életnek. Az, hogy édesanyámat megöltem, az egy eszköz volt ahhoz, hogy ki tudjak menni a barátnőmhöz. Csak úgy tudok kimenni, ha előtte, illetve magam után fölvetem az egészséget. Igazából én Helenával akartam minél többet lenni, és nem feltétlenül a játékkal, az csak egy nagyon pozitív mellékes dolog volt. Édesanyámnál már tudtam, utána, hogy meg fogok halni, tehát hogy öngyilkos leszek. Egy hétig minden este úgy feküdtem le. Az egy hét alatt nem tudtam aludni, csak pár órát. Azon gondolkodtam, hogy meg kell magamat ölni. Nem azon, hogy mit tettem anyámmal. Valami hiányzik belőlem.

Mielőtt rám törtek a rendőrök édesanyám halála miatt, magamat többször hasba szúrtam. Nem éreztem semmit. Az adrenalin annyira felment bennem, hogy semmit nem éreztem. Emlékszem arra, amikor betörök az ajtót, amikor visznek le. Én már aznap este, amikor eldöntöttem, hogy öngyilkos leszek, felhívtam a barátnőmet, mondtam neki, hogy nem tudok tovább élni. Elbúcsúztam tőle.

Az a helyzet, hogy nehéz eljutni arra a lelki pontra, amit én csináltam, én magamba szúrtam a kést, ahhoz nagyon nagy elhatározás kell. Jóval nagyobb, mint az emberöléshez. Azt gondoltam, elég az, hogy a hasamba párat beszúrok. Semmit nem éreztem. Azt hittem, hogy elvérzek szépen lassan. Amikor felébredtem, azt éreztem, hogy a kezem be van dagadva, háromszorosa volt a tenyerem

a mostaninak, és azzal voltam elfoglalva. Mert ki voltam bilincselve. Ez műtét után volt már. Amikor befektettek az intenzívra, ott.

Már nem bánom, hogy akkor nem sikerült az öngyilkosság. Két hónap kellett ahhoz, hogy ne bánjam. De amikor a rendőrségi fogdáról kikerültem, utána azt mondtam, na, akkor ez az élet jön, még egyszer biztos, hogy nem próbálom meg. Kizárt dolog, hogy én öngyilkos legyek. Tuti.

Az, hogy a nyomozati anyagban mi van, mi nincs, meg a vallomás, ott egyértelmű, hogy próbáltam szépíteni saját magam szerint a dolgokat, készülve arra, hogy a bírósági tárgyaláson mi fog elhangzani. Másképp fogalmaztam volna egyértelműen, ha csak egy bizonyos kis kör hallja azt a történetet, de akkor már tudtam, hogy nagymamám mégiscsak ott van nekem, azért másképp kell fogalmazni. Másképp jön le egy külső szemlélő számára, mintha teljesen a valós igazságot mondjuk el. Azt tudom, hogy a szakértői véleményben volt egy mondat, hogy gyakorlatilag újabb bűncselekmények elkövetésétől csak a közvélemény negatív kritikája, a megszegyenüléstől való félelem tart vissza. A nyomozó kérdezte tőlem állandóan, hogy mit sajnálok, mit vesztettem kint, és mondtam, sok mindenfélét. Akkor a nyomozó azt mondta: *»látja, magával ez a probléma, hogy egyszer sem mondta, hogy az édesanyját«* – és ebben teljesen igaza van. Valószínűleg nem tudom felfogni ennek a jelentőségét, ez valamilyen agyi működésben való hiba lehet.

Inkább áldozatnak tartom magam. Áldozatnak tartom magam, az ítélet súlyát tekintve mindenképpen. Igazából nincs értelme hóbörögni vagy lázadozni, mert csak mi jöhetünk ki belőle rosszabbul. Bele kell törődni és úszni az árral.

Én lezártam, nem gondolok a bűncselekményre. Persze arról eszembe jut, hogy körbenézek, meglátom a rácsos ajtót, és rájövök, hogy hol vagyok, de amúgy nem. Nem gondolok arra, hogy ténylegest kaptam, hogy egész életemet itt fogom leélni. Muszáj valamennyire előre gondolkodni. Bízunk abban, hogy az európai normáknak megfelelően talán megfelelnek, és nem lesz tényleges életfogytiglan.

Van egy történet, az alapja a karma. Egyszer-egyszer komolyabb hangulatomban vagyok és belegondolok abba, hogy mi és miért történt. Én megöltem első alkalommal a garázsost, ott elveszítette gyakorlatilag két vagy három gyerek az édesapját, a feleség a férjét, és ezután gyakorlatilag ugye saját magam elvettem magamtól az édesanyjamat és a fateromat is, tehát... Gyakorlatilag visszakaptam, amit tettem, bár az utána következő két hétben akkor is inkább az volt bennem, hogy most mi lesz, hogyha lebukok. Ha nem követem el édesanyámon a gyilkosságot, nem is kaptak volna el, mert igazából annyira tévúton jártak.

Benti életéből

”

2013

2011. január 21-én kerültem be, akkor még csak kinti, civil kórházba, de akkor már sejteni lehetett, hogy az utam ide vezet. Aztán a tököli rabkórház, aztán szombathelyi bv. intézet, aztán október végétől Szeged. Most 26 éves vagyok.

A barátnőmnek elmondtam, hogy 2006-ban mi történt, de nem is törődött vele, azt mondta nem baj; nem baj, lesz erre is megoldás, van ügyvéd, meg bejön ő is, segíteni fog. Ő csak sírt folyamatosan, de szerintem azt fel se fogta – ahogy én sem – akkor még. Ő is sírt, én is könnyeztem.

Nagymamám nem tudja, csak bízik benne, hogy nem én követtem el. Talán ő az egyetlen ember, aki a jogerős ítélet után sem adta föl teljesen a reményt abban, hogy nem én vagyok, aki megölte a lányát. Csak levélben beszélünk. Szóban nem, nekem az rossz lenne. A levelezésnek is csak a mamám miatt van értelme. Ha tudnám azt, hogy neki fájdalmat okozok azzal, hogy levelet írok, vagy hogy neki levelet kell írnia nekem, akkor lehúznám a kapcsolattartásról. Ez nem miattam van, nem azért a kis csomagért, amit kapok tőle, vagy pénzt, hanem azért, hogy neki legyen egy kicsit jobb és reménykedhessen. Egy kicsi táptalajt adok neki, mert úgy érzem, hogy ő még ezért is él, ő még reménykedik.

Keveset gondolok anyámra, tudatosan. A kinti életre még kevesebbet. A bűncselekményre nem gondolok. Az emlékekkel mindig úgy voltam, hogy el kell temetni. El kell foglalni mindig magam. Tévén kívül sok beszélgetéssel, meg azért telik az idő. Sokáig éreztem úgy, hogy megáll az idő itt bent.

A körülményekkel nincs bajom, az ember mindenhez hozzászokik egy idő után, ehhez is hozzá lehet szokni. Szerintem be lehet úgy állni a börtön ritmusára, hogy van egy bizonyos napi menetrend, amibe be kell épülni. Sokan nem mernek nyíltan beszélni, de én mit veszíthetek? Most nem érzem még úgy, hogy megúnnám. Még érdekel pár dolog. Kint rengeteg könyvet nem olvastam, nem volt időm. Hallottam, hogy itt 22.000 kötetes könyvtár van, igazából egy darabig el leszek. A tévét is nézegetem.

Az internet rettentő módon hiányzik, de már hozzászoktam, hogy nincs. Furcsa volt, mert ugye kint elképzelhetetlen, hogy egy nap ne netezzék legalább 10 órát. Volt egy netes játék, amit így nagyon komolyan vettem sajnós. Három éven keresztül ment ez így, amíg be nem kerültem.

Mikor megkaptam az ítéletemet első fokon, rám néztek, hogy hoppá, itt van egy hatvan kilogrammos gyerek, aki nem is agresszív, akkor ezt azonnal meg kell csicskáztatni. Aztán mondtam, hogy oké, lehet próbálkozni gyerekek, nekem vezetni valóm nincsen.

Nem akarok mással kapcsolatot, csak nagyanyám van. Igazából nekem még a mama is terhes, nem is terhes, hanem inkább rossz. Rossz az, hogy kintről értesülök arról, hogy neki milyen rossz, és én nem írhatom le neki azt, hogy itt bent nekem se jó. Inkább egy lelki támaszt igyekszem nyújtani neki, ez egy komoly cél

egyébként. Nem tehetem meg, hogy ne segítek neki, miután elvesztette a férjét, a lányát, hiába vesztett el engem is gyakorlatilag, de teljes mértékben azért mégse. Azért legalább levél formájában ott vagyok.

≧ ≦

Most már azt mondom, hogy egy halálbüntetés jobb lenne az itt élőknek. Magamat kivinném egy darabig még, de ha azt nézem, hogy a következő harminc évet itt töltöm, akkor lehet, hogy változni fog a véleményem. A mostani helyzetemet figyelembe véve még azt mondom, hogy van értelme az életnek, még ha nem is túl sok.

Egyedül vagyok, így remekül is. Pont tegnap költöztünk át, a zárkatársamat elvitték. A zárkatársammal két hónap együttélés azért erősen megviselt szellemileg. Furcsa ilyet mondani, tudom, hogy én is tézises vagyok, de az olyan embert, mint ő, nem szabad kiengedni, nincs mese. Annyi elfojtott agresszió, indulat volt benne, amit rám zúdított, lehetett érezni a testbeszédén. Ő elismerte a bűncselekményét, de ő azt tartja, hogy ettől függetlenül egy jó ember. Remélem, hogy én tizenegynéhány év után nem leszek ilyen. Ennyiből mindenképpen jó volt ez a két hónap, hogy melyik útra nem szabad lépni.

Nem akarok napi rutint. Mindenképpen össze-vissza szeretném a dolgaimat végezni. Nem fogok a saját magam által kitalált rendszer által élni.

Hűvös távolságtartás jellemzi leginkább az ittlételemet, és a többiekkel lévő kapcsolatomat. Nem azt mondom, hogy nem beszélek senkivel, de ha bárkit választanom kéne, akkor bajban lennék, hogy kivel lennék szívesen a zárkában. Nem sétálok, jobb ebben a mikroklímában lenni és nem találkozni a többiekkel. Ameddig lesz könyv, meg lesz tévé, addig így tudom ezt csinálni.

Most az utolsó könyv, amit jelenleg is olvasok – ha éppen nincs munka, akkor olvasnám is –, az *Márqueztól az »Azért élek, hogy elmeséljem az életemet«*. Nagyon-nagyon jó könyv, tetszik. Tolsztoj is, elkezdtem művelődni a magam kis szintjén.

A nagymamám, aki nagyon hiányzik, idézőjelesen a család, csak ő. Igaz a lányok is hiányoznak, de hát ez a börtön velejárója. Igazából a nagymamának is nagyon nehezen tudok akármit is írni. Általában amit ő leír, az otthoni dolgokat, arra reflektálok, megírom a véleményemet, aztán így megtelik legalább egy oldal. Persze próbálok szép nagy betűvel írni... Bekerülésem után egy hónappal a nagypapám meghalt, azóta egyedül van a kutyájával. A kutya a legjobb barátja. Nagymamámmal kapcsolatban: én inkább meg tudnék barátkozni azzal a gondolattal, hogy nem írok neki. Szerintem neki nehezebb lenne. A kapcsolatfelvételt is ő akarta. Ő jött be a rendőrségre is, én úgy voltam vele, hogy senkivel nem akartam a kapcsolatot tartani. Akkor elkísérte a faterom is, de ő később lemorzsolódott.

Azon gondolkoztam, hogy felvegyem-e vele a kapcsolatot, kiküldtem egy másik kapcsolattartóit, de igazából a volt barátnővel így két év után igazán érdekes lenne felvenni a kapcsolatot. Leginkább az elutasítástól félek. Igazából nem akarom senkitől se azt hallgatni, hogy mit tettél?! Miért tetted?! Ha beleképzelem magam egy fordított helyzetbe, akkor előbb-utóbb fölmerülne a kérdés, hogy miért? Hogyan? Mi okból tetted? Amire én nem biztos, hogy felelni akarok.

Én örülnék is neki, ha azt mondanák, hogy nem mozdulok ki innét többet. Csak a tátikán ugye adják be a kaját, meg még a spájzolás menjen. Nem hiszem,

hogyan begolyóznék. Tartom magam annyira erősnek. Ez szerzetesi életmód, korán fekvés, korán kelés, igazából így elmegy. Amiket odakint eszembe sem jutott, hogy elolvashatnám is akár, azokat itt most próbálom pótolni, bár a lemaradás elég nagy, de igazából a következő évtizedek így elmúlnak.

≧ ≦

Pont ott voltunk az első zárkában és hallottuk, hogy felakasztotta magát egy ember. Nem hatott meg, igazából nem ismertem, de az mindenképpen megnyugvással töltött el, hogy plusz egy helyet kaptunk.

Egyben azért igaza volt a zárkatársamnak, ő azt mondta, hogy minden nap egy háborút kell vívni, és mentálisan bírni kell a folyamatos feszültséget, amit igazából az itteni örök okoznak.

Próbálnak mindenképpen valamilyen szinten provokálni. Volt az az amerikaifutball-film, a »Minden héten háború«: nekünk itt minden nap háború. És meg kell vívni, és ez nagyon jó cél is, és 6:45-kor megvolt a váltás, és akkor ezt a napot is túléljük. Tehát reggel 6:45-kor kezdődik a következő nap. Jópofa dolgoznak tartják, rúgjunk bele egyet, úgyis elvették már tőle a szabadsághoz való jogát, akkor rúgjunk bele még egyet. Igazából ezt kell túlélni. Valaki nagyon okosan kitalálta, hogy egyikünknek se legyen olyan, hogy pihenni lehet, tehát az éberségünket folyamatosan fenntartják.

2014

Meg kell nézni, milyen az, aki 30 évet leült. Én egy-két olyan embert láttam már szállításban, aki 21 éve bent van, ránéztem, és ahogy beszélt meg minden, végignézve az egész emberen, borzasztó. Belegondolva, hogy én is ilyen leszek, Atyaisten! 28 éves vagyok, és 4 éve vagyok bent. Most, amennyire fontosnak érzem a testmozgást, abban sem vagyok biztos, hogy majd le tudnék innen menni a lépcsőn segítség nélkül, lifttel kéne, 30 év az rengeteg. A 25 vagy a 20, azt mondom, még jó, de a 30, az sok. Ha változtatnak is, azt valószínűleg a törvényhozók is tudni fogják, hogy ha 5 évet hozzá lehet dobni, csak elhullik közbe.

Én hiszek abban, hogy valamikor szabadulni fogok, csak úgy vagyok velem, hogy húsz évet mindenképpen le kell ülni, ahhoz meg van még tizenhat évem, a többieknek viszont mennyi van? 2065-re már a tudatot is átmentik egy külön számítógépre, és azt egy külön diszken vissza egy robotba... Én most vagyok 28...

Most tele vagyok munkával. 400 forintért ezer darab dobozt kell hajtogatni. Reggel 7-től este 11-ig csinálom.

2015

Az, hogy felakasztotta magát a Z.³, teljesen érthető ennyi idősen. 53 éves volt, ahogy a hírekben hallottam, csoda, hogy eddig bírta. Honvágya volt. Nem voltam vele semmilyen kapcsolatban. Évente találkoztam vele az idióta parancsnoki fórumon, és

³ A Szegedi Fegyház és Börtönben, a hosszúidős speciális részlegen (HSR), 2015 tavaszán E. Z. fogvatartott önakasztást követett el a zárkában.

akkor láttam, hogy ő még él. Ez egy normális döntés volt. Azért is, mert talán őt nézte le legjobban az egész közösség, gyakorlatilag ő tudta meghozni ezt a döntést.

≧ ≦

Én nagyon örülnék neki, ha egyszemélyesbe kerülnék, elédegnék életem végéig. Vagy amíg azt nem mondják, hogy viszontlátásra. A kamera nem érdekel. Muszáj, hogy bizonyos dolgok leperegjenek az emberről, amit kint a szívével nem igazán fogadna el normálisnak az ember, mert különben gond lenne.

Öt percem van naponta telefonálni, de az elég is. Nagymamám van csak, ő tud mesélni. Nekünk innen nagyon nehéz olyat mondani, ami már akár egy hónap múlva ne lenne snassz és megszokott. Gyakorlatilag a február és a június között az a különbség, hogy februárban még hideg van, júniusban meg meleg. Nagyon nehéz olyan témát találni, amit el is lehet mondani, mert azért vannak olyanok ugye, amit nem lehet.

Amíg körbe nem jön a nevelő, addig alvás, pihenés, fürdés, foglalkoztató, kajálás, eljön a 11 óra, aztán a kajálás utáni szieszta. Délben 12.40-kor van a váltás, aztán már délután kinek van kedve bárhova is menni. Tök jó. Én szívesen mennék Pestre, egyszemélyesbe, az biztos. Ha hosszú távon lehetne maradni. Ha azt mondanák nekem, hogy a következő 15 évben maradhatok ott. Ennyi. Muszáj alkalmazkodni. A mi érdekeink nem számítanak semmit se, ha a bv. érdekei pont egybeesnek a mi érdekeinkkel, akkor tök jó.

Azt nagyon bírom, hogy itt mindenki milyen vallásos lesz. Kint úgy kéne beza-
varni a templomba, mintha tüzes vassal égetnék.

Az nagy érvágás, hogy az új elvonások miatt mi is 3000 forintból gazdálkodhatnánk, ha nem kapnánk otthonról pénzt. Eléggé szűk lenne az eklézsia, ha ez maradna csak. Én nagymamámtól kapok. Az eléggé gáz lesz, ha már nem lehet vonalas telefonról beszélni, mert nekem az dupla annyi lenne, ugye most 40 forintért beszélek, a mobil meg 80 forint. Azért az nem lenne mindegy. Gyakorlatilag a teljes fizetésem erre menne el.

A nagymamámnak fontosabb lenne, hogy találkozzunk. Nekem rosszabb lenne, azt tudom, hogy nekem rossz lesz, de ha neki jobb, akkor oké, találkozzunk. Az jó, hogy látom, talán utána már sohasem, olyan ambivalens érzéseket kelt bennem.

2016

Nekem ez olyan, mint egy kis sziget, gyakorlatilag. Hogy néha hallok elmenni itt hajókat, és messziről integetek nekik, nekem ez tökéletesen megfelel. Sétálni nem járok. Az elv, hogy nem járok. Nem kell arra várni, hogy mikor megyek föl sétálni, meg hogy ők eldöntsék, hogy akkor én ki vagyok írva, meg máshoz írnak ki. Ez így kényelmesebb. Ha lenne rá mód, hogy kiszólok, hogy ki akarok menni sétálni, akkor az úgy megint más lenne. De olyan sose lesz. Gyakorlatilag ez az egész rendszer úgy épül fel, hogy ha nekem azt mondják, hogy gyere ki a zárkából, akkor nekem ki kell mennem a zárkából, mert nem tudom én micsoda van, és plusz egy ilyen lehetőséget nem akarok senkinek adni, hogy rángasson.

Minden héten kétszer beszélek nagymamámmal. Ez kell is, jól elvagyunk. Neki ezzel jót teszek.

Hogy miért kelek fel minden reggel? Nekem a tévéműsorok, hülyén hangzik, de sokat jelentenek. És az sokat számít, hogy a jövő héten lesz a sorozat folytatása, meg lesz a Foci-EB, meg olimpia, mindig van valami kis előadás. Egyébként abszolút nincsen bennem az, hogy most fel kellene kötnöm magam. És még anyyi minden megváltozhat.

Az osztályvezető engedélyezte az élesztőt, a következő terv a lekváros bukta, azt fogjuk csinálni. Úgyhogy ez annyira feldobja a kedvet, hogy végre valami jó kis kaja.

Ha otthonról nem támogatna ugye a nagymamám, akkor az úgy halál lenne, tényleg. Ha egyszemélyes elhelyezésem lenne, és úgy maradna, akkor gond semmi. Nekem igazából – hülyén hangzik –, de nekem nem lenne túl nagy különbség a kintihez képest, én egykeként imádtam egyedül lenni. Jól el tudtam szórakozni, nekem igazából nem kellett senki sem. Voltam beszélőn, tök jól sikerült, nagyon jó volt találkozni vele. Hülyén hangzik, hogy feltöltődés, de tényleg nagyon jó volt. Jó volt látni. Jó volt az is, hogy tök jó erőben van, rosszabbra számítottam. Csak nekünk volt a beszélőnk, de nem engedélyezték az asztalít, csak a fülkést.

≍

Valakinek kellett egy zárkatárs, nem akart egyedül lenni, ezért minket a zárkatársammal simán szétszedtek. Illúzióromboló, hogy akármit csinálunk, gyakorlatilag nem tudjuk megváltoztatni azt a döntést, hogy visszakérüljünk egy zárkába. Konkrétan majdhogynem a csillagokat lehoztam az égről, a pszichológusnőnek, osztályvezetőnek, parancsnoknak írtunk, gyakorlatilag semmi nem talált semmi-fajta megértésre. Ismét bebizonyosodott, hogy aki rohadék, annak jó. Aki meg normálisan elvan, azzal meg kibabrálnak. Mikor átraktak a másik zárkatárhoz, akkor éreztem, hogy hú, tényleg börtönben vagyok. Teljesen ledominált. Előtte Sándorral (állandó zárkatárs) abszolút nem éreztem azt a börtönléggkört, teljesen normális ember, akivel kint is simán elbeszélgettem volna. Amikor kikerültem ebből az egész helyzetből, elgondolkodtam, hogy át kell gondolni a következő alkalommal, ha ilyen lesz, hogy mit fogok tenni. Akárkit is raknak be, vagy ő vagy én, de meg fogom ölni, tuti. Ha még egyszer belekergetnek ilyen helyzetbe, azt nem fogom még egyszer hagyni. Elvagyok nyugodtan, nem sok vizet zavarok, kiadok havonta egy kérelmi lapot, az is a vásárlás, de belekergettek egy ilyen helyzetbe. Rossz volt a hangulat, és az annyira rányomja a bélyegét a mindennapokra, hogy ezt így nem akarom. Mindenkinél van egy napi ritmusa, mi már 3 éve együtt vagyunk Sándorral, egy zárkán, és annyira hozzászoktunk a napi ritmushoz, teljesen megszokottá vált minden, és teljesen jól élhető mikroközösséget alkotunk.

A besorozási bérünk nekünk 16 ezer párszáz forint, annak a felét alpból elvesszük bűnügyi költségre, és akkor marad a 8 ezer, abból még lejön a tartási költség meg a többi, és a végén marad az 1900 forint. Azért meg konkrétan nem fogok megmozdulni, akárki akármit is akar. Úgyhogy ilyen helyzet van most. Itt akkora feszültséget okoz, hogy van egy pár kaszt: az egyik, aki dolgozik és megéri neki – és a „dolgozik” idézőjelben, mert három takarító minél egy körletre. Mások, akik dolgoznak, de nem kapnak érte semmit, csak lejárnak, és van a harmadik, a henyélő, aki nem dolgozik, és nem is fog. Az igazságtalanság mindenkit bánt...

≧ ≦

Azt hittem, hogy szeretem anyámat, de valójában nem. Fura, de nem hiányzik. Nagymamámmal nagyon jó kapcsolatban voltam, vagyok.

≧ ≦

(2016-ban újabb, kettős öngyilkosság történt a szegedi HSR-en, a tézsesek speciális körletén – a szerző)

Fura volt. Pont itt voltunk velük szemben, és amikor kiabáltak az örök, hogy »Gabi, gyere gyorsan, M. felkötötte magát!«. És akkor közben hallottuk, hogy »Sz. is kész!«, de már vele nem is foglalkoztak, csak a Viktorral. Hallottuk, hogy ment a lélegeztetés, meg adtak valami injekciót is. Fura, hogy a Viktor ilyen fiatalon döntött így, bár amit lehetett hallani, ugye neki nem sikerült azt elintéznie, amit nekünk sikerült: hogy ne vigyék le a bütorgyárba dolgozni. Őszintén, ő olyan vígan el lett volna. Ki akar lemenni idióta rabok közé, bezárva egy ketrecbe?

2017

Nem járok ki sehova, az rosszabb lenne. Most minek tudatosítani magamban azt, hogy börtönben vagyok? Tévénézés közben kikapcsol az ember, ha megy főzni az ember, dumálunk, kikapcsol az ember.

Én a közönnyel kint is olyan voltam, ha történt bármi negatív, vagy még akár pozitív dolog is, úgy voltam vele, hogy jön-jön, és akkor ezen lépünk túl. Hagyjuk, ez már megtörtént, ez itt is így van. Ami fura lételemem, ami bennem van alpból, azt nem kell játszanom, és ez itt bent nagyon jól jön szerintem. Ebben a helyzetben ez inkább erősség. Én ettől függetlenül nem éreztem magam annyira furának, az, hogy nem volt nekem sok barátom, nekem ez tök természetes volt. Ez így volt mindig, nem éreztem problémának.

Mindig valamilyen célja van az életünknek, és ha teljesítjük, akkor továbblépünk a következő szintre. Most az a kérdés, hogy én továbbléptem-e egy szintet, vagy pont ezzel zuhantam vissza. Itt konkrétan a bezártságra gondolok.

Nagyon kevés hiányzik rengeteg embernél, hogy azt mondják: Mi a frászt akartok? Most mit tudtok csinálni? Megverték? Akkor nyírjatok is ki! Most azon a szinten vannak, hogy minden mindegy, majd csak lesz valahogy. Vagy belenyugszik abba, ami történik. De a belenyugvás azért nem megy élete végig mindenkinek! Ki akar idiotákat mellett? Amúgy is nehéz ezt elfogadni, de nagyon pengeélen táncol az egész rendszer.

A Viktoréknak sem ment, ők ezt a megoldást választották, nem azt, hogy nekimennek az örnek. Itt a rendszernek az a szerencséje, hogy inkább ők adják föl így, mint a hajrá, minden mindegy.

Oda térek vissza, hogy most van az ítélet, amit vagy elfogad, vagy márpedig nem illeszkedik be sehogyan se, valahogy majd csak lesz. Ha valaki beilleszkedik, akkor hagyják békén szerintem, ha meg rángatják, akkor viseljék a következményeket. Nálam akkor biztos nem az lesz az első, hogy saját magamat kinyírom, akkor már tegyünk be egy kicsit a rendszernek; ha tudok egy-két embernek álmatlan éjszakát okozni, akkor már rendben van.

Gyakorlatilag bárkit el lehet »kapni«, bocs, de magát is bedobják az örök a szobájukba, mintha ez olyan védett terület lenne. Pedig onnan tényleg se ki, se be, onnan nincs menekvés.

2018

Vannak ezek a szigorítások, ez a tízórás lámpaoltás. Ami a legrosszabbul érint, hogy ez az összes sorozatom végét jelenti, amit néztem. Meg a főzés, az most nincs, és eléggé hiányzik.

Itt az a megszokott trend a szegedi HSR-en, hogy egy ideig van munka, és utána leadnak minket. Ez régebben úgy működött, hogy három hónapig van munka, egy hónapig nincsen, aztán megint három hónap. Most az utóbbi időben úgy működött, hogy hét hónapig volt munka és most leadtak mindenkit, de én megkaptam a takarítói állást. Úgyhogy most itt kint sóprögetek: 'feltörtem'.

≧ ≦

Édesanyám testvéréék lennének azzal megbízva, hogy értesítsenek engem, ha történik valami a nagyimmal. De ők továbbra sem óhajtanak semmiféle információt közölni. Ők azért kapták meg a nagymamám házát meg örökségét, mert ezt vállalták, de továbbra se hajlandóak rá.

≧ ≦

Az öt év, mióta itt vagyok Sándorral (zárvatárs), mintha semmi se lett volna, jól elvagyunk. Abban látom az egyetlen veszélyt, hogy minket is szétszednek.

Ha így maradna minden, mint ahogy most van – persze 32 évesen azt mondani, hogy bármедdig, azt így nem lehet egyértelmű –, talán csinálnám. Bár párszor elgondolkoztam azon, hogy a B.-nek most milyen szerencsés helyzete van. Neki nem kell törődnie azzal, hogy hogyan nyírja ki magát, egy éve van maximum hátra.⁴ Úgyhogy irigylésre méltó helyzetben van. Egyértelmű, hogy mindenkinek ez lesz a sorsa előbb-utóbb, az a kérdés, hogy mennyire kényszerítenek rá, hogy előrébb hozzuk ezt az időpontot, de ez meg a rendszeren múlik...

Most 7 éve vagyok bent, hét és fél így utólag nagyon hamar eltelt. De benne élni, azért úgy nehezebb. Bár az az igazság, hogy nekem a napok is nagyon gyorsan telnek. Egy hibernációhoz közeli állapotban vagyok. És azzal pörögnek a napok. Konkrétan, úgy hogy... gyakorlatilag ez főzési lehetőségünk az nulla... úgyhogy és nem is lesz változás, ahogy látom a jelenlegi helyzetet. Legalábbis én nem hallottam, ami pozitív lenne...

≧ ≦

Nagymamámmal hetente egyszer beszélünk. A telefon heti tíz perc 800 forintért. Levelet már nem írok, mert nehezen látja.

Ha én akárkit látnék itt elesni, és az a kérdés, hogy akkor éreznék-e bármiféle rossz érzést emiatt, akkor azt mondanám, hogy nem. De kárörömöt sem egyébként. Csak közönyt.

⁴ B. J. 2019-ben halt meg tüdőrákban a Szegedi Fegyház és Börtönben.

A suliban lett volna rá alkalom: ha valakivel mondjuk valami baj történt, ha eltört a keze kosarazáskor, én simán továbbmentem és játszottam volna tovább, mert jól ment a játék. De a két gyilkossággal kapcsolatban viszont, amit elkövettem, pont az ellenkezője volt: minél előbb szerettem volna befejezni. Hogy minél előbb vége legyen, és hogy ne fájjon neki, lezárni azt az egész cselekményt, magát az ölést. Amikor már egyértelműen fölfogja az ember, hogy milyen hülye vagy, mit teszel, mit csinálsz, de..., de akkor viszont már legyen minél előbb vége. Mert nincs visszaút.

Értelemszerűen persze sok minden benne van, a lebukástól való félelem is. Tehát közben az empátián agyalok. Nagyapám rosszul lett, a tüdeje bevizesedett, plusz a vércukra leesett. A lényeg, hogy ott gyakorlatilag nekem kellett felhívnom a mentőket, mert nagyim, anyám bepánikolt. És én, mint egy ilyen robot, gyorsan, hogy nagyapámmal van probléma, hogy hol vagyok, ki vagyok én és mi lett, a lényeg, hogy fura módon – nagymamám, aki ezt hallotta és ezt pozitívan értékelte, hogy ennyire higgadt tudtam maradni. Most úgy gondolom, lehet, hogy akkor ez már egy jel volt, hogy valami hiányzik belőlem. Még hogyha akarnék, se, nem tudok tenni ez ellen. Számomra az a fura, hogy meg tudnám játszani, de nem vagyok ilyen megjátszós.

Szerintem kivételes helyzetben voltam, mert engem szerető család vett körül. Ott voltak a nagyszüleim, főleg a nagymamám, akitől megkaptam azt a szükség szeretet, amit egyébként láttam, hogy normális.

Hála istennek a bezártsággal engem nem tudnak megtörni. Engem, ami kimondottan zavar, az a netes világból kimaradni. Meg néha egyébként az a rossz vagy fura, hogy fölhívom nagyimat és akkor mondja, hogy az unokatestvéreim megnősülnek, felesége lett, férje lett, új autót vettek, elmentek nyaralni egyet Görögországba, tehát olyan dolgokról érzem, hogy lemaradok, ami az élet lett volna mindenkinek és azért ez kár. Ezt megélném én is.

2019

Ma voltam sétán, igaz, hogy ez csak egy félórás séta volt, és csak azért, hogy kirázzam a pokrócot, de az öt éves fogadalmat megszegtem. 2014-ben voltam utoljára. Semmiféle pozitív életézés nem kerített hatalmába ezáltal.

A mi elhelyezésünk soha nem stabil. Bármilyen elképzelhető, de ezen már nem aggodok, megvan erre a tervem, hogy fogom megoldani, kezelni ezt a szituációt. Akárki is legyen ott, nem fogok még egyszer belemenni abba, mint ami volt, hogy elraktak és ígérték, hogy csak kis ideig, de nem úgy lett. Azt veszem észre, hogy nem tudják, hogy mi az a tényleges életfogytiglan. Tehát beszélnek róla, de fogalmuk sincsen.

Tavaly decemberben meg is halt a nagymamám, úgyhogy most már aztán nincs, ami visszatartson.

Csak januárban tudtam meg, mert akinek közölnie kellett volna, az a rokon, akire azért lett a ház ráíratva, cserébe, hogy engem értesítsen, ezt késve tette meg. Temetés után. Írták, hogy »többet ne keressél minket« – mintha kerestem

volna őket bármikor is. De hogy ezt így megcsinálták, hogy nem értesítettek, semmi, hogy meghalt a nagyim, mert az egyedüli egyenesági leszármazott vagyok – engem kellett volna. Engem nem értesítettek, letagadtak, és ezért ugye nem is volt semmiféle hagyatéki eljárás satöbbi, mindenből ki lettem így hagyva. Nagynak tudom, hogy volt pénze egyébként, azt nekem akarta adni. Persze, erről nem tud senki semmit se.

Eddig se volt igazából túl sok minden, eddig is egyetlen ok tartott vissza bármitől is, hogyha így vesszük: hogy a nagyim ott kint látta volna a tévében, hogy hűha, valószínűleg az unokája, akinek bízok az ártatlanságában – mert ő bízott bennem, hogy az mit csinál a börtönben, ott is ajaj –, rosszul jött volna le.

Azzal tisztában kell lenni, hogy nagyimnak, valljuk be, nagy szenvedés volt az utolsó nyolc év. Amióta bekerültem. Nekem fáj és hiányzik az, hogy nem hívhatom föl, de neki ez szenvedés volt, én ezt tudom.

Most már benne lehetek a hírekben, és azt is tudom, hogy nem én fogok elköszönni. Úgyhogy így vagyok vele. Tudom, hogy furcsa ezt így mondani, de semmiféle lelkiismeret-furdalást nem okozna. Abszolút nem érdekelne. Ha most csak a saját érdekemet nézzük, akkor az a tizenöt, vagy éppen tízezer forint, amit kaptam minden hónapban, az bár eltűnt, de a felelősség és a könnyedebb lét viszont feledteti ezt az összeget, amit kaptam.

Faterék ugye igazából eldöntötték, hogy nem tartják velem a kapcsolatot, ezzel nincs is semmi probléma, innentől kezdve az a rész is konkrétan a semmibe veszett, úgyhogy itt tartunk...

Nem gondolok sokat nagymamámra. Nagyon fura volt egyébként, hogy amikor a zárkatársam megtudta, hogy meghalt nagyim, akkor ő sírt. Konkrétan azon érzékenyültem el, hogy ő hogyan fogadta ezt a hírt, és rossz is volt látni, hogy egy normális ember normális érzéssel... Így kéne, vagy ehhez hasonló érzéseket kellene akkor, abban a pillanatban éreznem minimum... Miközben neki igazából az én nagymamámhoz semmi köze, és mégis elsírta magát, ez így rossz volt. Nem vagyok autista, de tök fura, hogy egy-két dolog teljesen passzol.

2020

Nem gondolkozom azon, hogy milyen jó lenne most telefonálni. Nagyon könnyen el tudom engedni. Több dolgot is az életben. Igazából a tévéműsorok meg a sportműsorok visznek így tovább, meg a főzés.

Ami különleges, egy plusz főzés, az a főzőszakörnek nevezett valami, amikor olyan cuccokat kapunk meg a bv. intézet által biztosítva, amiket mi rendeltünk meg.

Elviselhető, elfogadható, túlélhető ebben a formában. Meg hát még csak 34 vagyok. Sokszor úgy vagyok vele, ha már kihúztam 8 évet, basszus, akkor most hagyjam abba? Most még nem.

Nehéz, persze. De, mondom, erre nem is vagyok rákényszerítve. Most így lebegünk.

Az az igazság, hogy a mi kis életünket ez a főzőszakör annyira föl tudja dobni, hogy csak na.

Az utóbbi időszakban egy dolog volt felkavaró; ahogy most így beszélgettünk és végiggondolom, az a kamera. A kamera az körülbelül a plafontól egy olyan 20 centire van fönt, és olyan szögben áll, hogy a végére rá lehet látni és eléggé megalázó, de aztán ezen is túlléptünk.

Én saját magamban úgy intézem el, ez kell nektek, akkor dafke, attól függetlenül persze fura, azért mégis inkább az emberi mivoltban még jobban azt akarják kifejezni, hogy állatok vagyunk. Hát, haladunk a vég felé. Csak az a kérdés, hogy milyen gyorsan...

Kérdések (konklúzió helyett)

Lehet-e érteni azt, aki emberölést követ el? Meg lehet-e érteni az indítékot, az érzést, a magatartást?

Azok között, akik tényleges életfogytig tartó ítéletüket töltik, vannak olyanok, akiknek önmagukról, másokról és a bűncselekményről való vélekedésük, gondolataik és érzelmi viszonyuk idővel alakul, egyre inkább megváltozik. Vannak olyanok is, akiknél hosszú évek alatt sem következik be értelmezhető változás.

Jelen dolgozatban az elítélt személyében az utóbbi típus rajzolódik ki. Három emberölést szándékozott elkövetni, a módszer mindhárom esetben az áldozat bekövetkező haláláig folyamatosan kitartó késszúrások sorozata. A háromból két esetben valósult meg az ölési cselekmény. Egyikhez sincs detektálható érzelmi viszonyulása a mai napig sem. Önmagával nem sikerült végeznie a gyors beavatkozás következtében. Élete percekben múlt.

Lehet-e érteni az érzéketlenséget? Meg lehet-e érteni egy embert, aki érzelmek nélkül él?

A férfi az évek során több alkalommal nyilatkozott úgy, hogy ő nem feltétlen akarna szabadulni. Számára megfelelne, hogy élete végéig magánzárkába zárják, ha kapna egy számítógépet videójátékokkal, amivel korlátlanul játszhat.

Egyetlen kapcsolattartója, nagymamája halála után úgy érezte, ezután senkinek nem tartozik felelősséggel, nem kell megfelelnie. Azt tesz, amit jónak lát, és mindent csak a saját jól felfogott érdekében.

KÓ JÓZSEF *

Az aktakutatások egyes módszertani problémái

Absztrakt

A kriminológiai kutatások során sok esetben kerül sor a bűnügyi iratok (akták) megvizsgálására. A tanulmány azokat a legfontosabb módszertani problémákat tekinti át, amelyekkel az aktakutatások során szembesülnek a kutatók. A kvalitatív és a kvantitatív kutatási módszerek áttekintése és összehasonlítása révén segítséget nyújtanak a legmegfelelőbb kutatási módszer kiválasztásához. A mintavétellel kapcsolatos kérdések bemutatása a kutatási eredmények megbízhatóságának és érvényességének megítéléséhez nyújt segítséget a kutatóknak és a kutatási eredmények olvasóinak.

Kulcsszavak: *kutatás, aktakutatás, kvalitatív, kvantitatív, mintaválasztás*

Abstract

Some methodological problems in file research

In many cases, criminological research involves the examination of criminal records (files). This paper reviews the main methodological problems that researchers face when conducting file research. It provides an overview and comparison of qualitative and quantitative research methods to help in the selection of the most appropriate research method. The presentation of issues related to sampling will help researchers and readers of research findings to assess the reliability and validity of research results.

Keywords: *research, file research, qualitative, quantitative, sampling*

---

* Kó József tudományos munkatárs, OKRI. ORCID: 0000-0002-2728-8425.

Bevezetés

Az elmúlt években gyakran fordultak hozzám ismerősök, kollégák olyan kérdésekkel, hogy *„megvizsgáltam 200 aktát, felvettünk 500 kérdőívet, készítettem 30 interjút és ez módszertanilag megfelelő-e, elég-e ennyit megvizsgálni?”* A válasz sajnos nem olyan egyszerű, amint azt a kérdezők legtöbbször szeretnék, akik leginkább egy egyszerű igen válaszban reménykednek, hogy megnyugodva folytathassák a munkát. Az egyszerű válasz helyett a kérdést egy hosszú beszélgetés követi, aminek egy sor kérdést kell tisztázni, hogy végül megszülethessen a nem mindig megnyugtató felelet. Ebben a tanulmányban azokat a kérdéseket igyekszem körüljárni, amelyeket tisztázni kell egy aktakutatás megvalósítása előtt és alatt.

Az első kérdés: kvalitatív vagy kvantitatív? A kutatások kezdetén minden esetben válaszolnunk kell erre az eldöntendő kérdésre. Jelenleg a kvantitatív kutatások reneszánszát éljük. „Mindenki” kvantitatív kutatást szeretne végezni. A számok bűvöletében élünk, csak az tűnik igazán tudományosnak, ami számszerűsíthető, megmérhető, pontos adatokkal leírható. A kvantitatív kutatások valóban képesek számokat, arányokat produkálni szinte bármilyen témában. De ennek a kutatási módszernek is vannak korlátai.

Sokan úgy vélik, hogy a kvantitatív kutatások során az adatgyűjtések lefolytatására kialakított, többszörösen ellenőrzött és validált módszerek, valamint a matematikai statisztikai eszközök használata és a számítógépes adatfeldolgozás kiküszöbölik a kutató személyéből fakadó szubjektivitást és torzítást, így objektív, pontosan leírható, és szinte megcáfolhatatlan eredményre vezetnek. Ez a megállapítás azonban csak részben igaz. A kutatási eredmények bemutatása, az adatok értelmezése során a kutató szubjektív álláspontja, világnézete is óhatatlanul megjelenik. Például egy kvantitatív kutatás során azt mérik, hogy a vizsgált jelenség elterjedtsége 50 százalékos a vizsgált populációban. Ez egy objektív ténymegállapítás, ennek értelmezése azonban, hogy ez sok vagy kevés, illetve milyen társadalmi következményekkel jár, az már a kutató megközelítésén múlik, mint a közismert félig üres, félig tele pohár esetében.

Mind a kvalitatív, mind a kvantitatív kutatás képes tudományos, megbízható eredményt produkálni. A két fogalom egy-egy tudományos módszert jelent, amelyek célja a valóság teljesebb megismerése. Ráadásul nem is egymást kizáró fogalmakról van szó. Sok kutatásban mindkét módszert alkalmazzák. A kvantitatív módszerrel feltárt eredmények mélyebb elemzéséhez, megértéséhez kvali-

ratív módszerrel gyűjtött információk szolgálnak, vagy fordítva: a kvalitatív eszközökkel felderített problémák, jelenségek elterjedtségét kvantitatív eszközökkel vizsgálják.

Annak ellenére, hogy a társadalomtudományok minden ágában alkalmazák mindkét módszert, a kutatók között folyamatos viták zajlanak. A viták különösen az 1980-as években éleződtek ki, ez volt a paradigmaháború (*paradigm wars*) időszaka. (GAGE, 1989; GRIFFITHS – NORMAN, 2013) A paradigmaháborúban az eltérő ismeretelméleti és ontológiai álláspontok képviselői a kutatás egyik vagy másik megközelítése mellett érveltek. A „háború” nagyrészt a kvalitatív és kvantitatív kutatás művelői közötti egyszerű konfliktusból eredt és a vita különböző módszerek validitása és reliabilitása körül forgott. Sokak szerint a két kutatási módszer kizárja egymást (LINCOLN – GUBA, 1985), de visszatekintve inkább úgy tűnik, hogy az egyes kutatók világnézeti alapon foglaltak állást, aszerint állva egyik vagy másik oldalra, hogyan fogalmazták meg viszonyukat a társadalmi valósághoz. A pozitivista kutatók meggyőződése szerint a társadalmi valóság objektív és számszerűsíthető paraméterek használatával leírható. A kvalitatív kutatások csak maszatolnak és a szubjektív elemek bevitelével csak elkenik az objektív valóságot. Az interpretív álláspontot képviselő kutatók ellenzik a valóságról alkotott pozitivista meggyőződést; azt állítják, hogy a valóságot az emberek társadalmilag konstruálják. A társadalmi jelenségek beágyazódnak a szociális kontextusokba és elválaszthatatlanok az őket érzékelő szubjektumok érzékelési mechanizmusától, így a megismeréshez is csak a szubjektív tudattartalmak vizsgálatán keresztül vezet út. (OLSON – JASON, 2011)

A világnézeti különbségek nem megváltoztathatók és jelenleg is fennállnak, de végül konszenzusos „béke” született. A kutatóknak nem az a feladatuk, hogy a módszerek mögött álló paradigmák filozófiai természetéről vitatkozzanak, hanem az, hogy használni tudják a megismeréshez vezető eszközöket. Egy jól képzett kutatónak képesnek kell lennie mindkét kutatási módszer alkalmazására és kombinálására. (PATTON, 1990)

A kutatások során a kutatási célokhoz kell rendelni a legmegfelelőbb eszközöket. Ezért a kutatási céloknak kell meghatározniuk az alkalmazott módszert, és nem a módszerekhez kell rendelni a célokat. Nem az a kérdés, hogy a kvalitatív bizonyítékok jobbak-e a kvantitatív bizonyítékoknál vagy fordítva, hanem az, hogy melyik módszerrel lehet elérni a kívánt célokat.

Azért, hogy megalapozottan tudjunk dönteni a kvalitatív-kvantitatív módszerek között, érdemes egy kicsit alaposabban tanulmányozni, hogy mit is takar ez a két kutatási megközelítés.

A kvalitatív és a kvantitatív kutatási módszer

A kvalitatív kutatások

A kvalitatív kutatások általános definícióját nehéz megadni, mert a különböző ismeretelméleti megközelítések és változatos módszerek miatt nincs általánosan elfogadott, egységes álláspont. Leginkább az általános jellemzők leírásán keresztül lehet megragadni a fogalmat.

A kvalitatív módszerek alapvetően nem számszerű mérésekre törekszenek. Az eredmények nem általánosíthatók a teljes sokaságra. A kutatási módszer a kulturális antropológia, a chicagói iskola eszköztárából eredeztethető.

A kvalitatív kutatások célja a vizsgált jelenség alaposabb megértése. Nem általános érvényességű megállapításra törekszenek, hanem a vizsgált tényezők társadalmi jelentését, jelentőségét, értelmezési lehetőségeit, funkcióit vizsgálják. A folyamatokra, a megértésre koncentrálnak. A kvalitatív módszerek egy-egy konkrét témakör megértésében nyújtanak segítséget. A társadalmi jelenségek, az emberi viselkedés leírását és megértését néhány (a kvantitatív módszerekhez viszonyítva kisebb számú) személy értelmezésére alapozva teszik meg. A vizsgált tényezők meglétét detektálják, de azok elterjedtségére vonatkozóan nem gyűjtenek adatokat. Ez a kvantitatív kutatások feladata.

Azonban nem minden társadalmi jelenség, problémakör számszerűsíthető. Az egyes csoportokban vagy akár az egész társadalomban jelen lévő gondolati sémák, viselkedési motívumok megismerése és megértése közelebb visz a társadalmi valóság élethűbb leírásához. A kvalitatív módszerek segítségével a vizsgált problémákról egy komplexebb, a jelenségben szerepet játszó tényezők közötti kapcsolatrendszerrel a maga társadalmi valóságában ábrázoló képet kaphatunk. Ez az életszerűbb, sokszor a dolgok dinamikáját is érzékeltető kép bőven kárpótol a számszerű és általánosítható értékek hiányaért. A kvalitatív kutatásokban jelentős szerepe van a kutató személyének. Sokszor már a probléma felvetésében, megfogalmazásában tetten érhető a kutató személyes véleménye, elkötelezettsége valamely értékrend irányába. Gyakran a szemére vetik a kvalitatív kutatásoknak, kutatóknak, hogy az összegyűjtött adatokat saját interpretációjukban ismertetik. Valóban, a kutató saját személyes meggyőződése rányomhatja a bélyegét a kutatás egészére, amikor az ő sajátos szűrőrendszerén keresztül mutatja be, láttatja a vizsgált jelenséget. Ez tényleges problémát jelent, mert a kutatónak – legjobb szándéka ellenére is – nehéz értéktelmentesnek maradnia. De ez általános jelenség és minden kutatásban jelen van valamilyen mértékig. A kvantitatív kutatások sem mentesek a kutatók szubjek-

tív meggyőződésének, világnézetének, filozófiai álláspontjának különböző megjelenési formáitól a kutatás megvalósítása során. A probléma felvetése, a vizsgálni kívánt témakörök, a konkrét kérdések megfogalmazása mind-mind árulkodik a kutató saját látásmódjáról. A látszólag egzakt matematikai statisztikai eszközökkel kiszámított eredmények is a kutató interpretációján keresztül nyernek értelmet. Gondoljunk a már említett félig üres, félig tele pohár esetére! De gyakran ennél sokkal jelentősebb mértékben kap szerepet a kutató az adatok értelmezésében. Ha a korrekt matematikai eljárásokkal kiszámított klaszterek vagy faktorok elnevezésére, értelmezésére gondolunk, akkor azonnal érthetővé válik, hogy a kutató személye még a legobskúrusabb kvantitatív kutatásokban is komoly szerepet kap.

A korrekt módszertant alkalmazó kvantitatív kutatásoknak azonban nagy előnye, hogy a kutató álláspontján túlmenően megismerhetjük a résztvevők akár egymástól, vagy a kutatóétól eltérő interpretációit is. A vizsgálatban részt vevő személyek narratíváinak megismerése több nézőpontot biztosít a probléma megismerésére, értelmezésére.

„A kvalitatív kutatás lényege, hogy a résztvevőktől tanuljunk minél többet az adott problémáról, és úgy irányítsuk a kutatás menetét, hogy ezeket az információkat megszerezzük” (HORVÁTH – MITEV, 2015: 29).

A kvantitatív kutatások

A kvantitatív módszerrel végzett adatfelvételek célja, hogy számszerűsített adatokat gyűjtsön a vizsgálni kívánt jelenségről. Az összegyűjtött adatok matematikai statisztikai eszközökkel elemezhetők és felhasználhatók a vizsgált jelenség nagyságrendjének és elterjedtségének mérésére. Lehetőség van a vizsgált változók közötti kapcsolat elemzésére és az adatok alakulását magyarázó modellek létrehozására. Az eszközök és modellek használatának elengedhetetlen feltétele, hogy a vizsgálni kívánt jelenségeket valamilyen módon mérhetővé tegyünk. A számszerűsítés érdekében a vizsgálni kívánt dolgokhoz mérési szintet képviselő skálákat rendelünk hozzá. A magasabb mérési szintet képviselő skálák segítségével nemcsak az egyszerű eloszlások, gyakoriságok, hanem akár oksági kapcsolatok is feltárhatók a vizsgált társadalmi jelenségek (változók) között.

A kvantitatív adatok strukturáltak, és statisztikákon vagy célzott adatgyűjtéseken alapulnak. Az eredmények objektívek és ellenőrizhetők. Mind adatgyűjtésre, mind az elemzésekre szigorú, ellenőrzött szabályok és protokollok vonatkoznak. (CRANO, 2002) A kvantitatív kutatás akkor hasznos, ha általános következtetéseket kell levonni az adatokból, vagy előre kell jelezni bizonyos eredményeket. Például meg szeretnénk vizsgálni egy társadalom vagy társadal-

mi csoport összetételét meghatározott paraméterek (életkor, nem, iskolai végzettség, etnikai hovatartozás, büntetett előélet stb.) szerint; meg szeretnénk jósolni egy választás eredményét; vagy egy termék fogyasztásának alakulását. A kvantitatív módszer akkor is hasznos lehet, ha bizonyos nézetek, attitűdök elterjedtségére vagyunk kíváncsiak.

A mintavétel

Egy-egy kutatás eredményességét, validitását alapvetően meghatározza, hogy milyen körben végeztük a kutatást, milyen mintára terjedt ki az adatgyűjtés. A közvélemény-kutató cégek külön szakembert foglalkoztatnak a mintavételi feladatok ellátására.

A megfelelő minta kiválasztása nagy körültekintést igényel. Nem elegendő a mintaválasztási módszerek, lehetőségek alapos ismerete, a kutatás tárgyának, céljának figyelembevételére is szükség van. Emellett a leendő megkérdezettek-ről, illetve az adatforrásokról is minél alaposabb ismeretekre van szükség. A kutatás előkészítése során érdemes elegendő időt fordítani a mintaválasztással kapcsolatos problémák felismerésére és a lehetséges megoldások áttekintésére. Az összegyűjtött adatok feldolgozása során tapasztalhatjuk, hogy bőségesen megtérül a mintaválasztásra fordított idő és energia, valamint az eredmények használhatóságát is jótékonyan befolyásolja a célokhoz igazodó mintán végzett adatgyűjtés. A kutatás későbbi szakaszában rendszerint már nincs mód a mintavételi hibák korrigálására, így elsőre kell jól sikerülnie.

A mintavétel során és sokszor az adatok értelmezésekor is találkozhatunk a reprezentativitás fogalmával. Gyakran hallani előadásokon vagy olvasható publikációkban, hogy a kutatást reprezentatív mintán végezték. A konferencián, miután elhangzott, hogy a kutatás reprezentatív, az előadó megnyugodva áttér az eredmények ismertetésére, abban a hiszemben, hogy a módszertant tisztázta, és az eredmények megkérdőjelezhetetlenek. Azonban annak a kijelentésnek, hogy „*az adatgyűjtés vagy a kutatás reprezentatív*”, önmagában nincs értelme. Ez olyan mintha azt mondanánk, hogy a minta nagy volt vagy nagyobb volt. De mégis mihez képest? És mekkora a nagy?

A reprezentativitás mindig valami szerint értendő. Azt jelenti, hogy a minta valamilyen a vizsgált jelenség szempontjából lényeges ismérv szerint tükrözi az alapsokaság összetételét. Így lehet a minta nem, életkor, lakóhely, településtípus, iskolai végzettség stb. szerint reprezentatív. Azaz a mintába kerültek között ugyanolyan arányban szerepelnek férfiak és nők, különböző településen élők, vagy különböző végzettséggel rendelkezők, mint az alapsokaságban, azaz

a lakosságban. Az, hogy egy mintát valamilyen szempont szerint reprezentatív alakítunk ki, két dolgot feltételez. Egyrészt azt, hogy ismerjük az alapsokaság megoszlását az adott ismérv szerint, másrészt, hogy ennek az ismérvnek jelentősége van a vizsgált jelenség alakulása szempontjából.

A minta sohasem lehet reprezentatív a vizsgált jelenség szempontjából. Például, ha egy kutatásnak az a célja, hogy felmérje, hány alkoholista van Magyarországon, akkor nem tudunk olyan mintát választani, ami reprezentatív az alkoholfogyasztási szokások szerint. Hiszen, ha tudnánk, hogy az alkoholisták milyen arányt képviselnek, akkor okafogyottá válna a kutatás. De egy ilyen kutatásban szereplő mintát érdemes nem szerint reprezentatíván választani, amennyiben feltételezzük, hogy a férfiak és nők között eltérő arányban találunk alkoholbetegeket. A nem szerinti megoszlást ismerhetjük a népszámlálási adatokból, így lehetőség nyílik az arányos minta kiválasztására. Valamint, ha a nők körében kisebb az alkoholisták aránya, a nem szerinti összetétel befolyásolja az eredményt. Ha a mintában nagyobb lesz a nők aránya a lakossági arányokhoz képest, akkor a ténylegesnél kisebb értéket fogunk detektálni a kutatásban.

A reprezentativitás azonban nem mindent megoldó varázsszer. A mintába kerültek kiválasztása akkor is befolyásolhatja az eredményt, ha a minta megfelel a reprezentativitási kritériumoknak. Viktimológiai kutatások során előfordult, hogy a mintába kerültek kor és nem szerint ugyan reprezentáltak a felnőtt lakosság összetételét, de a kiválasztás nem volt véletlenszerű, és az adatfelvétel során nem rögzítették a kiesők számát és összetételét. A megkérdezésre telefonon keresztül került sor. Ez jelentette az első problémát. A kutatás még a mobiltelefonok elterjedése előtt zajlott, így joggal volt feltételezhető, hogy nem minden áldozat rendelkezett telefonos elérhetőséggel, ezért az áldozatok egy részének nem volt esélye, hogy bekerüljön a mintába. Jelentősebb problémát okozott az adatgyűjtés technikája. A telefonon megkeresett interjúalanyokkal közölték, hogy egy bűnözéssel kapcsolatos kutatásban vesznek részt, ha vállalják a válaszadást. Sokan visszautasították a részvételt, de ezek számát nem vették figyelembe az adatok elemzése során. Valószínűleg nagyobb arányban vállalkoztak a válaszadásra azok, akik érdeklődtek a téma iránt, vagy maguk is érintettek voltak. Így végül csak a válaszolók arányában publikálták az eredményeket és 40 százalék körüli érintettséget detektáltak, ami más hasonló célú vizsgálatok eredményeivel összehasonlítva meglehetősen túlzónak bizonyult. Tehát a megfelelő ismérvek szerinti reprezentativitás önmagában még nem jelenti azt, hogy a kutatás eredményei megbízhatók és esetleg általánosíthatók lesznek. A kutatás megbízhatóságában és érvényességében kulcsszerepet játszik a mintaválasztás.

Vannak, akik úgy gondolják, hogy a mintavétel csak a kvantitatív kutatások során jelent problémát. De ez alapvető tévedés. Igaz ugyan, hogy a kvantitatív kutatások minőségét nem a felhasznált minta nagysága alapján ítélni lehet meg, de a kvalitatív kutatások esetében is perdöntő tényező a megfelelő minta kiválasztása. A nem megfelelő mintán elvégzett kvalitatív kutatás során lényeges információk veszhetnek el, vagy olyan területek elemzése marad ki, amelyek módosítanak, vagy más megvilágításba helyeznék az eredményeket.

A kvalitatív kutatások során alkalmazott mintavételi módszerek

Az aktakutatások során több kvalitatív technika is jól alkalmazható. Gondoljunk akár az elbeszélő technikákra, interjúmódszerekre, vagy az esettanulmányokra, a tartalomelemzésre, és még folytathatnánk a sort. Minden ilyen módszernél sarkalatos kérdés a minta vagy az esetek kiválasztása.

A kutatásban részt vevő személyek, a feldolgozandó dokumentumok (akták) kiválasztása nagyon lényeges kérdés. Meghatározza az egész kutatás menetét, és alapvetően hatással van az elérhető eredményekre. A mintaválasztás problémáját elsősorban a kvantitatív kutatásokhoz kapcsolódó protokollok tárgyalják részletesen, de a kvalitatív kutatások során is megkerülhetetlen probléma.

Első lépésben mindig egy előzetes tájékozódással, ismeretszerzéssel kell kezdeni a kutatást. Az aktakutatások esetében meg kell határozni, hogy milyen körre fog kiterjedni a kutatás, a megfogalmazott kutatási céloknak megfelelően fel kell mérni a szóba jöhető lehetőségeket. Érdekes minél szűkebben, problémaorientáltan megfogalmazni a kutatási célkitűzéseket. Pontosan meg kell határozni, hogy mit és milyen körben akarunk vizsgálni. Például a „*Vizsgáljuk a meg az életellenes bűncselekményeket!*” túl általános cél. Egy ilyen célkitűzéssel induló kutatás nem fog túllépni az általánosságokon, a már ismert jelenségek „újrafelfedezésén”. Sokkal gyümölcsözőbb lehet a témakör egy kisebb szeletnek, valamely speciális vonatkozásának vizsgálata – például a bírák emberölést elkövetőkkel kapcsolatos attitűdjének tanulmányozása az ítélezési gyakorlatban; a gondatlanság szerepe az elkövetett cselekményekben; az előre kiterveltség bizonyítási nehézségei; a szakértők szerepe a bizonyításban – és még hosszan lehetne sorolni a szűkebb területeket érintő releváns célokat megfogalmazó kutatási témákat. De bármi legyen is a megfogalmazott kutatási cél, az első teendő a témával kapcsolatos esetek összességének felmérése. A kutatás tényleges megkezdése előtt mindenképpen tájékozódni kell, hogy a vizsgált jelenség milyen kört érint. A bűncselekmények „tárháza” meglehetősen széles, a Btk. több száz tényállást fogalmaz meg. Az elvégzendő kutatás szempontjából lényeges, hogy milyen gyakoriságú bűncselekménnyel, vagy egy bűncse-

lekményen, bűncselekménycsoporton belül mely esetekkel akarunk foglalkozni. Amennyiben a tartalomelemzés módszerét választjuk, akkor az alacsony gyakoriságú bűncselekmények esetében (évente néhány eset fordul elő) akár több évre visszamenőleg is lehet teljes körű aktafeldolgozásban gondolkodni. Ilyenkor nincs mintaválasztási probléma, minden esetet megvizsgálunk, és teljes körű lesz az információgyűjtés. Az olyan bűncselekmények esetében, ahol már gyakoribb az elkövetés, a vizsgált évek számának csökkentésével lehet kezelhető szinten tartani a feldolgozandó akták számát. Az esetszámok további növekedésével az akár csak egy évet érintő teljes körű feldolgozás lehetősége is megszűnik. Ilyenkor szembesülünk a mintaválasztás problémájával, vagy amennyiben az esettanulmány módszerét választjuk, akkor már a kisebb gyakoriságok esetében is döntést kell hozni, hogy melyek legyenek a feldolgozandó ügyek.

A megalapozott választás érdekében mindenképpen ismerni kell a „kínálatot”, hogy melyek azok az ügyek, amelyekből választhatunk. A kvalitatív kutatások esetében a mintaválasztásra nem vonatkoznak olyan precíz, jól kidolgozott szabályok, mint a kvantitatív módszerek esetében, de azért érdemes gondot fordítani a megfelelő elemek kiválasztására, mert egy jól választott minta megalapozza a kutatás sikerét.

Amennyiben összeállítottuk a mintavételi keretet, azaz meghatároztuk, hogy mely aktákból fogunk mintát választani, akkor következhet a tényleges kiválasztás. A döntéskor mindig szem előtt kell tartani a kutatás célját. Amennyiben általános képet szeretnénk kapni egy adott területről, akkor átlagos, nem kirívó ügyek aktáit érdemes választani. Ha elsősorban a problémák feltárása a kutatás célja, akkor a nehezebb, bonyolultabb ügyek kerülnek előtérbe. A választást megkönnyíti az előzetes adatgyűjtés: amennyiben készítettünk néhány előzetes interjút, akkor lehetnek konkrét ügyek, amelyekkel érdemes foglalkozni. Amennyiben a mintába kerülő ügyeket az előzetes információgyűjtés során megkérdezett, a területen dolgozó szakemberek véleménye alapján választjuk ki, *szakértői mintaválasztásról* beszélhetünk. (LÁZÁR, 2009)

Ha nincsenek háttér-információink a megvizsgálandó ügyekkel kapcsolatban, akkor néhány, a bűnügyi statisztikából megismerhető jellemző segíthet a kiválasztásban. Amikor a problémákra fókuszál a kutatás, érdemes olyan ügyeket választani, amelyek hosszabb ideig tartottak, több gyanúsított szerepelt bennük, volt valamilyen speciális minősítés, jogorvoslatra került sor stb. Ha a szokásos ügymenet megismerése a cél, akkor a speciális ügyek kerülendők. Amennyiben több eset kerül kiválasztásra, mindig felmerül a kérdés, hogy pontosan hány eset, akta feldolgozása szerepeljen a kutatásban. Erre a kérdésre nincs pontos válasz. Addig érdemes növelni a feldolgozott esetek

számát, ameddig az új ügyek további információkkal gazdagítják a kutatást. A kvalitatív kutatások gyakorlata szerint az adatgyűjtés néhány esetre korlátozódik; a kutatók ritkán dolgoznak fel 4-5 ügynél többet. A feldolgozott ügyek számát sokszor költség-haszon megfontolások és az időtényező is behatárolja. A kvantitatív kutatások esetében nem célszerű véletlen kiválasztást alkalmazni. A véletlen kiválasztás esetében ugyanis csökken az esélye annak, hogy a kutatási céloknak legjobban megfelelő aktát választjuk ki. Az alacsony elemszám miatt fontos, hogy olyan esetek kerüljenek be a mintába, amelyek képesek hozzájárulni a kutató által megalkotott elméleti keretek kitöltéséhez. Amikor az esetek kiválasztásának alapját elméleti megfontolások, a kutatási célokhöz való hozzárendelés határozza meg, akkor *teoretikus mintavételről* beszélünk. (HORVÁTH – MITEV, 2015) Ez a kvalitatív kutatások előnye, s egyben hátránya is, hogy a kutató a kutatási céloknak megfelelő mintával dolgozhat. Korrekt mintaválasztás esetén bekerülnek a mintába tipikus, az elméleti várakozásoknak megfelelő, és atipikus, a várakozásoktól eltérő esetek is. A célok és a minta konkrét meghatározása minden esetben a kutató privilégiuma és felelőssége. Ebből adódik a kvalitatív kutatások hátránya, ami sok vitát eredményez: a különböző episztemiológiai feltevést képviselő kutatók különböző mintákat választanak és választanak. (És persze a kutatási célokat is másképpen fogalmazzák meg.) Egy behaviorista megközelítésben gondolkodó kutató más mintát választ, mint egy pragmatista álláspontot képviselő, ami nem felel meg a kommunikatív cselekvés elméletéhez vonzódó kutatónak. A különböző világnézeti szempontok miatt induló végeláthatatlan viták helyett érdemesebb elfogadni, hogy a kvantitatív kutatások többféle megközelítésnek és elméleti keretnek is helyet biztosítanak. Eltérő nézőpontokból szemlélve eltérő világot láthatunk, de éppen a különböző látásmódok megjelenése teszi érdekessé a kvantitatív kutatásokat és értelmezésüket.

Ha egységesebb elméleti és módszertani kereteket szeretnénk, vagy nagyobb tömegű adatot kell feldolgoznunk, akkor a kvantitatív kutatási módszerekhez kell fordulnunk.

A kvantitatív kutatások során alkalmazott mintavétel

Egy kvalitatív kutatás (aktavizsgálat, kérdőíves adatfelvétel) eredményei nem ítélték meg a kutatási módszerek ismertetése nélkül. Ezért nagyon fontos a kutatási eredmények ismertetése során az alkalmazott módszer, technika pontos leírása. A kutatási cél meghatározása után ki kell térni az empirikus (kvantitatív) vizsgálat során használt eszközök és azok alkalmazásának leírására.

Az aktakutatások jellemzői:

1. A kutatás célja
2. A célpopuláció (a vizsgálni kívánt akták) meghatározása
3. A mintakeret meghatározása és a keretbe kerülés feltételeinek ismertetése
4. A mintaválasztás módja
5. A minta nagyságának meghatározása
6. A minta leírása
7. A mintakiesés mértéke, és ha volt, a kieső minta pótlásának módszere
8. A megvizsgált esetek száma és összetétele
9. Az adatgyűjtés módszere
10. Az adatfeldolgozás során használt eszközök és módszerek

A felsorolt tényezők ismertetése után következhet az eredmények bemutatása, ami csak a fenti szempontok ismeretében értékelhető. A kutatási eredmények megbízhatósága és érvényessége csak akkor ítélni lehet meg, ha választ kapunk a módszerrel kapcsolatos kérdésekre. Ezek ismeretében van mód a különböző kutatások összehasonlítására és megítélésére. Sokszor lehetünk tanúi az eredményekkel kapcsolatos olyan polémiának, ami a módszerek ismeretében könnyedén tisztázható lenne.

A továbbiakban a sok kérdéskör közül a mintaválasztással kapcsolatos problémák bemutatására szorítkozunk. Egyrészt terjedelmi okokból, másrészt, mert a kvantitatív vizsgálatok megbízhatósága és érvényessége szempontjából alapvető tényező. Egy rossz mintán elvégzett kutatás pontatlan, vagy akár téves eredményeket is produkálhat. Egy minta jóságát azonban nehéz megítélni. A mintát nem eredmények teszik jóvá, vagy rosszá. Az a jó minta, amit megfelelő módszerekkel és a mintavételi szabályok betartásával választottak. Egy jó minta nagy valószínűséggel a tényleges helyzetnek megfelelő adatokat szolgáltat.

De milyen is a jó minta? Általános az a vélekedés, hogy annál jobb a minta, minél nagyobb. A „nagyobb jobb” szabály sok helyzetben érvényes lehet, a minták esetében is igaz egy bizonyos mértékig. Ha kisebb elemszámtól indulunk és növeljük a minta nagyságát, akkor valóban pontosabb eredményeket kaphatunk. Egy idő után azonban az elemszám növelésének hatása már nem lesz számottevő.

Az alkalmazott minta nagyságát a gyakorlatban sok tényező befolyásolja, és ezek nem mindegyike származik a módszertan területéről. Legerősebbnek sokszor a költségvetési korlát bizonyul: egyszerűen nincs pénz nagyobb mintára. Az időtényező is befolyásolhatja a döntést. Egy nagy elemszámú mintán az adatfelvétel olyan sokáig tarthat, hogy már nem lesz releváns az eredmény, vagy időközben a vizsgált tényező is megváltozik, és az adatfelvétel elején és

végén kapott eredmények nem lesznek azonosak. Tehát az idővel és az egyéb erőforrásokkal való gazdálkodás szükségszerűsége felülírhatja akár a módszertani indokokat is. De ha tisztában vagyunk a problémával, akkor a kezelésére is találhatunk módszereket.

Az aktafeldolgozás módszerét használó kutatások esetében a feldolgozott akták száma rendszerint 300 alatt marad. Háromszáz ügynél többet érintő kutatás ritkán fordul elő, de még sohasem találok olyan kutatással, ami 1000 vagy annál is több akta vizsgálati eredményeit mutatja be. A 300 tekinthető akár lélektani határnak is, amit rendszerint a költségek és a lehetőségek határa is megerősít. Ennek a határnak az elfogadása azonban kompromisszumokra kényszeríti a kutatókat. De hát csak azokkal a hozzávalókkal „főzhetünk”, amik rendelkezésünkre állnak.

Nézzük meg, mit jelent ennek a határnak az elfogadása, és milyen kompromisszumokkal jár az eredmények érvényességére és megbízhatóságára vonatkozóan!

Mielőtt a konkrét mintaválasztási problémákkal foglalkoznánk, meg kell jegeznünk, hogy a mintával dolgozó kvalitatív kutatások csak valószínűségi eredményeket produkálnak. Míg a teljes körű aktafeldolgozások esetében a kapott adatok a valós megoszlásokat mutatják és tényleges értékeket jelentenek, addig a mintával dolgozó kutatások eredményei csak valószínűségeket képesek megjeleníteni. A mintából származó adatok tényleges értéként való feltüntetése, interpretálása a módszer meg nem értésének bizonyítéka.

Minden a mintából származó valószínűségi értékhez két jellemző kapcsolódik. Az egyik a megbízhatóságot jelző *valószínűségi érték vagy megbízhatósági szint*, a másik a *konfidencia-intervallum vagy hibahatár*.

A *megbízhatósági szint* (szokták valószínűségi szintnek is nevezni) megmutatja, hogy mennyire lehetünk biztosak abban, hogy a minta alapján megállapított arányok megfelelnek a tényleges a célpopulációban meglévő arányoknak. Ezt egy százalékos értékkel szokták megadni és annak a valószínűségét jelzi, hogy a célpopulációban ténylegesen meglévő érték milyen valószínűséggel esik a minta alapján mért számnak a konfidencia-intervallum által határolt tartományába. (RUDAS, 2006) Például a 95 százalékos megbízhatósági szint azt jelenti, hogy ha 100 alkalommal megismételnénk a mintavételt és a vizsgálatot, akkor 95 esetben a konfidencia-intervallum által határolt értékek közé esnének a mért értékek, legfeljebb 5 esetben mérnénk ennél jobban eltérő értéket. A 99 százalékos megbízhatósági szint azt jelenti, hogy 99 esetben nem térnének el a mért adatok a konfidencia-intervallum értékétől. Az ilyen magas megbízható-

sági szint azonban jelentősen megnöveli a mintanagyságot, ezért a kutatók a gyakorlatban általában 95 százalékos megbízhatósági szinttel dolgoznak. Az ennél kisebb megbízhatósági szintek alkalmazásával lehet ugyan csökkenteni a minta nagyságát, azonban ez csak az érvényesség rovására történhet. Egy 80 százalékos megbízhatósági szinten érvényes kutatási eredmény sokkal kevésbé meggyőző, mint egy 95 százalékos. Ezért a gyakorlat során a 95 százalékos szint alkalmazása honosodott meg.

A *konfidencia-intervallum* (más néven hibahatár) nagyságát is egy százalékos értékkel szokták megadni. Ez az a plusz-mínusz érték, ami azt az intervallumot jelöli ki, amiben a mérési eredmények megjelennek, a megbízhatósági szintnek megfelelő valószínűséggel. Vagy másképpen fogalmazva, a mintában mért érték körül azt az intervallumot jelöli ki, ahol a populációban ténylegesen meglévő érték a megbízhatósági szintnek megfelelő valószínűséggel megtalálható.

A konfidenciaintervallum-számítások feltételezik, hogy valódi véletlenszerű minta kiválasztására került sor. Ha a minta nem véletlenszerű, akkor nem érvényesek a képlet alapján számított konfidencia-értékek. A nem véletlenszerű minták általában a mintavételi eljárás valamilyen hibájából vagy korlátozásából erednek. Ilyen hiba például, ha a célpopuláció nem minden elemének volt valódi esélye a mintába kerülésre. Például, ha egy bűncselekmény kapcsán magyarországi jellemzőkre vagyunk kíváncsiak, de a mintába csak budapesti eseteket választunk, mert azok könnyebben elérhetőek. Az sem tekinthető véletlen mintának, ha az ügyészségektől azt kérjük, hogy küldjenek meg bizonyos számú aktát a kutatás elvégzéséhez. Az adatgazda általi kiválasztás nem tekinthető véletlenszerűnek, mert általában valamilyen (jellemzően kényelmi) szempontot érvényesít a kiválasztás során, s ez kizár bizonyos eseteket a mintába kerülés lehetőségéből.

Az aktakutatások esetében jelentősége van a célpopuláció nagyságának, azaz a vizsgálni kívánt akták számának. Az 1. számú táblázatban láthatjuk, hogy 2 százalékos konfidencia-intervallum mellett, 95 százalékos megbízhatósági szinten hogyan alakul a mintanagyság a célpopuláció méretéhez képest.

Ha nem az összes bűncselekményre vonatkozó kutatást szeretnénk folytatni, akkor a különböző bűncselekmények előfordulási gyakorisága alapvetően befolyásolja a kutatás menetét és a mintába kerülő akták számát. Mint már fentebb említettük, az olyan bűncselekmények esetében, ahol évente csak néhány, vagy néhány tucat eset fordul elő, nincs akadálya a teljes körű vizsgálatnak. Ebben az esetben akár több évre visszamenőleg is lehet teljes körű adatgyűjtést végezni. Az 1. számú táblázat tanulsága szerint a 300-as esetszám alatti gyakoriságban előforduló bűncselekmények vizsgálatánál nincs értelme

mintát választani. Ezekben az esetekben a teljes körű feldolgozás hasonló ráfordítást jelent, de tényleges eredményre vezet. Teljes körű feldolgozás esetében a tényleges megoszlásokat eredményezi az adatgyűjtés, nem érdemes a valószínűségi számokat eredményező mintával bajlódni.

1. számú táblázat: A mintanagyság változása

Megbízhatósági szint (%)	Hibahatár (%)	A vizsgálat által érintett akták száma (db)	Minta (db)
95	2	100	96
95	2	200	185
95	2	300	267
95	2	400	343
95	2	500	414
95	2	600	480
95	2	1 000	760
95	2	3 000	1334
95	2	10 000	1936
95	2	100 000	2345
95	2	1 000 000	2399

A mintaválasztás csak a bűncselekmények gyakoriságának egy viszonylag szűk tartományában tűnik járható útnak. A 600-as gyakoriságú bűncselekmények esetében 480 aktát kellene feldolgozni, a 1000 esetre vonatkozó minta már 760 akta vizsgálatát igényelné. Az ennél nagyobb gyakoriságú bűncselekmények esetében már 1000-nél is több akta átvizsgálására lenne szükség. Ezek a számok már meghaladják a kezelhetőség mértékét. Ha csökkentjük a megbízhatósági szintet, vagy növeljük a hibahatárt, akkor kicsit jobb a helyzet, de ekkor a kutatás eredményeinek validitása és használhatósága kerül veszélybe.

Ekkor egy kicsit kezelhetőbb méretű mintákkal lehet dolgozni, de az eredmények kevésbé lesznek pontosak. Nagyobb gyakoriságú jellemzők esetében ez még elfogadható lehet. Ha a vizsgált jellemző tényleges aránya a célpopuláción (az összes vizsgálni kívánt aktán) belül 40 százalék, és a hibahatárnak megfelelően ezt 36 és 44 százalék között mérjük, akkor ez még nem befolyásolja számottevően az ezzel kapcsolatos értékelést. A kisebb gyakoriságok esetében azonban már mérlegelni kell! Ha a vizsgált jellemző az iratok 10 százalékában jelenik meg és a kutatás során ezt 6 és 14 százalék közötti értéknek fogjuk mérni, akkor ez az eredmény már befolyásolhatja az adott jellemző értékelését. Ha 10 százalék alatti értéket mérünk, akkor elhanyagolható mértékű-

nek tarthatjuk az adott jellemzőt, a 10 százalék feletti mérés esetében már kisebb gyakoriságúnak, de figyelembe veendőnek értékelhetjük. Pedig valójában mindkét érték mérésének ugyanolyan a valószínűsége.

2. számú táblázat: Nagyobb konfidencia-intervallumhoz tartozó mintanagyságok

Megbízhatósági szint (%)	Hibahatár (%)	A vizsgálat által érintett akták száma (db)	Minta (db)
95	4	100	86
95	4	200	150
95	4	300	200
95	4	400	240
95	4	500	273
95	4	600	300
95	4	1 000	375
95	4	3 000	500
95	4	10 000	566
95	4	100 000	597

A 2. számú táblázat adatait áttekintve megállapíthatjuk, hogy 95 százalékos megbízhatósági szinten 4 százalékos hibahatárral számolva akár egy 600 aktát érintő kérdést is vizsgálhatunk 300 ügy iratainak átvizsgálásával. A hibahatár értékét azonban figyelembe kell vennünk az elemzések során. A kisebb minta felhasználásával végzett kutatások esetében vagy a megbízhatóság csökkenésével, vagy a hibahatár emelkedésével kell számolnunk.

Ha egy nagyobb, több ezer esetet érintő bűncselekmény kapcsán kisebb számú, 150 körüli akta átvizsgálásával járó kutatást végzünk, akkor az eredmények értékelésekor a megbízhatóság és a hibahatár következményeit nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Amennyiben túlságosan nagy a különbség a kvantitatív kutatások módszertana alapján számított és a ténylegesen kiválasztott minta nagysága között, akkor a kvantitatív kutatások által nyújtott előnyöket – megbízhatóság, általánosíthatóság – könnyen elveszíthetjük.

Gyakorlati példa

Egy konkrét példán keresztül megvizsgálhatjuk, hogyan működik a mintaválasztás, és mit is jelentenek a különböző mintákon végzett adatgyűjtések.

A példában azt szeretnénk megvizsgálni, hogy a büntetőügyekben változott-e, illetve hogyan változott a cselekmény minősítése a büntetőeljárás során.

Azokban az ügyekben, ahol nem sikerült felderíteni az elkövetőt, ott kicsi a valószínűsége, hogy változzon a minősítés. El kell döntenünk, hogy ezeket az ügyeket is beillesztjük a mintakeretbe, vagy csak azokat az eseteket vizsgáljuk, ahol ismertté vált az elkövető és valószínűbb, hogy változik a minősítés az eljárás során. Ebben az esetben szűkebb lesz a mintakeret, kevesebb ügyet kell figyelembe venni a mintaválasztás során. A mintakeretet pontosan kell definiálni, mert első megközelítésben ezekre az esetekre lesz érvényes a kutatás.

A legfontosabb kutatási jellemzők:

1. *A kutatás célja*
Annak megállapítása, hogy a büntetőügyekben változott-e a cselekmény minősítése az eljárás során.
2. *A célpopuláció (a vizsgálni kívánt akták) meghatározása*
Az a tapasztalat, hogy azokban az ügyekben, ahol nem sikerül felderíteni az elkövetőt (az ismeretlen elkövetős ügyek), nem változik a minősítés. A kutatás során megvizsgálandó ügyek körét (célpopuláció) az ismertté vált elkövetővel lezajlott eljárások köre jelenti. A példa kedvéért ezek száma legyen 40 000, ez nem egy valós adat, de a példában megfelelő nagyságrendű becslést jelent.
3. *A mintakeret meghatározása és a keretbe kerülés feltételeinek ismertetése*
A mintakeretbe minden olyan ügy, akta bekerül, ahol ismertté vált elkövető szerepel és az ügy 2023-ban befejeződött.
4. *A mintaválasztás módja*
A mintaválasztás egyszerű véletlen mintavétellel történik. Az összes aktából véletlenszám-generátor segítségével kerülnek kiválasztásra az esetek, a mintanagyságnak megfelelő számban. Az esetlegesen nem elérhető akták pótlására 10 százalékos pótminta is kiválasztásra kerül.
5. *A minta nagyságának meghatározása*

Az utolsó pontot az alábbiakban részletesen vizsgáljuk.

A mintakeret tehát 40 000 esetet tartalmaz. Az a kérdés, hogy ebből hány esetet kell megvizsgáljunk, hogy megfelelő becslést adhassunk a minősítésváltozások arányára. (3. számú táblázat)

3. számú táblázat:
A célpopulációban előforduló gyakoriság és a mintanagyság összefüggése

Megbízhatósági szint (%)	95	95	95	95
Mintakeret (db)	40 000	40 000	40 000	40 000
Gyakoriság a célpopulációban – változott a minősítés (%)	10	15	20	30
Hibahatár (%)	2	2	2	2
Minta nagysága (db)	847	1189	1480	1921

Ha nem áll módunkban ekkora mintákkal dolgozni, akkor a konfidencia-intervallumok fognak növekedni. Rögzített 300-as mintanagyság mellett az alábbiak szerint változik a hibahatár:

4. számú táblázat:
A hibahatár változása azonos mintanagyságok esetében

Megbízhatósági szint (%)	95	95	95	95
Mintakeret (db)	40 000	40 000	40 000	40 000
Gyakoriság a célpopulációban – változott a minősítés (%)	10	15	20	30
Minta nagysága (db)	300	300	300	300
Hibahatár (%)	3,38	4,03	4,51	5,17

Ez azt jelenti, hogy ha az esetek 10 százalékában változik a minősítés, és ezt egy 300-as elemszámú mintán szeretnénk megmérni, akkor 95 százalékos valószínűséggel a kapott eredmény 6,62 és 13,38 százalék közötti érték lesz. Amennyiben az ügyek 30 százalékában változik a minősítés, akkor a 300-as mintánkkal ezt 24,83 és 35,17 százalék között fogjuk mérni.

Tovább romlik a helyzet, ha nem csak egyszerűen azt szeretnénk megállapítani, hogy mekkora a minősítések változásának aránya, hanem arra is kíváncsiak vagyunk, hogy hányszor volt változás. A lehetséges válaszok: egy esetben változott, két esetben változott, több mint két esetben változott. Tétélezzük fel, hogy ténylegesen az ügyek 14 százalékában fordult elő a minősítésváltozás, ezen belül 7 százalékban egy esetben változott, 5 százalékban kétszer változott, és az esetek 2 százalékában több mint kétszer változott a minősítés. Ezek az arányok a kutatás megkezdésekor természetesen nem ismertek, különben nem lenne szükség a kutatásra. A mintaválasztási problémák feltérképezése miatt azonban szükséges valamilyen feltételezéssel élni, hogy megvizsgálhassuk a minta és a valószínűségeket, valamint a hibahatár alakulását a különböző esetekben.

Akkor, ha 95 százalékos megbízhatósági szintet várunk el, a különböző mintákhoz tartozó értékek az alábbiak szerint alakulnak.

5. számú táblázat: A hibahatár és a mintanagyság összefüggése

Megbízhatósági szint (%)	95	95	95
Mintakeret – az ismertté vált elkövetőt tartalmazó akták száma (például szolgáló nagyságrendi becslés)	40 000	40 000	40 000
Minta (a megvizsgált akták száma)	150	300	750
Gyakoriság a célpopulációban – <i>változott a minősítés (%)</i> ⇒ A mért érték várható alakulása a hibahatár figyelembevételével (%)	14 8,46–19,54	14 10,1–17,9	14 11,54–16,46
1. Gyakoriság a célpopulációban – <i>egyszer változott a minősítés (%)</i> ⇒ A mért érték várható alakulása a hibahatár figyelembevételével (%)	7 3,92–11,08	7 4,12–8,88	7 5,19–8,81
2. Gyakoriság a célpopulációban – <i>kétszer változott a minősítés (%)</i> ⇒ A mért érték várható alakulása a hibahatár figyelembevételével (%)	5 1,52–8,48	5 3,54–7,46	5 3,45–6,55
3. Gyakoriság a célpopulációban – <i>kettőnél többször változott a minősítés (%)</i> ⇒ A mért érték várható alakulása a hibahatár figyelembevételével (%)	2 0–4,24	2 1,42–3,58	2 1–3

Ahhoz, hogy a harmadik vizsgálni kívánt kritérium szerint (kettőnél többszöri változás) is elfogadható szinten tartsuk a hibahatárt, mondjuk 1 százalékon (ekkor 95 százalékos valószínűséggel 1 és 3 százalék közötti értéket fogunk mérni), már 750 aktát kellene megvizsgálni. Ez valószínűleg már meghaladja a kapacitásunkat. Tehát a vizsgálni kívánt kérdések további részletezésével, a további válaszlehetőségek felvételével nagyon óvatosan kell bánnunk. Egy-egy várhatóan nagyobb gyakoriságot mutató kérdés vizsgálható aktafeldolgozással, de több alkérdés és várhatóan kisebb gyakoriságokat eredményező tényezők vizsgálatára más módszert érdemes választani, vagy több ezer akta átvizsgálásával kell számolni. Ellenkező esetben a kapott eredmények megbízhatósága erősen megkérdőjelezhető lesz.

A mintaválasztás során meghatározott valószínűségi értékek és hibahatár csak az elsődleges eloszlásokra lesz érvényes. Például egy 2000 fős véletlen mintaválasztási módszerrel választott minta eredményei alapján 95 százalékos

valószínűséggel 1,3 százalékos hibahatár mellett meg tudjuk határozni egy körülbelül 10 százalékos támogatottsággal bíró politikai párt szavazóinak számát. De amennyiben a szavazók egyéb tulajdonságait is vizsgálni szeretnénk (iskolai végzettség, lakóhely nagyság szerinti vagy területi megoszlása stb.), akkor például a felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányára kapott adatokra már nem lesznek érvényesek a korábbi értékek. Ebben az esetben kisebb megbízhatósággal vagy nagyobb hibahatárral kell számolnunk.

Összefoglalás

Az aktakutatások esetében mind a kvantitatív, mind a kvalitatív kutatási módszernek van létjogosultsága. A kutatás céljához igazodva kell választani a két módszer közül. Első megközelítésben úgy tűnik, hogy az aktafeldolgozások esetében a kvantitatív módszerek adnak megbízhatóbb eredményt. A mintaválasztási problémák áttekintése után azonban megállapíthatjuk, hogy kvantitatív kutatások esetében a megbízható minta kiválasztása és feldolgozása nem mindig járható út. A kisebb gyakoriságú bűncselekményeknél érdemes ezt az utat választani. A nagyobb számban előforduló bűncselekmények esetében, vagy amennyiben az összes ismertté vált bűncselekményre vonatkozóan szeretnénk kutatást folytatni, akkor a megbízható és érvényes eredményt adó kutatás elvégzése akadályokba ütközhet. A leglényegesebb akadályt az erőforrások és a kutatás elvégzéséhez szükséges időtartam jelentik. A megfelelő minta nagysága több száz vagy akár az ezret is meghaladó ügy kiválasztását és feldolgozását jelenti. Ilyen nagyságrendű ügy feldolgozására rendszerint nincs lehetőség. Kisebb mintán elvégzett kutatások esetében azonban a megbízhatóság és az érvényesség kerül veszélybe. Ezekben az esetekben vagy a megbízhatósági szint csökkenése, vagy a konfidencia-intervallum emelkedése miatt az eredmények nem lesznek meggyőzőek. Sokszor érdemesebb a kvalitatív technikák alkalmazásának lehetőségét megvizsgálni. Egy jó esettanulmány bemutatása több használható információval szolgálhat, mint egy bizonytalan eredményt produkáló kvantitatív kutatás.

Felhasznált irodalom

- CRANO, W. D. – BREWER, M. B. (2002): *Principles and Methods of Social Research*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- GAGE, N. L. (1989): The Paradigm Wars and Their Aftermath: A “Historical” Sketch of Research on Teaching since 1989. *Educational Researcher*, 18(7), 4–10.
<https://doi.org/10.3102/0013189X018007004>
- GRIFFITHS, P. – NORMAN, I. (eds.) (2013.): Qualitative or quantitative? Developing and evaluating complex interventions: Time to end the paradigm war [Editorial]. *International Journal of Nursing Studies*, 50(5), 583–584.
<https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2012.09.008>
- HORVÁTH D. – MITEV A. (2015): *Alternatív kutatási kézikönyv*. Budapest: Alinea.
- LÁZÁR E. (2009): *Kutatásmódszertan a gyakorlatban az SPSS program használatával*. Kolozsvár: Scientia.
- LINCOLN, Y. S. – GUBA, E. G. (1985): *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- OLSON, B. D. – JASON, L. A. (2011): The community narration (CN) approach: Understanding a group’s identity and cognitive constructs through personal and community narratives. *Global Journal of Community Psychology Practice*, 2(1), 1–7.
<https://doi.org/10.7728/0201201101>
- PATTON, M. Q. (1990): *Qualitative evaluation and research methods*. 2nd Edition. London: Sage.
- RUDAS T. (2006): *Közvélemény-kutatás*. Budapest: Corvina.

Kiadja az Országos Kriminológiai Intézet

Tördelés: Szabados Attila

Nyomda: P-T Műhely

A Kriminológiai Tanulmányok 61. száma jól példázza, hogyan támaszkodik egymás ismeretanyagára a bűnügyi tudományok négy pillére, a kriminológia, a kriminalisztika, a büntetőjog és a büntetőeljárás jog; melyek e tudományterületek legaktuálisabb kérdései; és ez az együttműködés milyen módon segítheti a jogalkalmazói munkát, a gyakorlatot.

A tanulmányok jellemzően több éven át folytatott és többlépcsős elméleti és empirikus kutatások összegzett eredményeit tartalmazzák. Online drogiac, a zsarolás új formái, az idősök elleni támadások, pandémia és emberkereskedelem, a kamerás megfigyelések jogi problémái, „zöldre mosdatás” – csak néhány téma a kötet írásaiból.